

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای

در این چند ساله بنده برای شعار سال «تولید» را عمدتاً محور قرار دادم
با یک قیدی، با یک خصوصیتی. علت هم این است که
تولید کلید حل مشکلات اقتصادی کشور است.

تولید محوری ترین و اکسیر شعار سال «تولید، دانش بنیان، اشتغال آفرین» است.
باید تمام تلاش خود را برای رونق تولید با محور دانش بنیان و اشتغال زا بودن به کار بگیریم.

موضوع تولید سال هست که در سر فصل شعار سال قرار گرفته است و این نشان از اهمیت جایگاه تولید در توسعه اقتصاد ایران دارد.

در راستای تحقق شعار سال تمام امکانات و ظرفیت های کار گرفته می شود
و تاکنون اقدامات اثرگذاری در راستای توسعه استان انجام شده است.

شناسنامه کتاب

پدیده آورنده:

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

نظارت عالی:

حسن پیمانی { مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان }

تهیه کنندگان:

معاون اقتصادی {مرجان یزدان پور}

گروه مطالعه و تحلیل وضعیت بخشهای اقتصادی

زینب خزائی، سارا ساری گل، عطیه رکنی

گروه مطالعه و تحلیل سیاستهای پولی و مالی

مجید رجبی، مرتضی نعمتی، کمیل دهقانی، محمد رضا قاسمی

گروه سرمایه گذاری

سید مهدی خلیلیان، حمیدرضا براتی، سمیه دهبانی

سال انتشار: تابستان ۱۴۰۱

طراحی گرافیک: محمد رضا امینی

چاپ و صحافی: خانه طرح و چاپ امین

در سال ۱۴۰۰

همدان

استان

سیمای

اقتصادی

پیشگفتار

رشد اقتصادی مستمر و باثبات و ایجاد تحولات بنیادی در اقتصاد استان، نیازمند تدوین و تنظیم راهبردهای مناسب مبتنی بر ظرفیت ها و توانمندیها در بخشهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و ... است.

البته این موضوع در گرو آسیب شناسی وضع موجود اقتصاد استان و هدف گذاری برای نیل به شرایط مطلوب به کمک تعیین و اجرای سیاستهای موثر و کارآمد در بخشهای مختلف اقتصادی است. شناخت این مسئله کمک خواهد کرد تا توانمندی های استان در جهت بهبود عملکرد ارتقا یابد. در این راستا و مبتنی بر رسالت و اهداف راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی با برش استانی، مجموعه حاضر نتیجه گردآوری و تحلیل داده های مالی و اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰ بوده که برای مرور شرایط اقتصادی موجود استان و ایجاد زمینه لازم برای هماهنگی سیاست های اقتصادی با تحولات و رخدادها و با در نظر گرفتن آینده پژوهی و بکارگیری تجارب مفید در جهت گیری های ملی و محلی مورد استفاده قرار می گیرد. در نتیجه، این محصول در قالب جعبه ابزار اقتصادی استان، چراغ روشنی به منظور برنامه ریزی، سیاست گذاری و تصمیم گیری مدیران استانی و وزارت متبوع خواهد بود. بی تردید گردآوری و تدوین چنین مجموعه ای بدون تشریک مساعی سایر دستگاه های اجرایی استان میسر نبود. در این مجال، فرصت را مغتنم شمرده و از تلاش ها و زحمات تمامی کارشناسان به ویژه تیم کارشناسی معاونت امور اقتصادی این اداره کل که ما را در تدوین این مجموعه یاری نموده اند، تشکر و قدردانی می نمایم.

امید است گزارش حاضر به عنوان مجموعه ای مدون از وضعیت اقتصادی استان، بتواند در جهت تقویت نقاط قوت و بهره گیری از فرصت ها، پوشش دادن نقاط ضعف و تبدیل تهدیدها به فرصت در توسعه استان مؤثر واقع گردد.

حسن پیمانی
مدیرکل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

فصل اول: اقتصاد ملی

مرور اجمالی بر اقتصاد ملی	۷
بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران	۷

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

مرور اجمالی بر محصول ناخالص داخلی	۱۳
مقدمه	۱۴
۱-۲- سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان	۱۵
۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی	۱۶
۳-۲- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی	۱۷
۴-۲- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۲۱

فصل سوم: کشاورزی

مرور اجمالی بر کشاورزی	۲۵
مقدمه	۲۶
۱-۳- سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان همدان	۲۶
۲-۳- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان	۲۷
۳-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی	۲۷
۴-۳- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۳۵

فصل چهارم: صنعت و معدن

مرور اجمالی بر صنعت و معدن	۳۹
مقدمه	۳۹
۱-۴- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری استان	۴۱
۲-۴- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن	۴۱
۳-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن	۴۳
۴-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۴۸

فصل پنجم: ساختمان و مسکن

مرور اجمالی بر ساختمان و مسکن	۵۳
مقدمه	۵۴
۱-۵- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان	۵۴
۲-۵- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن	۵۵
۳-۵- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن	۵۶
۴-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۶۰

فصل ششم: خدمات

مرور اجمالی بر خدمات	۶۵
مقدمه	۶۶
۱-۶- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان	۶۶
۲-۶- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات	۶۷
۳-۶- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات	۶۸
۴-۶- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۷۰

فصل هفتم: حمل و نقل

مرور اجمالی بر حمل و نقل	۷۳
مقدمه	۷۴
۱-۷- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان	۷۴
۲-۷- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل	۷۵
۳-۷- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل	۷۵
۴-۷- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۸۰

فصل هشتم: انرژی

مرور اجمالی بر انرژی	۸۵
مقدمه	۸۶
۱-۸- سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان	۸۶
۲-۸- بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های بخش انرژی	۸۷
۳-۸- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۹۵

فصل نهم: سرمایه‌گذاری خارجی

مرور اجمالی بر سرمایه‌گذاری خارجی	۹۹
مقدمه	۱۰۰
۱-۹- سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان	۱۰۰
۲-۹- بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی	۱۰۱
۳-۹- بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی	۱۰۱
۴-۹- فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری	۱۰۲
۵-۹- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۰۳

فصل دهم: تجارت خارجی

مرور اجمالی بر تجارت خارجی	۱۰۷
مقدمه	۱۰۸
۱-۱۰- سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان	۱۰۸
۲-۱۰- بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی	۱۰۹
۳-۱۰- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی	۱۰۹
۴-۱۰- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۱۶

فصل یازدهم: بازار سرمایه

مرور اجمالی بر بازار سرمایه	۱۲۱
مقدمه	۱۲۲
۱-۱۱- سیاست‌های اقتصادی بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان	۱۲۲
۲-۱۱- بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان	۱۲۴
۳-۱۱- وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه استان	۱۲۵
۴-۱۱- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان	۱۲۶

فصل دوازدهم: صنعت بیمه

مرور اجمالی بر صنعت بیمه	۱۳۱
مقدمه	۱۳۲

۱۳۲	۱-۱۲- سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری استان.....
۱۳۳	۱۲-۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه.....
۱۳۴	۱۲-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه.....
۱۳۴	۱۲-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی در شرکت‌های بیمه.....
۱۳۵	۱۲-۵- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

۱۳۹	مرور اجمالی بر بازار پول و اعتبار.....
۱۴۰	مقدمه.....
۱۴۰	۱-۱۳- سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۴۲	۱۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان.....
۱۴۳	۱۳-۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار.....
۱۴۸	۱۳-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

۱۵۳	مرور اجمالی بر نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی.....
۱۵۴	مقدمه.....
۱۵۴	۱-۱۴- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۵۶	۱۴-۲- بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی استان.....
۱۵۸	۱۴-۳- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان.....
۱۵۹	۱۴-۴- بررسی و تحلیل اجزا شاخص‌های قیمتی استان.....
۱۶۳	۱۴-۵- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه‌ای

۱۶۷	مرور اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه‌ای.....
۱۶۸	مقدمه.....
۱۶۸	۱-۱۵- سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۶۹	۱۵-۲- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای.....
۱۶۹	۱۵-۳- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان.....
۱۷۴	۱۵-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

۱۷۷	مرور اجمالی بر نظام مالیاتی.....
۱۷۸	مقدمه.....
۱۷۸	۱-۱۶- سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان.....
۱۷۹	۱۶-۲- بررسی وضعیت تحولات مالیاتی.....
۱۷۹	۱۶-۳- بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی.....
۱۷۹	۱۶-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هفدهم: بازار کار

۱۸۲	مرور اجمالی بر بازار کار.....
۱۸۷	مقدمه.....
۱۸۸	۱-۱۷- سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان.....

- ۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان ۱۸۸
- ۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار ۱۸۹
- ۱۷-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان ۱۹۲

فصل هجدهم: بهبود محیط کسب و کار

- مرور اجمالی بر محیط کسب و کار ۱۹۷
- مقدمه ۱۹۸
- ۱۸-۱- سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان ۱۹۸
- ۱۸-۲- بررسی وضعیت تحولات محیط کسب و کار ۱۹۹
- ۱۸-۳- بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار ۱۹۹
- ۱۸-۴- بررسی عملکرد زیرشاخص‌های ۱۸ گانه محیط کسب و کار استان همدان ۲۰۲
- ۱۸-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان ۲۱۱

فصل نوزدهم: درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

- مرور اجمالی بر درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد ۲۱۷
- مقدمه ۲۱۸
- ۱۹-۱- سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد و هزینه خانوارها و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان ۲۱۸
- ۱۹-۲- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هزینه خانوار و توزیع درآمد ۲۱۹
- ۱۹-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد ۲۲۰
- ۱۹-۴- بررسی و تحلیل توزیع درآمد بین خانوارها ۲۲۱
- ۱۹-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان ۲۲۷

فهرست جداول

جدول ۱-۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری در استان و کشور طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵.....	۱۷
جدول ۲-۲. وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵.....	۱۷
جدول ۳-۲. ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵.....	۱۸
جدول ۴-۲. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۷-۱۳۹۵.....	۱۹
جدول ۵-۲. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵.....	۲۰
جدول ۶-۲. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵.....	۲۱
جدول ۱-۳. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۲۸
جدول ۲-۳. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۳۰
جدول ۳-۳. ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری در سالهای ۹۸-۱۳۹۷.....	۳۱
جدول ۴-۳. مصرف واسطه فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری در سالهای ۹۸-۱۳۹۷.....	۳۲
جدول ۵-۳. ستانده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری در سالهای ۹۸-۱۳۹۷.....	۳۲
جدول ۶-۳. سطح زیرکشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۳۳
جدول ۷-۳. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان.....	۳۴
جدول ۱-۴. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۸.....	۴۳
جدول ۲-۴. میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان طی دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۴۳
جدول ۳-۴. وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در بخش صنعت طی دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۴۵
جدول ۴-۴. وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۴۰۰.....	۴۵
جدول ۵-۴. وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن در دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۴۶
جدول ۶-۴. میزان صادرات کالای استان همدان در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۴۰۰.....	۴۷
جدول ۷-۴. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۴۰۰.....	۴۷
جدول ۸-۴. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۴۰۰.....	۴۸
جدول ۹-۴. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص‌یافته به طرح‌های صنعتی و معدنی در سال ۱۴۰۰.....	۴۸
جدول ۱-۵. تعداد پروانه‌های ساختمانی مسکونی صادره در سال ۱۴۰۰.....	۴۸
جدول ۲-۵. آمار و اطلاعات بخش مسکن استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۵۹
جدول ۱-۶. ارزش افزوده زیربخش‌های خدمات استان همدان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۸.....	۶۰
جدول ۲-۶. وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه‌های استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۰.....	۶۹
جدول ۳-۶. آمار بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان.....	۶۹
جدول ۱-۷. آمار سفر و مسافر در استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۷۷
جدول ۲-۷. آمار ناوگان و رانندگان حمل و نقل مسافری استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۷۷
جدول ۳-۷. آمار پایانه‌های مسافربری تحت نظارت اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان همدان.....	۷۷
جدول ۴-۷. آمار حمل و نقل مسافر اداره کل راه آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۰.....	۷۸
جدول ۵-۷. آمار حمل و نقل باری اداره کل راه آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۰.....	۷۸
جدول ۶-۷. شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۷۹
جدول ۱-۸. تعرفه گاز طبیعی در سال ۱۴۰۰.....	۸۹
جدول ۲-۸. تعرفه سایر بخش‌های مصرف به استناد بند (ط) تبصره (۱) قانون بودجه سال ۱۴۰۰.....	۹۰
جدول ۳-۸. جدول مصرف گاز استان همدان به تفکیک نوع مصرف و تعداد اشتراک در سال ۱۴۰۰.....	۹۰
جدول ۴-۸. تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های گرم طی سال ۱۴۰۰.....	۹۲
جدول ۵-۸. تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های سرد طی سال ۱۴۰۰.....	۹۲
جدول ۶-۸. جدول ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاه‌ها در استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۹۳
جدول ۷-۸. فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو در سال ۱۴۰۰.....	۹۴

جدول ۱۰-۱. وضعیت صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۱۰۹
جدول ۱۰-۲. میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹.....	۱۱۱
جدول ۱۰-۳. ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۴۰۰.....	۱۱۲
جدول ۱۰-۴. آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۴۰۰-۱۳۹۹.....	۱۱۳
جدول ۱۰-۵. اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۰.....	۱۱۳
جدول ۱۰-۶. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی (دلار به ازای هر کیلوگرم).....	۱۱۴
جدول ۱۰-۷. تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹.....	۱۱۴
جدول ۱۱-۱. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه ایران.....	۱۲۴
جدول ۱۱-۲. شاخص‌های مربوط به اقدامات مهم بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰.....	۱۲۵
جدول ۱۱-۳. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان.....	۱۲۵
جدول ۱۱-۴. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان.....	۱۲۶
جدول ۱۲-۱. وضعیت عملکرد ۱۲ شرکت بیمه‌های استان در سال ۱۴۰۰.....	۱۳۵
جدول ۱۳-۱. آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان.....	۱۴۳
جدول ۱۳-۲. آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان.....	۱۴۴
جدول ۱۳-۳. مانده سپرده‌های بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۴
جدول ۱۳-۴. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان به تفکیک بخشهای اقتصادی در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۵
جدول ۱۳-۵. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۶
جدول ۱۳-۶. مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۶
جدول ۱۳-۷. مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکهای استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۷
جدول ۱۳-۸. مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکهای استان همدان در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۷
جدول ۱۳-۹. آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۴۰۰.....	۱۴۸
جدول ۱۴-۱. مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف کننده استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.....	۱۵۷
جدول ۱۴-۲. نرخ تورم سالانه کل خانوارهای استان همدان در شش ماهه اول سال ۱۴۰۰.....	۱۵۷
جدول ۱۴-۳. نرخ تورم سالانه کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۰.....	۱۶۰
جدول ۱۴-۴. نرخ تورم نقطه به نقطه کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروه‌های اصلی در ۱۴۰۰.....	۱۶۱
جدول ۱۵-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد.....	۱۷۰
جدول ۱۵-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم.....	۱۷۰
جدول ۱۵-۳. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۹- اعتبارات هزینه‌ای.....	۱۷۱
جدول ۱۵-۴. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۰- اعتبارات هزینه ای.....	۱۷۱
جدول ۱۵-۵. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۹- اعتبارات عمرانی.....	۱۷۲
جدول ۱۵-۶. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۰- اعتبارات عمرانی.....	۱۷۳
جدول ۱۵-۷. سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان).....	۱۸۰
جدول ۱۶-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد.....	۱۸۰
جدول ۱۶-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم.....	۱۸۱
جدول ۱۶-۳. عملکرد مالیات مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.....	۱۸۲
جدول ۱۶-۴. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.....	۱۹۰
جدول ۱۷-۱. شاخص‌های عمده نیروی کار استان همدان و کشور در فصل زمستان سال ۱۴۰۰.....	۱۹۰
جدول ۱۷-۲. نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در فصل زمستان سالهای ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۱۹۱
جدول ۱۷-۳. سهم اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت‌های اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در فصل پاییز سالهای ۱۳۹۹-۱۴۰۰.....	۱۹۱
جدول ۱۸-۱: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در فصل بهار ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری.....	۲۰۰

جدول ۱۸-۲: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در فصل تابستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری	۲۰۰
جدول ۱۸-۳: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در فصل پاییز ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری	۲۰۱
جدول ۱۸-۴: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در فصل زمستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری	۲۰۲
جدول ۱۸-۵: عملکرد زیرشاخص های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل بهار ۱۴۰۰	۲۰۴
جدول ۱۸-۶: عملکرد زیرشاخص های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل تابستان ۱۴۰۰	۲۰۶
جدول ۱۸-۷: عملکرد زیرشاخص های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل پاییز ۱۴۰۰	۲۰۸
جدول ۱۸-۸: عملکرد زیرشاخص های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل زمستان ۱۴۰۰	۲۱۰
جدول ۱۹-۱: وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان	۲۲۰
جدول ۱۹-۲: وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان	۲۲۰
جدول ۱۹-۳: وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری	۲۲۱
جدول ۱۹-۴: وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی	۲۲۱
جدول ۱۹-۵: متوسط هزینه های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه یک خانوار شهری بر حسب گروه های هزینه ای	۲۲۲
جدول ۱۹-۶: متوسط هزینه های خوراکی و دخانی و غیرخوراکی ناخالص سالانه یک خانوار روستایی بر حسب گروه های هزینه ای	۲۲۲..۲۰۳
جدول ۱۹-۷: وضعیت سهم گروه های هزینه ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای شهری استان همدان	۲۲۳
جدول ۱۹-۸: وضعیت سهم گروه های هزینه ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای روستایی استان همدان	۲۲۳
جدول ۱۹-۹: متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری بر حسب انواع درآمد	۲۲۴
جدول ۱۹-۱۰: متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بر حسب انواع درآمد	۲۲۴
جدول ۱۹-۱۱: سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه های درآمدی (خانوار شهری)	۲۲۵
جدول ۱۹-۱۲: سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه های درآمدی (خانوار روستایی)	۲۲۶
جدول ۱۹-۱۳: بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه یک خانوار شهری و روستایی استان همدان	۲۲۶

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۱. درصد رشد تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده رشته فعالیت‌ها در سال ۱۴۰۰ ۱۹
- نمودار ۱-۲. سری زمانی رشد محصول ناخالص داخلی به تفکیک گروه‌های عمده اقتصادی سالهای ۱۳۹۱ الی فصل پاییز ۱۴۰۰ ۲۰
- نمودار ۳-۱. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰ ۴۳
- نمودار ۱۰-۱. مقایسه میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ ۱۰۹
- نمودار ۱۰-۲. مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۰ ۱۱۰
- نمودار ۱۴-۱. متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان و کشور طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ ۱۴۷
- نمودار ۱۴-۲. مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۰ ۱۴۸
- نمودار ۱۴-۳. رتبه تورم استان همدان در بین استان‌های کشور در سال ۱۳۹۹ ۱۴۸
- نمودار ۱۴-۴: میانگین تورم سالانه و نقطه به نقطه اقلام کالاها و خدمات مصرفی در سال ۱۴۰۰ ۱۵۲
- نمودار ۱۷-۲. مقایسه‌ای نسبت اشتغال در بخش‌های اقتصادی در استان و کشور در فصل پاییز سال ۱۴۰۰ ۱۷۷

شناسنامه

نگاه اجمالی به شاخص های اقتصادی استان همدان در سال ۱۴۰۰

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر شاخص‌های اقتصاد استان همدان در سال ۱۴۰۰

در یک بررسی کلی از شاخص‌های اقتصادی و مالی استان همدان و تعیین جایگاه این استان در مقایسه میانگین کشوری، نتایج حاصله حکایت از تقویت و یا تضعیف برخی از شاخص‌های اقتصادی و مالی استان همدان در سال ۱۴۰۰ دارد که نتایج اجمالی آن مطابق آخرین مرجع رسمی داده‌ها و اطلاعات اقتصادی در زیر بیان می‌گردد.

محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۸ با افزایش ۳۱,۸۳ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۷ به ۴۵۸۵۴۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ رسیده است. همچنین سهم محصول ناخالص داخلی استان از کل کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱,۲۸ درصد بوده که به ۱,۳۰ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده است. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۱۰۰۵۸ هزار ریال بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۲۶۰۳۸۶ هزار ریال افزایش یافته است. اما نکته قابل توجه آن است که محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سال‌های مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین‌تر بوده است.

در بخش کشاورزی استان در سال زراعی ۱۴۰۰، کل سطح زیر کشت استان حدود ۶۳۸ هزار هکتار و کل تولید این بخش نیز ۴۴۶۱ هزار تن بوده است. میزان صادرات محصولات تولیدی این بخش در سال ۱۴۰۰ حدود ۳۰۸ هزار تن و به ارزش ۳۲۹,۴ میلیون دلار بوده است. انواع خشکبار، سیب زمینی، سیر و گیاهان دارویی نیز به عنوان مهم‌ترین کالاهای صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۰ بوده‌اند.

در بخش صنعت و معدن استان در سال ۱۴۰۰ تعداد جواز تأسیس صادر شده، ۱۶۷۲ فقره بوده است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس، معادل ۱۸۱۹۱۷,۸ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۸۱,۴ درصد افزایش یافته است. همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در این سال معادل ۲۱۵۱۳ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۱۱,۵ درصد رشد داشته است. تعداد و میزان اشتغال پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۹۶ فقره و ۱۵۱۹ نفر بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در این سال ۱۴۳۹۱,۳ میلیارد ریال بوده است. بعلاوه در بخش معدن نیز تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۹، ۱۸ فقره بوده که با کاهش ۴۴,۴ درصدی به ۱۰ فقره در سال ۱۴۰۰ رسیده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۶۵,۳۲ میلیارد ریال بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۹ با کاهش ۴۵,۴ درصدی مواجه بوده است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و توسعه‌ای در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب ۱۲۴ و ۵۱ نفر بوده است.

در بخش ساختمان و مسکن استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در استان همدان، کاهش داشته است و از طرفی قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۲۵۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و قیمت فروش یک متر زیر بنا (متوسط روستایی) مبلغ ۱۸۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه مبلغ ۳۵,۷۰۰,۰۰۰ ریال می‌باشد که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۳۹۹ کلیه مبالغ افزایش داشته‌اند. با این توصیف می‌توان گفت در این استان با کاهش همزمان تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره و افزایش مبالغ فروش زمین و زیربنا نوعی رکود همراه با تورم در بخش ساختمان مشهود است.

در بخش خدمات استان در سال ۱۴۰۰ استان همدان مجموعاً دارای ۱۵ باب هتل با ۵۴۴ اتاق و مجموعاً ۱۷۴۰ تخت، ۳ باب هتل آپارتمان با ۴۷ اتاق و ۱۴ مورد مهمان‌پذیر با مجموع ۱۷۷ اتاق و یک باب متل با ۱۰ اتاق و ۱

واحد اقامتی پذیرایی با ۷ اتاق و ۲۲ واحد بومگردی با ۱۴۵ اتاق و ۳ واحد مرکز سرگرمی و تفریحی با ۱۴۵ اتاق بوده است.

در بخش حمل و نقل استان در سال ۱۴۰۰ در حوزه حمل و نقل مسافر استان همدان با داشتن ۱۷ پایانه مسافربری با مالکیت عمومی و شخصی، ۵۶ شرکت مسافربری، ۶۷۳ ناوگان سواری کرایه، ۶۳۱ ناوگان مینی‌بوسی و ۲۰۸ ناوگان اتوبوسی نسبت به جابجایی ۲,۷۳۲,۶۳۴ نفر مسافر در قالب ۳۶۰,۷۸۳ سفر در سال ۱۴۰۰ اقدام نموده است. طی سال ۱۴۰۰ تعداد مسافر ورودی به استان از طریق خطوط ریلی استان ۱۶۰,۰۰۰ نفر تعداد مسافر خروجی از استان از طریق خطوط ریلی ۱۵۹,۰۰۰ نفر بوده است. همچنین تناژ بارگیری و تناژ تخلیه به ترتیب بالغ بر ۲۹۴,۱۳۹ و ۲۸۹,۴۹۱ بوده است.

در بخش انرژی استان در سال ۱۴۰۰، تعداد مشترکین برق کل استان همدان معادل ۷۹۰۷۵۰۸ و مجموع ارزش فروش برق در استان معادل ۳,۹۷۵,۶۸۳ میلیون ریال بوده است. همچنین گاز بها در سال ۱۴۰۰ در ماه‌های گرم سال به ازای هر متر مکعب در دامنه مصرف ۱ معادل ۱۳۵۰ ریال و دامنه ۲ معادل ۱۵۰۰ ریال، در دامنه مصرف ۱۱ معادل ۳۸۵۸ ریال و در دامنه مصرف ۱۲ معادل ۴۲۴۴ ریال بوده است. بعلاوه کمترین گازبها در ماه‌های سرد سال ۱۴۰۰ به دامنه‌های ۱ و ۲ تعلق داشته بطوریکه گازبها در دامنه ۱ معادل ۴۱۴ ریال و در دامنه ۲ معادل ۶۹۰ ریال بوده است و گازبها در ماه‌های سرد سال به ازای هر مترمکعب در دامنه ۱۱ و ۱۲ به ترتیب معادل ۱۴۲۵۶ ریال و ۱۹۹۵۹ ریال بوده و بیشترین گازبها به این دو دامنه از مصرف اختصاص دارد.

در بخش سرمایه‌گذاری خارجی استان تاکنون در استان همدان مجموعاً تعداد ۱۶ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مبلغ کل ۲۰۳,۴ میلیون دلار و با اشتغال ۲۴۳۲ نفر مورد تصویب قرار گرفته که از این مبلغ، به میزان ۷۹,۹ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی جذب گردیده است.

در بخش تجارت خارجی استان در سال ۱۴۰۰ صادرات کالا بر اساس آمارهای دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان معادل ۷۴,۳ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۳۹ درصد از لحاظ ارزشی کاهش و ۷۱ درصد از لحاظ وزنی کاهش داشته است. همچنین در این سال ارزش واردات استان معادل ۵۵,۶ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۱۱۷ درصد از لحاظ ارزشی و ۳۰ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۱۸,۶ میلیون دلار با حجم مبادلات تجاری ۱۲۹,۹ هزار تن بوده است.

در بخش بازار سرمایه استان در سال ۱۴۰۰ بورس فراز و فرود زیادی را پشت سر گذاشت. هم روزهای صعودی و جالب توجهی داشت و هم روزهای نزول و سقوط را تجربه کرد. اما بر خلاف سال ۱۳۹۹، در سال ۱۴۰۰ هیجانات کمتری در بازار وجود داشت و دیگر خبری از موج ورود پول در بازار سهام نبود. تالار بورس منطقه‌ای همدان در سال ۱۴۰۰، به تأسی از وضعیت کلی بازار سرمایه در کشور، وضعیت بسامانی نداشت و از نظر عملکردی نسبت به سال ۱۳۹۹، با افت قابل توجهی مواجه شد. کاهش تقاضا برای برگزاری دوره‌های آموزشی، کاهش صدور کدهای معاملاتی جدید، جمع کردن تعدادی از دفاتر شعب کارگزاری، تعدیل نیرو توسط تعدادی از کارگزاری‌ها، کاهش حجم و ارزش معاملات تنها بخشی از تبعات سیاست‌های غلط دولت پیشین در مورد بازار سرمایه در سالهای ۱۳۹۹ و ابتدای سال ۱۴۰۰ بود.

در بخش صنعت بیمه استان در سال ۱۴۰۰ بر اساس اطلاعات ارائه شده ۱۲ شرکت بیمه دارای ۹۳۲۰۰۶۵ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و ۵۰۶۲۳۱۳ میلیون ریال خسارت پرداختی بوده‌اند. تنها نماینده بیمه‌های دولتی در استان بیمه ایران است که در سال ۱۴۰۰ به میزان ۲۶۰۶۰۰۰ میلیون ریال حق بیمه تولیدی (۲۷,۹ درصد مجموع حق بیمه

تولیدی شرکتهای مورد بررسی) و ۱۶۵۰۰۰ میلیون ریال خسارت پرداختی (۲۳ درصد مجموع حق بیمه تولیدی شرکتهای مورد بررسی) داشته است.

در بخش بازار پول و اعتبار استان در سال ۱۴۰۰ نسبت تسهیلات اعطایی به سپردههای بانکی مرتبط با بانکهای عضو کمیسیون هماهنگی بانکهای استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۵,۹ درصد بوده است که نسبت به سال گذشته معادل ۸,۴۸ درصد کاهش را نشان می دهد. همچنین طبق اطلاعات در دسترس خالص معوقات بانکی نسبت به سال قبل ۱,۳۳۱,۲۹۴ میلیون ریال افزایش یافته است. مانده سپردههای بانکی در سال ۱۴۰۰ معادل ۴۳۴,۸۶۴,۷۷۷ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۳۳,۵۰ درصدی همراه بوده است. همچنین مانده تسهیلات بانکی در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۲۲,۱۸ درصدی همراه بوده است.

در بخش شاخصهای قیمت و تورم در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با تورم کشوری، استان همدان دارای تورم کمتری بوده است. با این حال، مقدار مطلق تورم استان همدان که میانگین آن بیش از ۳۵ درصد است؛ هنوز حکایت از فشار تورمی بالا بر محیط کسب و کار دارد. بررسی روند ماهانه نرخ تورم کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۰ نشان می دهد؛ این نرخ در استان همانند نرخ تورم کشور در شش ماه ابتدای سال روند صعودی را تجربه کرده ولی از آبان ماه سال ۱۴۰۰ یک روند نزولی ملایم را دنبال کرده است؛ به طوری که استان همدان در اسفند ماه سال ۱۴۰۰ به جایگاه کم تورم ترین استان کشور دست یافته است. تحلیل اجزای شاخص قیمت مصرف کننده نشان می دهد، بیشترین تورم سالانه و نقطه به نقطه به اقلام مبلمان و لوازم خانگی، حمل و نقل، خوراک و آشامیدنی ها، پوشاک و کفش می باشد که حجم با اهمیتی از سبد هزینه خانوارهای با درآمد متوسط به پایین را در بر می گیرد. بنابراین تورم زیاد این اقلام فشار زیادی بر این خانوارها وارد می کند.

در بخش وضعیت مالی و بودجهای استان، درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۹۹ رشد ۴۴ درصدی را تجربه نموده است و درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل در حدود ۴۹ درصد افزایش یافته است. درآمدهای غیر مالیاتی نیز ۳۰ درصد کاهش یافته است. در سال ۱۴۰۰ میزان اعتبار هزینهای استان در حدود ۶۲۷۳ میلیارد ریال می باشد و میزان پرداختی استان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۶۱۷۹ میلیارد ریال بوده است. در سال ۱۴۰۰ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۱۱۲۳۹ میلیارد ریال بوده که در حدود ۵۶۷۶ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۰,۵۰ درصد می باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۵۹۲، جمع پرداخت اسناد خزانه در حدود ۹۸۵,۲۱ میلیارد ریال بوده و درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۱۴,۷۹ درصد است.

در بخش نظام مالیاتی استان در سال ۱۴۰۰، درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۰ به میزان ۱۷۷۶۲ میلیارد ریال تحقق یافته است که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ که در حدود ۱۲۳۳۱ میلیارد ریال می باشد در حدود ۴۴ درصد رشد داشته است. کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۶۸۱۷ میلیارد ریال می باشد که در مقایسه با سال گذشته که در حدود ۱۱۱۱۰ میلیارد ریال بوده که تقریباً در حدود ۴۹ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۰ تقریباً ۹۵ درصد از درآمدهای استان به درآمدهای مالیاتی اختصاص دارند که این رقم در سال ۱۳۹۹ در حدود ۹۰ درصد بوده است.

در بخش بازار کار استان، شاخص نرخ بیکاری استان از نرخ ۸,۲ درصد در سال ۱۳۹۹ به نرخ ۷,۱ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده است. همچنین در این سال با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۰,۹ درصدی کل کشور، این نرخ در

استان همدان ۴۱,۸ درصد بوده است. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در سال ۱۴۰۰ مربوط به بخش خدمات با ۴۳,۲ درصد و پس از آن بخش‌های صنعت با ۳۰,۴ و کشاورزی با ۲۶,۳ درصد بوده است.

در بخش بهبود محیط کسب و کار استان در سال ۱۴۰۰ نتایج حاصله از گزارشات اتاق بازرگانی در سال ۱۴۰۰ حاکی از بهبود نسبی جایگاه محیط کسب‌وکار استان همدان در کشور می‌باشد؛ به‌نحوی که رتبه استان در بهار ۱۴۰۰ برابر با ۱۴، در تابستان، ۱۲ و در پاییز ۱۰ شده است. با این وجود رتبه استان همدان در زمستان ۱۴۰۰ به ۱۵ سقوط کرده است. با این حال هم عملکرد نسبی و هم عملکرد مطلق زیرشاخص‌های حاکمیتی بر پایه گزارش محیط کسب‌وکار بهار، تابستان، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ اتاق بازرگانی نشان می‌دهد که صاحبان کسب‌وکار از محیط کسب‌وکار رضایت خاطر ندارند. هنوز زیرشاخص‌های غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات؛ دشواری تأمین مالی از بانک؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار از عوامل اصلی مزاحم محیط کسب‌وکار استان همدان می‌باشند. بنابراین صاحبان کسب‌وکار به دنبال محیطی با ثبات نسبی چه در قوانین و چه در قیمت‌ها و عاری از فساد و دخالت‌های مزاحم کسب‌وکار می‌باشند.

در بخش درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان در سال ۱۳۹۹، ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب توزیع درآمد در نقاط شهری استان می‌باشد و در مقایسه با میانگین کشوری این افزایش نسبتاً بالا می‌باشد. اما در مناطق روستایی این شاخص با کاهش مواجه شد که نسبت به میانگین کشور عملکرد خوبی داشت و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت شکاف در توزیع درآمد در مناطق روستایی کمتر و مطلوب‌تر می‌باشند. سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش چشم‌گیری را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری در توزیع درآمد خانوارها در مناطق شهری استان است. لیکن سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم کاهش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت مطلوب بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است.

فصل ۱

اقتصادهای

در سال ۱۴۰۰ همدان سیمای اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مروری اجمالی بر اقتصاد ملی

از اینرو در این فصل سیاست‌های اقتصادی دولت در سطح شاخص‌های کلان اقتصادی و مالی نظیر تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت، اشتغال، تورم، بودجه، درآمدهای مالیاتی، بورس، سرمایه‌گذاری خارجی، صادرات و واردات جهت‌گیری‌های کشور و جایگاه استان همدان در این زمینه بررسی شده است.

بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

-محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

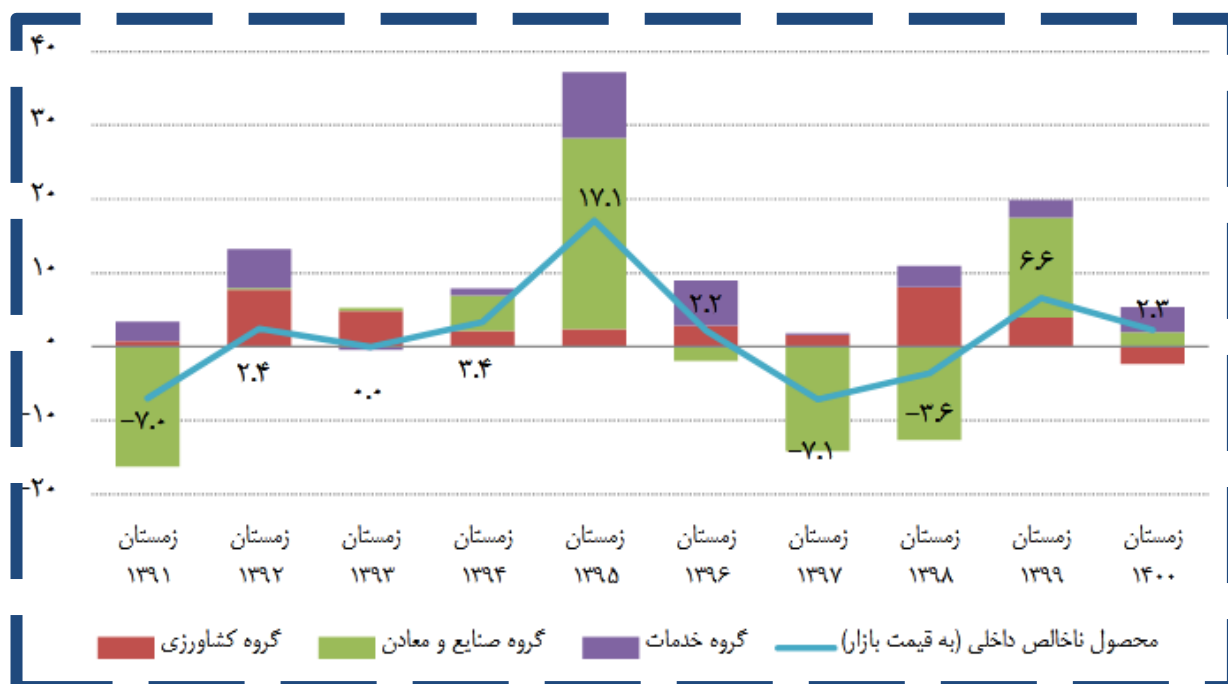
بر اساس آخرین نتایج حساب‌های ملی فصلی مرکز آمار ایران، محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ در سال ۱۴۰۰ به رقم ۷۵۶۹ هزار میلیارد ریال با نفت و ۶۵۱۱ هزار میلیارد ریال بدون احتساب نفت رسیده است، در حالی که رقم مذکور در مدت مشابه سال قبل با نفت ۷۲۵۴ هزار میلیارد ریال و بدون نفت ۶۲۸۹ هزار میلیارد ریال بوده که نشان از رشد ۴,۳ درصدی محصول ناخالص داخلی با نفت و ۳,۵ درصدی محصول ناخالص داخلی بدون نفت در سال ۱۴۰۰ دارد.

نتایج محاسبات حاکی از آن است که رشته فعالیت‌های گروه کشاورزی ۳,۷- درصد (شامل زیربخش‌های زراعت و باغداری، دامداری، جنگل‌داری و ماهیگیری)، گروه صنایع و معادن ۶ درصد شامل (استخراج نفت خام و گاز طبیعی، ۹,۷ درصد، سایر معادن، ۲,۱- درصد، صنعت، ۳,۴، انرژی، ۵,۱ و ساختمان ۳,۹ درصد) و فعالیت‌های گروه خدمات ۴,۵ درصد (شامل زیر بخش‌های عمده و خرده‌فروشی، فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، حمل و نقل، انبارداری، پست، اطلاعات و ارتباطات، فعالیتهای مالی و بیمه، مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و دامپزشکی، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیتهای مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی و سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی) نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد داشته است.

نمودار ۱-۱. درصد رشد تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده رشته فعالیت‌ها در سال ۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱-۲. سری زمانی رشد محصول ناخالص داخلی به تفکیک گروه‌های عمده اقتصادی طی سالهای ۱۳۹۱ الی ۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

- اشتغال

بررسی اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت اقتصادی نشان می‌دهد که بخش خدمات با ۴۹,۸ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی، بخش‌های صنعت با ۳۳,۸ درصد و بخش کشاورزی با ۱۶,۳ درصد قرار دارند. سهم شاغلان بخش کشاورزی ۱,۱ درصد کاهش را نسبت به سال ۱۳۹۹ تجربه کرده است، اما بخش‌های صنعت و خدمات در سال ۱۴۰۰ افزایش ۰,۵ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۹ داشته‌اند. بررسی نرخ بیکاری جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نشان می‌دهد که ۹,۲ درصد از جمعیت فعال، بیکار بوده‌اند. بر اساس نتایج، نرخ بیکاری در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی بیشتر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به سال قبل (۱۳۹۹)، ۰,۴ درصد کاهش داشته است. همچنین بررسی نرخ مشارکت اقتصادی (نرخ فعالیت) جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نشان می‌دهد که ۴۰,۹ درصد جمعیت در سن کار (۱۵ ساله و بیشتر) از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند، یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی در بین زنان نسبت به مردان و در نقاط شهری نسبت به نقاط روستایی کمتر بوده است. بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی کل کشور نشان می‌دهد که این شاخص، نسبت به سال قبل (۱۳۹۹)، ۰,۴ درصد کاهش داشته است.

- تورم

بر اساس داده مرکز آمار ایران، متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده کشوری در سال ۱۳۹۹ برابر با ۲۵۲,۶ واحد بوده است که با ۱۰۱,۶ واحد افزایش در سال ۱۴۰۰ به ۳۵۴,۱ واحد رسیده است. این مقدار افزایش تورم حدود ۴۰,۲ درصدی را برای کل کشور نشان می‌دهد. بررسی تورم سالانه کشور به صورت ماهانه در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که تورم کشوری در شش ماه اول سال ۱۴۰۰ رو به افزایش داشته است؛ با این حال در شش ماه دوم سال این روند

معکوس شده و روبه کاهش نهاده است. بر این اساس در ماه فروردین ماه ۱۴۰۰، تورم ۳۸,۹ درصد بوده است که در ماه شهریور به ۴۵,۸ درصد افزایش یافته است. سپس از ماه مهر ماه شروع به کاهش نهاده است و در اسفند ماه سال ۱۴۰۰ به ۴۰,۲ درصد رسیده است. این بررسی نشان می‌دهد که متوسط تورم در کل سال برابر با ۴۲,۶۴ درصد می‌باشد. از این رو، مقدار مطلق کشوری در سال ۱۴۰۰ همانند سال ۱۳۹۹، بسیار بالا است که نشان می‌دهد سیاست‌گذاری پولی کشور هنوز موفق نشده است تورم را کنترل کند و میزان آن را به صورت معنی‌داری کاهش دهد.

- بودجه

بودجه مصوب کل کشور برای سال ۱۴۰۰، ۳۶۳۱۰ هزار میلیارد ریال پیش‌بینی است که نسبت به سال قبل ۸۲ درصد افزایش نشان می‌دهد. منابع بودجه عمومی دولت در سال ۱۴۰۰ حدود ۸۶۱ هزار میلیارد ریال پیش‌بینی شده است که در مقایسه با سال قبل ۵۲ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۰ درآمدهای مالیاتی با ۲۴ درصد، واگذاری‌های واگذاری دارایی‌های سرمایه با ۲۸,۸ درصد و واگذاری دارایی‌های مالی با ۳۱,۱ درصد بیشترین سهم درآمدهای دولت را تشکیل می‌دهد. عملکرد اعتبارات هزینه‌های جاری دستگاه اجرایی استان‌ها در سال ۹۹ بیش از ۱۶۸,۸ هزار میلیارد ریال بوده است در مقایسه با سال قبل افزایش ۲۴,۸ درصد افزایش نشان می‌دهد. همچنین عملکرد اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای عمرانی استان‌ها در سال ۹۹، ۵۸,۷ هزار میلیارد ریال بوده که در سال مقایسه با سال قبل افزایش یافته است.

- درآمدهای مالیاتی

درآمد عمومی کل کشور برای سال ۱۴۰۰، ۴۵۴۹ هزار میلیارد ریال پیش‌بینی شده است که نسبت به سال قبل ۵۷,۵۱ درصد افزایش نشان می‌دهد. از این میان سهم درآمدهای مالیاتی ۱۴۰۰ حدود ۳۲۵۲ هزار میلیارد ریال پیش‌بینی شده که در مقایسه با سال قبل ۵۹,۰۲ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۰ مالیات بر اشخاص حقوقی با ۳۳,۵۷ درصد، مالیات بر درآمد با ۵۶,۲۵ درصد و مالیات بر کالاها و خدمات با ۳۳,۰۷ درصد بیشترین سهم درآمدهای دولت را تشکیل می‌دهد. همچنین مالیات بر ثروت با ۳۰۰ درصد افزایش و مالیات بر واردات ۱۱۷ درصد افزایش همراه بوده است.

- بورس

بورس کشور، سال گذشته، سال نسبتاً سختی را پشت سر گذاشت. بازار سرمایه تحت تأثیر مسائل مختلفی از قبیل انتخابات ریاست جمهوری و فاصله گرفتن کامودیتی‌ها از بحران کرونا قرار داشت. تأثیرات مذاکرات برجام و جنگ میان روسیه و اوکراین نیز بر بازار سایه افکنده بود و این اثرگذاری هنوز ادامه دارد. شاخص کل در پایان سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، ۵۹ هزار و ۵۹۰ واحد بالاتر ایستاد که رشد ۴,۵ درصدی را نشان می‌دهد. بنابراین می‌توان گفت بازدهی بورس بطور متوسط در سال ۱۴۰۰، ۴,۵ درصد بوده است. اما شاخص هم وزن در پایان سال نسبت به سال ۱۳۹۹، ۹۱ هزار و ۵۳۱ واحد افت داشته است که کاهش ۲۱ درصدی را نشان می‌دهد. در سال ۱۴۰۰ دولت تلاش کرد از طریق فروش اوراق بدهی و سهام شرکت‌های دولتی نتوانست به‌طور کامل منابع مالی‌اش را از این محل افزایش حجم انتشار اوراق بدهی و فروش سهام شرکت‌های دولتی نتوانست به‌طور کامل منابع مالی‌اش را از این محل تأمین کند. تداوم کسری بودجه به تکانه‌های تورمی در بازارها منجر خواهد شد که در این میان بازار سرمایه نیز تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. در این میان یکی از علل رکود بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰، الزام دولت به بانکها و صندوق‌های سرمایه‌گذاری به خرید اوراق بدهی و اسناد خزانه بود که مانع جذب نقدینگی به سمت سهام بود و در نتیجه منجر به کاهش بیشتر ارزش سهام شد.

- محیط کسب و کار

در گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران برای فصل بهار ۱۴۰۰، عملکرد محیط کسب و کار کشور در بهار ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۹ را کسب کرده است. این امتیاز در بهار ۱۳۹۹ به ۶,۰۱ رسیده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در بهار ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل حاکی از بهبود ۱,۶۴ درصدی امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور دارد. بر اساس این گزارش برای تابستان ۱۴۰۰، عملکرد محیط کسب و کار کشور در تابستان ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۹۱ را کسب کرده است. این امتیاز در تابستان ۱۳۹۹ به ۶,۰۵ رسیده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در تابستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل حاکی از بهبود ۲,۳۶ درصدی امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور است. بر اساس این گزارش برای پاییز ۱۴۰۰، محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۹۴ را کسب کرده است. این امتیاز در پاییز ۹۹ به ۵,۹۳ رسیده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار کشور در پاییز ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار کشور به مقدار اندک ۰,۲۹ درصد پسرفت داشته است. در کل می‌توان گفت مقدار میانگین عملکرد سه فصل با کسب امتیاز تقریبی ۵,۹۲ همچنان بالا است که نشان از محیط نامساعد کسب کار در کشور دارد. به طور متوسط نیز کسب و کار کشور در این سه فصل به طور تقریبی ۱,۲۶ درصد نسبت به فصول مشابه سال قبل بهبود یافته که ناچیز است. بر اساس نتایجی که مرکز آمار و اطلاعات اقتصادی اتاق ایران از پایش ملی محیط کسب و کار ایران در زمستان ۱۴۰۰ منتشر کرده است، رقم شاخص ملی در این فصل ۵,۸۳ (نمره بدترین ارزیابی ۱۰ است) محاسبه شده که تا حدودی از وضعیت این شاخص نسبت به ارزیابی فصل گذشته (پاییز ۱۴۰۰ با میانگین ۵,۹۴) بهتر است. در زمستان ۱۴۰۰، فعالان اقتصادی مشارکت‌کننده در این پایش، به ترتیب سه مؤلفه «غیرقابل‌پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات»، «دشواری تأمین مالی از بانک‌ها» و «بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار» را نامناسب‌ترین مؤلفه‌های محیط کسب و کار کشور نسبت به سایر مؤلفه‌ها ارزیابی کرده‌اند. همچنین بر اساس یافته‌های طرح نشان می‌دهد، میانگین ظرفیت تولیدی (واقعی) بنگاه‌های اقتصادی شرکت‌کننده در فصل زمستان معادل ۴۱ درصد بوده است.

فصل ۲

محصول ناخالص داخلی

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر محصول ناخالص داخلی

تولید به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم رشد اقتصادی درون‌زا، باعث ایجاد ارزش افزوده فراوان شده و برخلاف خام‌فروشی، درآمد زیادی را نصیب کشور می‌کند. پیشبرد تولید داخلی می‌تواند به تبلور توان نیروی انسانی، دانش بومی، یادگیری بین‌المللی و استفاده از ظرفیت‌های کشور نیز کمک نماید. از اینرو برغم اینکه در شرایط بد اقتصادی و تحریم‌های سنگین و یک جانبه ایالات متحده آمریکا که تمامی کانال‌های مالی ارتباط با بانک‌های خارجی و بازار بین‌المللی مسدود شده و تأمین کالای مورد نیاز بنگاه‌های تولیدی سخت گردیده و مشکلاتی را برای نظام اقتصادی ایران رقم زده است، باید گفته شود که تجربه تاریخی ثابت کرده است، رشد و شکوفایی در دل بحرانها به وجود آمده و شرایط تحریم فرصتی است تا بتوان به موضوع تولید داخلی بیشتر توجه کرد و با برنامه‌ریزی و تمرکز، تولید ناخالص ملی را افزایش داد. مهمترین سیاستهای اتخاذ شده در استان به منظور فراهم کردن زمینه‌های ارتقاء جایگاه استان در بخش‌های اقتصادی از طریق تقویت زیرساخت‌ها و توجه زیاد به مزیت‌های نسبی استان بوده است که جهت‌گیری استان در راستای جهش تولید در سال‌های مورد بررسی از طریق ستادهای تسهیل و رفع موانع تولید به جد پیگیری شد. البته سهم کم استان از تولید ناخالص داخلی و سرانه آن از میانگین کشوری در سال‌های مورد مطالعه و همچنین سهم اندک ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی با توجه به مزیت‌های نسبی استان از ارزش افزوده کشور، روند افزایشی سهم استان از مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی و پایین بودن نسبت مصرف واسطه به ستانده در اکثر بخش‌های اقتصادی استان نسبت به وضعیت کشور از نکات قابل توجه در این فصل است.

واژگان کلیدی: محصول ناخالص داخلی، رشد اقتصادی، ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده

مقدمه

معمولاً قدرت اقتصادی هر کشوری با معیارهای مختلفی سنجیده می‌شود. یکی از شاخص‌های سنجش این قدرت، تولید ناخالص ملی است. تولید ناخالص ملی «ارزش پولی کلیه کالاها و خدماتی است که افراد یک کشور در طول یک سال، تولید کرده‌اند». گفتنی است، استان همدان دارای مزیت‌های نسبی فراوانی در بخشهای مختلف اقتصادی است که از آنها می‌توان در جهت جهش تولید استان بهره جست. از جمله مزیت‌های نسبی استان در بخشهای مختلف اقتصادی می‌توان در بخش کشاورزی به سابقه طولانی زراعت و باغداری در استان، وجود پتانسیل بالا در حوزه تولیدی بخش کشاورزی و تولید محصولات با کیفیت صادراتی (احراز رتبه‌های برتر کشوری در تولید محصولاتی چون سیر، گردو، کشمش، سیب‌زمینی، چغندر قند، کلزا، حبوبات و ...)، وجود مراکز تخصصی طب سنتی در همدان و تولید و فرآوری انواع گیاهان دارویی در استان، توسعه و گسترش شهرکهای کشاورزی در سطح استان به تناسب ظرفیت‌های تولیدی، وجود نخبگان دانشگاهی و اساتید صاحب‌نظر در حوزه کشاورزی در دانشکده‌های کشاورزی استان و ... اشاره نمود. از مزیت‌های نسبی استان در بخش صنایع دستی وجود برند مهم و با شهرت جهانی سفال، تولید مبل و منبت ملایر و تویسرکان در سطح ملی، تولید فرش، گلیم، چرم در سطح ملی و جهانی و ... اشاره کرد. همچنین در بخش صنعت و معدن، وجود ذخایر غنی و متنوع معدنی نظیر سنگهای قیمتی، مصالح ساختمانی، وجود شهرکهای صنعتی، نواحی صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی در استان، قرار گرفتن منطقه در مسیر کریدور شرق به غرب و شمال غرب به جنوب غربی کشور، وجود مراکز دانشگاهی، آموزش عالی و پژوهشی و فنی و حرفه‌ای، پارک علم و فناوری و مراکز رشد، بهره‌گیری از سرمایه‌های انسانی ارزشمند و متخصص با انگیزه و متعهد به عنوان پیشران و اصلی‌ترین عامل توسعه از جمله مزیت‌های استان در این بخش است. در بخش گردشگری نیز به وجود میراث‌های گرانبهای فرهنگی و تاریخی در استان و وجود زیرساخت‌های توسعه گردشگری نظیر موزه‌ها، مراکز تفریحی و پارکها و ... می‌توان اشاره نمود. اما برغم داشتن توانمندیهای بالقوه بسیار، سهم استان همدان از تولید ناخالص داخلی و سرانه آن از میانگین کشوری کمتر است. از اینرو برای نیل به جهش تولید در بخشهای مختلف اقتصادی در استان، به بسترسازی، تدوین و اجرای سیاست‌ها، برنامه‌های حمایتی و توسعه‌ای منسجم و کارآمد برای حمایت و گسترش کسب و کارها در بخشهای مختلف اقتصادی نیاز بوده و ضروری است، مطالعات جدی و کاربردی در این زمینه به منظور ارایه راهکارهای سیاستی مناسب برای سیاستگذاران و تصمیم‌گیران اقتصادی استان صورت پذیرد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی تولید در بخش‌های اقتصادی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت محصول ناخالص داخلی استان و مقایسه آن با کل کشور مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی اجزا محصول ناخالص داخلی پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش تولید استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور ارائه شده است.

۱-۲. سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های اقتصادی و جهت‌گیری‌های تولید استان در طی دوره زمانی ۱۳۹۷-۱۴۰۰ به شرح ذیل است.^۱

بخش گردشگری

- ارتقای جایگاه استان در سطح ملی مبتنی بر ذخایر فرهنگی و تاریخی و هویت ایرانی و تعامل با دستگاه‌های اجرایی ذیربط
- ارتقا سهم گردشگری در تولید ناخالص ملی
- ارایه الگوهای بهینه توسعه محیط گردشگری بر اساس آمایش سرزمین
- تنوع‌بخشی به گروه‌های هدف گردشگری با توجه به روند گذار بازارهای گردشگری کشور
- بهره‌مندی از ظرفیت‌های گردشگری سلامت و دستیابی به جایگاه برتر با مشارکت دانشگاه علوم پزشکی و ظرفیت‌های نسبی استان
- بهره‌مندی از ظرفیت‌های طبیعی استان در تعامل با دستگاه‌های اجرایی مرتبط
- جذب گردشگران خارجی و افزایش آمارگردشگران ورودی به استان
- افزایش آمار گردشگران داخلی و خارجی و رشد و توسعه درآمدزایی و اشتغال پایدار
- افزایش ماندگاری گردشگران و توانمندسازی و بهره‌مندی جامعه محلی از مزایای گردشگری
- استفاده از ظرفیت بالای صنایع دستی استان در توسعه گردشگری

بخش کشاورزی و منابع طبیعی

- افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی
- حفاظت از منابع خاک، احیای اراضی مخروبه کشاورزی و سازماندهی زمین
- بهبود و اصلاح نظام بهره‌برداری در بخش کشاورزی
- دستیابی به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی به منظور تأمین امنیت غذایی کشور
- افزایش درآمد و توان اقتصادی تولیدکنندگان بخش کشاورزی
- حفظ، احیا و بهره‌برداری بهینه از منابع آب در بخش کشاورزی به منظور پایداری تولیدات کشاورزی و توسعه پایدار مناطق روستایی
- مدیریت و مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی
- حفاظت و بهره‌برداری پایدار از منابع ژنتیک گیاهی و جانوری
- افزایش توان تولید بیولوژیک خاک و ارتفاع تنوع‌زیستی در عرصه‌های کشاورزی

بخش صنعت، معدن و تجارت

- تحقق مستمر و پایدار رشد بخش صنعت و افزایش سهم این بخش در فعالیت‌های اقتصادی استان
- ساماندهی و تقویت منابع انسانی جهت بهبود مدیریت در بنگاه‌های اقتصادی و مشارکت واقعی بخش خصوصی
- استقرار فعالیت‌های صنعتی بر پایه پتانسیل‌های محلی به منظور ایجاد عدالت محوری و توازن منطقه‌ای
- تقویت و توسعه زیرساخت‌های تولیدی صنعتی و معدنی با محوریت صرفه‌جویی در منابع انرژی
- رقابت‌پذیری محصولات تولیدی استان در سطح کشور و بازارهای منطقه‌ای با رویکرد استانداردسازی تولید
- بهبود شرایط زیست‌محیطی صنایع استان به منظور نیل به اهداف صنعت سبز

۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان

- حرکت به سمت صنایع مبتنی بر فناوری‌های برتر جهت افزایش سهم این بخش در صنعت و معدن استان
- تأمین مواد اولیه صنعت از طریق معادن و محصولات کشاورزی به منظور جلوگیری از خروج محصولات خام فرآوری نشده
- افزایش سهم استان از صادرات کشور به ویژه رشد و توسعه صادرات کالا و خدمات با ارزش افزوده و فناوری بالا
- تنوع بخشی محصولات صادراتی و بازارهای هدف
- توسعه و ارتقا فرهنگ صادراتی
- ایجاد و توانمندسازی تشکلهای و بنگاههای بزرگ برای توسعه صادرات
- توسعه تجارت الکترونیکی و استفاده از فناوری نوین
- افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش تجارت و بازرگانی
- افزایش سهم کالاهای استان در صادرات و برنامه‌ریزی جهت هدایت صادرات محصولاتی که استان دارای مزیت بالقوه می‌باشد.
- تنظیم منطقه‌ای بازار کالا و خدمات داخلی
- تأمین و تدارک کالاهای حساس و مورد نیاز مردم و نوین‌سازی شبکه تأمین و توزیع

۲-۲. بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

۲-۲-۱- محصول ناخالص داخلی استان

مهم‌ترین هدف کشورها در هر اقتصادی دستیابی به رشد بلندمدت مستمر و باثبات است. این موضوع در حقیقت تفاوت بین کشورهای با رفاه بالا و با رفاه پایین است. در نتیجه کشورهایی که توانسته‌اند یک رشد بلندمدت مستمر را تجربه کنند، جایگاه مناسبی در دنیا داشته‌اند. رشد اقتصادی در ایران با تهدیدهای بسیاری روبه‌رو بوده است. در نتیجه اقتصاد ایران به جای یک رشد مستمر، یک رشد نوسانی را تجربه کرده که عمدتاً متأثر از قیمت نفت و سایر عوامل موقت بوده است. از اینرو تحقق رونق تولید از آن جهت مهم است که می‌تواند فضایی را رقم زند که مهمترین موضوعات اقتصادی و اجتماعی کشور نظیر بیکاری، بهره‌وری، تراز تجاری، نرخ تورم، ارزش پول ملی و... را به طور هم‌زمان مورد هدف قرار دهد. در جدول (۱-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی کشور و استان همدان به قیمت جاری در دوره زمانی ۹۸-۱۳۹۵ نشان داده شده است. براساس جدول مزبور، محصول ناخالص داخلی کشور و استان در سال ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۱۴۹۰۶۲۵۷ و ۱۹۱۳۰۷ میلیارد ریال بوده است. همچنین محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۴۷۸۲۰ میلیارد ریال بوده که با افزایش ۳۱٫۸۳ درصدی به ۴۵۸۵۴۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ رسیده است. همچنین محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۸ معادل ۳۵۴۴۸۴۷۳ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، ۳۶٫۳۹ درصد افزایش داشته است. همچنین بر اساس بررسی‌های به عمل آمده سهم محصول ناخالص داخلی استان از کل کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱٫۲۸ درصد بوده که به ۱٫۳۰ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده است.

جدول ۲-۱. وضعیت محصول ناخالص داخلی به قیمت جاری در استان و کشور طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵ (میلیارد ریال / درصد)

سال	استان همدان	کشور	سهم استان از کل کشور
۱۳۹۵	۱۹۱۳۰۷	۱۴۹۰۶۲۵۷	۱,۲۸
۱۳۹۶	۲۳۲۶۴۲	۱۷۹۷۱۸۷۱	۱,۲۹
۱۳۹۷	۳۴۷۸۲۰	۲۵۹۸۹۰۰۶	۱,۳۳
۱۳۹۸	۴۵۸۵۴۰	۳۵۴۴۸۴۷۳	۱,۲۹
میانگین	۳۰۷۵۷۷	۲۳۵۷۸۹۰۲	۱,۳۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

البته نکته حایز اهمیت آن است که ارقام تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری بوده و اثر تورم از آنها استخراج نشده است. از اینرو چنین روندی نمی تواند بیانگر اثر واقعی در اقتصاد استان و کشور باشند و در این خصوص باید به روند کاهشی و افزایش آنها با احتیاط بیشتری توجه گردد.

۲-۲-۲- وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان

بررسی محصول ناخالص داخلی سرانه، واقعیات بیشتری را به خصوص از منظر رفاه اقتصادی نمایان می سازد. در واقع رفاه مردم یک کشور یا استان متأثر از تولید ناخالص داخلی و میزان جمعیت آن کشور یا استان بوده که در محصول ناخالص داخلی سرانه منعکس می شود. جدول (۲-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور (به قیمت جاری) را در طی دوره زمانی ۹۸-۱۳۹۵ نشان می دهد. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۱۰۰۵۸ هزار ریال بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۲۶۰۳۸۶ هزار ریال افزایش یافته است. محصول ناخالص داخلی سرانه کشور نیز در سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۸۶۵۰۰ و ۴۲۸۵۸۸ هزار ریال بوده است. همانطور که مشخص است محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سالهای مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین تر بوده است.

جدول ۲-۲. وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان و کشور طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵ (هزار ریال)

سال	استان همدان	کشور
۱۳۹۵	۱۱۰۰۵۸	۱۸۶۵۰۰
۱۳۹۶	۱۳۲۹۳۸	۲۲۱۷۳۰
۱۳۹۷	۱۹۷۹۶۲	۳۱۷۰۸۶
۱۳۹۸	۲۶۰۳۸۶	۴۲۸۵۸۸
میانگین	۱۷۵۳۳۶	۲۸۸۴۷۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی

۲-۳-۱- ارزش افزوده بخش های مختلف

در جدول (۲-۳) ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی استان همدان در طی دوره زمانی ۹۸-۱۳۹۵ نشان داده شده است. ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۳۷۴۶۳ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۹۸۲۱۸ میلیارد ریال رسیده است. ارزش افزوده بخش معدن در سال ۱۳۹۵ معادل ۲۸۲۰ میلیارد ریال بوده و با

افزایش ۴۱,۰۷ درصدی به ۳۹۷۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ رسیده است. همچنین ارزش افزوده بخش صنعت نیز در سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۱۶۱۴۶ و ۴۹۰۰۳ میلیارد ریال بوده است. ارزش افزوده بخش تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا، آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه و ساختمان نیز در سال ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۷۰۷۱، ۱۹۱۵ و ۱۷۳۲۶ میلیارد ریال بوده است. بعلاوه ارزش افزوده بخش خدمات در سال ۱۳۹۸ معادل ۲۷۹۵۱۴ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۵ با افزایش ۱۲۷,۲ درصدی مواجه بوده است. همانطور که مشاهده می شود طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵ بیشترین ارزش افزوده در استان به بخش خدمات اختصاص داشته است. همچنین براساس جدول (۲-۳) بیشترین ارزش افزوده در کشور نیز در سال ۱۳۹۸ به بخش خدمات با ارزشی معادل ۱۶۸۸۸۸۰۵ میلیارد ریال و کمترین ارزش افزوده به بخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه با ارزشی معادل ۹۵۵۷۳ میلیارد ریال اختصاص داشته است.

جدول ۲-۳. ارزش افزوده بخشهای مختلف اقتصادی استان و کشور طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کشاورزی	۳۷۴۶۳	۴۱۱۳۵	۶۹۸۹۵	۹۸۲۱۸
معدن	۲۸۲۰	۲۲۲۴	۳۷۷۳	۳۹۷۸
صنعت	۱۶۱۴۶	۲۶۳۰۱	۵۰۸۳۲	۴۹۰۰۳
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۲۵۸۷	۷۱۰۱	۹۶۲۳	۷۰۷۱
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۸۴۵	۸۸۶	۱۴۳۷	۱۹۱۵
ساختمان	۶۸۵۵	۸۳۲۲	۱۴۳۵۷	۱۷۳۲۶
گروه خدمات ^۲	۱۲۳۰۲۶	۱۴۴۳۶۱	۱۹۸۶۹۵	۲۷۹۵۱۴
کشاورزی	۱۳۲۶۰۰۲	۱۵۰۴۳۸۱	۲۱۹۴۰۳۱	۳۲۸۵۱۲۱
معدن	۱۹۹۲۳۷۸	۲۷۶۶۸۹۳	۴۸۴۴۵۷۲	۵۴۱۲۶۰۷
صنعت	۲۱۷۸۸۸۶	۲۶۸۲۵۶۳	۳۸۸۴۷۷۰	۵۷۷۳۶۶۴
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۸۸۰۰۴۰	۱۰۵۲۲۸۴	۱۶۹۰۲۴۰	۲۵۷۳۱۶۰
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۳۸۹۱۷	۵۰۶۳۹	۶۹۵۵۵	۹۵۵۷۳
ساختمان	۶۳۰۲۵۷	۶۸۵۹۰۱	۱۰۰۸۱۴۰	۱۲۵۴۷۳۷
گروه خدمات	۷۷۱۲۰۸۵	۹۰۱۴۰۵۲	۱۲۱۱۴۱۴۸	۱۶۸۸۸۸۰۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۲- مصرف واسطه بخشهای مختلف اقتصادی

مصرف واسطه^۲، به ارزش افزوده کلیه کالاها و خدماتی که در فرآیند تولید ناخالص داخلی به عنوان داده، مورد استفاده قرار گرفته و به مصرف رسیده، یا تغییر شکل می دهند، اطلاق می شود. در جدول (۲-۴) مصرف واسطه

۲- بخش خدمات شامل زیر بخشهای عمدهفروشی و خردهفروشی، حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیتهای مالی و بیمه، املاک و مستغلات، فعالیتهای حرفه‌ای، علمی و فنی، فعالیتهای اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیتهای مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، فعالیتهای هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات است.

3. Intermediate Consumption

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99

جدول ۲-۴. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۷-۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کشاورزی	۲۴۹۵۵	۲۸۸۱۶	۴۶۵۹۰	۶۴۳۶۱
معادن	۴۶۰	۶۰۳	۶۰۲	۹۸۹
صنعت	۳۸۷۶۴	۵۲۱۹۵	۷۱۲۳۶	۸۹۰۱۰
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۱۸۶۵	۲۰۲۴	۲۴۵۳	۳۱۳۱
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۵۳۹	۶۷۲	۸۹۶	۱۲۳۴
ساختمان	۹۹۹۰	۱۲۱۹۱	۲۱۰۸۵	۲۵۴۹۱
گروه خدمات	۲۸۲۶۳	۳۱۸۷۴	۴۴۶۸۰	۶۳۵۵۲
کشاورزی	۱۰۷۶۰۶۳	۱۲۴۰۱۳۲	۱۸۶۰۳۶۹	۲۷۱۳۱۱۰
معادن	۱۵۳۹۸۸	۱۸۲۷۶۴	۲۴۵۲۰۶	۳۵۴۰۸۴
صنعت	۵۳۱۶۶۷۳	۶۷۶۳۰۲۹	۱۰۷۹۱۱۸۰	۱۷۰۳۴۲۹۵
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۱۸۵۴۹۷	۱۶۰۵۸۳	۲۲۱۳۳۲	۲۹۵۸۵۲
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۳۷۶۹۵	۴۹۵۴۶	۵۷۹۵۶	۷۸۵۰۳
ساختمان	۹۱۰۹۰۱	۹۹۷۳۰۴	۱۴۷۷۷۶	۱۸۴۴۸۸۱
گروه خدمات	۲۲۰۵۵۷۲	۲۵۴۹۹۳۶	۳۳۸۵۴۸۵	۴۶۳۳۴۸۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۳- استانداردهای بخش‌های مختلف اقتصادی

به کالا یا خدمتی که از پروسه تولید به دست می‌آید، ستاده یا محصول گفته می‌شود. جدول (۲-۵) ستانده بخشهای مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵ نشان می‌دهد. ستانده استان در رشته فعالیتهای اقتصادی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۸، ۱۶۲۵۷۹ میلیارد ریال، در بخش معدن ۴۹۶۷ میلیارد ریال، در بخش صنعت ۱۳۸۰۱۳ میلیارد ریال، در بخش تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا ۱۰۲۰۲ میلیارد ریال، در بخش آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه ۳۱۴۹ میلیارد ریال، در بخش ساختمان ۴۲۸۱۷ میلیارد ریال و در بخش خدمات ۳۴۳۰۶۶ میلیارد ریال بوده است. همچنین بیشترین و کمترین میزان ستانده در رشته فعالیتهای کشور در سال ۱۳۹۸ به ترتیب بخشهای خدمات و آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه اختصاص داشته است.

جدول ۲-۵. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵ (میلیارد ریال)

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کشاورزی	۶۲۴۱۹	۶۹۹۵۰	۱۱۶۴۸۵	۱۶۲۵۷۹
معادن	۳۲۷۹	۲۸۲۷	۴۳۷۴	۴۹۶۷
صنعت	۵۴۹۱۰	۷۸۴۹۶	۱۲۲۰۶۸	۱۳۸۰۱۳
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۴۴۵۲	۹۱۲۵	۹۳۷۶	۱۰۲۰۲
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۱۳۸۴	۱۵۵۸	۲۳۳۳	۳۱۴۹
ساختمان	۱۶۸۴۵	۲۰۵۱۴	۳۵۴۴۲	۴۲۸۱۷
گروه خدمات	۱۵۱۲۸۹	۱۷۶۲۳۵	۲۴۳۳۷۵	۳۴۳۰۶۶
کشاورزی	۲۴۰۲۰۶۶	۲۷۴۴۵۱۳	۴۰۵۴۴۰۱	۵۹۹۸۲۳۱
معادن	۲۱۴۶۳۶۶	۲۹۴۹۶۵۸	۵۰۸۹۷۷۸	۵۷۶۶۶۹۱
صنعت	۷۴۹۵۵۵۹	۹۴۴۵۵۹۲	۱۴۶۷۵۹۵۰	۲۲۸۰۷۹۶۰
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۱۰۶۵۵۳۷	۱۲۱۲۸۶۶	۱۹۱۱۵۷۲	۲۸۶۹۰۱۲
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۷۶۶۱۲	۱۰۰۱۸۵	۱۲۷۵۱۱	۱۷۴۰۷۶
ساختمان	۱۵۴۱۱۵۸	۱۶۸۳۲۰۵	۲۴۸۵۹۱۶	۳۰۹۹۶۱۸
گروه خدمات	۹۹۱۷۶۵۷	۱۱۵۶۳۹۸۸	۱۵۴۹۹۶۳۳	۲۱۵۲۲۲۸۶

استان

کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۴-نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

این شاخص از تقسیم مقدار مصرف واسطه به مقدار ستانده هر بخش بدست می‌آید. این شاخص نشان می‌دهد که هر یک واحد ستانده با چه میزان از مصرف واسطه به دست آمده است. به بیان دیگر، این نسبت هزینه هر واحد محصول (ستانده) را نشان می‌دهد. هر چه این شاخص برای یک فعالیت یک استان نسبت به فعالیت مشابه کمتر باشد، نشان می‌دهد که آن استان در انجام آن فعالیت دارای مزیت نسبی در هزینه کرد در آن رشته فعالیت می‌باشد. براساس جدول (۲-۶)، نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش کشاورزی در سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۸، ۰٫۳۹، بوده است. این نسبت در بخش معادن در سال ۱۳۹۵، ۰٫۱۴، در سال ۱۳۹۶، ۰٫۲۱ و در سال ۱۳۹۷، ۰٫۱۳ و سپس در سال ۱۳۹۸، ۰٫۱۹ بوده است. همچنین نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخشهای ساختمان و خدمات در استان در سالهای ۱۳۹۵ الی ۱۳۹۸ ثابت بوده است. بعلاوه بیشترین و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده در استان در سال ۱۳۹۸ به ترتیب به رشته فعالیت‌های بخش صنعت و معادن و در کشور به رشته فعالیت‌های صنعت و تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا اختصاص داشته است.

جدول ۲-۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۹۸-۱۳۹۵

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸
کشاورزی	۰,۳۹	۰,۴۱	۰,۴	۰,۳۹
معادن	۰,۱۴	۰,۲۱	۰,۱۳	۰,۱۹
صنعت	۰,۷۰	۰,۶۶	۰,۵۸	۰,۶۴
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۰,۴۱	۰,۲۲	۰,۲۶	۰,۳۰
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۰,۳۸	۰,۴۳	۰,۳۸	۰,۳۹
ساختمان	۰,۵۹	۰,۵۹	۰,۵۹	۰,۵۹
گروه خدمات	۰,۱۸	۰,۱۸	۰,۱۸	۰,۱۸
کشاورزی	۰,۴۴۴	۰,۴۵	۰,۴۵	۰,۴۵
معادن	۰,۷	۰,۶	۰,۴	۰,۶
صنعت	۰,۷۰	۰,۷۱	۰,۷۳	۰,۷۴
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۰,۱۷	۰,۱۳	۰,۱۱	۰,۱۰
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیتهای تصفیه	۰,۴۹	۰,۴۹	۰,۴۵	۰,۴۵
ساختمان	۰,۵۹	۰,۵۹	۰,۵	۰,۵۹
گروه خدمات	۰,۲۲	۰,۲۲	۰,۲۱	۰,۲۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۴. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

باتوجه به اهمیت تولید ناخالص داخلی و تحولات آن به عنوان شاخص عملکردی اقتصادی، در این فصل به بررسی وضعیت محصول ناخالص داخلی استان و روند تغییرات اجزای آن پرداخته شد. براساس بررسی‌های بعمل آمده، محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۴۷۸۲۰ میلیارد ریال بوده که با افزایش ۳۱,۸۳ درصدی به ۴۵۸۵۴۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۸ رسیده است. همچنین بر اساس بررسی‌های بعمل آمده سهم محصول ناخالص داخلی استان از کل کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱,۲۸ درصد بوده که به ۱,۳۰ درصد در سال ۱۳۹۸ رسیده است. محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۱۰۰۵۸ هزار ریال بوده که در سال ۱۳۹۸ به ۲۶۰۳۸۶ هزار ریال افزایش یافته است. اما نکته قابل توجه آن است که محصول ناخالص داخلی سرانه استان در طی سال‌های مورد مطالعه همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور پایین‌تر بوده است.

گفتنی است، حمایت مؤثر از تولید و سرمایه‌گذاری در صورتی قابل تحقق است که تغییرات بنیادی در محیط حاکم بر سرمایه‌گذاری و تولید، بینش و رفتار مسئولان و تحول در کارکرد برخی دستگاه‌های اجرایی و نیز تصویب و اجرای برخی قوانین و مقررات صورت پذیرد. به منظور بهبود محصول ناخالص داخلی کشور و استان همدان و در نتیجه دستیابی به رشد اقتصادی مستمر و باثبات توجه به توصیه‌های سیاستی ذیل می‌تواند راهگشا باشد:

- تبیین وضع موجود و شناخت ریشه‌ها و آسیب‌های بخش حقیقی و تولید در استان از منظر پولی بانکی، مالیاتی، گمرکی، محیط کسب و کار، موانع سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و ... از طریق استفاده از ظرفیت دانشگاهی، فعالین اقتصادی استان، ستاد تسهیل و رفع موانع تولید، هیئت مقررات‌زدایی، کمیته پایش و بهبود محیط کسب و کار و شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی

- بررسی و کمک‌رسانی به واحدهای تولیدی غیرفعال که قابلیت برگشت به چرخه تولید را دارند و همچنین تسريع در بهره‌برداری واحدهای در دست ساخت، نوسازی ماشین‌آلات، تسهيل گری تولید و همچنین برقراری ارتباط دائمی با واحدهای تولیدی از طريق جلسات کمیته پایش محیط کسب و کار، احصا قوانین و مقررات مخل و ... و سپس طرح مشکلات شناسایی شده در جلسات مربوطه و استفاده از ظرفیت و اختیارات موجود در راستای رفع مشکلات آنها
- بهبود محیط کسب‌وکار استان به عنوان یکی از حوزه‌های مؤثر در جهش تولید از طریق ساماندهی مجوزها و رفع قوانین و سیاست‌گذاری‌های متعارض (تنقیح قوانین و حذف قوانین سرعت گیر و سرکوب‌کننده تولید)، اصلاح فرایندهای پیچیده منشأ طولانی شدن انجام امور و موازی‌کاریهای موجود در دستگاه‌های اجرایی در راه‌اندازی کسب و کارها در استان
- اصلاح ساختار و اولویت بخشیدن به رفع موانع تولید خصوصاً در بخش خصوصی (اعم از موانع بانکی، مالیاتی، بیمه‌ای، حمل و نقل، فروش) و حمایت کامل از تولیدکنندگان و صنایع وابسته و جلوگیری از ورود کالای قاچاق به کشور و استان
- تقویت زیرساخت دانش تولید مبتنی بر سرمایه انسانی ماهر و خلاق و بهره‌گیری از منابع انسانی و اجتماعی در حوزه‌های علم و فناوری کشور و استان

فصل ۳

کشاورزی

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر بخش کشاورزی

در بخش کشاورزی استان همدان با بهره‌مندی از اقلیم مناسب، موقعیت جغرافیا و ذخایر ژنتیکی مهمی چون بذر یونجه، سیر، گردو، گوسفند نژاد مهربان و ... تولید کشاورزی از دیرباز یکی از قطب‌های مهم کشاورزی در کشور می‌باشد. استان همدان در بیش از بیست فعالیت تولیدی، زیربنایی و صنایع تبدیلی دارای رتبه برتر در سطح کشور و منطقه می‌باشد که از جمله می‌توان به کسب رتبه‌های برتر کشوری در تولید کشمش، سیب‌زمینی، سیر، گردو، انگور، یونجه و گیاهان دارویی، جو و گندم و همچنین رتبه دوم در اجرای آبیاری تحت فشار و سیستم‌های نوین آبیاری اشاره نمود. به استناد آمار دریافتی از جهاد کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰ کل سطح زیرکشت استان حدود ۶۳۸ هزار هکتار و کل تولید این بخش نیز ۴۴۶۱ هزار تن بوده است. میزان صادرات این بخش در سال ۱۴۰۰ از کل مبادی خروجی گمرکات کشور حدود ۳۰۸ هزار تن و به ارزش ۳۲۹,۴ میلیون دلار بوده است. انواع خشکبار، سیب‌زمینی، سیر و گیاهان دارویی نیز به عنوان مهم‌ترین کالاهای صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۰ بوده‌اند. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی و برند معرف استان صادر می‌گردد. با توجه به محصولات تولیدی با کیفیت بخش کشاورزی در استان همدان در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند. در این زمینه توسعه زیرساخت‌ها و توجه جدی به این مسأله می‌بایست از اولویت‌های این بخش باشد.

واژگان کلیدی: استان همدان، اقتصاد کشاورزی، ارزش افزوده، سطح زیر کشت

مقدمه

استان همدان در بخش کشاورزی و دامپروری و برخی محصولات زراعی و دامی و نظایر آن، از استان‌های مهم کشور محسوب می‌شود و دارای بیش از ۴۰ نوع محصول زراعی قابل کشت و برداشت است. بخش کشاورزی مناسب‌ترین و بهترین گزینه برای ایجاد اشتغال پایدار و رسیدن به توسعه همه‌جانبه است، پس شناسایی ظرفیت‌ها، پتانسیل‌ها و مدیریت منابع موجود در استان همدان موجب می‌شود تا علاوه بر تحول و توسعه اقتصادی موجب تقویت زیرساخت‌های توسعه این بخش با هدف افزایش تولید و ایجاد اشتغال شود. کشاورزی از طریق دریافت عوامل تولید از بخش صنعت و نیز استفاده از خدمات بازاریابی، بسته‌بندی و فروش در بخش خدمات ارتباط قوی و پیشین با این بخش‌ها دارد از طرف دیگر با تأمین مواد خام مصرفی برای سایر بخش‌ها بویژه برای بخش صنایع تبدیلی از طریق ایجاد مازاد ارزی و سرمایه برای سایر بخش‌ها با آنها ارتباط پسین نیز دارد. بنابراین می‌توان ارزش افزوده مجموعه بخش‌های دیگر اقتصادی را متغیری مؤثر بر ارزش افزوده کشاورزی دانست.

استان همدان در بیش از بیست فعالیت تولیدی، زیربنایی و صنایع تبدیلی دارای رتبه برتر در سطح کشور و منطقه می‌باشد که از جمله می‌توان به کسب رتبه‌های برتر در تولید سیب‌زمینی، سیر، گردو، انگور، یونجه و گیاهان دارویی، جو و گندم اشاره نمود. ذکر این موارد نشان‌دهنده پتانسیل بالای استان همدان در بخش کشاورزی بوده و لزوم توجه و توسعه بیشتر این بخش و صنایع وابسته به آن را بیش از پیش آشکار می‌سازد. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی استان و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی وضعیت شاخص‌های این بخش پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش اقتصادی در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۳-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت‌گیری‌های استان همدان

یکی از رویکردهای مهم در برنامه‌ریزی کشاورزی، بررسی آمایشی نظام‌های تولید جهت شکل‌گیری و تبیین مسائل سیاست‌گذاری توسعه پایدار منطقه‌ای است. در این شرایط یکی از راهکارهای اساسی بررسی روش‌های مناسب و با اهمیت برای ارزیابی منابع اراضی، برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر منابع مورد استفاده در کشاورزی است. در این شرایط، یکی از راهکارهای اساسی در شناخت مسائل کشاورزی، منطقه‌بندی کشاورزی است. این روش به عنوان پایه و اساس توسعه کشاورزی و الگوی مناسب و با اهمیت برای ارزیابی منابع اراضی، برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر منابع مورد استفاده قرار می‌گیرد.

امروزه افزایش توان تولیدی نیازمند توجه ویژه به بخش کشاورزی و افزایش سرمایه‌گذاری در این بخش است. دستیابی به تولید بیشتر با توجه به منابع محدود، یکی از مهم‌ترین اهداف اقتصادی و توسعه‌ای هر جامعه محسوب می‌شود و توجه جدی به قابلیت‌های منطقه‌ای و سوق سرمایه‌گذاری‌های منطقه در جهت توسعه و گسترش فعالیتهای تولیدی از الزامات توسعه به شمار می‌آید. تولید محصولات زراعی و باغی، دامداری، دامپروری و تولید خوراک دام و طیور و نیز تولید محصولات لبنی، مواد غذایی و صنایع تبدیلی از بیشترین میزان سودآوری برخوردارند، بنابراین، با سرمایه‌گذاری در اولویت‌های ذکر شده می‌توان به ایجاد اشتغال و توسعه استان کمک کرد. در سال ۱۴۰۰ به منظور حمایت از بخش کشاورزی به عنوان مهم‌ترین بخش تولیدی استان همدان و تحقق اهداف تبیین شده در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی جهت‌گیری‌های استان به شرح ذیل است:

- ارتقاء بهره‌وری عوامل و منابع تولید محصولات و نهاده‌های کشاورزی به ارتقاء و بهره‌وری آب و راندمان آبیاری

- تجاری سازی و برندسازی محصولات کشاورزی ویژه (صادراتی و ارزش افزوده بالا)
- ارائه مشاوره فنی، اجرایی، ترویجی و مدیریتی برای بهبود شرایط و افزایش کمی و کیفی محصولات، اصلاح و بهبود شیوه های مصرف عوامل تولید و نهاده ها در محصولات و تولیدات کشاورزی و منابع طبیعی
- انجام فعالیت های مهندسی و تأمین زمینه های افزایش ارزش افزوده و ارتقاء بهره وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی
- توسعه و توانمندسازی بخش خصوصی و تشکلهای
- تنوع بخشی ابزارهای حمایت از تولید و تولیدکنندگان بخش، گسترش زیر ساخت های اطلاعاتی و ارتباطی
- حمایت مؤثر و ساماندهی فرایند تولید و اصلاح نظام بازار محصولات کشاورزی
- طراحی سامانه ایجاد تعادل تولید و مصرف و تجارت محصولات راهبردی

۲-۳. بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان

در بخش کشاورزی با وجود محدودیت منابع پایه تولید در بخش کشاورزی بخصوص محدودیت منابع آب و خاک از سوی دیگر، سیاست گذاران بخش را ملزم نمود تا صرف نظر از ایجاد و توسعه واحدهای جدید با افزایش بهره وری بدنبال افزایش کمی و کیفی تولید تا حصول خودکفایی و تأمین امنیت غذایی باشند. لذا با تدوین و اجرای برنامه های مختلف نظیر استفاده از فناوری های نوین در قالب توسعه مکانیزاسیون کشاورزی، اصلاح استانداردهای بذر، نهال و نهاده های مورد نیاز تولید، توسعه تحقیقات کاربردی، ترویج و آموزش کشاورزی، تربیت نیروی های متخصص بخش، توسعه سیستم های نوین آبیاری، تغییر رویکرد در تنظیم بازار از واردات گرایشی به صادرات گرایشی و نیز افزایش تولید محصولات راهبردی، حفظ بازارهای هدف صادراتی علی رغم تحریم ها و فشارهای شدید بین المللی، افزایش تولید داخلی نهاده های کشاورزی، اصلاح الگوی کشت و معرفی ارقام و گونه های جدید تولید، نسبت به این مهم اقدام نموده تا با رشد بهره وری ضمن افزایش درآمد بهره برداران، عملکرد تولید در واحد ارتقاء یابد، از جمله تحولاتی که مورد تعقیب مدیران استانی برای بخش کشاورزی در سال مورد بررسی بود. در مجموع باید گفت که در سال ۱۴۰۰ عمده تحولات ایجاد شده در سال ۱۴۰۰ در بخش کشاورزی استان همدان به طور خلاصه به شرح ذیل می باشد:

- توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی و فرآوری حداکثری محصولات تولیدی بخش کشاورزی
- گسترش سطح بیمه محصولات کشاورزی در راستای مدیریت بحران های طبیعی احتمالی در حوزه کشاورزی
- توسعه باغات و تغییر رویکرد بهره برداری از باغات از باغداری مبتنی بر باغداری های حرفه ای و اقتصادی
- افزایش ضریب و درجه مکانیزاسیون در حد بهینه
- توسعه کشت بافت و کشت های نشایی به منظور کاهش مصرف آب و افزایش بهره وری
- افزایش ضریب و درجه مکانیزاسیون در حد بهینه
- حمایت از سرمایه گذاری داخلی (ارتقای ظرفیت شبکه صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری کشاورزی)

۳-۳. بررسی وضعیت شاخص های بخش کشاورزی

۳-۳-۱- تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی

طبق جداول (۱-۳) و (۲-۳) تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ نشان داده شده است. بر اساس اطلاعات جدول (۱-۳)، مجموع تولید محصولات زراعی استان همدان در این سال معادل ۳۰۰۶۴۳۳ تن بوده که از این میزان ۹۱ درصد معادل ۲۷۴۵۴۸۳ تن به صورت آبی و ۹ درصد نیز معادل ۲۰۶۹۴۹ تن به صورت دیمی کشت شده است. بیشترین میزان

تولید محصولات زراعی در استان همدان مربوط به گروه سبزیجات بوده که حدود ۳۲ درصد از کل را شامل می‌شود. جمع محصولات این گروه ۹۸۵۷۴۱ تن بوده که کلاً به صورت آبی کشت شده است. بیشترین محصول این گروه به کشت سیب‌زمینی با تولیدی معادل ۸۷۸۰۵۱ تن تعلق داشته و عملکرد در هکتار تولید سیب‌زمینی به صورت آبی معادل ۴۵۰۰۵ کیلوگرم در هکتار بوده است. گروه تولید نباتات علوفه‌ای دومین رتبه را در بین محصولات زراعی استان به خود اختصاص داده که در سال ۱۴۰۰ معادل ۵۲۹۵۵۷ تن تولید داشته است که حدود ۹۹ درصد از محصولات این گروه به صورت آبی و ۱ درصد نیز به صورت دیم کاشته شده است، سومین جایگاه محصولات زراعی نیز مربوط به تولید غلات با تولید ۶۸۳۰۱۳ تن بوده است. همچنین محصولات صنعتی نیز در چهارمین رتبه با تولید ۴۷۴۰۹۹ تن می‌باشند و بخش اعظم محصول این گروه صورت آبی تولید شده است. عمده محصولات صنعتی این گروه شامل چغندر قند و کلزا می‌باشد که عملکرد در هکتار این محصولات به ترتیب معادل ۴۷۱۴۶۱ و ۲۵۸۹٫۸ تن بوده است. محصولات جالیزی نیز پنجمین رتبه را در بین محصولات زراعی داشته‌اند و در سال ۱۴۰۰ میزان تولید این گروه نیز ۶۱۷۰۵ تن بوده و در رتبه آخر نیز حبوبات قرار دارند که ۸۱۹۳٫۸ تن محصول تولید نموده که ۸۳ درصد آن به صورت دیم و ۱۷ درصد نیز به صورت آبی تولید شده است و نخود با تولید ۵۹۴۱٫۳ تن در صدر این گروه قرار دارد.

جدول ۱-۳. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان در سال ۱۴۰۰

نام محصول	تولید (تن)			عملکرد (کیلوگرم)		
	آبی	دیم	جمع	آبی	دیم	جمع
گندم	۲۸۴۲۵۶	۱۸۵۵۸۸	۴۶۹۸۴۴	۴۰۷۴	۵۳۲	۴۶۰۶
جو	۱۶۱۸۱۰	۴۵۴۰۶	۲۰۷۲۱۶	۳۸۴۴	۵۲۵	۴۳۶۹
ذرت دانه‌ای	۵۹۵۳	۰	۵۹۵۳	۹۲۰۸	۰	۹۲۰۸
جمع غلات	۴۵۲۰۱۹	۲۳۰۹۹۴	۶۸۳۰۱۳	***	***	***
نخود	۱۴۹٫۸	۵۷۹۱٫۵	۵۹۴۱٫۳	۱۴۷۹	۳۹۲	۱۸۷۱
عدس	۹٫۵	۸۷۰	۸۷۹٫۵	۱۱۸۸	۳۸۳	۱۵۷۱
لوبیا	۱۲۳۵٫۲	۱۷٫۳	۱۲۵۲٫۵	۲۳۱۷	۱۳۹	۲۴۵۶
سایر حبوبات	۱۷٫۴	۱۰۳٫۱	۱۲۰٫۵	۲۳۲۰	۲۷۳	۲۵۹۳
جمع حبوبات	۱۴۱۱٫۹	۶۷۸۱٫۹	۸۱۹۳٫۸	***	***	***
چغندر قند	۴۷۱۴۶۱	۰	۴۷۱۴۶۱	۶۱۳۵۶	۰	۶۱۳۵۶
آفتابگردان	۴۸	۰	۴۸	۲۳۴۱	۰	۲۳۴۱
کلزا	۲۱۰۳٫۸	۴۸۶	۲۵۸۹٫۸	۱۹۷۳	۳۶۴	۲۳۳۷
جمع محصولات صنعتی	۴۷۳۶۱۳	۴۸۶	۴۷۴۰۹۹	***	***	***
سیب‌زمینی	۸۷۸۰۵۱	۰	۸۷۸۰۵۱	۴۵۰۰۵	۰	۴۵۰۰۵
گوجه‌فرنگی	۵۸۵۷۸	۰	۵۸۵۷۸	۴۷۲۵۹	۰	۴۷۲۵۹
سیر	۴۱۹۲۵	۰	۴۱۹۲۵	۱۲۴۱۳	۰	۱۲۴۱۳
پیاز	۲۹۱۲	۰	۲۹۱۲	۵۲۰۰۰	۰	۵۲۰۰۰
سایر سبزیجات	۴۲۷۵	۰	۴۲۷۵	۲۰۸۷۴	۰	۲۰۸۷۴
جمع سبزیجات	۹۸۵۷۴۱	۰	۹۸۵۷۴۱	***	***	***

۴۱۹۵۲	۲۲۶۳	۳۹۶۸۹	۲۷۲۵۰	۴۳	۲۷۲۰۷	هندوانه	محصولات جالیزی
۲۹۰۳۹	۰	۲۹۰۳۹	۳۰۷۶۷	۰	۳۰۷۶۷	خیار	
۲۲۲۳۰	۰	۲۲۲۳۰	۳۶۸۸	۰	۳۶۸۸	سایر جالیزی	
***	***	***	۶۱۷۰۵	۴۳	۶۱۶۶۲	جمع محصولات جالیزی	
۱۶۸۶۴	۴۳۶۳	۱۲۵۰۱	۳۸۲۵۶۹	۸۶۳	۳۸۱۷۰۶	یونجه	نباتات علوفه‌ای
۷۷۱۸	۰	۷۷۱۸	۴۵۵۰	۰	۴۵۵۰	شبدرد	
۳۰۸۱	۲۶۳	۲۸۱۸	۲۰۵،۷	۱۹۰،۲	۱۵،۵	گاودانه	
۵۷۵۲۴	۰	۵۷۵۲۴	۱۴۱۴۵۲	۰	۱۴۱۴۵۲	ذرت علوفه‌ای	
۱۳۲۷۲	۴۲۹	۱۲۸۴۳	۷۸۰	۳	۷۷۷	سایر نباتات علوفه‌ای	گیاهان دارویی
***	***	***	۵۲۹۵۵۷	۱۰۵۶،۲	۵۲۸۵۰۱	جمع نباتات علوفه‌ای	
۱۸۱۱	۰	۱۸۱۱	۱۳۴	۰	۱۳۴	کدو آجیلی	
۲۰۱۸	۰	۲۰۱۸	۱۴۶۵	۰	۱۴۶۵	آفتابگردان آجیلی	
۱۵۵۱۵	۰	۱۵۵۱۵	۱۳۹۰۱	۰	۱۳۹۰۱	جارو	محصولات اصلی
۳۶۳۳	۲۵۱	۳۳۸۲	۳۸۷	۴۲	۳۴۵	سایر	
***	***	***	۱۵۸۸۷	۴۲	۱۵۸۴۵	جمع سایر محصولات	
***	***	***	۲۷۵۸۱۹۵	۲۳۹۴۰،۳	۲۵۱۸۷۹۲	محصولات اصلی	
***	***	***	۲۴۸۲۳۷،۶	۲۱۵۴۶،۳	۲۲۶۶۹۱	محصولات فرعی	جمع محصولات اصلی و فرعی
***	***	***	۳۰۰۶۴۳۳	۲۶۰۹۴۹	۲۷۴۵۴۸۳	جمع محصولات اصلی و فرعی	

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

مطابق جدول (۳-۲)، میزان تولید مجموع تولید گل باغی و گلخانه‌ای استان همدان در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ معادل ۸۷۰۴۵۰ تن بوده است. در صدر محصولات باغی استان همدان میوه‌های دانه‌ریز بوده که میزان تولید آن نیز ۴۲۵۶۰۲ تن بوده که از این میزان انگور آبی با ۴۲۴۸۲۹ تن، انگور دیم ۴۸۹ تن و توت درختی ۲۸۴ تن تولید شده است. پس از آن میوه‌های هسته‌دار قرار دارند که مجموع آنها در سال زراعی ۱۴۰۰-۱۳۹۹، معادل ۱۷۲۸۵۴ تن بوده که بیشترین میزان تولید به هلو با تولیدی معادل ۸۳۵۷۵ تن و کمترین میزان به تولید گوجه‌فرنگی با تولیدی معادل ۱۵۳۴ تن تعلق داشته است. همچنین میوه‌های دانه‌دار رتبه سوم محصولات باغی را با تولید معادل ۱۴۸۰۱۴ تن به خود اختصاص داده است که میزان تولید سیب، گلابی و به، به ترتیب معادل ۱۳۸۷۹۷، ۶۱۹۷ و ۳۰۲۰ تن بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، میوه‌های خشک معادل ۷۱۹۸۸ تن تولید شده است که بیشترین میزان تولید میوه‌های خشک به تولید گردو با تولید ۶۴۳۱۴ تن اختصاص داشته و عملکرد در هکتار آن معادل ۳۴۲۲ کیلوگرم در هکتار بوده است. از سایر محصولات باغی نیز تولید گل محمدی معادل ۴۱۰ تن بوده که عملکرد در هکتار آن معادل ۱۳۶۶ کیلوگرم در هکتار بوده است. عمده محصولات گل و گیاهان زینتی (شاخه، گلدان، اصله و بوته) نیز تولید آن معادل ۵۰۰۰۰۰۰ تن بوده که عملکرد در هکتار آن معادل ۷۰۰۰۰۰۰ کیلوگرم در هکتار بوده است.

جدول ۳-۲. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان در سال ۱۴۰۰

نام محصول	میزان تولید (تن)	عملکرد در هکتار (کیلوگرم)
میوه های دانه دار	سیب	۱۳۸۷۹۷
	گلابی	۶۱۹۷
	به	۳۰۲۰
	جمع میوه های دانه دار	۱۴۸۰۱۴
	آلبالو	۸۶۶۸
	گیلاس	۶۳۹۵
میوه های هسته دار	گوجه	۱۵۳۴
	انواع آلو	۲۱۳۷۱
	هلو	۸۳۵۷۵
	شلیل	۳۰۵۰۲
	زرد آلو	۲۰۸۰۹
	جمع میوه های هسته دار	۱۷۲۸۵۴
میوه های دانه ریز	انگور آبی	۴۲۴۸۲۹
	انگور دیم	۴۸۹
	توت درختی	۲۸۴
	جمع میوه های دانه ریز	۴۲۵۶۰۲
	گردو	۶۴۳۱۴
	بادام آبی	۶۰۱۴
میوه های خشک	بادام دیم	۱۵۰۴
	پسته	۳
	سنجد	۱۵۳
	جمع میوه های خشک	۷۱۹۸۸
	سماق	۴۲
	گل محمدی	۴۱۰
سایر محصولات باغی	انواع تبریزی و محصولات غیر مثمر	۰
	جمع سایر	۴۲
گلخانه های سبزی و صیفی		
گل و گیاهان زینتی (شاخه-گلدان-اصله-بوته)	۵۰۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰
جمع محصولات باغی	۸۱۸۹۵۰	***
جمع گل باغی و گلخانه ای	۸۷۰۴۵۰	***

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

۳-۳-۱- ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش های گروه کشاورزی

ارزش افزوده: جدول (۳-۳)، وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش کشاورزی را نشان می دهد، لازم به توضیح است که آخرین آمار مربوط به ارزش افزوده بخش های اقتصادی منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران

مربوط به سال ۱۳۹۸ است. براساس جداول ذیل، مجموع ارزش افزوده بخش کشاورزی استان همدان در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۹۸۲۱۷,۸۵ و ۶۹۸۹۴,۹۶ میلیارد ریال بوده است. بیشترین ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در این سال‌ها به حوزه زراعت و باغداری تعلق داشته و در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۸۶۹۵,۵۶ میلیارد ریال بوده که با افزایشی در حدود ۴۳ درصد در سال ۱۳۹۸ معادل ۸۳۹۹۷,۳۰ میلیارد ریال بوده است و کمترین ارزش افزوده نیز مربوط به حوزه پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی بوده است که معادل ۴۱۹,۹۶ میلیارد ریال می‌باشد.

مصرف واسطه: براساس جدول (۳-۴)، مجموع مصرف واسطه بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۶۴۳۶۰,۶۸ و ۴۶۵۹۰,۱۸ میلیارد ریال بوده است. در سال ۱۳۹۸ بیشترین مصرف واسطه به بخش زراعت و باغداری با مصرفی معادل ۳۲۸۹۴ میلیارد ریال و کمترین مصرف واسطه به جنگلداری با مصرفی معادل ۱۳۹,۲۷ میلیارد ریال اختصاص داشته است.

ستانده: همانطور که از جدول (۳-۵) مشاهده می‌شود، مجموع ستانده بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۷ با افزایش ۴۰ درصدی به ترتیب معادل ۱۶۲۵۷۸,۵۳ و ۱۱۶۴۸۵,۱۴ میلیارد ریال بوده است. در ستانده، بخش زراعت و باغداری بیشترین تغییر را داشته که از ۸۲۱۱۲,۲۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۷ با ۴۲,۳۵ درصد رشد در سال ۱۳۹۸ به ۱۱۶۸۹۱,۳ میلیارد ریال رسیده است. کمترین میزان ستانده نیز در سال ۱۳۹۷ مربوط به حوزه پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی می‌باشد که با افزایش ۷۹ درصدی به ۷۰۶,۴۸ میلیارد ریال رسیده است.

جدول ۳-۳. ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۱۳۹۷-۹۸ (میلیارد ریال)

۱۳۹۸	۱۳۹۷	رشته فعالیت
۹۸۲۱۷,۸۵	۶۹۸۹۴,۹۶	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۸۳۹۹۷,۳۰	۵۸۶۹۵,۵۶	زراعت و باغداری
۱۲۴۴۹,۷۹	۱۰۰۶۶,۹۹	پرورش حیوانات
۹۵۷,۳۶	۷۴۳,۲۲	گاوداری صنعتی
۸۸۲۱,۲۵	۶۸۵۴,۸۸	دام سنتی
۲۲۵۱,۲۲	۲۲۳۷,۴۱	مرغداری
۴۱۹,۹۶	۲۳۱,۴۸	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۲۸۵,۴۸	۱۸۲,۰۴	جنگلداری
۱۴۸۵,۲۸	۹۵۰,۳۷	ماهیگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۳-۴. مصرف واسطه فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۹۸-۱۳۹۷ (میلیارد ریال)

۱۳۹۸	۱۳۹۷	رشته فعالیت
۶۴۳۶۰,۶۸	۴۶۵۹۰,۱۸	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۳۲۸۹۳,۹۹	۲۳۴۱۶,۷۲	زراعت و باغداری
۳۰۴۰۳,۱۲	۲۲۴۵۱,۳۱	پرورش حیوانات
۲۳۷۲,۳۸	۱۷۷۴,۱۵	گاوداری صنعتی
۱۸۵۵۷,۸۱	۱۴۱۵۱,۰۸	دام سنتی
۹۱۸۶,۴۱	۶۳۶۳,۵۰	مرغداری
۲۸۶,۵۲	۱۶۲,۵۸	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۱۳۹,۲۷	۱۳۰,۴۱	جنگلداری
۹۲۴,۲۹	۵۹۱,۷۴	ماهیگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۳-۵. ستانده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال‌های ۹۸-۱۳۹۷ (میلیارد ریال)

۱۳۹۸	۱۳۹۷	رشته فعالیت
۱۶۲۵۷۸,۵۳	۱۱۶۴۸۵,۱۴	کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری
۱۱۶۸۹۱,۳۰	۸۲۱۱۲,۲۸	زراعت و باغداری
۴۲۸۵۲,۹۱	۳۲۵۱۸,۳۰	پرورش حیوانات
۳۳۲۹,۷۴	۲۵۱۷,۳۷	گاوداری صنعتی
۲۷۳۷۹,۰۶	۲۱۰۰۵,۹۶	دام سنتی
۱۱۴۳۷,۶۳	۸۶۰۰,۹۱	مرغداری
۷۰۶,۴۸	۳۹۴,۰۶	پرورش زنبور عسل، کرم ابریشم، شکار و سایر فعالیت‌های کشاورزی
۴۲۴,۷۵	۳۱۲,۴۶	جنگلداری
۲۴۰۹,۵۸	۱۵۴۲,۱۱	ماهیگیری

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۱-۲- سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان)

در جدول (۳-۶)، بر اساس مستندات دریافتی از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان، سطح زیرکشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان) برای سال ۱۴۰۰ ارایه گردیده است. براساس جدول مذکور، تولید محصولات زراعی استان معادل ۳۰۰۶۴۳۳ تن با سطح زیرکشت ۶۳۸۸۰۲ هکتار بوده است. تولید محصولات باغی و گلخانه‌ای نیز ۸۷۰۴۵۰ تن بوده که سطح زیر کشت محصولات باغی و گلخانه‌ای اختصاص یافته به آن ۸۳۷۵۰ هکتار بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، تولید محصولات دامی و

آبزیان نیز در سال ۱۴۰۰ معادل ۵۸۵۰۰۰ تن بوده است و در مجموع با احتساب تولید محصولات فرعی و سایر جمع تولیدات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۴۴۶۱۸۸۳ تن بوده است.

جدول ۳-۶. سطح زیرکشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰

عنوان	تولید (تن)	سطح زیر کشت (هکتار)
زراعی	۳۰۰۶۴۳۳	۶۳۸۸۰۲
باغی و گلخانه ای	۸۷۰۴۵۰	۸۳۷۵۰
دامی و آبزیان	۵۸۵۰۰۰	۰
جمع تولید بخش کشاورزی	۴۴۶۱۸۸۳	۰

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

۳-۳-۲- صادرات و واردات محصولات کشاورزی

در سال‌های اخیر با توجه به تأکید و حمایت از تولیدات داخلی، ایجاد تنوع در محصولات صادراتی و تأکید بر تجارت محصولات غیرنفتی به عنوان یکی از مباحث جدی در امر صادرات مطرح شده است. در این میان بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اثرگذار بر صادرات، حایز اهمیت است. این بخش به دلیل وجود شرایط مساعد از جمله توانمندی‌های بالقوه موجود و همچنین شرایط آب و هوایی و اقلیم مناسب می‌تواند از طریق صادرات محصولات، ارزآوری بالایی برای کشور داشته باشد. این مهم نیازمند وجود یک بخش کشاورزی توانمند و اتخاذ سیاست‌های مناسب است. استان همدان نیز از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور مطرح بوده و در تولید برخی محصولات عمده حایز رتبه‌های برتر کشوری است. لذا با عنایت به اینکه بخش کشاورزی یکی از بخشهای استراتژیک تولیدی و اقتصادی در استان همدان محسوب می‌گردد. لازم است که در تشریح وضعیت صادرات و واردات مربوط به این بخش به آماری که از سازمان جهاد کشاورزی استان همدان اخذ گردیده و بیانگر میزان صادرات محصولات کشاورزی استان از کلیه مبادی خروجی کشور می‌باشد، اشاره گردد.

مطابق آمار و اطلاعات سازمان جهاد کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰، معادل ۳۰۸۲۷۱ تن از محصولات بخش کشاورزی استان با ارزش ۳۲۹،۴ میلیون دلار صادر گردیده که نسبت به سال گذشته ۷،۳ درصد از لحاظ ارزشی و ۹،۶ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. مهمترین اقلام صادراتی بخش کشاورزی استان در سال ۱۴۰۰ انواع خشکبار بوده در مجموع ارزشی معادل ۱۲۲ میلیون دلار ارزآوری داشته و کشمش به تنهایی صادراتی به ارزش ۷۱ میلیون دلار داشته است. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی و برند معرف استان صادر می‌گردد.

سیب‌زمینی به عنوان یکی دیگر از اقلام مهم صادراتی استان است که ارزشی معادل ۵۸ میلیون دلار به خود اختصاص داده است، اما به دلیل بروکراسی زیاد اداری و ماهیت فسادپذیری این محصول ناگزیر بخش قابل توجهی از صادرات سیب‌زمینی استان همدان به صورت پيله‌وری انجام می‌شود که این نوع صادرات علاوه بر اینکه در رقم رسمی صادرات استان لحاظ نمی‌شود مشکلات زیادی برای صادرات این محصول به وجود آورده است. سیر و گیاهان دارویی نیز با ارزآوری ۱۶ و ۱۴،۵ میلیون دلار در رتبه‌های بعدی اقلام مهم صادرات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰ قرار دارند.

با توجه به آمارهای ارایه شده باید گفت که در سال ۱۴۰۰ نسبت ارزش به وزن صادرات و یا متوسط قیمت هر واحد صادرات در بخش کشاورزی استان همدان که از تقسیم ارزش دلاری به وزن صادرات بدست می‌آید، برای

عمده محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان (انواع خشکبار بجز کشمش، کشمش، سیبزمینی، سیر، گیاهان دارویی، لبنیات) به ترتیب عبارتند از: ۷، ۱،۸، ۰،۴۳، ۱،۲، ۱،۳ و ۰،۸۵ می باشد. از مهمترین اقلام تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰ می توان به سیبزمینی، کشمش، فراآورده های لبنی، گوجه فرنگی، گشنیز، انواع حبوبات، خیارشور، گردو و سیر اشاره نمود.

با توجه به محصولات تولیدی باکیفیت بخش کشاورزی استان همدان و با نگاه ویژه به اینکه اقتصاد این استان بیشتر بر پایه کشاورزی استوار است و در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش باید گفت که در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند که در این صورت شاهد ایجاد ارزش افزوده و رونق اقتصادی برای استان همدان باشیم.

جدول ۳-۷. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان

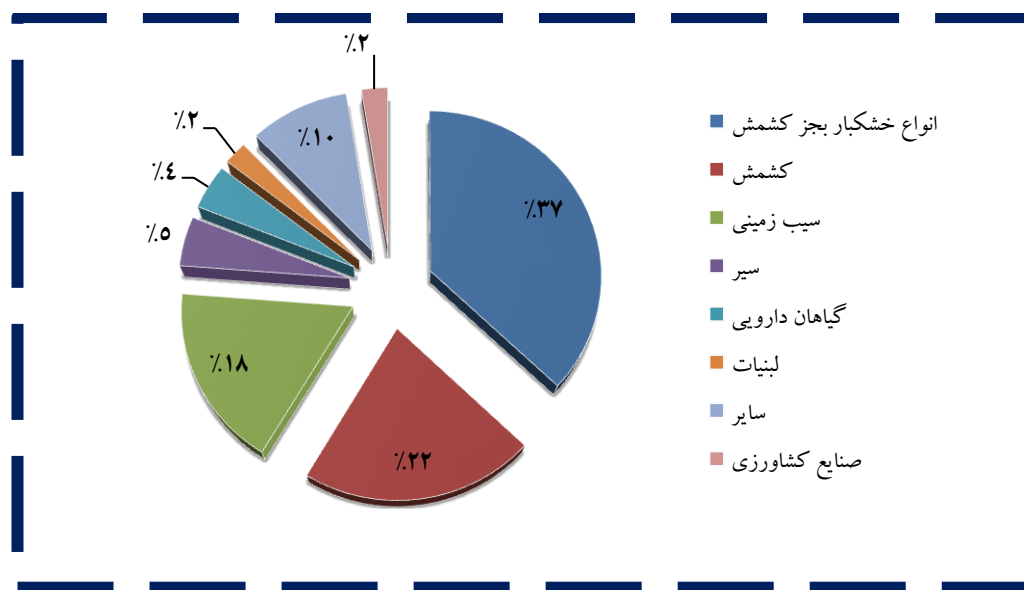
سال	میزان صادرات (تن)	ارزش دلار (میلیون دلار)
۱۳۹۹	۲۸۱۲۳۹	۳۰۷،۱
۱۴۰۰	۳۰۸۲۷۱	۳۲۹،۴
رشد سال ۱۴۰۰ نسبت به ۱۳۹۹ (درصد)		
	۹،۶	۷،۳

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

جدول ۳-۸. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰

عنوان	ارزش (میلیون دلار)	وزن (تن)	نسبت ارزش دلاری به وزن (درصد)
انواع خشکبار بجز کشمش	۱۲۲	۱۷۲۴۹	۷
کشمش	۷۱	۳۹۱۴۳	۱،۸
سیب زمینی	۵۸	۱۳۵۴۷۰	۰،۴۳
سیر	۱۶	۱۳۵۰۰	۱،۲
گیاهان دارویی	۱۴،۵	۱۱۴۸۲	۱،۳
لبنیات	۷،۵	۸۸۶۵	۰،۸۵
صنایع کشاورزی	۸،۴	۹۸۵۱	۰،۸۵
سایر	۳۲	۷۲۷۱۱	۰،۴۴
جمع کل	۳۲۹،۴	۳۰۸۲۷۱	۱،۰۷

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

نمودار ۳-۱. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۴۰۰

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی

۳-۳-۳- حمایت‌های صورت گرفته از بخش کشاورزی

انگیزه اصلی سیاست‌های حمایتی در بخش کشاورزی را می‌توان کمک به رشد و توسعه اقتصادی، حمایت از اشتغال و سرمایه‌گذاری، حفظ تولید داخلی و کاهش وابستگی به خارج برای دستیابی به شرایط مناسب زندگی نام برد و همچنین وزارت جهاد کشاورزی مکلف است به منظور هدفمند نمودن و کاراتر ساختن حمایت از تولیدکنندگان بخش کشاورزی و ممکن ساختن اقدامات به موقع، سریع و هماهنگ در تنظیم بازار محصولات کشاورزی، وزارت جهاد کشاورزی به نمایندگی از دولت موظف است ابزارهای حمایتی قیمتی و غیرقیمتی لازم را متناسب با ساختار تولید و بازار هر محصول انتخاب و بکار گیرد. برای دسترسی به سطح تولیدی بیشتر از ظرفیت موجود، سیاستگذار با تعیین قیمت در حدی بالاتر از قیمت بازار و اعمال همزمان قیمت برای تولیدکننده و مصرف‌کننده امکان از تولید محصول مورد نظر را فراهم می‌آورد. اعمال این سیاست‌ها در سطوح استانی و منطقه‌ای بازتاب‌های مثبتی داشته است، همچنین در سطح عمومی نیز شامل تعیین منصفانه و اعلام به موقع قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی، تأمین و دسترسی آسان کشاورزان به انواع نهاده‌های تولید معتبر و باکیفیت، پرداخت تسهیلات و اعتبارات مورد نیاز توسعه بخش کشاورزی به ذینفعان نیز از حمایت‌های مؤثر دولت در مسیر توسعه و رونق بخش کشاورزی کشور و استان‌ها محسوب می‌گردد.

۳-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی بخش کشاورزی برای استان

شهرستان‌های استان همدان دارای قابلیت‌های فراوانی در بخش کشاورزی می‌باشد، بطوریکه با توجه به توسعه کشت‌های گلخانه‌ای، اصلاح الگوی کاشت و توجه به پتانسیل‌ها فرصت‌های خوبی برای سرمایه‌گذاران در این بخش فراهم می‌شود و همچنین تقویت صنایع تبدیلی یکی از بخش‌های مورد توجه در فرآیند توسعه است و توجه بیشتر به این صنایع باعث تسریع در رشد و توسعه کشاورزی و اقتصادی را موجب می‌شود. برای این منظور پیشنهادات راهبردی قابل اجرا در جهت توسعه و بهبود وضعیت بخش کشاورزی استان همدان به شرح ذیل آرایه می‌گردد:

- تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی از طریق یکپارچه‌سازی و احداث شبکه‌های مدرن آبیاری و زهکشی، توسعه روش‌های آبیاری تحت فشار و نیز برقی کردن چاه‌های آب کشاورزی به منظور افزایش بهره‌وری آب و خاک

- تلاش در جهت اصلاح الگوی کشت با هدف صرفه‌جویی در مصرف آب
- تبدیل اراضی کم بازده دیم به کشت‌های مرتعی
- اجرای طرح‌های تغذیه مصنوعی، مهار آب‌های سطحی و بهره‌برداری بهینه از منابع آب به منظور حفظ و جبران افت آب‌های زیرزمینی و نیز جلوگیری از جاری شدن سیل‌های مخرب و همچنین حفظ منابع خاک استان
- تلاش در جهت بهبود دامداری‌های سنتی از طریق بهسازی و بهبود روش‌ها و توسعه دامداری‌های صنعتی
- تلاش در جهت حفظ کاربری اراضی زراعی و باغی و جلوگیری از تخریب و تبدیل اراضی کشاورزی
- بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی استان براساس توان بالقوه زیست‌محیطی و ظرفیت قابل تحمل محیط و جلوگیری از تخریب زیستگاه‌های گیاهی و جانوری با تأکید بر حفظ مناطق حفاظت شده و شناسایی مناطق جدید قابل حفاظت
- گسترش فعالیت‌های جنبی کشاورزی بویژه پرورش زنبور عسل، آبی‌پروری در سطح استان
- توجه کافی به محصولات بخش صنایع تبدیلی و حمایت از گسترش این صنایع
- خالص‌سازی و مدرنیزه نمودن باغات قدیمی و احداث باغات فنی جدید
- حمایت از تولید محصولات کشاورزی از طریق مختلف یارانه تولید، بیمه محصولات، خرید تضمینی و غیره
- امکان دستیابی به بازارهای منطقه‌ای و توسعه صادرات محصولات کشاورزی

فصل ۴

صنعت و معدن

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

Directorate General for Economic Affairs and Finance of Hamedan Province

مرور اجمالی بر صنعت و معدن

بخش صنعت و معدن بدلیل تعامل گسترده با سایر بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اقتصاد کشور می‌تواند به عنوان یکی از موثرترین پیشران‌های اقتصادی در کشور و استان همدان نقش مؤثری را ایفا نماید. همچنین بخش صنعت و معدن نه تنها می‌تواند سهم بالایی در ساماندهی معیشت جامعه داشته باشد، بلکه می‌تواند اقتدار و کارآمدی کشور را برای دستیابی به امنیت، عدالت، رفاه، آزادی، استقلال و عزت ملی تقویت نماید. طبق بررسی‌های بعمل آمده از بخش صنعت و معدن در این فصل مشخص گردید، استان همدان به رغم داشتن ظرفیت‌های بسیار در بخش‌های صنعت و معدن با چالش‌های بسیاری از جمله فقدان استراتژی توسعه صنعتی، عدم توجه به صادرات و نگاه به بازار داخل برای عرضه محصول، عدم سیاست‌های حمایتی از صادرات متناسب با ارزش‌آفرینی، کمبود سرمایه در گردش، وجود مقررات و تفسیرهای متعدد در نظام بیمه‌ای و مالیاتی کشور، غیرقابل پیش‌بینی بودن تغییرات قوانین و مقررات و رویه‌های ناظر بر محیط کسب و کار، زمانبر بودن صدور مجوز و عدم اجرای پنجره واحد، جهش نرخ ارز و بالتبع بی‌ثباتی در قیمت مواد اولیه و افزایش هزینه‌های تولید، فقدان خوشه‌های صنعتی و ... مواجه است. از اینرو تدوین استراتژی توسعه صنعتی و معدنی با بهره‌گیری از نخبگان، آینده‌پژوهان و تصمیم‌سازان اقتصادی یک ضرورت مهم و اولین گام برای توسعه صنعتی و معدنی برای استان همدان است.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت، معدن، پروانه‌های بهره‌برداری صادره، مجوزهای تأسیس، کارگاه‌های صنعتی

مقدمه

در کشور ایران، بخش صنعت و معدن به سبب این که بالاترین نرخ مشارکت را در تحقق رشد تولید و صادرات غیر نفتی داشته است، کانون مهمی برای توجه و برنامه‌ریزی در تحقق اهداف چشم‌انداز بیست‌ساله و برنامه‌های توسعه‌ای تلقی می‌شود. در واقع گستره فعالیت بنگاه‌های صنعتی و معدنی در پهنه سرزمین، درهم‌تنیدگی فعالیت‌های صنعتی و معدنی با فعالیت‌های بازرگانی و اقتصاد مناطق، سهم فزاینده و مسلط صادرات صنعتی و معدنی در صادرات غیرنفتی کشور، نقش کلیدی این بخش در اشتغالزایی برای جمعیت جویای کار به طور اعم و همچنین دانش-آموختگان دانشگاهی به طور اخص و ده‌ها عامل مهم دیگر، مؤید جایگاه ویژه بخش صنعت و معدن در توسعه سرزمینی است. از اینرو در اسناد بالادستی در اقتصاد ایران نیز با توجه به این مهم به بخش‌های صنعت و معدن پرداخته شده است. در برنامه ششم توسعه اقتصادی، به منظور دستیابی به متوسط رشد تولید ناخالص داخلی ۸ درصد، بخش صنعت و معدن باید حداقل ۱۲ درصد رشد داشته باشد. بعلاوه بخش صنعت اصلی‌ترین بخش اقتصاد برای دستیابی به رشد پویا و ارتقای شاخص‌های اقتصاد مقاومتی است، زیرا این حوزه در زنجیره اقتصادی کشور رابط بخش‌های دیگر دانسته می‌شود و رشد و رونق در این بخش به سایر بخش‌ها تسری می‌یابد. در اهداف سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد، حمایت از خودکفایی و توانمندسازی همه بخش‌های راهبردی، رشد بهره‌وری در اقتصاد با تقویت عوامل تولید، افزایش تولید داخلی نهاده‌ها و کالاهای اساسی (بویژه در اقلام وارداتی)، افزایش سهم تولید و صادرات محصولات و خدمات دانش‌بنیان به منظور توسعه صنعتی کشور اشاره گردیده است. در اهداف تعیین شده در سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور در افق ۱۴۰۴ بر دستیابی به جایگاه اول صنعتی، معدنی و تجاری در منطقه، اقتصاد متنوع با سهم غالب بخش غیرنفتی و غیردولتی، رقابت‌پذیر و منطبق با استانداردهای بین‌المللی، توسعه‌یافته بر اساس فناوری‌های پیشرفته، متنوع در تولیدات صادراتی و توازن تجاری در صادرات غیرنفتی و واردات تأکید شده است. از اینرو با توجه به اهمیت بخش‌های صنعت و معدن بر متغیرهای کلان اقتصادی کشور از جمله تولید، مصرف، سرمایه‌گذاری، اشتغال، صادرات و تحقق اهداف اسناد بالادستی کشور، بررسی وضعیت بخش‌های صنعت و معدن استان ضروری است.

از آنجایی که استان همدان در شاهراه ورودی غرب کشور قرار گرفته و از توانایی‌های بالقوه‌ای جهت ایجاد سرمایه‌گذاری و دسترسی به بازارهای غرب کشور برخوردار است. نیمی از فعالیت‌های صنعتی استان در شهرستان همدان قرار داشته است، از اینرو به عنوان مهمترین مرکز صنعتی استان به شمار می‌رود. شهرستان همدان محور جاده همدان دوراهی کبودر آهنگ به دلیل قرارگیری در مسیر ارتباطی با بازار بزرگ مصرف تهران-کرج، قطب‌های صنعتی قزوین و ساوه و جاده ترانزیتی اروپا و همچنین احداث شهرک صنعتی بوعلی در این مسیر و به سبب شرایط مساعد توپوگرافی و ارزانی اراضی صنعتی بیشترین تمرکز را از نظر تولید و اشتغال صنعتی دارد. پس از آن محور جاده همدان- کرمانشاه به دلیل قرارگیری در امتداد محور قبلی و به علت وجود اراضی مناسب صنعتی در رتبه دوم و محور جاده همدان ملایر در رتبه بعدی از نظر تمرکز صنعتی قرار دارند. همچنین استان همدان دارای ذخایر و پتانسیل‌های غنی از مواد معدنی در سطح کشور بوده که در برخی از مواد معدنی از جمله آندالوزیت شیبست، فلدسپات و سیلیس در ملایر و معادن دولومیت در نهاوند دارای مزیت نسبی است.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بخش صنعت و معدن استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن در سال ۱۴۰۰ پرداخته شده است و در بخش

پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار می‌گیرد.

۴-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری استان

سیاست‌های اتخاذی در تمامی حوزه‌های تابعه سازمان صنعت، معدن و تجارت متأثر از برنامه ششم اقتصادی، سند آمایش سرزمین و سند راهبردی و برنامه عملیاتی توسعه استان همدان می‌باشد، در این سازمان همسو با برنامه‌های ذکر شده سیاست‌های کلی زیر در نظر گرفته شده است:

صنعت

- تعمیق ساخت داخل و جایگزینی به جای واردات
- تعریف و شناسایی طرح‌های تأثیرگذار در سطح استان (به تفکیک شهرستان‌ها)
- پیگیری کلیه امور مربوط به این طرح‌ها جهت هر چه سریع‌تر اجرایی شدن طرح‌ها به منظور بهبود محیط کسب و کار و حمایت از تولیدات داخلی، توسعه اشتغال، تأمین ساختار زنجیره تولید صنایع مادر
- استفاده از کلیه ابزارهای قانونی و حمایتی به منظور تعدیل شرایط نا به سامان حاکم بر جامعه (تحریم‌ها، کاهش قیمت نفت، شیوع کرونا و رکود حاکم بر کلیه فعالیت‌های اقتصادی داخلی و بین‌المللی) در جهت حمایت از کلیه واحدهای صنعتی، معدنی و صنفی تابعه سازمان بویژه در رابطه با تأمین مواد اولیه مورد نیاز و افزایش سرمایه‌گذاری و توسعه اشتغال در این بخش
- پیگیری امور مربوط به پروژه‌های اولویت‌دار مندرج در سند راهبردی و برنامه عملیاتی استان و حمایت همه‌جانبه از واحدهای تولیدی صنعتی و معدنی به منظور برون‌رفت از رکود
- بهره‌برداری سریع از ظرفیت‌های در حال ایجاد، شناسایی و رفع حلقه‌های ضعیف و مفقوده در زنجیره تولید و ارایه بسته‌های حمایتی به منظور تقویت و تکمیل این گونه حلقه‌ها
- احیاء واحدهای غیرفعال و اتمام طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت بالای ۶۰ درصد

معدن

- توسعه صنایع معدنی و اجرای زنجیره تولید در صنایع معدنی
- افزایش اشتغال در بخش معدن
- ایجاد زمینه جهت استفاده از ظرفیت شرکت‌های دانش‌بنیان در بخش معدن
- کنترل و جلوگیری از برداشت‌های غیرمجاز مواد معدنی
- نظارت بر عملکرد معادن و بروزرسانی ظرفیت تولید
- تهیه نقشه پایه از معادن جهت کنترل برداشت

۴-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

بخش صنعت:

- احیاء تعداد ۵۰ واحد صنعتی راکد در سال ۱۴۰۰
- بهره‌برداری از تعداد ۹۶ طرح صنعتی با حجم سرمایه‌گذاری ۱۴۳۹۱,۳۱۱ میلیارد ریال و اشتغال ۱۵۱۹ نفر که نسبت به سال گذشته از رشد ۷,۵ درصدی در خصوص حجم سرمایه‌گذاری برخوردار بوده است.
- جایگزینی بیش از ۴۰ میلیون دلار کالای ساخت داخل به جای واردات که نسبت به سال گذشته ۱۵۰ درصد رشد داشته است.

بخش معدن:

- رشد استخراج سالیانه
- رشد وصولی حقوق دولتی
- فعالسازی تعداد ۷ معدن غیرفعال
- افزایش نظارت بر فعالیتهای معدنی

۳-۴- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

بخش صنعت به عنوان موتور محرکه رشد اقتصادی و توسعه کشور نقشی اساسی ایفا می‌کند، زیرا صنعتی شدن علاوه بر فراهم آوردن بهره‌مندی مؤثر و جذب کامل منابع اضافی نیروی انسانی در جامعه، وسیله مؤثری برای کاهش درجه اتکا به واردات، برقراری تعادل در بازرگانی خارجی، استفاده بیشتر و کامل‌تر از مواد اولیه در کشور و بالاخره نیل به رشد متعادل، هماهنگ و همه جانبه اقتصاد ملی است. جریان قوی نوآوری در زمینه مواد اولیه، فناوری اطلاعات و فرآیندهای تولید و ساخت، آفرینش فرصت‌های جدید برای طراحی و ساخت محصولات و خدمات جدید از جمله مواردی است که به واسطه بخش صنعت منجر به رشد اقتصادی کشور خواهد شد. ارتباط بالایی که بین بخش صنعت و معدن و سایر بخش‌های اقتصاد وجود دارد، اهمیت این بخش را بیش از پیش آشکار می‌کند. ارتباطات بخش‌های مختلف صنعتی و معدنی با سایر بخش‌های اقتصادی از جمله کشاورزی، نفت و انرژی و ساختمان سبب شده تا قلمرو فعالیت بخش صنعت و اثرگذاری آن فراتر از بخشهای صنعت و معدن باشد. علاوه بر این امکان به کارگیری بیشتر فعالیتهای بخش خدمات به عنوان داده در بخش صنعت وجود خواهد داشت (مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۴). از اینرو به منظور شناخت دقیق، رفع مشکلات و نارسایی‌ها و انجام برنامه‌ریزی‌های آتی، بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن استان همدان ضروری است.

۳-۴-۱- بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

در جدول (۴-۱)، ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده و نسبت مصرف به ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۸ نشان داده شده است. بخش صنعت به علت بالا بردن رشد اقتصادی، سطح درآمد و افزایش بهره‌وری جایگاه مهمی در توسعه کشورها دارد. براساس جدول مذکور، ارزش افزوده صنعت در سال ۱۳۹۸ معادل ۴۹۰۰۳ میلیارد ریال بوده است. مصرف واسطه و ستانده این بخش در سال ۱۳۹۸ به ترتیب معادل ۸۹۰۱۰ و ۱۳۸۰۱۳ میلیارد ریال بوده است. بخش معدن و صنایع معدنی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی کشورها می‌باشد که به ویژه از پیوندهای پسین قوی برخوردار بوده و رشد آن می‌تواند به عنوان یکی از محرکه‌های اقتصادی نقش انکارناپذیری در توسعه اقتصادی کشور و استان داشته باشد. ارزش افزوده بخش معدن در استان نیز در سال ۱۳۹۸ معادل ۳۹۷۸ میلیارد ریال، مصرف واسطه آن معادل ۹۸۹ میلیارد ریال و ستانده آن معادل ۴۹۶۷ میلیارد ریال بوده است. همانطور که از جدول (۴-۱) مشاهده می‌شود، نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۸ معادل ۰,۶۴ و نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش معدن نیز معادل ۰,۲۰ بوده است.

جدول ۴-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۸ (میلیارد ریال)

نسبت مصرف استانده به استانده	ستانده	مصرف واسطه	ارزش افزوده	شرح
۰,۲۰	۴۹۶۷	۹۸۹	۳۹۷۸	استخراج معدن
۰,۲۵	۴	۱	۳	استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن
۰,۲۰	۴۹۶۳	۹۸۸	۳۹۷۴	استخراج سایر معادن
۰,۶۴	۱۳۸۰۱۳	۸۹۰۱۰	۴۹۰۰۳	صنعت
۰,۷۸	۴۴۹۳۶	۳۴۹۱۵	۱۰۰۲۱	تولید محصولات غذایی
۰,۴۶	۵۹۵	۲۷۴	۳۲۱	تولید انواع آشامیدنیها
۰,۲۶	۴۲	۱۱	۳۱	تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو
۰,۵۰	۷۸۴۲	۳۹۰۹	۳۹۳۳	تولید منسوجات
۰,۳۳	۱۰۹۳	۳۶۰	۷۳۴	تولید پوشاک
۰,۴۶	۸۹۲	۴۱۱	۴۸۱	تولید چرم و فرآورده‌های وابسته
۰,۴۱	۲۵۰۶	۱۰۲۰	۱۴۸۶	تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی
۰,۸۰	۲۳۴۹	۱۸۸۷	۴۶۲	تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی
۰,۷۹	۲۴۱	۱۹۰	۵۱	چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده
۰,۷۹	۷۹۵	۶۲۵	۱۷۰	تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت
۰,۷۲	۴۵۹۵	۳۳۳۰	۱۲۶۵	تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی
۰,۴۴	۱۳۰۱	۵۶۹	۷۳۲	تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی
۰,۵۴	۶۸۶۱	۳۶۷۸	۳۱۸۳	تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی
۰,۴۶	۲۰۸۳۶	۹۶۲۲	۱۱۲۱۴	تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی
۰,۷۵	۲۲۳۳۴	۱۶۶۹۳	۵۶۴۱	تولید فلزات پایه
۰,۵۶	۸۰۸۸	۴۴۹۰	۳۵۹۹	تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات
۰,۵۶	۲۱۲۵	۱۱۸۴	۹۴۱	تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری
۰,۶۰	۲۸۳۹	۱۶۹۵	۱۱۴۴	تولید تجهیزات برقی
۰,۴۸	۴۴۰۰	۲۱۱۶	۲۲۸۴	تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر
۰,۷۴	۲۱۸۰	۱۶۱۰	۵۷۰	تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر
۰,۲۵	۴	۱	۲	تولید سایر تجهیزات حمل و نقل
۰,۳۶	۸۰۸	۲۹۲	۵۱۶	تولید مبلمان
۰,۵۶	۱۶۰	۹۰	۷۱	تولید سایر مصنوعات
۰,۲۰	۱۸۸	۳۸	۱۵۰	تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات

مأخذ: مرکز آمار ایران

میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان)

در جدول (۲-۴) میزان تولید محصولات صنعتی عمده تولیدی استان در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نشان داده شده است. براساس جدول مذکور، مقدار تولید سیمان در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۹۶۴,۷ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۱۹۲,۸ هزار تن کاهش یافته است. مقدار تولید فولاد خام در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۴۱۷,۴ و ۳۴۹,۶ هزار تن بوده است. همچنین مقدار تولید روغن خوراکی و تولید شیشه (ظروف و بطری) در سال ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۱۶,۵ و ۷۶,۲ هزار تن بوده است.

جدول ۲-۴. میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان طی دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۴۰۰ (هزار تن)

عنوان شاخص یا نامگر	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰
مقدار تولید سیمان	۲۱۵۷,۵	۱۹۶۴,۷
مقدار تولید فولاد خام	۴۱۷,۴	۳۴۹,۶
مقدار تولید روغن خوراکی	۲۲,۹	۱۶,۵
مقدار تولید شیشه (ظروف و بطری)	۷۱,۵	۷۶,۲

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۲-۳-۴- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی

با توجه به اهمیت تحولات واحدهای صنعتی در این بخش به بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان همدان پرداخته شده است. در جدول (۳-۴) وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در استان همدان در بخش صنعت نشان داده شده است. جواز تأسیس سند نشانگر پیش بینی ظرفیت و نوع تولید یک محصول است که زمان صدور آن پیش از تأسیس یک واحد صنعتی یا تولیدی است؛ اما پروانه بهره‌برداری، سند نشانگر نوع و ظرفیت تولید ایجاد شده یک محصول بوده که زمان صدور آن پس از تأسیس واحد صنعتی و قبل از آغاز تولید می‌باشد. با توجه به ارقام موجود در جدول (۳-۴)، تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۳۹۹ معادل ۱۴۲۹ فقره بوده که در سال ۱۴۰۰ به ۱۶۷۲ فقره افزایش یافته است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۸۱۹۱۷,۸ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۸۱,۴ درصد افزایش یافته است. همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۱۵۱۳ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۱۱,۵ درصد رشد داشته است. البته توجه به این نکته حایز اهمیت است که صدور جواز تأسیس یک بنگاه اقتصادی به معنای راه‌اندازی و ایجاد اشتغال و به ویژه تولید نیست. هر ساله افراد حقیقی و حقوقی زیادی اقدام به دریافت جواز تأسیس می‌کنند، اما به دلایل مختلف از راه‌اندازی آن منصرف می‌شوند. بنابراین تعداد پروانه‌های صادر شده برای یک فعالیت صنعتی نشان‌دهنده میزان جذابیت صنعت، سطح سرمایه‌گذاری در آن صنعت و نیز تعداد بازارها و سطح تقاضا برای تولیدات آن است و در نهایت تمامی این عوامل نشان‌دهنده قابلیت توسعه و نیز سهم آن صنعت در میان سایر صنایع است. بر اساس جدول مذکور، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۱۰۸ و ۹۶ فقره بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۹ معادل ۱۳۳۸۵,۹ میلیارد ریال بوده که با افزایشی ۷,۵۱ درصدی به ۱۴۳۹۱,۳ میلیارد ریال در سال ۱۴۰۰ رسیده است. بعلاوه میزان اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۲۸۸ نفر بوده که این تعداد در سال ۱۴۰۰ به ۱۵۱۹ نفر کاهش یافته است.

جدول ۴-۳. وضعیت جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در بخش صنعت

طی دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۹

شرح	۱۳۹۹	۱۴۰۰
تعداد جواز تأسیس (فقره)	۱۴۲۹	۱۶۷۲
میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس (میلیارد ریال)	۱۰۰۲۵۲,۴	۱۸۱۹۱۷,۸
میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس (نفر)	۱۹۲۹۳	۲۱۵۱۳
تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (فقره)	۱۰۸	۹۶
میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (میلیارد ریال)	۱۳۳۸۵,۹	۱۴۳۹۱,۳
میزان اشتغال‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (نفر)	۲۲۸۸	۱۵۱۹

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

-سهم کارگاه‌های صنعتی استان در کشور

جدول (۴-۴) وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور را در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور، مجموع کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۹۸ کارگاه بوده که سهم استان از کارگاه‌های صنعتی کشور معادل ۱,۶۳ درصد بوده است. تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۴۷ و ۳۹۹۷ کارگاه بوده که سهم استان همدان در تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر از کشور ۱,۱۸ درصد بوده است. همچنین مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۶۷۱۱ نفر بوده که ۱,۱۴ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی در کشور را به خود اختصاص داده است. تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان ۱۱۰۵۰ نفر بوده که ۰,۸۲ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در کشور را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴-۴. وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۴۰۰

شرح	نوع کارگاه	همدان	کشور	درصد از کشور
تعداد کارگاه‌ها	۱۰-۴۹ نفر کارکن	۵۸۱	۳۴۱۷۷	۱,۷۰
	۵۰-۹۹ نفر کارکن	۷۰	۴۶۸۸	۱,۴۹
	۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر	۴۷	۳۹۹۷	۱,۱۸
	جمع کل	۶۹۸	۴۲۸۶۲	۱,۶۳
تعداد شاغلان	۱۰-۴۹ نفر کارکن	۱۱۲۲۲	۶۹۷۲۷۵	۱,۶۱
	۵۰-۹۹ نفر کارکن	۴۴۳۹	۳۱۳۱۴۰	۱,۴۲
	۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر	۱۱۰۵۰	۱۳۴۱۴۹۰	۰,۸۲
	جمع کل	۲۶۷۱۱	۲۳۵۱۹۰۵	۱,۱۴

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۳- بررسی وضعیت زیربخش معدن

بخش معدن و صنایع معدنی از مهمترین بخشهای اقتصادی کشورها می باشد که از پیوندهای پیشین و پسین قوی برخوردار بوده و رشد آن می تواند به عنوان یکی از محرکه های اقتصادی نقش انکارناپذیری در توسعه اقتصادی کشورها داشته باشد (بهبودی و همکاران، ۱۳۹۸). به تعبیری دیگر نقش معدن در اقتصاد کشور منحصر به مشارکت در افزایش درآمد ملی و رشد اقتصادی نیست؛ بلکه این بخش می تواند سهم قابل توجهی در ایجاد فرصت های شغلی و کاهش بیکاری و فقر در کشور داشته باشد. بخش معدن و صنایع معدنی نه تنها از طریق ایجاد اشتغال مستقیم در این بخش درآمد خانوارها را افزایش می دهد؛ بلکه به طور غیرمستقیم از طریق ارتباطات پسین و پیشین بخش معدن با سایر بخش های اقتصادی کشور (از جمله بخش های حمل و نقل، صنعت، مسکن و صنایع غذایی) و در نتیجه، افزایش تولید و اشتغال این بخش ها، می تواند نقش مثبتی در افزایش درآمد خانوارها داشته باشد (همان). از اینرو با توجه به فرصت های نسبی موجود در بخش معدن و لزوم تنوع بخشیدن به اقتصاد کشور در جهت کاهش وابستگی به نفت و رشد صادرات غیرنفتی، ارتقای جایگاه بخش معدن در اقتصاد کشور ضروری است. سیاست گذاری صحیح جهت ارتقای سهم معدن در اقتصاد کشور، مستلزم شناخت جایگاه معدن در اقتصاد کشور می باشد. از اینرو در این بخش به وضعیت بخش معدن استان همدان پرداخته شده است. براساس جدول (۴-۵)، تعداد پروانه های بهره برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۹، ۱۸ فقره بوده که با کاهش ۴۴،۴ درصدی به ۱۰ فقره در سال ۱۴۰۰ رسیده است. میزان سرمایه گذاری بر اساس تعداد پروانه های بهره برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۶۵،۳۲ میلیارد ریال بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۹ با کاهش ۴۵،۴ درصدی مواجه بوده است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه های بهره برداری معدنی ایجاد شده در سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب ۱۲۴ و ۵۱ نفر بوده است.

جدول ۴-۵. وضعیت پروانه های بهره برداری معدنی در بخش معدن در دوره زمانی ۱۳۹۹-۱۴۰۰

شرح	۱۳۹۹	۱۴۰۰
تعداد پروانه های بهره برداری معدنی ایجاد شده (فقره)	۱۸	۱۰
میزان سرمایه گذاری بر اساس تعداد پروانه های بهره برداری معدنی (میلیارد ریال)	۳۰۳،۱۸	۱۶۵،۳۲
میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه های بهره برداری معدنی (ایجاد شده نفر)	۱۲۴	۵۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۴- صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

تأکید بر توسعه صادرات صنعتی به عنوان یک استراتژی مهم، از جمله روش های دستیابی به رشد مستمر اقتصادی است که همواره به عنوان یکی از راهبردهای محوری اقتصاد کشور مطرح بوده است (سلطانی، ۱۳۸۸). صنعتی شدن از چنان اهمیتی برخوردار است که تحقق پیشرفت های فنی و کاربرد آن در صنعت طی سه قرن اخیر دلیل اصلی رشد و توسعه اقتصادی کشورهای پیشرفته در جهان امروز بوده است. جدول (۴-۶) میزان صادرات استان در بخش های صنعت و معدن در سال ۱۴۰۰ را نشان می دهد. براساس جدول مذکور، ارزش صادرات بخش صنعت استان در سال ۱۴۰۰، ۲۰،۸ میلیون دلار و وزن آن ۴۹،۲۳ هزار تن بوده است که سهم ۲۸،۰۱ درصدی را از صادرات استان به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۹ از نظر ارزشی کاهش ۲۱ درصدی داشته است. این بخش شامل ۷۹ قلم کالا

است که به کشورهای ایتالیا، بلژیک، روسیه، چین، هند، ترکمنستان، تاجیکستان، قزاقستان، آذربایجان، گرجستان، ازبکستان، امارات، کویت، ترکیه، سوریه، لبنان، پاکستان، افغانستان و عراق صادر گردیده است.

صادرات در بخش معدن نیز در سال ۱۴۰۰ به ارزش ۸,۹۸ میلیون دلار و وزن ۹,۹۵ هزار تن بوده است که سهمی برابر ۱۲,۱۰ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۹ از لحاظ ارزشی ۵۸ درصد و از لحاظ وزنی ۳۱ درصد رشد داشته است. این بخش شامل چهار قلم کالا می‌باشد که به کشورهای روسیه، ایتالیا، هلند، بلژیک، بلغارستان، ارمنستان، ترکیه، پاکستان، عمان، امارات، افغانستان و عراق صادر گردیده است.

جدول ۴-۶. میزان صادرات کالای استان همدان در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۴۰۰

نام بخش	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	درصد از کل صادرات	درصد رشد وزن نسبت به سال گذشته	درصد رشد ارزش نسبت به سال گذشته
صنعت	۴۹,۲۳	۲۰,۸	۲۸,۰۱	-۶۸٪	-۲۱٪
معدن	۹,۹۵	۸,۹۸	۱۲,۱۰	۳۱٪	۵۸٪

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

همانطور که از جدول (۴-۷) مشاهده می‌شود، صادرات الکترو موتور با وزن ۲۲۲,۶ تن و ارزش ۴,۸۳ میلیون دلار، ۴ درصد از صادرات کل استان همدان را به خود اختصاص داده و مهمترین کالای صادراتی استان در سال ۱۴۰۰ در بخش صنعت بوده است. سیم آلومینیوم با صادراتی به وزن ۱۳۰۷,۶ تن و به ارزش ۲,۴۴ میلیون دلار دومین کالای صادراتی استان در بخش صنعت بوده است. همچنین سیمان سفید با صادراتی به ارزش ۱,۷۷ میلیون دلار و جار و بطر شیشه‌ای با صادراتی به ارزش ۱,۳۶ میلیون دلار در رده‌های بعدی کالاهای صادراتی در بخش صنعت قرار گرفته‌اند. از دیگر اقلام عمده صادرات استان در بخش صنعت در سال ۱۴۰۰ می‌توان به کنسرو رب گوجه‌فرنگی، ظروف تفلون، کابل خود نگهدار، چینی‌آلات بهداشتی، میلگرد آجدار و پودر شیرخشک اشاره نمود. از صادرات صنعتی می‌توان به عنوان منبعی جهت افزایش درآمدهای ارزی و دستیابی به رشد اقتصادی مستمر و باثبات یاد کرد. از اینرو با توجه به اهمیت استراتژیک صادرات صنعتی برای استان باید بیش از پیش این موضوع مورد توجه قرار گیرد.

جدول ۴-۷. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۴۰۰

ردیف	نام کالا	وزن (تن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از کل ارزش صادرات استان (درصد)	سهم از کل وزن صادرات استان (درصد)
۱	الکترو موتور	۲۲۲,۶	۴,۸۳	۶,۵۱	۴
۲	سیم آلومینیوم	۱۳۰۷,۶	۲,۴۴	۳,۲۹	۲
۳	سیمان سفید	۳۵۵۵۰,۹	۱,۷۷	۲,۳۹	۲
۴	جار و بطر شیشه‌ای	۴۵۶۳,۱	۱,۳۶	۱,۸۴	۱
۵	کنسرو رب گوجه‌فرنگی	۱۱۹۹,۵	۰,۹۹	۱,۳۳	۱
۶	ظروف تفلون	۲۵۰,۱	۰,۹۸	۱,۳۳	۱
۷	کابل خود نگهدار	۳۵۹,۹	۰,۶۷	۰,۹۱	۱
۸	چینی‌آلات بهداشتی	۷۴۸,۳	۰,۶۵	۰,۸۸	۱
۹	میلگرد آجدار	۱۱۰۵,۲	۰,۶۳	۰,۸۵	۱
۱۰	پودر شیر خشک	۲۰۰,۳	۰,۵۲	۰,۷۱	۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول (۴-۸) مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد. این بخش شامل ۴ قلم کالا بوده که فروسیلیس با صادراتی به ارزش ۸۹۴۶,۲ هزار دلار و به وزن ۹۶۱۵,۶ تن، ۸ درصد از ارزش کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و مهمترین کالای صادراتی این بخش در سال ۱۴۰۰ بوده است. بعد از آن کربنات کلسیم رسوبی با ارزشی معادل ۲۳,۰۹ هزار دلار و میکرو سیلیس با ارزشی معادل ۷,۷ هزار دلار در رده‌های بعدی صادرات بخش معدن استان همدان از نظر ارزش صادرات قرار دارند.

جدول ۴-۸. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۴۰۰

ردیف	نام کالا	ارزش (هزار دلار)	وزن (تن)	سهم از کل ارزش صادرات استان (درصد)	سهم از کل وزن صادرات استان (درصد)
۱	فروسیلیس	۸۹۴۶,۲	۹۶۱۵,۶	۱۲,۰۴	۸
۲	کربنات کلسیم رسوبی	۲۳,۰۹	۸۴,۴	۰,۰۳	۰
۳	میکرو سیلیس	۷,۷	۲۴۳,۹	۰,۰۱	۰
۴	آهک هیدراته	۷,۸۹	۷	۰,۰۱	۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۵- حمایت‌های دولت از بخش صنعت و معدن

همانطور که از جدول (۴-۹) مشاهده می‌شود، از محل صندوق توسعه ملی و منابع داخلی بانک‌ها در سال ۱۴۰۰، اعتباراتی به طرح‌های صنعتی و معدنی استان تخصیص نیافته است ولی از محل سایر منابع بانکی (تبصره ۱۸ ماده واحد قانون بودجه ۱۴۰۰) به ۶ طرح مبلغ ۷۹۰۰۰۰ میلیون ریال و از محل رونق تولید نیز به ۲۲ طرح مبلغ ۱۲۳۰۰۰۰ میلیون ریال اعتبار تخصیص داده شده است.

جدول ۴-۹. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی و معدنی در سال ۱۴۰۰

محل پرداخت	تعداد کل	مبلغ (میلیون ریال)
صندوق توسعه ملی	-	-
منابع داخلی بانک‌ها	-	-
سایر منابع بانکی	۶ (تبصره ۱۸)	۷۹۰۰۰۰
رونق تولید	۲۲	۱۲۳۰۰۰۰
جمع کل	۲۸	۲۰۲۰۰۰۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بخش صنعت یکی از پایه‌های اصلی نظریه‌های رشد و توسعه اقتصادی است. اهمیت این بخش در بعد نخست در ایجاد ارزش افزوده مستقیم برای اقتصاد و در بعد دوم به عنوان یکی از مهمترین پیشران‌ها برای توسعه سایر بخش‌های اقتصادی قلمداد می‌گردد. همچنین این بخش از جمله بخش‌های زیربنایی اقتصاد است که نقش عمده‌ای را در تعیین چرخه‌های رونق و رکود اقتصادی ایفا می‌نماید. براساس بررسی‌های بعمل آمده مشخص گردید تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۴۰۰، ۱۶۷۲ فقره بوده است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۴۰۰، معادل ۱۸۱۹۱۷,۸ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۸۱,۴ درصد افزایش یافته است.

همچنین تعداد اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۱۵۱۳ نفر بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، ۱۱،۵ درصد رشد داشته است. تعداد و میزان اشتغال پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۴۰۰ به ترتیب ۹۶ فقره و ۱۵۱۹ نفر بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در این سال ۱۴۳۹۱،۳ میلیارد ریال بوده است. همچنین مجموع کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۹۸ کارگاه بوده که سهم استان از کارگاه‌های صنعتی کشور معادل ۱،۶۳ درصد و مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۶۷۱۱ نفر بوده که ۱،۱۴ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی در کشور را به خود اختصاص داده است. ارزش صادرات بخش صنعت استان در سال ۱۴۰۰، ۲۰،۸ میلیون دلار و وزن آن ۴۹،۲۳ هزار تن بوده است که سهم ۲۸،۰۱ درصدی را از صادرات استان به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۹ از نظر ارزشی کاهش ۲۱ درصدی داشته است. علاوه بر بخش معدن نیز تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و در سال ۱۳۹۹، ۱۸ فقره بوده که با کاهش ۴۴،۴ درصدی به ۱۰ فقره در سال ۱۴۰۰ رسیده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۶۵،۳۲ میلیارد ریال بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۹ با کاهش ۴۵،۴ درصدی مواجه بوده است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد و در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب ۱۲۴ و ۵۱ نفر بوده است. ارزش صادرات در بخش معدن نیز در سال ۱۴۰۰ به ارزش ۸،۹۸ میلیون دلار و وزن ۹،۹۵ هزار تن بوده است که سهمی برابر ۱۲،۱۰ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال ۱۳۹۹ از لحاظ ارزشی ۵۸ درصد و از لحاظ وزنی ۳۱ درصد رشد داشته است. در ادامه با توجه به اطلاعات کسب شده از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان باید بیان داشت استان همدان برغم داشتن توانایی‌های بسیار در بخش‌های صنعت و معدن، بخش صنعت با مشکلاتی از قبیل افزایش هزینه‌های تولید (افزایش قیمت مواد اولیه، انرژی و دستمزد)، عدم وصول مطالبات واحدهای تولیدی از سازمانها و مؤسسات دولتی و خصوصی مانند شهرداریها و...، فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید واحدهای صنعتی و کاهش بهره‌وری و راندمان در اینگونه واحدها، وجود دستورالعمل‌های متضاد و مغایر با سرمایه‌گذاری در تأمین اجتماعی و امور مالیاتی، کمبود نقدینگی و عدم تناسب تسهیلات بانکی با افزایش قیمت مواد اولیه، کمبود مواد اولیه فلزی و پتروشیمی و عدم کفاف فعالیت واحدها با سهمیه مواد، عدم وجود زیرساخت‌های لازم در شهرک‌های صنعتی (کمبود آب، برق و ...)، بدهی معوق بانکی، مالیاتی و تأمین اجتماعی و در بخش معدن نیز با مشکلاتی از قبیل مشکلات اداری (منابع طبیعی و محیط‌زیست)، فرسودگی ماشین‌آلات و نیاز به نوسازی، مشکلات محلی، هزینه‌های بالای تأمین لوازم یدکی ماشین‌آلات و نبود شعبه تخصصی معدن در قوه قضائیه (دادگستری‌های استان) و ... مواجه هستند که مسئولان و تصمیم‌گیران اقتصادی استان باید برای رفع مشکلات مذکور، تدبیری بیاندیشند. از اینرو در ادامه به منظور بهبود و توسعه بخش صنعت و معدن استان، پیشنهادهای سیاستی زیر ارائه می‌گردد:

صنعت:

- پایش و بروز رسانی اطلاعات واحدهای صنعتی و ارائه راهکار مناسب جهت برون رفت از شرایط رکود
- تخصیص منابع بانکی مناسب جهت تأمین نقدینگی (سرمایه ثابت و در گردش) مورد نیاز واحدهای صنعتی
- تعیین و اختصاص مشوقها و معافیت‌های خاص حمایتی به واحدهای تولیدی و صنعتی
- پیگیری جهت وصول مطالبات واحدهای صنعتی
- تعیین تکلیف و بروز رسانی بدهی‌های معوق تسهیلات دریافتی واحدهای صنعتی از طریق سیستم بانکی

- اصلاح برخی دستورالعمل‌های موجود در ادارات
- مساعدت بانکهای عامل در اخذ مدارک و ارائه تسهیلات
- تأمین مواد اولیه مورد نیاز واحدهای صنعتی

معادن:

- حذف قوانین و مقررات دست و پاگیر و مانع تولید
- حذف موانع اکتشاف در ادارات منابع طبیعی و محیط‌زیست، در راستای تسهیل سرمایه‌گذاری در بخش معادن
- استان و ایجاد پنجره واحد براساس قانون معادن
- ارائه تسهیلات جهت نوسازی ماشین‌آلات معدنی
- ارائه مجوز واردات ماشین‌آلات معدنی برای کلیه معادن فعال

فصل ۵

اختیار و امکان

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مروری اجمالی بر بخش ساختمان و مسکن

اهمیت بخش مسکن در کشور و نیز حساسیت‌ها و تأثیرات اقتصادی و اجتماعی ناشی از آن، باعث تحولات قابل ملاحظه‌ای در بخش مسکن و در نهایت در کل اقتصاد می‌شود. همچنین قسمت عمده‌ای از هزینه‌های خانوار نیز در این بخش مصرف می‌گردد و لذا تحولات بخش مسکن می‌تواند به طور معناداری دیگر حوزه‌های اقتصاد را تحت تأثیر خود قرار دهد. طی چهار دهه گذشته بخش مسکن همواره یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد ایران بوده است که نقش عمده‌ای در تولید ناخالص داخلی، اشتغال و سرمایه‌گذاری داشته و به لحاظ ارتباط قوی پسین و پیشین با بخش‌های مختلف اقتصادی به عنوان محرک بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی عمل نموده است؛ به گونه‌ای که رونق و رکود این بخش تغییرات بسیاری بر سایر بخش‌ها و اقتصاد کلان را به همراه داشته است.

استان همدان در بخش مسکن جزو استان‌های پیشرو کشور به شمار می‌رود. به نحوی که افزایش قیمت مسکن در آن هم‌پوشانی و همبستگی بالایی با تغییرات قیمت در مرکز کشور دارد. در سال ۱۴۰۰ در راستای اجرای سیاست‌های مطابق با نقشه راه بخش مسکن و به استناد برنامه ششم توسعه، جهت‌گیری استان در تأمین مالی بخش ساختمان و مسکن، دنبال کردن و اجرای طرح بازآفرینی و ترمیم مسکن بافت‌های فرسوده، تولید مسکن ارزان قیمت برای حمایت از اقشار کم درآمد و ... مورد توجه جدی بوده اما در عمل توفیق چندانی را نداشته است. در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده در استان همدان، ۴۹ مورد کاهش داشته است و از طرفی قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) مبلغ ۲۵۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و قیمت فروش یک متر زیربنا (متوسط روستایی) مبلغ ۱۸۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه مبلغ ۳۵,۷۰۰,۰۰۰ ریال بوده که نسبت به موارد مشابه در سال ۱۳۹۹ کلیه مبالغ افزایش داشته‌اند. با این توصیف می‌توان گفت در این استان با کاهش همزمان تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره و افزایش مبالغ فروش زمین و زیربنا، نوعی رکود همراه با تورم در بخش ساختمان مشهود می‌باشد.

واژگان کلیدی: ساختمان، مسکن، زمین، زیربنا، پروانه‌های ساختمانی

مقدمه

مسکن یکی از نیازهای پایه و اساسی همه افراد و خانوارهاست که مطلوبیت آن نقش مهمی در کیفیت زندگی دارد. از اینرو، همه جوامع به نوعی با مشکل مسکن مواجه هستند. در حال حاضر، مشکل تأمین مسکن به‌ویژه برای اقشار کم درآمد، به‌عنوان یکی از چالش‌های اساسی کشورها محسوب می‌گردد. لذا دولت‌ها با ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی متفاوت، برای حل مسائل مربوط به مسکن اقدام نموده‌اند و از سیاست‌های متنوعی بهره گرفته‌اند. در ایران نیز عوامل بسیاری موجب پیدایش و تشدید مشکل تأمین مسکن گردیده که به فراخور آنها سیاست‌هایی اتخاذ شده است. ولیکن، در دوره‌های زمانی مختلف، شرایط خاصی بر جامعه حکمفرما بوده که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم روش‌های مواجهه با مشکلات و اجرای قوانین و سیاست‌های مسکن را تحت تأثیر قرار داده است. فقدان منابع کافی، ضعف مدیریت اقتصادی، عدم وجود برنامه‌ریزی جامع ملی مسکن و سایر نارسایی‌هایی که در زیرساخت‌های اقتصادی در کشور وجود دارد از یک سو و افزایش شتابان جمعیت به‌ویژه جمعیت شهرنشین از سوی دیگر، مشکل مسکن در کشور را به شکلی غامض درآورده است (شیخ بیگلر، ۱۳۹۲).

بخش مسکن و ساختمان از دو جنبه اساسی حائز اهمیت است. از یک سو، بخش مسکن و ساختمان دارای ارتباط گسترده و متقابلی با سایر بخش‌های اقتصادی است، بطوری‌که همواره تحت تأثیر بخش‌های دیگر قرار می‌گیرد و متقابلاً بر سایر بخش‌ها نیز تأثیر قطعی می‌گذارد. از سوی دیگر، مسکن یکی از نیازهای مبرم و اساسی خانواده‌هاست که جایگاه ویژه‌ای در سبد خانوار دارد. همچنین مسکن برای اکثر خانواده‌ها گرانترین کالا است و سرمایه‌گذاری در این بخش نیز، بزرگترین سرمایه‌گذاری در طول زندگی‌شان محسوب می‌گردد. مسکن یک کالای ضروری و بدون جانشین است و تقاضای آن همواره در حال افزایش است؛ زیرا از یک طرف به دلیل افزایش جمعیت، نیاز به مسکن افزایش می‌یابد و از طرف دیگر به دلیل پدیده مهاجرت به شهرهای بزرگ، تقاضا در این شهرها با افزایش بیشتری مواجه می‌شود. بنابراین معمولاً شاهد ایجاد عدم تعادل و شکاف بین عرضه و تقاضا در بخش مسکن و ساختمان می‌باشیم و از آنجا که این شکاف به‌صورت مزاد تقاضا در بازار مسکن و ساختمان ایران بروز می‌نماید، می‌بایست تدابیری در خصوص عرضه متناسب و هماهنگ با تقاضا صورت گیرد (شاه‌آبادی و گنجی، ۱۳۹۲).

استان همدان، از جمله استان‌هایی است که به دلیل ویژگی‌های آب و هوایی و جغرافیایی، در بخش صنعت نسبت به سایر استان‌ها، در رتبه‌های پایین‌تری قرار دارد. از این‌رو بیشتر سرمایه‌گذاری‌ها در حوزه ملک و مسکن صورت می‌پذیرد به‌نحوی که قیمت املاک و زمین با قیمت‌های تهران برابری می‌کند. لذا با توجه به اهمیت موضوع، در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن مورد بررسی قرار گرفته است. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های بخش ساختمان و مسکن پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش ساختمان و مسکن استان ارائه می‌گردد.

۵-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن استان

وزارت راه و شهرسازی بر تمرکز سیاست‌گذاری بر اصلاحات ساختاری بخش مسکن تأکید می‌کند. پیگیری و اجرای برنامه‌هایی همچون: توسعه‌ای نمودن بانک مسکن، توسعه نظام پیش فروش و استفاده از حساب‌های امانی، راه‌اندازی صندوق‌های ضمانت در حوزه مسکن، راه‌اندازی شرکت‌های تأمین سرمایه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری زمین و ساختمان، توسعه ابزارهای بیمه‌ای در بخش مسکن، توسعه بازار رهن اولیه و ثانویه، صندوق تسهیلات و پس انداز منطقه‌ای مسکن و صندوق‌های پس‌انداز مسکن و... حاکی از رویکرد نهادی و ساختارگرایانه در حوزه مسکن است که منحصر به یک برنامه خاص نبوده و بهبود محیط کسب و کار، افزایش فعالیت و ارتقای نقش بخش خصوصی را هدف

قرار داده است که به‌طور مشخص در ادامه اجرای قانون ساماندهی مسکن و در ادامه طرح مسکن مهر دولت با اجرای طرح اقدام ملی و سیاست بازآفرینی و احیای بافت‌های فرسوده شناسایی شده، امتیازات و تخفیفات ارایه شده در خصوص پرداخت تسهیلات و صدور پروانه برای این واحدها از جمله سیاست‌های تشویقی در جهت رونق ساخت و ساز می‌باشد.

اجرای طرح بازآفرینی و تعریف و اجرای پروژه‌هایی با کاربری متفاوت به منظور بهره‌مندی ساکنین بافت‌های حاشیه‌ای و افزایش رفاه و امکانات در قالب طرح بازآفرینی شهری ایران از یک طرف و همچنین وزارت راه و شهرسازی از ابتدای سال ۱۳۹۸ با طرح اقدام ملی مسکن زمینه را برای توزیع عادلانه مسکن را برای اقشار کم درآمد با هزینه ساخت پایین مهیا نموده است که در صورت توفیق و اتمام با افزایش تولید مسکن، آثار مثبت آن در بازار مسکن بخصوص شهر همدان مشهود خواهد بود. مطابق نقشه راه بخش مسکن تا افق ۱۴۰۴ در راستای مسکن خانوارهای کم درآمد، نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده و سکونت‌گاه‌های نابسامان شهری، برنامه اصلاحات در سیاست‌گذاری برای زمین با تأکید بر نظام برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، تقویت کارآمدی صنعت ساختمان، بهبود و توسعه نظام مالی تأمین مسکن، مسکن روستایی و بازار استیجاری دیده شده است.

در بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۰ برای احیا هر واحد مبلغ ۳۵۰۰ میلیون ریال تخصیص داده شده است که کل سهمیه ابلاغی استان همدان ۳۵۴۸۲ میلیارد ریال برای احیای ۲۶۸۸ واحد بوده است.

۵-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

با بررسی روند تغییرات قیمت مسکن در سال‌های گذشته، می‌توان دریافت که بازار مسکن، به‌طور معمول دارای دوران رکود و رونق می‌باشد. به این صورت که پس از گذشت یک دوره رکود و کاهش نسبی قیمت‌ها، دوران رونق به آرامی شروع شده و ابتدا در شهرهای بزرگ و به دنبال آن در سایر شهرهای کشور تقاضای مصرفی افزایش می‌یابد. در این مرحله افزایش تقاضا منجر به رشد قیمت‌ها شده و لذا باعث ترغیب سرمایه‌گذاران برای ورود به بازار مسکن می‌شود. در این دوره حضور سرمایه‌گذاران به قصد سفته‌بازی، تقاضای غیرمصرفی مسکن را به یکباره افزایش داده و موجب جهش قیمت‌ها می‌شود. با افزایش شدید قیمت‌ها قدرت خرید متقاضیان کاهش یافته و از طرف دیگر به مرور، واحدهای مسکونی نوسازی که در دوران جهش قیمت‌ها شروع به ساخت شده بودند، آماده بهره‌برداری می‌شوند که این عوامل سبب افزایش عرضه می‌شود. در این شرایط، سرمایه‌گذاران نیز ترجیح می‌دهند هر چه سریع‌تر از بازار خارج شوند و لذا تقاضای سرمایه‌ای هم رو به کاهش می‌رود. به این ترتیب عرضه از تقاضا سبقت گرفته و با کاهش تعداد معاملات می‌توان شروع دوره رکود را انتظار داشت.

متأسفانه در چهار سال اخیر شاهد اتفاقات غریبی در بازار مسکن بودیم. جهش بی‌سابقه قیمت مسکن از سال ۱۳۷۰ تاکنون اتفاقی عجیب به شمار می‌رود، چرا که با بررسی آمار تحولات بازار مسکن در طی سال‌های گذشته این نتیجه ثابت می‌شود که در دهه‌های گذشته رشدی شبیه به رشد مسکن از سال ۱۳۹۷ به بعد ثبت و ضبط نشده است. قیمت مسکن سه سال پیاپی هر سال به طور میانگین ۶۵ درصد افزایش داشته است. جالب این است که در هیچ دوره‌ای شاهد افزایش قیمت مسکن به صورت پیاپی سه ساله نبوده‌ایم. جهش‌های قیمتی مسکن معمولاً بعد از یکی دو سال یا کاهش یا بازار در وضعیت ثبات قرار می‌گرفت، در حالی که بازار مسکن در سه چهار سال گذشته شاهد اتفاقات بی‌سابقه‌ای بوده است.

بازار مسکن به علت وجود انتظارات تورمی دچار جهش قیمتی شد. انتظارات تورمی که در کل اقتصاد ایران از سال ۱۳۹۷ و بعد از خروج یک طرفه آمریکا از برجام رقم خورد، به دلیل اختلال و محدودیت فروش نفت و محدودیت منابع ارزی و شوک ارزی نه تنها بازار مسکن، بلکه سایر بازارها را نیز از خود متأثر کرد. بعد از خروج آمریکا از برجام،

بازارهای مختلف دچار هیجان بی‌سابقه‌ای شدند. در دو سه سال اخیر، همه عوامل دست به دست هم دادند تا انتظارات تورمی شکل بگیرد. وقتی انتظارات تورمی شکل می‌گیرد، افراد مدام نگران رشد قیمت‌ها هستند. بنابراین برای رشد دادن توأمان قیمت دارایی‌های خود به سمت سرمایه‌گذاری برای در امان ماندن از بی‌ارزش شدن پول ملی و نجات یافتن از اثرات مخرب تورم، حرکت می‌کنند.

در دو سه سال گذشته، بخش زیادی از افراد دارایی‌های خود را به زمین و مسکن تبدیل کردند تا در برابر تورم شدید، ارزش دارایی خود را حفظ کنند. این اتفاق باعث جهش بی‌سابقه قیمتی در بازار مسکن شد. در سال ۱۴۰۰ قیمت مسکن در ماه‌هایی از سال کاهش یافت و ثابت ماند. بنابراین می‌توان گفت، سال ۱۴۰۰ کاملاً با سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ متفاوت بود، البته این بدان معنا نیست که قیمت مسکن دچار کاهش یا برگشتی که باید از جهش انجام شده باشد، شده است.

به طور طبیعی انتظار می‌رفت با توجه به افزایش تورمی که در کالاها و خدمات اتفاق افتاد، بیش از ۳۰ درصد تورمی که در بخش‌های مختلف به مردم تحمیل شد، قیمت مسکن نیز افزایش بیابد، اما قیمت مسکن به مراتب بیشتر از رشد میزان بقیه کالاها و خدمات افزایش یافت (به نحوی که در استان همدان و در مناطق شهری قیمت هر متر زمین از متوسط ۱۰ میلیون تومان در سال ۱۳۹۹ با ۱۵۰ درصد افزایش به هر متر ۲۵ میلیون تومان رسید). بنابراین می‌توان گفت، تورم مسکن بالاتر از تورم عمومی است و این یعنی تورم در این بخش اضافه‌تر از تورمی است که باید باشد. با بررسی‌های به عمل آمده و سنجش‌های صورت گرفته در تعیین نسبت قیمت مسکن به اجاره‌بها، میزان رشد قیمت در مقایسه با رشد نقدینگی، سطح قیمت مسکن براساس نرخ دلار این نتیجه حاصل شد که نسبت قیمت مسکن تهران با سایر شهرها، نسبت قیمت مسکن با زمین همه این موارد با یکدیگر مرتبط هستند.

یکی از عوامل عمده تأثیرگذار در افزایش قیمت واحدهای مسکونی، افزایش هزینه‌های ساخت شامل هزینه تأمین زمین، افزایش هزینه‌های دستمزد، عوارض ساختمانی و تأمین مصالح ساختمانی است. آنچه براساس نظریه خبرگان صنعت ساختمان برآورد می‌شود، افزایش هزینه‌های ساخت نزدیک به ۱۰۰ درصد در یک سال قبل، بدون شک تأثیر خود را بر قیمت واحد خواهد گذاشت.

به همین منظور و برای شناخت مسائل و معضلات کنونی بخش مسکن و آسیب‌شناسی دقیق آن مجموعه عوامل تأثیرگذاری در این بخش را در ادامه، بررسی خواهیم کرد.

۵-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

در این قسمت، مهمترین متغیرهای اثرگذار بر بازار مسکن و نحوه اثرگذاری آنها بر این بازار و نتایج محتمل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است:

الف- تحولات ناشی از بازارهای موازی

بررسی‌ها نشان می‌دهد به محض خروج سرمایه از بازارهای متلاطم در صورت عدم امکان جایگزینی مناسب، به دلیل امنیت بالای سرمایه‌گذاری بازار مسکن، بخش قابل توجهی از این سرمایه روانه بازار مسکن کشور می‌شود. یکی از گروه‌های هدف در سال اخیر، سرمایه‌گذاران در بورس هستند که با توجه به کسب سود حاصله از بازار در دو سال گذشته و همچنین وضعیت کنونی این بازار، تمایل به ورود به بازار مسکن هم در قالب مصرفی و هم با نگاه سرمایه‌ای است.

اما در بازارهای دیگر همچون ارز و طلا وضعیت متفاوت است، به‌رغم آنکه در ۱۱ ماه بازدهی این بازارها از مسکن کمتر بوده است، اما به دلیل پیش‌بینی تحولات آتی این بازارها مبتنی بر سیاست‌های اتخاذ شده بین‌المللی، سرمایه‌گذاران کمتر تمایل به خروج از بازارها داشته‌اند. لازم به توضیح است ارتباط معناداری بین قیمت مسکن با

دلار وجود داشته است. به عبارت دیگر قیمت هر متر مربع واحد مسکونی در تهران در حدود ۱۰۰۰ تا ۱۳۰۰ دلار بوده است. جهت پیش‌بینی تصمیمات سرمایه‌گذاران درخصوص انتخاب گزینه بهتر به جهت سرمایه‌گذاری، ابتدا می‌بایست وضعیت رشد قیمت در بازار مسکن را برآورد کرد. با توجه به کاهش سرعت رشد قیمت در بازار مسکن و فاصله بسیار زیاد قدرت خرید با قیمت‌ها در کوتاه‌مدت پیش‌بینی می‌شود قیمت مسکن متناسب با تورم عمومی یا حتی کمتر از آن رشد کند. در این صورت پیش‌بینی می‌شود در صورت تثبیت قیمت ارز به دلیل انباشت تقاضا در طی یک سال اخیر، بخش مصرفی به بازار ورود کند و برآیند حجم معاملات طی یک سال آینده افزایشی باشد.

ب- تحولات سیاسی بین‌المللی

اگرچه در گذشته صنعت ساختمان را جزء صناعی می‌دانستند که وابستگی کمتری به سیاست‌ها و تحولات خارجی دارد، اما امروزه از طریق موضوعات مختلف تأثیرگذاری بالایی بر این بازار دارد. موضوعاتی همچون تحریم‌های بین‌المللی که با سخت‌تر شدن و غیرممکن شدن واردات تجهیزات و تأسیسات مکانیکی و الکتریکی، کیفیت و هزینه‌های ساخت را تحت تأثیر خود قرار داده از یک‌سو؛ و تأثیرات منفی بر اقتصاد کلان که منجر به ناپایداری نظام اقتصادی کشور و تضعیف ارزش پول ملی شده و با افزایش تصاعدی نرخ ارز موجب افزایش بهای تمام شده و قیمت فروش خواهد شد از سوی دیگر، از جمله نمونه‌های تأثیرگذاری تحولات سیاسی بین‌المللی بر بازار مسکن است. استراتژی‌های سرمایه‌گذاری عموم جامعه مبتنی بر توافقات برجام است. عدم تسهیل روابط سیاسی و مالی بین‌الملل باعث افزایش تلاطمات اقتصادی خواهد شد و در این راستا مهم‌ترین بازار از نظر مردم، ارز خواهد بود؛ ضمن آنکه باید قبول کرد که به دلیل افزایش قصد مهاجرت، بخش‌هایی از مشتریان هدف، هم در گروه خانه‌اولی‌ها و هم خانه‌دومی‌ها سرمایه خود را از بازار خارج یا راکد می‌کنند. اما در صورت حصول توافقات برجامی و تسهیل روابط بین‌المللی، صرفاً بازار ارز گزینه مطلوبی برای سرمایه‌گذاری نخواهد بود و مسکن نیز سهم قابل‌توجهی از جذب سرمایه‌های سرگردان خواهد داشت.

ج- تحولات سیاست داخلی

نکته حائز اهمیت دیگر، سیاست‌ها و برنامه‌های دولت است که می‌تواند موجب رونق یا رکود بازار مسکن شود و دولت می‌تواند با برنامه‌ریزی کارآمد و اثربخش، آینده‌ای روشن و نسبتاً پایدار برای این بازار رقم بزند. آنچه طی سنوات اخیر اتفاق افتاده نشان می‌دهد سیاست‌های دولت عموماً کارا نبوده و بیشتر متمرکز بر دهک‌های پایین جامعه بوده است که این مهم نیز با نتایج ملموسی همراه نبوده است. در مقابل، اجرای برخی سیاست‌ها از جمله اخذ مالیات بر عایدی یا عرضه نظام‌مند اراضی در اختیار، با تمرکز بر تولید مسکن برای دهک‌های میانی جامعه می‌تواند تأثیر قابل‌توجهی بر رونق بازار مسکن و مدیریت صحیح قیمت‌ها داشته باشد. باید توجه داشت که بازار مسکن همانند یک موجود زنده، دارای یک پیکره یکپارچه بوده و توجه جامع به تمامی عوامل تأثیرگذار می‌تواند به نتیجه مطلوب منجر شود. به عنوان مثال، اگر عرضه اراضی با هدایت کارآمد تولید مسکن برای اقشار میانی و مدیریت تولید مصالح مورد نیاز و سایر عوامل همراه نشود، یا اگر اخذ مالیات بر عایدی صرفاً در بازار مسکن اجرایی شود و دیگر بازارهای سرمایه‌ای را شامل نشود، موجب ایجاد انجماد در بازار مسکن خواهد شد و عملاً تأثیرگذاری معکوس به همراه خواهد داشت.

د- افزایش هزینه‌های ساخت

یکی از عوامل عمده تأثیرگذار در افزایش قیمت واحدهای مسکونی، افزایش هزینه‌های ساخت شامل هزینه تأمین زمین، افزایش هزینه‌های دستمزد، عوارض ساختمانی و تأمین مصالح ساختمانی است. آنچه براساس نظریه خبرگان

صنعت ساختمان برآورد می‌شود، افزایش هزینه‌های ساخت نزدیک به ۱۰۰ درصد در یک سال قبل، بدون شک تأثیر خود را بر قیمت واحد خواهد گذاشت.

۵- محدودیت عرضه

یکی دیگر از دلایل عمده و قابل توجه در افزایش قیمت‌های واحد مسکونی به خصوص واحدهای نوساز (زیر پنج سال ساخت)، کاهش میزان عرضه طی سنوات اخیر است. میزان پروانه صادره ساختمانی نسبت به دوران غیر رکود در حدود ۵۰ درصد و به لحاظ تعداد واحد حدود ۴۰ درصد کاهش داشته است. بنابراین انتظار می‌رود قیمت واحدهای مسکونی نوساز در آینده روند رو به افزایش داشته باشند، چراکه اگر سیل تقاضاهای فشرده‌تر در ماه‌های گذشته در ماه‌های آتی به سمت این بازار روانه شوند (چه تقاضاهای مصرفی و چه سرمایه‌ای)، واحدهای نوسازی که بتواند پاسخگوی نیاز این گونه تقاضاها شود، وجود نخواهد داشت و خود موجب افزایش تصاعدی قیمت خواهد شد.

و- تغییرات در قدرت خرید جامعه

طبق بررسی‌های صورت گرفته، سهم مسکن از سبد خانوارهای شهری در حدود ۵۵ درصد و در تهران حدود ۶۵ درصد است. همچنین براساس حقوق پایه کارگران، زمان انتظار خرید مسکن از ۳۶ سال در ۱۳۹۶ به حدود ۸۰ سال در ۱۴۰۰ رسیده است. یکی از تأثیرات این رویداد، مهاجرت معکوس از شهرهای بزرگ به شهرهای اقماری شده است که افزایش قیمت در این شهرها نیز از تأثیرات همین رویداد است. بنابراین تنها امید بازار مسکن به بازگشت به دوران رونق، یا ورود مجدد تقاضای سرمایه‌ای به این بازار است که خود موجب تورم قیمت‌ها خواهد شد یا اصلاح و توسعه سیاست‌های حمایتی دولت به منظور افزایش قدرت خرید جامعه به خصوص دهک‌های میانی و در نتیجه، اصلاح و بازگشت تقاضاهای مصرفی، به بازار خواهد بود که موجب رونق کارآمد بازار مسکن خواهد شد.

۵-۳-۱- ارزش افزوده بخش ساختمان‌های مسکونی و غیر مسکونی

یکی از عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان، ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی می‌باشد. به عبارتی هرچه میزان ارزش افزوده بخش ساختمان بالاتر باشد، سرمایه‌گذاری بیشتری در بخش مسکن و ساختمان صورت می‌گیرد. می‌توان بیان داشت، یکی از مهمترین راهکارهای اصلی افزایش ارزش افزوده بخش مسکن، تحریک طرف تقاضای این بخش است، زیرا با تحریک طرف تقاضا و به تبع آن فروش واحدهای مسکونی تکمیل شده، انتظار بر آن است به تدریج ساخت و ساز افزایش یافته و این بخش از رکود خارج گردد. همچنین حمایت از ساخت و ساز در بافت‌های فرسوده به دلیل تقاضای قابل توجه مسکن در بافت‌های فرسوده و مسائل و مشکلات این بافت‌ها صورت گیرد، به نظر می‌رسد در صورت حمایت از این نواحی، ارزش افزوده بخش ساختمان نیز افزایش یابد.

۵-۳-۲- پروانه‌های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی

یکی از روش‌های پیش‌بینی وضعیت مسکن، بررسی تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده است. به تعبیری میزان صدور سالانه پروانه‌های ساختمانی از جمله متغیرهایی است که می‌تواند نشان‌دهنده رکود یا رونق در بخش مسکن باشد به طوریکه با افزایش صدور پروانه‌های ساختمانی، سرمایه‌گذاری و به تبع آن ارزش افزوده بخش مسکن نیز با رونق و در صورت کاهش صدور پروانه‌های ساختمانی، سرمایه‌گذاری و ارزش افزوده بخش مسکن با رکود مواجه گردد. طبق آمارهای بدست آمده از شهرداری همدان در سال ۱۴۰۰، تعداد کل پروانه‌های ساختمانی صادره ۸۳۷ مورد بوده است که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ که این تعداد ۸۸۶ مورد بوده، تعداد ۴۹ مورد کاهش داشته است که نشان‌دهنده رکود ساخت و ساز در این بخش می‌باشد.

جدول ۵-۱. تعداد پروانه‌های ساختمانی مسکونی صادره در سال ۱۴۰۰

تعداد کل پروانه‌ها	مسکونی منطقه ۱	مسکونی منطقه ۲	مسکونی منطقه ۳	مسکونی منطقه ۴
۸۳۷	۱۷۴	۳۱۷	۱۰۹	۲۳۷

مأخذ: شهرداری همدان

۵-۳-۳- وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

طی دهه اخیر، اقتصاد ایران و بالتبع اقتصاد استان همدان شاهد تغییرات در قیمت مسکن بوده است. بنابراین با توجه به نوسانات قیمت مسکن بر رفاه خانوارها و بخش حقیقی اقتصاد، بررسی وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن ضروری است.

رکود اقتصادی ناشی از بیماری کرونا و کاهش سطح درآمدی، افزایش قیمت مصالح بخصوص آهن‌آلات و شرایط تورمی اقتصاد و عدم امکان پیش‌بینی شرایط آینده بازار، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ساخت و ساز بخصوص در بافت‌های حاشیه‌ای را با ریسک فراوان مواجه نموده است که در نهایت این امر منجر به توسعه ناموزون شهری در شهر همدان شده است. علاوه بر موانع اشاره شده و تورمی بودن اقتصاد، می‌توان به کمبود میزان اراضی داخل شهر و ایجاد بازارهای سیاه به وجود آمده و حضور واسطه‌ها در این بازار اشاره کرد.

قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) در سال ۱۴۰۰ با حدود ۱۵۰ درصد رشد نسبت به سال ۱۳۹۹ از ۱۰۱ میلیون و ۵۰۰ هزار ریال به هر متر ۲۵۵ میلیون ریال رسید. قیمت یک متر زیربنا (متوسط روستایی) نیز با رشد ۱۲۴ درصدی از ۸۲ میلیون و ۴۸۰ هزار ریال به ۱۸۵ میلیون ریال بوده است. مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه در سال ۱۴۰۰ در استان همدان معادل ۳۵ میلیون و ۷۰۰ هزار ریال به ازای هر متر مربع بوده است که افزایش ۳۹ درصدی را نسبت به سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. همچنین افزایش شاخص بهای ارزش اجرای مسکن شخصی ۳۰ درصد و افزایش شاخص بهای ارزش اجرای مسکن غیرشخصی ۲۰ درصد بوده است.

یکی از عوامل عمده تأثیرگذار در افزایش قیمت واحدهای مسکونی، افزایش هزینه‌های ساخت شامل هزینه تأمین زمین، افزایش هزینه‌های دستمزد، عوارض ساختمانی و تأمین مصالح ساختمانی است.

آمار و اطلاعات مربوط به تسهیلات پرداختی، شاخص بهای ارزش اجرای مسکن شخصی و غیرشخصی، قیمت فروش هر متر مربع زمین شهری و روستایی و مبلغ اجاره ماهیانه در سال ۱۴۰۰ در جدول (۵-۲) آمده است.

۵-۳-۴- تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

یکی دیگر از متغیرهای مؤثر بر سرمایه‌گذاری، تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش‌های مختلف اقتصادی است. معمولاً به هر بخش اقتصادی که تسهیلات بیشتری اعطاء شود، نشانگر پر بازده بودن آن بخش است و سرمایه‌گذاران بیشتری جذب آن بخش می‌شوند. به تعبیری دیگر می‌توان گفت، در سالیان گذشته همواره یکی از سیاست‌های اصلی اتخاذ شده برای خروج از دوران رکود، تحریک بازار از ناحیه تقاضا، تخصیص و افزایش سقف وام‌های خرید مسکن بوده است. به طور مشخص در اجرای قانون ساماندهی مسکن و در ادامه طرح مسکن مهر دولت با اجرای طرح اقدام ملی و سیاست بازآفرینی و احیای بافت‌های فرسوده شناسایی شده و امتیازات و تخفیفات ارائه شده در خصوص پرداخت تسهیلات و صدور پروانه برای این واحدها از جمله سیاست‌های تشویقی در جهت رونق ساخت و ساز می‌باشد.

در سال ۱۴۰۰ و در راستای کمک به آحاد مردم جهت خانه‌دار شدن، سیاست بازآفرینی و احیای بافت‌های فرسوده نیز مجدداً از سوی دولت از سر گرفته شد اما این بار این مهم در بند الف تبصره ۱۸ قانون بودجه سال ۱۴۰۰ دیده شد و برای هر واحد مبلغ ۳۵۰۰ میلیون ریال تخصیص داده شد. کل سهمیه ابلاغی این موضوع برای استان همدان

۳۵۴۸۲ میلیارد ریال برای احیای ۲۶۸۸ واحد تخصیص داده شد. بر اساس آمار و اطلاعات دریافتی از کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان، میزان تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۲۶۴۶۰۰ میلیون ریال به عنوان ودیعه مسکن بوده است.

جدول ۵-۲. آمار و اطلاعات بخش مسکن استان همدان در سال ۱۴۰۰ (ارقام به ریال / درصد)

شرح	۱۴۰۰
پروانه‌های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی	۱۷۴
تسهیلات پرداختی (میلیون ریال)	۱,۲۶۴,۶۰۰ (ودیعه مسکن)
شاخص بهای ارزش اجاری مسکن شخصی	٪۳۰
شاخص بهای ارزش اجاری مسکن غیر شخصی	٪۲۰
قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری)	۲۵۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال
قیمت فروش یک زیربنا (متوسط شهری)	۱۸۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال
مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه (ریال)	۳۵,۷۰۰,۰۰۰

مأخذ: اداره کل راه و شهرسازی استان همدان، کمیسیون هماهنگی بانکهای استان همدان، شهرداری همدان

۵-۴. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

از منظر اقتصاد کلان، بخش مسکن با توجه به ارتباط پسین و پیشین بسیار بالا با سایر بخش‌های اقتصادی یکی از موتورهای محرک اقتصادی محسوب می‌شود که در صورت رونق، اشتغالزایی بالا به همراه رشد اقتصادی را به دنبال خواهد داشت. بنا به دلایل متعددی از قبیل: سهم بسیار کم سرمایه‌گذاری بخش دولتی در تولید و عرضه مسکن و ساختمان به همراه گرایش کم بخش خصوصی و تعاونی به سرمایه‌گذاری در این بخش، کم و نامتناسب بودن قیمت مسکن و تسهیلات اعطایی بانک‌ها با توان اقتصادی خانوارها، عدم مدیریت مناسب در تجهیز و هدایت نقدینگی و نبود بازار سرمایه کارآمد جهت انتقال مازاد نقدینگی جامعه به سایر بخش‌های اقتصادی، عدم کنترل و نظارت صحیح در بازار زمین، تداخل وظایف در حوزه مدیریت شهری و بخش مسکن و شهرسازی، مقطعی بودن سیاست‌گذاری‌ها توسط متولیان بخش، در حال حاضر سرمایه‌گذاری صورت گرفته در بخش مسکن و ساختمان مطلوب نمی‌باشد و مازاد تقاضا در بازار مسکن وجود دارد. وقوع مشکلات فوق در بخش مسکن، ضرورت حضور کارآمد دولت در عرصه‌های حاکمیتی و مالکیتی را در بازار مسکن و ساختمان برای تأمین نیازهای اساسی جامعه نمایان می‌سازد. دولت باید سیاست‌هایی اتخاذ کند که بازار مسکن، رونقی پایدار و غیرتورمی داشته باشد که این مهم علاوه بر حل معضل بخش مسکن و ساختمان، منجر به رشد اقتصادی در کشور شده و اشتغالزایی بالایی را به دنبال خواهد داشت. رونق دائم و غیر تورمی در این بخش، مشکلات مسکن و اشتغال را به‌عنوان عوامل اصلی فقر اقتصادی کاهش خواهد داد و باعث افزایش کارآمدی سیاست‌های دولت خواهد شد. از اینرو انتظار می‌رود سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران اقتصادی به این مؤلفه جدی و حیاتی در سیاست‌گذاری‌های خود اهمیت ویژه‌ای بدهند. بدین منظور و با توجه به نقش کلیدی این بخش در اقتصاد استان و ارتباط تنگاتنگ این بخش با سایر بخش‌های اقتصاد، پیشنهادها زیر ارایه می‌گردد:

- حمایت تمامی دستگاه‌های اجرایی از طرح اقدام ملی به منظور به ثمر رسیدن این طرح در سال پیش‌رو
- حمایت شهرداری‌ها و کمک به بهسازی بافت‌های حاشیه به‌منظور ترغیب سازندگان به ساخت و ساز در این نواحی و افزایش رونق ساخت و بهبود شرایط منطقه‌ای برای ساکنین این مناطق

- پیشنهاد حذف واسطه‌ها و دلال‌ها از بازار به وسیله ورود بازار مسکن به بورس که توسط وزارت مسکن در حال نهایی شدن و اجرا می‌باشد.
- شناسایی واحدهای خالی و فاقد سکونت و پیش‌بینی راهکاری برای الزام ورود این واحدها به بازار و افزایش عرضه و در نتیجه کاهش قیمت
- رفع نواقص بازار مسکن و گسترش بانک‌های اطلاعاتی و نظارت بر عملکرد بنگاه‌های معاملات املاک و جلوگیری از انتشارات اطلاعات نادرست و عواملی که موجب التهاب و تلاطم بازار مسکن می‌شود.
- پرهیز از اجرای هرگونه سیاست شوک‌آفرین در بازار مسکن از جمله سیاست‌های شتاب‌زده تأمین مالی مسکن
- اصلاح قانون مالیات‌های بخش مسکن (تنها و مؤثرترین ابزار کنترل سوداگری مسکن ابزار مالیاتی است که ضمن کمک به تأمین سرپناه خانوارها مانع از سوداگری در بازار مسکن می‌شود)
- تدوین قوانین و مقررات ناظر بر عملکرد بخش مسکن و تشویق قراردادهای چند ساله اجاره
- سازماندهی بازار مسکن اجاره‌ای و تشکیل اصناف ذی‌ربط

فصل ۶

خدمات

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر بخش خدمات

بخش خدمات و تجارت آن، به دلیل تأثیراتی که در فرآیند تولید، افزایش اشتغال و ایجاد فرصت‌های جدید شغلی دارد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در دهه‌های اخیر اکثر کشورهای پیشرفته و در حال توسعه توجه خود را به تغییرات ساختاری در این بخش معطوف ساخته‌اند.

افزایش نقش بخش خدمات در توسعه اقتصادی می‌تواند نوید بخش آینده‌ای مطلوب برای کشور باشد، زیرا همبستگی میان بخش خدمات و توسعه اقتصاد کشور یکی از مسائلی است که اقتصاددانان بر آن تأکید دارند. بنا به گفته کارشناسان اقتصادی مهمترین نقطه قوت کشورهای پیشرفته در توسعه اقتصادی تقویت بخش خدمات است.

در حال حاضر خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مؤسسات مالی و پولی (بانک‌ها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، درمانی و...)، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات (فناوری اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری از جمله خدماتی هستند که در آنها مزیت‌های رقابتی قابل توجهی در کشور و استان همدان وجود دارد و از همه مهمتر ظرفیت‌های بالای استان در حوزه گردشگری، زمینه رشد و توسعه صنعت گردشگری را در استان فراهم نموده است. این بخش متأثر از شرایط بحران حاکم در اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۰ شرایط متفاوتی را پشت سر گذاشت. به تعبیری دیگر، پیامدهای شیوع ویروس کرونا به تمامی بخش‌های اقتصادی کشور و استان آسیب وارد کرد. اما به نظر می‌رسد بخش خدمات در قیاس با بخش‌های کشاورزی و صنعت بیشترین آسیب را متحمل شده است.

واژگان کلیدی: همدان، خدمات، توسعه، گردشگری

مقدمه

بخش خدمات یکی از بخش‌های اصلی اقتصاد هر کشوری است. هم اکنون خدمات حداقل نیم تا سه چهارم تولید ناخالص ملی و اشتغال کشورهای توسعه‌یافته را تشکیل می‌دهد. بخش خدمات در کشور ما نیز رشد قابل ملاحظه‌ای داشته است. تنها سهم بخش خدمات از تولید ناخالص ملی نیست که با اهمیت است، بلکه این واقعیت که بخش خدمات در حال تبدیل شدن به عامل رقابتی تعیین‌کننده در بازارهای جهانی است، نیز اهمیت این بخش را بیش از پیش آشکار می‌کند. بنابراین بهبود بهره‌وری در بخش خدمات، تأثیر زیادی بر رشد و توسعه اقتصادی و همچنین افزایش توان رقابتی کشورها خواهد داشت.

در این منظر برای شناخت بخش خدمات باید به تعریف مشخصی از آن بپردازیم. البته در میان نظریات و دیدگاه‌های مختلف در مرزبندی‌های این بخش، اختلافاتی وجود دارد ولی اکثر دیدگاه‌ها دارای ویژگی‌های مشترک اساسی هستند. «به مجموعه فعالیت‌های نامحسوس اقتصادی که تولید و مصرف آن در زمان واحد بوده و در معامله، مالکیت چیزی را به دنبال ندارد، خدمات گویند». از ویژگی‌های دیگر این بخش می‌توان به ناهمگونی، گستره وسیع آن و اینکه کیفیت خدمات را نمی‌توان براساس تنها خروجی آن بررسی کرد و تمامی جزییات فرایند ارائه خدمت به مشتری می‌تواند در تعیین کیفیت این بخش مؤثر باشد.

۶-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان

طی دهه‌های اخیر در اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته و برخی از کشورهای در حال توسعه، بخش خدمات در کنار بخش تولید جایگاه مناسبی به خود اختصاص داده است. در شرایط کنونی، برخی از اقتصاددانان از بخش خدمات به عنوان موتور رشد اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته یاد می‌کنند. علت این امر، ارتباط خدمات با فرایند تولید، توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی است. پیرو گزارشات و آمار و ارقام موجود، در سال‌های اخیر خدمات حدود دو سوم تولید ناخالص داخلی و قسمت شایان توجه‌ای از میزان اشتغال‌زایی در کشورهای توسعه‌یافته را به خود اختصاص داده است. مسئولان و سیاست‌گذاران ذیربط در ایران نیز با توجه به روند خدماتی شدن جهانی لازم است توجه بیشتری به این بخش داشته باشند تا هم زمینه‌های اشتغال بیشتری فراهم گردد و هم منجر به رشد اقتصادی شود. بدون شک توجه به بخش خدمات در کنار فرایند تولید می‌تواند به رفع ناکارایی‌ها در بخش تولید نیز کمک شایانی نماید. مادامی که یک فعالیت تولید صنعتی به کمک سرمایه‌گذاری‌های کلان مورد حمایت واقع گردد اما برای آن خدماتی وجود نداشته باشد، بدون شک عاقبتی جز شکست و ورشکستگی پیش‌روی آن نخواهد بود. همانند بسیاری از فعالیت‌های تولیدی در ایران که به دلیل عدم وجود خدمات مناسب در بخش لجستیک، حمل و نقل، ارتباطات و دیگر زمینه‌های خدمه‌ای در شرایط کنونی با مشکلات اقتصادی مواجه شده و نهایتاً موضوع به تعطیلی این‌گونه فعالیت‌ها ختم شده است.

لازمه توجه به بخش خدمات در کنار بخش تولید و لزوم فراهم نمودن تمهیداتی همچون: ایجاد و راه‌اندازی نظام جامع آماری مناسب به منظور جمع‌آوری اطلاعات مربوط به عملکرد فعالیت‌های صورت گرفته در این بخش‌ها

بازنگری و اصلاحات در قوانین و مقررات موجود به منظور افزایش سرعت فرآیند، افزایش اثربخشی و بهبود بهره‌وری انجام سرمایه‌گذاری‌های موردنیاز برای توسعه بخش خدمات و زیربخش‌های آن خصوصاً سرمایه‌های بخش خصوصی و تلاش برای جذب سرمایه‌های خارجی از طریق تکمیل، بهبود و اصلاح زیرساخت‌های لازم بهبود وضعیت مدیریت فعالیت‌های خدماتی کشور و آموزش مدیران ارشد واحدهای خدماتی می‌باشد.

در سال ۱۴۰۰ توسعه خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مؤسسات مالی و پولی (بانکها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (فناوری اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری به‌منظور اشتغال‌زایی و افزایش منابع درآمدزایی از عمده سیاست‌های اقتصادی در این زمینه بود.

باید اذعان نمود گردشگری، فعالیت اقتصادی پر دامنه‌ای است که به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم شکل‌دهنده جریان‌های بزرگ از عرضه و تقاضاست. در حقیقت گردشگری فعالیتی است که بر ایجاد ارزش افزوده توسط بیشتر زیر بخشهای بخش خدمات اثرگذار بوده و پس از کشاورزی و صنعت، به‌عنوان سومین فاز توسعه اقتصادی مطرح بوده است.

۲-۶. بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

گرچه پیامدهای شیوع ویروس کرونا بر همه بخش‌ها غیرقابل‌انکار است، اما به نظر می‌رسد (مشاهدات میدانی) بین ۳۱ رشته فعالیت، هشت حوزه شامل:

۱- کارگاه‌های بخش خرده‌فروشی (به‌ویژه در مواد غذایی و خشکبار فاقد بسته‌بندی) ۲- محل‌های تهیه و صرف غذا و نوشیدنی ۳- سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی (شست‌وشوی منسوجات، آرایش و پیرایش) ۴- تعمیر رایانه و کالاهای شخصی و خانگی ۵- آموزش ۶- فعالیت‌های ورزشی و سرگرمی و تفریحی ۷- اقامتگاه‌ها و ۸- فعالیت‌های تولید فیلم سینمایی، برنامه‌های تلویزیونی و موسیقی بیشترین آسیب را از شیوع ویروس کرونا متحمل شدند. در ادامه باید گفت، یکی دیگر از بخش‌هایی که در سطح جهان برآورد می‌شود که بیشترین آسیب را از شیوع ویروس کرونا خواهد دید، بخش گردشگری است، این بخش که زیرمجموعه بخش خدمات قرار دارد، منابع و درآمدهای آن، ده‌ها بخش اشتغال‌زای کشور را حمایت می‌کند. از اینرو باید گفت با تداوم شیوع ویروس کرونا در سال ۱۴۰۰، کشور و استان بخش اعظمی از گردشگران خود را از دست دادند و زیان قابل توجهی به اقتصاد گردشگری وارد شد.

اهم سیاست‌های اقتصادی، جهت‌گیریها و تحولات استان در بخش خدمات گردشگری در سال ۱۴۰۰:

- توسعه گردشگری روستایی
- ایجاد اقامتگاه‌های بومگردی
- صدور مجوزهای گردشگری کشاورزی
- ایجاد اقامتگاه‌های ارزان قیمت
- استانداردسازی و صدور گواهی کیفیت خدمات
- نقاط قوت استان در بخش خدمات گردشگری:**
- صدور مجوزهای گردشگری کشاورزی
- تنوع محصولات گردشگری (تاریخی، مذهبی، طبیعی، شهرها و روستاهای ملی و جهانی صنایع دستی، میراث ناملموس)

- زیرساخت‌های مناسب (تأسیسات اقامتی پذیرایی و تفریحی مناسب، راه‌آهن، فرودگاه)

موانع پیشرو در بخش خدمات گردشگری:

- شیوع بیماری کرونا و محدودیت‌های ایجاد شده در بحث سفر و گردشگری

۳-۶. بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

۱-۳-۶. بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات

در جدول (۱-۶)، وضعیت ارزش افزوده بخش خدمات بر مبنای اطلاعات ارزیابی شده در سال ۱۳۹۸ (آخرین اطلاعات در دسترس) تصویر شده است. براساس جدول مذکور، در سال ۱۳۹۸ کمترین ارزش افزوده در بخش خدمات به فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی با ارزش افزوده‌ای معادل ۱,۷۹۷,۷۸۱ میلیون ریال و بیشترین ارزش افزوده در این بخش به فعالیت عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت با ارزشی معادل ۸۴,۸۴۶,۰۴۵ میلیون ریال می‌باشد.

جدول ۱-۶. ارزش افزوده زیربخش‌های خدمات استان همدان به

قیمت جاری در سال ۱۳۹۸ (میلیون ریال)

شرح	۱۳۹۸
عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری و موتورسیکلت	۸۴,۸۴۶,۰۴۵
حمل و نقل و انبارداری و پست	۴۷,۴۵۸,۷۵۷
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	۴,۷۹۸,۸۳۶
اطلاعات و ارتباطات	۳,۰۰۴,۱۰۸
فعالیت‌های مالی و بیمه	۶,۴۸۰,۰۷۷
املاک و مستغلات	۵۲,۱۱۶,۴۷۲
فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی	۴,۴۹۲,۷۴۱
فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۱,۷۹۷,۷۸۱
اداره امور عمومی، خدمات شهری و تأمین اجتماعی	۲۵,۰۴۰,۸۱۱
آموزش	۱۸,۹۶۶,۷۴۰
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۲۷,۲۷۵,۵۸۷
فعالیت‌های هنر، سرگرمی، تفریح و سایر خدمات	۳,۲۳۶,۲۹۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۶. بررسی وضعیت زیر بخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

توجه به صنعت گردشگری به‌عنوان سومین صنعت درآمدزای جهان، می‌تواند اقتصاد ملی و استانی را توسعه دهد. در بیان مشخصات طبیعی استان همدان باید گفت که یکی از استان‌های غربی و کوهستانی ایران است و به دلیل اینکه در دامنه رشته کوه الوند واقع شده دارای جاذبه‌های گردشگری و طبیعی زیادی است. همدان اولین پایتخت نخستین حکومت قوم ماد در ایران بوده است. این شهر را نخستین شاه ماد بنیان نهاد و آن را در زبان ایرانیان دوران مادها هگمتانه به معنی «جای گردآمدگان» نامیدند. همچنین همدان پایتخت تابستانی شاهان هخامنشی و اشکانی نیز بوده است. آثار مکشوفه از محوطه باستانی هگمتانه و نیز کتیبه‌های گنجنامه یادگارهایی از آن زمان هستند. وجود آثار تاریخی، فرهنگی متعدد در استان همدان، موجب شد تا در جلسه مورخ ۱۳۷۰/۰۲/۰۲ شورای عالی شهرسازی و معماری کشور، همدان به‌عنوان یکی از شش شهر تاریخی، فرهنگی کشور شناخته شود. در سال ۱۳۸۵ مجلس شورای اسلامی در مصوبه‌ای همدان را (پایتخت تاریخ و تمدن) ایران اعلام کرد. همچنین لازم به ذکر است که

لالجین دارای پیشینه سفال‌سازی ۷۰۰ الی یک هزار ساله است و صنعت سفال یکی از مهم‌ترین رشته‌های صنایع دستی استان همدان شهرت جهانی دارد.

در سال ۱۳۹۵، لالجین به‌عنوان شهر جهانی سفال به ثبت سازمان جهانی یونسکو رسید. لالجین به شهر گل و سفال معروف است. این شهر با ۱۵ هزار نفر جمعیت و بهره‌مندی از ۸۵۰ کارگاه سفالگری و ۲۵۰ فروشگاه عرضه محصولات سفال، بیش از ۲۰ درصد صادرات استان را به خود اختصاص داده است.

در سال ۱۴۰۰ در خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری، استان همدان مجموعاً دارای ۱۵ باب هتل با ۵۴۴ اتاق و مجموعاً ۱۷۴۰ تخت، ۳ باب هتل آپارتمان با ۴۷ اتاق و ۱۴ مورد مهمان‌پذیر با مجموع ۱۷۷ اتاق و یک باب متل با ۱۰ اتاق و ۱ واحد اقامتی پذیرایی با ۷ اتاق و ۲۲ واحد بومگردی با ۱۲۸ اتاق و ۳ واحد مرکز سرگرمی و تفریحی با ۱۴۵ اتاق بوده است.

جدول ۶-۲. وضعیت هتل‌ها و اقامتگاه‌های استان همدان تا پایان سال ۱۴۰۰

عنوان	تعداد	تعداد اتاق	تعداد تخت
هتل	۱۵	۵۴۴	۱۷۴۰
هتل آپارتمان	۳	۴۷	۲۳۴
مهمان پذیر	۱۴	۱۷۷	۵۱۸
متل	۱	۱۰	۳۰
اقامتی پذیرایی	۱	۷	۲۱
بومگردی	۲۲	۱۲۸	۵۷۷
اقامتی تفریحی	۳	۱۴۵	۶۲۲

مأخذ: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان

جدول ۶-۳. آمار بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان

سال	تعداد بازدیدکنندگان خارجی	تعداد بازدیدکنندگان داخلی
۱۳۹۹	۴۲	۴۴۹۵۸
۱۴۰۰	۱۴۸	۹۵۱۲۹

مأخذ: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان

باید گفت که استان همدان دارای توانمندی‌های متعددی در تمامی زمینه‌های گردشگری می‌باشد که با بهره‌گیری از این توانمندی‌ها بی‌شک می‌توان بسیاری از موانع و مشکلات موجود در استان را مرتفع نمود. برنامه‌ریزی اصولی و برنامه حفاظت و کنترل، اساسی‌ترین برنامه‌ریزی برای رشد صنعت گردشگری در هر منطقه‌ای است. فراهم آوردن عوامل زیربنایی و خدماتی کافی برای برآوردن نیازهای فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی استان، واگذاری طرح‌ها به بخش خصوصی، ارتقاء سطح فرهنگ عمومی مردم محلی برای نظارت و اجرای قوانین و مقررات، بهبود و توسعه زیرساخت‌های شهری و بین شهری، شناخت تسهیلات تفریحی و فرهنگی در کنار جاذبه‌های طبیعی و ... از جمله نکاتی است که باید در توسعه بخش گردشگری استان به آن توجه ویژه‌ای گردد.

۴-۶. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

استان همدان با داشتن جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان و داشتن زیرساخت‌های مناسب به عنوان یکی از پنج شهر گردشگری ایران محسوب می‌شود، در سال‌های گذشته مسئولان ارشد استانی و شهرستانی تأکید زیادی بر رونق صنعت گردشگری داشتند و از همین رو زمینه‌هایی برای توسعه این صنعت در استان شکل گرفت به طوریکه زیرساخت‌های اقامتی استان افزایش چشمگیری پیدا کرد و از طرفی تبلیغات گسترده در زمینه گردشگری آغاز شد، انتخاب لالجین به عنوان شهر جهانی سفال به کمک این صنعت آمد و سپس ملایر به عنوان شهر ملی مبیل و منبت انتخاب شد، زمینه برای توسعه ظرفیت‌های اقامتی و پاسخگویی به ذائقه و سلیقه مسافران فراهم شد و در کنار تمام این موارد اقدامات مختلفی صورت گرفت تا گردشگری استان رونق بگیرد.

با این وجود در استان همدان توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل شهری و برون‌شهری استان، توسعه خدمات رفاهی تفریحی استان متناسب با فصل سرد و ایجاد جاذبه‌هایی گردشگری (مثل پیست مجهز اسکی، جشنواره‌ها و بازارچه‌های زمستانی و ...)، تولید برنامه‌های دیداری و شنیداری و سایت‌های اینترنتی جذاب برای معرفی جاذبه‌های گردشگری استان، تقویت پیوندهای خدماتی (مالی، آموزشی، بازرگانی و ...) جمعیتی و اقتصادی، استفاده از ظرفیت آموزش عالی و تبدیل شدن استان به قطب آموزش عالی در غرب کشور، استفاده از ظرفیت‌های بهداشتی و درمانی استان و تبدیل شدن به قطب سلامت و بهداشت غرب کشور می‌بایست در دستور کار مسئولین استانی و کشوری باشد. بنابراین در ادامه توصیه‌های سیاستی جهت بهبود بخش خدمات استان در اختیار سیاستگذاران، برنامه‌ریزان و تصمیم‌گیرندگان به شرح زیر قرار می‌گیرد:

- تدوین قوانین و جرم‌انگاری فعالیت غیرقانونی فعالان غیرمجاز در صنعت گردشگری (خانه مسافرها، کارتن بدست‌ها، تورهای غیرمجاز، سفره‌خانه‌های غیرمجاز، فعالیت غیرمجاز در فضای مجازی در حوزه گردشگری)
- برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری برای تبلیغات و بازاریابی در بازارهای هدف داخلی و خارجی
- برنامه‌ریزی و حمایت از مراکز اقامتی ارزان قیمت
- تنوع‌بخشی محصولات گردشگری و راه‌اندازی موزه‌ها و جاذبه‌های گردشگری جدید
- توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل برون‌شهری و درون‌شهری، توسعه خدمات رفاهی و تفریحی استان متناسب با فصل سرد و ایجاد جاذبه‌هایی گردشگری (مثل پیست مجهز اسکی، جشنواره‌ها و بازارچه‌های زمستانی و ...)
- تقویت پیوندهای خدماتی (مالی، آموزشی، بازرگانی و ...) جمعیتی و اقتصادی
- ارتقا فرهنگ کارگروهی و همدلی در زمینه حفظ و احیا میراث فرهنگی
- استفاده از ظرفیت‌های بهداشتی و درمانی استان و تبدیل شدن به قطب سلامت و بهداشت غرب کشور
- توجه به دانش‌بنیان نمودن صنایع دستی استان همدان به‌خصوص در عرصه سفال و چوب که این موضوع می‌تواند گام مؤثری در کاهش ضایعات و افزایش ماندگاری و استحکام محصولات تولیدی باشد.
- تلاش در جهت خلق ایده‌های نو در زمینه تغییر کاربردها و ایجاد محصولات نو از صنایع دستی قدیمی و منسوخ شده و اعمال برخی تغییرات برای نزدیک شدن به زندگی امروز مردم از جمله اقدامات مؤثر برای احیای صنایع دستی قدیمی و سنتی استان از جمله نمد و مروار و جاجیم بافی می‌باشد (به‌عنوان مثال باید گفت با به‌روز شدن جوامع سلیقه افراد تغییر نموده و نمد سنتی کاربرد خود را از دست داده اما با ترکیب نمد با محصولات چوبی و یا در آثار تزئینی می‌توان با اعمال طرح‌های جدید و محصولات متنوع بازار این رشته را دوباره رونق داد).

فصل ۷

حمل و نقل

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر بخش حمل و نقل

در جهان امروز، حمل و نقل از بخش‌های زیربنایی اقتصاد هر جامعه محسوب می‌شود که علاوه بر تحت تأثیر قرار دادن فرایند توسعه اقتصادی، خود نیز در فرایند توسعه دچار تغییر و تحول شده و با تحولات فناوری همراه می‌شود. گستردگی منحصر به فرد فعالیت‌هایی که در بخش حمل و نقل انجام می‌گیرد و همچنین، تحولات سریع فناوری این بخش، ارتباط میان آن و فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی را آن چنان حساس و پیچیده ساخته است که کارشناسان از صنعت حمل و نقل در کنار صنعت ارتباطات و فناوری اطلاعات به عنوان یکی از دو صنعت نیروی محرکه توسعه اقتصادی یاد می‌کنند و کارآمدی و توانمندی این بخش را زمینه‌ساز توسعه همه جانبه کشورها می‌دانند. از منظر کارشناسان توسعه، موفقیت‌های راهبردی در زمینه رشد و توسعه اقتصادی، در گرو سرمایه‌گذاری کلان در زیرساخت‌ها، شبکه و تجهیزات حمل و نقل و نیز توسعه مهارت‌های مرتبط با حمل و نقل است و جوامعی که در این موضوع حیاتی و راهبردی سرمایه‌گذاری مناسبی نکنند، به مرور از پیشرفت و توسعه دور می‌مانند و برای رفع نیازهای اولیه خود نیز، نیازمند کشورهای خارجی می‌شوند.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات این بخش مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل در سه حوزه حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش حمل و نقل استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: توسعه همه جانبه، همدان، حمل و نقل جاده‌ای، ریلی، هوایی

مقدمه

یکی از ستون‌های توسعه پایدار، بخش حمل و نقل است که در برنامه‌ریزی‌ها سعی می‌شود این مهم با شاخص‌های توسعه پایدار سازگاری بیشتری داشته باشد. این سازگاری زمانی صورت می‌گیرد که خدشه کمتری به محیط‌زیست و طبیعت وارد کند. حمل و نقل پایدار در ارتباط با سه بخش شامل مسائل اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی است و در واقع حمل‌ونقل پایدار به دنبال رسیدن و ایجاد تعادل بین این سه بخش است.

حمل و نقل از ضرورت‌های گریزناپذیر هر اجتماع انسانی است که موجب پویایی، توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌گردد. توسعه پایدار به طور عام و حمل و نقل پایدار به طور خاص، در جست و جوی یافتن توازن میان کیفیت‌های محیطی، اجتماعی و اقتصادی در زمان حال و آینده (در عرصه تسهیلات حمل و نقل) است. در واقع برنامه‌ریزی و طراحی حمل و نقل پایدار به دنبال دستیابی به راه‌حلی برای کاهش عوارض در بخش‌های مختلف است.

نقش حمل و نقل پایدار در توسعه پایدار در ارتباط با عواملی همچون رفاه عمومی، اقتصاد ملی، محیط‌زیست و تأثیرات اجتماعی که به کارکردهای اساسی جامعه مرتبط است، اهمیت می‌یابد از اینرو انتخاب سیستم‌های حمل و نقلی که منطبق با مصرف بهینه سوخت و انرژی‌های موجود و شرایط زیست‌محیطی باشد در اولویت اول توسعه پایدار قرار دارد. بنابراین برخورداری از شبکه حمل و نقل پویا، هماهنگ و سازمان‌یافته یکی از معیارهای اصلی سنجش میزان توسعه‌یافتگی جوامع در جهان امروز محسوب می‌شود. بر این مبنا جامعه‌ای که از شبکه حمل و نقل کارآمدتری برخوردار باشد از توسعه فراگیرتر بهره خواهد برد.

همچنین ارتباط عمیق حمل و نقل با زندگی روزمره از نقطه‌نظر دسترسی به خدمات و رفاه اجتماعی و نقش اساسی آن در ارتقاء سطح زندگی و رفاه اجتماعی، بیانگر نقش فرهنگی و اجتماعی است که حمل و نقل می‌تواند داشته باشد.

۷-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

برنامه‌ریزی جهت تسهیل دسترسی به مراکز خدماتی، دسترسی به مراکز خرید، جابه‌جایی آسان کالا و مواد تولیدی، دسترسی به مناطق پرتراکم، تناسب با کاربری منطقه شهری، ارتقاء کیفیت زندگی و ساختار و توسعه شهری و توجه به نقش آنها در برنامه‌ریزی شبکه‌های حمل و نقل، ارتقاء رضایت مصرف‌کنندگان، تشویق به استفاده از کاربری‌های مختلط، بسترسازی منابع و امکانات برای ارتباطات الکترونیکی، تنوع در نوع وسایل حمل و نقل، کاهش هزینه‌های مصرف‌کنندگان، کاهش مصارف انرژی، مدیریت مصرف و برنامه‌ریزی برای حمل و نقل سبز، کاهش مخارج ناشی از تصادفات جاده‌ای، کاهش هزینه‌ها برای حمل و نقل جاده‌ای، حمایت از حمل و نقل ریلی و زیرزمینی، ارتقاء کیفیت زیرساخت‌ها، حمایت از کیفیت زندگی اجتماعی، حمایت از اقتصاد اجتماعی، بسیج امکانات و سرمایه‌ها جهت بین-المللی کردن تجهیزات و زیرساخت‌های فرودگاه برای بالابردن سهم حمل و نقل هوایی، تجهیز و تقویت شبکه و ارتقاء شبکه‌ها و محورهای ترانزیتی کالاها. بهسازی، نوسازی و تجهیز ناوگان حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی، برنامه‌ریزی جهت ارتقاء و بهسازی راه‌های منتهی به جاذبه‌های گردشگری استان به ویژه جاذبه‌های طبیعی از شاخص‌های مورد نظر این حوزه است که در جهت‌گیری‌های اقتصادی کشور و به تبع آن در استان در دستور کار مسئولین استانی قرار گرفته است.

۷-۲. بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل استان

بدلیل قرار گرفتن استان همدان بعنوان راه مواصلاتی و استراتژیک و نگهداری این سرمایه عظیم استانی و ملی با توجه به موقعیت ممتاز شهر همدان به عنوان یکی از پنج شهر تاریخی و فرهنگی کشور و نقش ارتباط جاده‌ای در توسعه صنعت توریسم و نیز سهم اقتصاد و کشاورزی استان به عنوان یک متغیر مهم اقتصادی، توسعه و نگهداری مناسب شبکه راه‌های به عنوان یک سیاست مهم در این جریان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. استان همدان به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی نقش توزیع‌کننده ترافیک در منطقه غرب کشور را ایفا می‌نماید، بطوریکه ترافیک ۸ استان از همدان عبور می‌کند و این استان ۷۰ درصد ترافیک غرب کشور را دارا می‌باشد و با داشتن بیش از پنج هزار کیلومتر انواع راه و بزرگراه و ۸۵ کیلومتر از آزادراه همدان ساوه نقشی راهبردی و تعیین‌کننده در غرب کشور دارد.

در بخش حمل و نقل ریلی، خط راه‌آهن تهران همدان دارای ۳۰۲ کیلومتر طول است که از ایستگاه راه‌آهن تهران شروع می‌شود و پس از عبور از استان مرکزی در شهر همدان به پایان می‌رسد، این خط در چند ماه آینده به شهر ساندج در استان کردستان متصل خواهد شد. طرح احداث راه‌آهن همدان تهران در سفر رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۸۳ به همدان مصوب شد.

راه‌آهن تهران همدان که در مسیر خود از شهرهای تهران، رباط کریم، ساوه، غرق‌آباد، فامنین و همدان عبور می‌کند در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۶ توسط رئیس‌جمهور محترم دکتر حسن روحانی به بهره‌برداری رسیده است. ایستگاه راه‌آهن شهر همدان در ۱۲ کیلومتری مرکز شهر همدان در سال ۱۳۹۷ مورد بهره‌برداری قرار گرفت که به دلیل دور بودن آن از شهر مقرر شد تا بعد از ساخت ایستگاه راه‌آهن در درون شهر همدان این ایستگاه به ایستگاه باری تبدیل شود ولی تا آن زمان این ایستگاه به عنوان ایستگاه مسافربری استفاده می‌شود. این ایستگاه نیز هنوز تکمیل نشده است و در مراحل پایانی می‌باشد. کوتاه شدن مسیر و تسهیل در انتقال زائران عتبات عالیات از مرز خسروی به تهران از طریق همدان از دیگر مزایای این خط‌آهن است.

۷-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

۷-۳-۱- حمل و نقل جاده‌ای در استان همدان

حوزه حمل و نقل مسافر:

در حوزه حمل و نقل مسافر استان همدان با داشتن ۱۷ پایانه مسافربری با مالکیت عمومی و شخصی، ۵۶ شرکت مسافربری، ۶۷۳ ناوگان سواری کرایه، ۶۳۱ ناوگان مینی‌بوسی و ۲۰۸ ناوگان اتوبوسی نسبت به جابجایی ۲,۷۳۲,۶۳۴ نفر مسافر در قالب ۳۶۰,۷۸۳ سفر در سال ۱۴۰۰ اقدام نموده است.

اهم وظایف اداره‌ی حمل و نقل مسافر استان:

- پیگیری کلیه مباحث ایمنی در حمل و نقل عمومی برون شهری مسافر (برقراری گشت‌های مشترک با پلیس راه)
- پیگیری عدم حمل بار تجاری توسط اتوبوسها و معرفی شرکت‌ها و رانندگان متخلف به کمیسیون‌های مربوطه
- اجرای طرح‌های ویژه ایام پیک سفر (طرح نوروزی، سالگرد ارتحال حضرت امام (ره)، سفرهای تابستانی، سفرهای زیارتی اربعین و...)
- تداوم طرح گندزدایی و فاصله‌گذاری اجتماعی مسافرین در ناوگان حمل و نقل عمومی با هدف کنترل گسترش ویروس کرونا
- صدور و تمدید پروانه فعالیت و تأسیس شرکت‌های مسافربری

- تداوم طرح حذف فروش بلیت حضوری و تغییر کاربری پایانه‌های مسافری با ارائه خدمات الکترونیکی
- اقدام در خصوص تنظیم و ثبت فرم‌های کمیسیون تخلفات مواد ۱۱ و ۱۲ (خصوص راننده و شرکت‌های حمل و نقلی)
- استمرار ارسال اطلاعات شرکت‌های مسافربری و متصدیان و آمار صورت وضعیت‌های آفلاین و آنلاین نمودن صورت‌ها
- نظارت بر ایمنی حمل و نقل در بخش مسافربری عمومی و نصب سامانه سپهتن روی ناوگان اتوبوسی و ثبت حرکات راننده جهت رویت پلیس‌راه

مسائل، مشکلات و نیازمندی‌های پیش‌روی حمل و نقل مسافری در استان:

علی‌رغم کلیه فعالیت‌های انجام گرفته حمل و نقل استان دارای مسائل و مشکلاتی بوده است، که علاوه بر آنها، به دلیل شیوع بیماری کرونا موانع و سختی‌های بیشتری بر این بخش سایه افکنده است که به شرح ذیل می‌باشد:

- فعالیت شدید خودروهای پلاک شخصی در مسیرهای برون‌شهری
 - عدم برخورد لازم و کافی با فعالیت خودروهای پلاک شخصی
 - بالا بودن سن ناوگان مینی‌بوسی
 - شیوع و ادامه ویروس کرونا و ضررات ناشی از آن به بخش حمل و نقل
 - فعالیت اتوبوسهای برون‌شهری استانهای همجوار و نبود ضابطه قانونی کافی جهت برخورد با آنها
 - کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه حمل و نقل در اداره کل
 - کمبود راننده ماهر در بخش حمل و نقل مسافر برون‌شهری
 - عدم وجود تسهیلات با شرایط ایده‌آل برای بازسازی و نوسازی ناوگان
 - کیفیت پایین و قیمت بالای ناوگان تولید داخل
 - عدم موفقیت کافی دولت در زمینه فرهنگی برای تشویق مردم به استفاده از ناوگان عمومی
 - تهیه ملزومات و مواد ویژه ضدعفونی و گندزدایی ناوگان، فضای محل شرکت، پایانه‌های مسافری و...
 - عدم تمایل مردم به سفر با ناوگان عمومی به دلیل ترس از بیماری کرونا و...
- سیاست‌های اقتصادی، جهت‌گیری‌ها و تحولات استان در بخش حمل و نقل زمینی در سال ۱۴۰۰:**
- اعطا تسهیلات جبران خسارتهای ناشی از کرونا به رانندگان و ...
 - اعطا تسهیلات بند الف تبصره ۱۸ جهت بازسازی ناوگان
 - افزایش نرخ سفرهای برون‌شهری طی دو مرحله

نقاط قوت در بخش حمل و نقل زمینی:

- سن پایین ناوگان اتوبوسی استان
- تعامل فی مابین اداره کل با تشکلهای صنفی پلیس راه و ...
- امتیاز نزدیکی همدان به تهران جهت جابجایی مسافرین
- قرار گرفتن استان همدان در مسیر بزرگراه کربلا جهت جابجایی زائرین

جدول ۷-۱. آمار سفر و مسافر در استان همدان در سال ۱۴۰۰

نوع ناوگان	تعداد سفر بر حسب صورت وضعیت های صادره	تعداد مسافر
اتوبوس	۷۱,۹۹۹	۸۹۶,۷۶۶
مینی بوسی/سواری	۲۸۲,۵۴۹	۱۷۱,۰۰۶
سرویس های در بستی	۶,۲۳۵	۱۲۵,۸۰۸
جمع کل	۳۶۰,۷۸۳	۲۷۳,۲۶۳۴

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل و نقل جادهای استان همدان

جدول ۷-۲. آمار ناوگان و رانندگان حمل و نقل مسافری استان همدان در سال ۱۴۰۰

نوع ناوگان	تعداد
اتوبوس	۲۰۸
مینی بوس	۶۳۱
سواری کرایه	۶۷۳
جمع کل ناوگان	۱۵۱۲
تعداد رانندگان فعال بخش مسافر دارای کارت هوشمند	۲۲۶۱

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل و نقل جادهای استان همدان

جدول ۷-۳. آمار پایانه های مسافربری تحت نظارت اداره کل

راهداری و حمل و نقل جادهای استان همدان

ردیف	پایانه های عمومی	تعداد
۱	پایانه مسافربری	۱۷
۲	پایانه اختصاصی	۵
۳	شرکت های حمل و نقل مسافر	۲۵
۴	مؤسسه های مسافربری	۸
۵	شعب وابسته به شرکت های مسافربری	۱۳
۶	پایانه های عمومی	۱۲

مأخذ: اداره کل راهداری و حمل و نقل جادهای استان همدان

۷-۳-۲- حمل و نقل ریلی در استان همدان

اداره کل راه آهن غرب کشور در بیستم آذرماه سال ۱۳۹۷ در استان همدان افتتاح گردید. طرح ملی احداث راه آهن تهران همدان سنندج در مسیری به طول تقریبی ۴۵۳ کیلومتر از تهران تا سنندج به عنوان یکی از طرح های دارای اولویت در حال پیگیری در بخش حمل و نقل ریلی استان است که بخش تهران همدان آن در سال ۱۳۹۶ با حضور رئیس جمهور محترم افتتاح شده است. محور همدان سنندج با عبور از شهرهای بهار، لالچین، قروه و دهگلان به ایستگاه راه آهن سنندج منتهی می شود. عملیات اجرایی این پروژه در مراحل با هدف اتصال مراکز استان های همدان و کردستان به تهران و شبکه سراسری ریلی کشور می باشد.

کاهش تصادفات جادهای با انتقال ترافیک جاده به ریل، تسهیل سفر، توسعه صنعت گردشگری، کاهش آلودگی های زیست محیطی، اشتغالزایی و کاهش مصرف سوخت از جمله مزایای بهره برداری از این خط ریلی عنوان می گردد.

بخش حمل و نقل ریلی استان همدان در راستای تحقق فرمایشات مقام معظم رهبری و به منظور جهش تولید مجموعه حمل و نقل ریلی آمادگی خود را جهت همکاری و تعامل سازنده با صنایع، مشاغل، معادن و تجار به منظور رفع گلوگاه‌ها و تسریع در روند تولید اعلام نموده است. در همین رابطه و به منظور توسعه استان در حوزه‌های تولید و تأمین به هنگام مواد اولیه کارخانجات و ذخیره‌سازی کالاهای استراتژیک همچون سایر استان‌ها مجموعه حمل و نقل ریلی تمام توان خود را جهت تحقق سیاست‌های پیش‌بینی شده بکار گرفته است.

با توجه به اینکه منطقه غرب کشور دارای پتانسیل خاصی در جذب بار و مسافر است، به‌طور قطع مستقل شدن حوزه راه‌آهن غرب می‌تواند به صنایع و مشاغل و تجار و بازرگانان مستقر در غرب کشور کمک کند. همچنین معادن بکر در این ناحیه می‌توانند با استفاده از حمل‌ونقل ریلی از این موضوع بسیار منتفع شوند. به ویژه با توجه به مشکلات خاصی که در حمل‌ونقل جاده‌ای با توجه به شرایط آب‌وهوایی وجود دارد، حمل‌ونقل ریلی با ورود به این منطقه کمک شایانی خواهد کرد.

جدول ۷-۴. آمار حمل و نقل مسافر اداره کل راه‌آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۰

عنوان	تعداد (نفر)
تعداد مسافر ورودی به استان همدان	۱۶۰,۰۰۰
تعداد مسافر خروجی از استان همدان	۱۵۹,۰۰۰

مأخذ: اداره کل راه‌آهن غرب کشور

جدول ۷-۵. آمار حمل و نقل باری اداره کل راه‌آهن غرب کشور در سال ۱۴۰۰

عنوان	آمار
تناژ بارگیری	۲۹۴,۱۳۹
تناژ تخلیه	۲۸۹,۴۹۱
تن کیلومتر مبدأ-مقصد	۷۴,۳۱۶,۵۲۰
تن کیلومتر حمل شده خالص	۳۰,۰۵۳,۵۶۴
تن کیلومتر حمل شده ناخالص	۵۴,۶۱۰,۰۷۹

مأخذ: اداره کل راه‌آهن غرب کشور

۷-۳-۳- حمل و نقل هوایی در استان همدان

یکی از موضوعات مهم جوامع امروز، توسعه در حمل و نقل هوایی است که در روابط کشورهای مختلف جهان، تبادل فرهنگ، نمایش قدرت‌های اقتصادی و نظامی و تسریع امور حیاتی یک کشور نقش حساسی بر عهده دارد و در این بین فرودگاه‌ها بخش حیاتی و مهمی از سیستم حمل و نقل هوایی را تشکیل می‌دهند و در واقع زیربنایی‌ترین بخش در صنعت حمل و نقل هوایی محسوب می‌شوند. فرودگاه‌ها از با ارزش‌ترین زیرساخت‌های جوامع پیشرفته محسوب شده و به دلیل برخورداری از پتانسیل‌های مختلف، در رشد اقتصادی کشورها و کمک به ایجاد توسعه پایدار نقش مهمی دارند. در واقع اهمیت فرودگاه‌ها در دنیای امروز به حدی است که دست‌اندرکاران حوزه حمل و نقل هوایی، فرودگاه‌ها را لکوموتیو اقتصادی هر کشور توصیف می‌کنند و وجود آن را عامل رشد اقتصادی و توسعه پایدار می‌دانند، از اینرو توسعه فرودگاه‌ها به جهت افزایش ظرفیت و پر رونق شدن آنها نیز از اهمیت بسیار زیادی برخوردار

است. در جهان امروز آمار ترافیک مسافری فرودگاه‌های هر کشور بیانگر میزان توسعه اقتصادی آن کشور است و حجم جابه‌جایی بار هوایی نیز نشانگر قدرت اقتصادی کشورها است.

فرودگاه در سال ۱۳۱۷ حدود ۸۰ سال پیش به منظور انجام کارهای نظامی و هوایی در همدان ساخته شده بود. در سال ۱۳۴۵ با انجام تحقیقات و ارایه طرح جدید، برنامه ساخت فرودگاهی جدید در نزدیک همان فرودگاه قدیمی با تأیید شهردار همدان اجرا شد. سرانجام پس از گذشت ۴ سال و در سال ۱۳۴۹، عملیات ساخت فرودگاه شروع شد و در سال ۱۳۵۱ به اتمام رسید.

فرودگاه بین‌المللی همدان به خاطر داشتن سیستم‌های کمک ناوبری مانند **NDB** و **VOR/DME** که از تجهیزات خاصی برخوردار است، از مهم‌ترین فرودگاه‌های غرب کشور شناخته شده است. این فرودگاه دارای باند مجهز به سیستم‌های روشنایی پیشرفته‌ای هستند که در طول شبانه روز آمادگی لازم برای پذیرش هرگونه پروازی را دارند، این امکانات شامل تریش لند، هلدینگبی، چراغ‌های باند و ویندبار می‌باشد.

از بزرگ‌ترین سیستم‌های سوخت‌گیری مربوط به هواپیما در فرودگاه بین‌المللی همدان قرار دارد. ظرفیت مخزن‌های خدمات سوخت‌رسانی به پروازها معادل ۴۵۰,۰۰۰ لیتر است. بخش ایمنی زمینی فرودگاه که عرضه خدمات ایمنی تمام پروازهای ورودی و خروجی را برعهده دارد با مجهز بودن به امکانات **CAT6** در رتبه ۷ سازمان بین‌المللی فرودگاه‌های کشور قرار دارد. با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و استراتژیک یکی از فرودگاه‌های مهم و فعال غرب که جهت آموزش خلبانان نظامی و حتی سبک و فوق سبک همواره مورد توجه و استفاده بوده و دارای باشگاه آموزشگاه خلبانی و مرکز اورژانس و امداد و نجات هوایی، هواشناسی فعال و بزرگترین مرکز سوخت‌گیری در غرب کشور می‌باشد. در ضمن از سال ۱۳۹۴ پروازهای حج تمتع استان همدان و کردستان از این فرودگاه انجام می‌شود. از اینرو فرودگاه از زیرساخت‌های مهم اقتصادی و مواصلاتی رونق و گسترش تجارت و صنعت گردشگری استان به شمار می‌آید.

جدول ۷-۶. شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۴۰۰

تعداد پرواز ورودی	تعداد پرواز خروجی	تعداد مسافر ورودی	تعداد مسافر خروجی	بار و پست ورودی (کیلوگرم)	بار و پست خروجی (کیلوگرم)
۷	۷	۲۸۲	۴۱۰	۴۰۱۶	۴۰۹۹

مأخذ: فرودگاه همدان

با نگاهی به اطلاعات دریافتی از فرودگاه همدان ملاحظه می‌گردد که در سال ۱۴۰۰، تعداد ۲۸۲ مسافر ورودی و ۴۱۰ مسافر خروجی از طریق فرودگاه همدان جابه‌جا شده‌اند، همچنین معادل ۴۰۱۶ کیلوگرم بار ورودی و نیز ۴۰۹۹ کیلوگرم بار خروجی از طریق فرودگاه این استان جابجا شدند.

با وجود مزایای مذکور متأسفانه به دلایل مختلف، استفاده و کاربرد چندانی از این ظرفیت ویژه صورت نمی‌پذیرد. یکی از این دلایل، نزدیکی استان همدان به پایتخت می‌باشد که با وجود مسیر زمینی کوتاه و مطلوب و ناوگان زمینی مناسب در این مسیر، رغبت چندانی به استفاده از هواپیما با توجه به هزینه سفر در مسیر همدان تهران وجود ندارد.

در سال ۱۴۰۰ از مهمترین سیاست‌های مورد نظر در این حوزه پیگیری‌های متعدد با مسئولین استانی با ستاد فرودگاه‌ها جهت برقراری پروازهای مشهد و کیش بصورت سیستمی بوده است.

نقاط قوت استان در بخش حمل و نقل هوایی:

- از سرگیری پروازهای همدان به مشهد و همدان به جزیره کیش
- انجام مداوم پروازهای اورژانس
- رعایت کامل پروتکل‌های بهداشتی و اقدامات توصیه‌ای بهداشتی پیشگیری از شیوع کووید ۱۹
- فرودگاه همدان دارای زیرساخت‌های لازم جهت پذیرش انواع هواپیما (هواپیماهای پهن‌پیکر) می‌باشد.

موانع پیش‌رو در بخش حمل و نقل هوایی

- ادامه یافتن بیماری کووید ۱۹ و پیش‌بینی موج‌های جدید توسط وزارت بهداشت
- تغییر دادن ذهنیت شهروندان هم استانی نسبت به پروازهای فرودگاه همدان
- نزدیک بودن مسیر استان همدان به پایتخت و مسیر زمینی مطلوب و کم هزینه نسبت به مسیر هوایی

۴-۷. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

از آنجا که حمل و نقل جزء جدایی‌ناپذیر زیرساخت‌های یک منطقه محسوب می‌شود که به افزایش توان تجاری کمک می‌کند و ترمینال‌ها، ایستگاه‌های راه‌آهن و فرودگاه‌ها از نظر کاربری مکان‌های مناسبی برای تبادلات اقتصادی، فرهنگی، گردشگری و ... هستند و با توجه به موقعیت خاص استان همدان به عنوان یکی از استان‌های مهم غرب کشور، وجود پتانسیل‌های قوی در زمینه گردشگری و سرمایه‌گذاری ضرورت ایجاد فرودگاه بین‌المللی و خطوط ارتباط ریلی با وسعت بیشتر و جاده‌های عریض، ایمن و بازسازی شده در این استان را چند برابر می‌کند. با این وجود به منظور توسعه بخش حمل و نقل استان پیشنهاد‌های راهبردی ذیل ارایه می‌گردد:

- برخورد لازم و کافی با فعالیت خودروهای پلاک شخصی
- ایجاد و اجرای ضابطه قانونی کافی جهت بر خورد با اتوبوس‌های برون‌شهری استان‌های همجوار
- جذب نیروی انسانی متخصص در حوزه حمل و نقل در اداره کل
- تربیت و بکارگیری راننده ماهر در بخش حمل و نقل مسافر برون‌شهری
- اعطای تسهیلات با شرایط ایده‌آل برای بازسازی و نوسازی ناوگان
- بالا بردن کیفیت و مناسب‌سازی قیمت ناوگان تولید داخل
- تلاش کافی و مستمر دولت در زمینه فرهنگی برای تشویق مردم به استفاده از ناوگان عمومی
- جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی برای توسعه و تقویت صنعت حمل و نقل ریلی استان
- فراهم کردن زمینه‌های توسعه ناوگان ریلی برون‌شهری
- تخصیص اعتبار بر اساس پروژه‌های حساس و مهم به اندازه مکفی از جمله کاهش هزینه نگهداری راه‌ها
- نوسازی و بروز رسانی ماشین‌آلات و تجهیزات راهداری جهت انجام به موقع عملیات راهداری
- بهره‌گیری مستمر از فرآیند مهندسی ارزش بر روی پروژه‌ها و طرح‌های مد نظر در طول تحقق پروژه از مطالعه تا احداث و بهره‌برداری از آنها
- افزایش توان ناوبری فرودگاه توسط نصب دستگاه‌های تقرب دقیق
- ارتباط تنگاتنگ با اتاق بازرگانی و ایجاد زیرساخت پایانه باری جهت جابه‌جایی بار از طریق فرودگاه
- ثبت شرکت هواپیمایی در استان و قرارگیری پایگاه آن در فرودگاه همدان
- افزایش همکاری با میراث فرهنگی استان و شرکت‌های خدمات گردشگری و قابلیت تبدیل شدن فرودگاه همدان به هاب گردشگری

- برقراری مجدد پروازهای حج
- جهت رونق بخشی به پروازهای فرودگاه، یک شرکت هواپیمایی که پایگاه اصلی آن در فرودگاه مستقر باشد در استان ثبت گردد تا بدینوسیله بتوان مسیرهای پروازی را از این فرودگاه تعریف نمود.

فصل ۸

انرژی

در سال ۱۴۰۰ همدان استان سیمای اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر بخش انرژی

طبق دیدگاه کارشناسان حوزه انرژی، انرژی‌های زیستی به عنوان انرژی‌های تجدیدپذیر به دلایلی همچون سیاست‌های دولت‌ها مبنی بر توسعه پایدار و افزایش قیمت انرژی در سطح جهان در حال افزایش است. توسعه پایدار با محوریت حفظ محیط‌زیست و پایداری منابع انرژی برای نسل‌های آینده از مهمترین دستاوردهای جامعه بشری است. هرچند هنوز تا توسعه پایدار همه کشورها و به ویژه کشورهای در حال توسعه فاصله زیادی وجود دارد، اما تکیه به انرژی‌های تجدیدپذیر چشم‌انداز روشنی از آینده پیش‌روی ما به تصویر می‌کشد. در کشور ما نیز صاحب‌نظران و همچنین مسئولین بر این باورند که تکیه بر سوخت‌ها و منابع انرژی فسیلی و به ویژه نفت می‌تواند در آینده نه چندان دور باعث صدمات جبران‌ناپذیر در سطح ملی و علی‌الخصوص برای نسل‌های آتی شود. قطعاً تأمین انرژی در کشوری مانند ایران با جغرافیای گسترده و موقعیت فیزیکی متفاوت نیازمند برنامه‌ریزی دقیق و علمی و همچنین ارتقاء سطح دانش و فناوری در حوزه کاربرد انرژی‌های پاک از جمله انرژی خورشیدی، انرژی بادی، انرژی زمین گرمایی، انرژی زیست توده و انرژی برق آبی می‌باشد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان همدان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت حامل‌های انرژی در استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: توسعه پایدار، انرژی‌های زیستی، انرژی تجدیدپذیر، انرژی‌های پاک

مقدمه

با در نظر گرفتن تحولات پیش‌رو و لزوم بکارگیری ظرفیت‌ها و توانمندی‌های کشور، ضرورت توجه به یکی از موضوعات اثرگذار در اقتصاد ملی یعنی حوزه انرژی بیش از پیش نمایان می‌شود. بررسی ارتباط مصرف انرژی و رشد اقتصاد به صورت بخشی و حسب داده‌های منطقه‌ای، استانی یا زمانی، حکایت از تأثیر مثبت رشد مصرف انرژی بر رشد ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی دارد. از طرفی به خوبی می‌دانیم که ایران کشوری غنی از منابع طبیعی است و یک ابر قدرت در حوزه انرژی محسوب می‌شود.

ایران یک صادرکننده بزرگ نفت خام و گاز طبیعی است و در سال‌های اخیر با وجود تحریم‌های غرب علیه ایران، کشورهایی نظیر چین، هندوستان، ژاپن، کره جنوبی و ترکیه همواره از جمله مشتریان عمده نفت خام و میعانات کشور بوده‌اند. بی‌شک افزایش سهم ایران در تولید، تجارت و ترانزیت محموله‌های انرژی موجب خواهد شد اقتصاد جهان در این بخش بیش از پیش به ایران وابسته شود. علاوه بر این، چنین رویدادهایی می‌تواند بر امنیت ملی ایران بیفزاید و زمینه را برای حرکت به سمت توسعه روزافزون فراهم کند.

۸-۱. سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

انرژی از اساسی‌ترین عوامل توسعه اقتصادی هر کشور شمرده می‌شود. به هر حال گسترش روزافزون مصرف انرژی به ویژه در کشورهای در حال توسعه و محدودیت جدی منابع و مسایل زیست‌محیطی در رابطه با تولید و مصرف انرژی، ضرورت برنامه‌ریزی و مدیریت جامع در این حوزه را دو چندان می‌کند. در ذیل به اهم سیاست‌گذاری‌های مورد نظر استان در حوزه برق و گاز اشاره می‌گردد:

الف) حوزه برق استان:

- حمایت از بخش تولید
- کاهش تلفات انرژی
- کاهش تعداد خاموشی‌ها
- کاهش انرژی توزیع نشده
- کاهش پیک بار
- مدیریت مصرف
- کاهش حوادث
- استفاده از انرژی‌های نو
- استفاده از کنتورهای هوشمند آب و برق
- توسعه مهندسی و فناوری‌های جدید
- توسعه مدیریت
- ارتقاء بهره‌وری
- صیانت از حقوق شهروندی

ب) حوزه گاز استان:

- توسعه گاز رسانی و افزایش سهم گاز در سبد انرژی
- مدیریت نقدینگی، هزینه‌ها و بهبود انضباط مالی
- مدیریت فروش و بهبود وصول مطالبات

- بهبود کیفیت در ارائه خدمات
- فرهنگ سازی مصرف ایمن و بهینه گاز
- مدیریت پایدار جریان گاز
- پویایی ارتباط با مشترکین
- مدیریت تعامل حقوقی و قانونی
- مدیریت بهینه HSE و انرژی
- توسعه مسئولیتهای اجتماعی
- توسعه برون سپاری و بهبود تامین
- مدیریت دارایی های فیزیکی و نگهداری بهینه شبکه و تأسیسات
- برنامه ریزی و مدیریت جامع پروژه
- مقاوم سازی، بازسازی شبکه و تأسیسات
- ارتقای سیستم های اندازه گیری و مدیریت هدر رفت گاز
- توسعه زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات و هوشمندسازی
- توسعه دانش، پژوهش و فناوری
- ارتقاء سطح تعالی سازمانی و توسعه سیستم های مدیریتی
- توانمندسازی و توسعه مشارکت سرمایه انسانی
- ارتقای رضایتمندی و انگیزش سرمایه انسانی

۸-۲. بررسی و تحلیل وضعیت حامل های بخش انرژی

۸-۲-۱- گاز طبیعی

امروزه گاز به عنوان یکی از مهمترین و حیاتی ترین منابع انرژی در جهان مطرح شده است، بطوریکه کارشناسان، آینده انرژی جهان را متعلق به گاز طبیعی می دانند. این سوخت به دلیل مزایای متعدد زیست محیطی و همچنین کاهش ذخایر نفتی جهان در مقایسه با سایر حامل های انرژی به طور ملموسی مورد توجه قرار گرفته است. ارزش ذاتی و واقعی گاز طبیعی زمانی بیشتر آشکار می شود که بدانیم ایجاد حرارت، فقط بخش کوچکی از کاربردهای متنوع این ماده حیاتی است و ارزش و اهمیت اصلی آن در ایجاد ارزش افزوده فراوان و قابلیت تبدیل به هزاران نوع کالای با ارزش اقتصادی دیگر است.

امروزه دولت ها و صاحبان صنایع علاقمند به بهره وری از حامل های انرژی هستند که آلاینده گی کمتری برای محیط زیست داشته باشند و شاید به همین دلیل است که جهان امروزی به گاز طبیعی روی آورده است. در واقع این سوخت در هر واحد انرژی حدود ۲۴ درصد در مقایسه با نفت خام و ۴۲ درصد در مقایسه با زغال سنگ، گازهای آلاینده کمتری تولید می نماید. این واقعیت بیانگر آن است که می توان انرژی بیشتری مصرف کرد و در مقایسه با نفت خام و زغال سنگ، آلاینده های کمتری تولید نمود.

کامل سوزی گاز و آبی سوزی شعله، از دیگر مزایای این سوخت با ارزش هستند. ارزان قیمت بودن گازهای طبیعی، یکی دیگر از مزایای آن نسبت به سایر سوخت های فسیلی می باشد. فراوانی و راحت بودن دسترسی به این گاز از دیگر مزایای آن است چرا که امروزه این سوخت از طریق لوله کشی های زیرزمینی موجود بوده و در صورت نیاز به راحتی می توان از آن بهره برد.

اهمیت رو به رشد گاز به عنوان یکی از حامل‌های پاک انرژی و وجود منابع عظیم آن در جهان، کشورها را به شناسایی، اکتشاف، بهره‌برداری، تولید، تبدیل و تجارت گاز طبیعی تشویق و ترغیب کرده و در این زمینه سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای صورت گرفته است.

این درحالی است که کشور ایران در بین سایر کشورها با در اختیار داشتن حدود ۳۴ تریلیون مترمکعب گاز طبیعی به عنوان نخستین کشور جهان در این زمینه به شمار می‌آید و با توجه به اینکه تاکنون، تمامی مناطق جغرافیایی ایران مورد مطالعات زمین‌شناختی قرار نگرفته، این رقم می‌تواند در آینده افزایش یابد.

وجود چنین ذخایر عظیمی در ایران، سیاست‌گذاران بخش انرژی را به سمت برنامه‌ریزی در جهت توسعه ظرفیت تولید، انتقال، ذخیره‌سازی و توزیع گاز طبیعی در اقصی نقاط کشور پهناور ایران و جایگزینی آن با سایر فرآورده‌های نفتی به منظور افزایش سهم گاز طبیعی در سبد انرژی کشور سوق داده است تا علاوه بر بهره‌مندی از این سوخت پاک، از افزایش بی‌رویه مصرف فرآورده‌های نفتی که صادرات یا کاهش واردات آنها می‌تواند موجب درآمدزایی و رونق اقتصادی کشور شود، جلوگیری بعمل آید. در ادامه به نقاط قوت و ضعف استان در حوزه انرژی گاز بطور مختصر اشاره می‌گردد:

نقاط قوت استان در بخش انرژی گاز:

- عملکرد مطلوب در حوزه گاز رسانی به صنایع
- صورت‌های مالی مطلوب
- وجود زیرساخت‌های مناسب اجرایی و تجهیز شدن درصد زیادی از ایستگاه‌ها به سیستم اندازه‌گیری
- بهره‌مندی از درگاه‌های ارتباطی مناسب برای کلیه ذینفعان و اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی مناسب برای مشتریان
- وجود سیستم آموزش مناسب پرسنل و برگزاری آموزش‌های اثربخش
- مدیریت نقدینگی و پرداخت مطالبات پیمانکاران در کمترین زمان
- پوشش گسترده شبکه گاز و استمرار و پایداری در گاز رسانی ایمن
- وجود امکانات مناسب (تسهیلات رفاهی، ساختمان‌ها، حمل و نقل، فضای ورزشی و...)
- عملکرد مناسب و مطلوب در توسعه و به روز رسانی زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات
- وجود کارکنان متخصص و باتجربه
- افزایش مصرف کنندگان گاز به ویژه صنایع پرمصرف، روند رشد جمعیت و ازدواج
- تصور بسیار خوب از شرکت در سطح استان
- حمایت مقامات استانی از توسعه گازرسانی در استان
- وجود پیمانکاران بومی و توانمند در سطح استان
- حذف منابع آلاینده‌های محیط‌زیست و استفاده از سوخت پاک
- وجود نیروی انسانی مستعد و بومی در سطح استان
- وجود وندور لیست شرکت ملی گاز
- امکان استفاده از فناوری‌های نوین در برقراری ارتباط پایدار با ذی‌نفعان
- تعامل مناسب با دستگاه‌های قانونی و قضایی، نهادها و ادارات دولتی
- دسترسی به خطوط اصلی انتقال گاز با توجه به گستردگی خطوط در استان

- موانع پیش‌رو در بخش انرژی گاز:
- انحراف در تراز گاز
- تأخیر در وصول مطالبات
- عدم توازن بین منابع و مصارف و درآمد و هزینه
- قدمت بالای تأسیسات گازرسانی
- عدم تکمیل بخشی از ازیلتها و کامل نبودن سیستم GIS
- تحریم‌های اقتصادی و نرخ تورم بالا
- عدم تأمین نقدینگی در زمان مناسب
- هماهنگی نامناسب بین سازمانهای حفار و نهادهای مجوز دهنده
- مشکلات مالی برخی صنایع موجود در استان و عدم پرداخت به موقع گازبها
- تغییرات نرخ و روش محاسبه گاز بهاء
- تخلفات مشترکین در زمینه سرقت گاز و دستکاری کنتورها
- وجود خطرات محیطی و جغرافیایی نظیر سیل و زلزله، کوهستانی و سردسیر بودن منطقه، کاهش سطح آبهای زیرزمینی و فروچاله‌ها
- سهم بالای مصرف خانگی نسبت به صنعتی
- عدم صدور مجوز جذب نیروی انسانی مورد نیاز شرکت

جدول ۸-۱. تعرفه گازطبیعی در سال ۱۴۰۰

نوع مصرف	تعرفه (ریال به ازای هر متر مکعب)
خوراک پتروشیمی	مطابق ابلاغ ماهیانه
کسب و خدمات	۱,۴۹۵
نانوایی	۹۱۰
گرمابه سنتی	۱,۰۴۶
آجر	۱,۴۹۵
آموزشی	۹۲۶
ورزشی	۹۲۶
خیریه	۹۲۶
دوره	دوره سرد*
دوره گرم*	دوره
اماکن و تأسیسات دولتی	۱,۴۹۵
کشاورزی	۶۹۰
	۲,۹۹۰
	۱,۱۵۰

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

* دوره سرد: ۱۶ آبان لغایت ۱۵ فروردین سال بعد

* دوره گرم: ۱۶ فروردین لغایت ۱۵ آبان

جدول ۸-۲. تعرفه سایر بخش‌های مصرف به استناد بند (ط) تبصره (۱) قانون بودجه سال ۱۴۰۰

ماه	پالایشگاه	پتروشیمی	فولاد	صنایع فلزی	سیمان	صنعتی
فروردین	۶۳۲۴,۹	۶۳۲۴,۹	۶۳۲۴,۹	۶۳۲۴,۹	۲۱۰۸,۳	۲۱۰۸,۳
اردیبهشت	۶۳۱۹,۵	۶۳۱۹,۵	۶۳۱۹,۵	۶۳۱۹,۵	۲۱۰۶,۵	۲۱۰۶,۵
خرداد	۶۹۳۵,۴	۶۹۳۵,۴	۶۹۳۵,۴	۶۹۳۵,۴	۲۳۱۱,۸	۲۳۱۱,۸
تیر	۷۳۰۱,۱	۷۳۰۱,۱	۷۳۰۱,۱	۷۳۰۱,۱	۲۴۳۳,۷	۲۴۳۳,۷
مرداد	۹۴۷۵,۸	۹۴۷۵,۸	۹۴۷۵,۸	۹۴۷۵,۸	۳۱۵۸,۶	۳۱۵۸,۶
شهریور	۱۱۲۱۴,۰	۱۱۲۱۴,۰	۱۱۲۱۴,۰	۱۱۲۱۴,۰	۳۷۳۸,۰	۳۷۳۸,۰
مهر	۱۵۲۶۲,۰	۱۵۲۶۲,۰	۱۵۲۶۲,۰	۱۵۲۶۲,۰	۵۰۸۷,۰	۵۰۸۷,۰
آبان	۲۱۹۶۰,۹	۲۱۹۶۰,۹	۲۱۹۶۰,۹	۲۱۹۶۰,۹	۷۳۲۰,۳	۷۳۲۰,۳
آذر	۲۰۲۹۱,۴	۲۰۲۹۱,۴	۲۰۲۹۱,۴	۲۰۲۹۱,۴	۶۷۶۳,۸	۶۷۶۳,۸
دی	۲۷۴۰۴,۱	۲۷۴۰۴,۱	۲۷۴۰۴,۱	۲۷۴۰۴,۱	۹۱۳۴,۷	۹۱۳۴,۷
تا ۶ بهمن ماه	۲۲۱۱۶,۹	۲۲۱۱۶,۹	۲۲۱۱۶,۹	۲۲۱۱۶,۹	۷۳۷۲,۳	۷۳۷۲,۳
از ۶ بهمن ماه	۲۰۰۰۰,۰	۲۰۰۰۰,۰	۲۰۰۰۰,۰	۲۰۰۰۰,۰	۵۰۰۰,۰	۵۰۰۰,۰

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

از ۲۹ خرداد ماه سال ۱۳۹۷ به میزان ۱۵ درصد و تا سقف ارقام قانونی به گاز بهای مشترکین افزوده شده است.

جدول ۸-۳. جدول مصرف گاز استان همدان به تفکیک نوع مصرف و تعداد اشتراک در سال ۱۴۰۰

نوع مصرف	تعداد اشتراک	جمع مصرف	مصرف سرانه هر مشترک
نانوائی صنعتی ۰۲	۶	۶۴,۷۳۴	۱۰,۷۸۹
هتل، مسافر خانه، گردشگری، اقامتی، تفریحی ۰۳	۱۲۷	۲,۴۳۹,۹۰۰	۱۹,۲۱۲
انواع آجر ۰۴	۵۵	۹۷,۵۲۰,۵۴۰	۱,۷۷۳,۱۰۱
قند و شکر و کشت و صنعت ۰۵	۱۳	۴۶,۱۱۷,۶۹۷	۳,۵۴۷,۵۱۵
صنایع شیشه و بلور و صنایع چینی ۰۶	۴۰	۴۱,۸۱۵,۷۰۶	۱,۰۴۵,۳۹۳
کاشی سرامیک و صنایع نسوز ۰۷	۱۰۸	۲۲,۴۸۵,۸۸۷	۲۰۸,۲۰۳
صنایع فلزی ۸	۵	۶۲۸	۱۲۶
سیمان ۰۹	۳	۱۶۴,۲۴۴,۵۱۱	۵۴,۷۴۸,۱۷۰
صنعتی ۰۹	۱,۹۱۵	۱۴۱,۲۹۳,۷۲۴	۷۳,۷۸۳
کشاورزی ۱۴	۱,۰۵۳	۷۹,۹۳۱,۲۲۳	۷۵,۹۰۸
فولاد ۱۵	۱۲	۲۸,۳۴۰,۱۵۳	۲,۳۶۱,۶۷۹
کسب و خدمات (تجاری) ۰۲۰	۲۹,۷۷۳	۳۴,۱۸۶,۸۵۴	۱,۱۴۸
اماکن و تأسیسات دولتی (عمومی) ۲۱	۳,۸۱۰	۳۲,۴۰۵,۶۵۰	۸,۵۰۵
پرورشی (ورزشی) ۲۲	۳۴۴	۴,۰۴۹,۶۸۱	۱۱,۷۷۲
آموزشی ۲۳	۶۶۲	۲۴,۱۱۹,۳۶۳	۳۶,۴۳۴
نانوائی بدون یارانه ۲۵	۵۲۱	۶,۳۲۶,۹۷۵	۱۲,۱۴۴

۴,۵۶۵	۷,۵۱۸,۷۲۴	۱,۶۴۷	کسب و خدمات ویژه - تولید کالا و طبخ غذا ۲۶
۶,۹۰۴	۱۳,۴۳۴,۹۵۹	۱,۹۴۶	آموزشی و پرورشی دولتی ۲۷
۶,۷۳۷	۵۱۱,۹۹۹	۷۶	آموزشی و پرورشی غیر انتفاعی ۲۸
۱۴,۴۱۱	۲۲,۶۸۳,۰۳۹	۱,۵۷۴	نانوایی سنتی ۳۰
۳,۴۴۵	۳۱۰,۰۲۸	۹۰	گرمابه ۳۱
۲,۱۱۳	۱,۲۱۵,۱۲۷,۶۵۱	۵۷۴,۹۶۷	خانگی ۴۰
۳۵,۰۹۷	۲,۵۹۷,۱۵۵	۷۴	خانگی گرمایشی ۴۱
۵,۰۲۵	۷۵,۳۸۲	۱۵	خانگی سرمایشی ۴۲
۳,۳۳۶,۷۰۴	۵۳,۳۸۷,۲۶۹	۱۶	جایگاه سی ان جی در اختیار شهرداریها ۵۰
۳,۷۲۵,۸۹۷	۱۰۰,۵۹۹,۲۲۱	۲۷	جایگاههای رایگان در اختیار صاحبان خصوصی ۵۱
۵,۷۹۹,۲۶۲	۱۷,۳۹۷,۷۸۶	۳	جایگاههای سایر شهرها تامین توسط بخش خصوصی ۵۳
۹۷۴	۱,۹۴۸	۲	اماکن مذهبی ۶۰
۲۸,۲۷۱	۲,۰۰۷,۲۱۷	۷۱	خیریه ۶۱
۲,۷۴۳	۲,۴۵۲,۵۴۷	۸۹۴	مساجد روستایی ۶۲
۲,۲۵۷	۳۰۶,۹۴۶	۱۳۶	خانه عالم روستایی ۶۳
۴,۸۲۱	۲۳۱,۳۹۴	۴۸	اماکن مذهبی امامزاده ها ۶۴
۶,۹۲۵	۲,۸۸۰,۸۷۸	۴۱۶	مساجد ۶۵
۳,۱۳۶	۱,۱۰۰,۶۶۴	۳۵۱	حسینیه ها ۶۶
۹,۶۹۴	۳۱۰,۲۰۸	۳۲	دارالقرآنها ۶۷
۲,۰۷۶	۱۴,۵۳۲	۷	اماکن دینی اقلیتهای دینی ۶۸
۱۷,۲۶۴	۹۳۲,۲۴۱	۵۴	حوزههای علمیه ۶۹
۶۲	۳۶۹	۶	گلزار شهدا ۷۰
۸۸۹,۸۱۰,۰۰۰	۸۸۹,۸۱۰,۰۰۰	۱	نیروگاه دولتی ۹۰
۴,۵۰۱,۷۵۸	۱۸,۰۰۷,۰۳۰	۴	مولد برق مقیاس کوچک ۹۲
۹۷۱,۲۶۴,۰۲۲	۳,۰۷۷,۰۴۲,۴۱۳	۶۲۰,۷۱۷	مجموع

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

قیمت و تعرفه گاز طبیعی براساس دستورالعملهای ابلاغی در سطح کل کشور براساس جدول (۸-۴)، گاز بها در سال ۱۴۰۰ در ماههای گرم سال به ازای هر متر مکعب در دامنه مصرف ۱ معادل ۱۳۵۰ ریال و دامنه ۲ معادل ۱۵۰۰ ریال، در دامنه مصرف ۱۱ معادل ۳۸۵۸ ریال و در دامنه مصرف ۱۲ معادل ۴۲۴۴ ریال بوده است. همچنین براساس جدول (۵-۸) کمترین گازبها در ماههای سرد سال ۱۴۰۰ به دامنههای ۱ و ۲ تعلق داشته بطوریکه گازبها در دامنه ۱ معادل ۴۱۴ ریال و در دامنه ۲ معادل ۶۹۰ ریال بوده است و گازبها در ماههای سرد سال به ازای هر مترمکعب در دامنه ۱۱ و ۱۲ به ترتیب معادل ۱۴۲۵۶ ریال و ۱۹۹۵۹ ریال بوده و بیشترین گازبها به این دو دامنه از مصرف اختصاص دارد.

جدول ۸-۴. تعرفه گازبهای خانگی در ماه های گرم طی سال ۱۴۰۰

دامنه مصرف	دامنه (مترمکعب)	تعرفه (ریال) از ابتدای سال ۱۳۹۶ لغایت ۱۴۰۰/۸/۳۰	تعرفه (ریال) از ۱۴۰۰/۹/۱ تا کنون
۱	تا ۴۵	۱۰۸۱	۱۳۵۰
۲	۴۶-۹۵	۱۳۱۱	۱۵۰۰
۳	۹۶-۱۴۵	۱۶۵۶	۱۸۰۰
۴	۱۴۶-۱۹۵	۲۱۱۶	۱۹۸۰
۵	۱۹۶-۲۴۵	۲۵۷۶	۲۱۷۸
۶	۲۴۶-۲۹۵	۲۸۰۶	۲۳۹۶
۷	۲۹۶-۳۴۵	۳۱۵۱	۲۶۳۵
۸	۳۴۶-۳۹۵	۳۴۹۶	۲۸۹۹
۹	۳۹۶-۴۴۵	۳۷۲۶	۳۱۸۹
۱۰	۴۴۶-۴۹۵	۳۹۵۶	۳۵۰۸
۱۱	۴۹۶-۵۴۵	۴۱۸۶	۳۸۵۸
۱۲	مازاد بر ۵۴۵	۴۳۰۱	۴۲۴۴

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

توضیح: حداکثر متوسط تعرفه خانگی تا ۱۴۰۰/۸/۳۰ در ماه های گرم سال ۱۵۰۰ ریال به ازای هر متر مکعب بوده است.
- از ۲۹ خرداد ماه سال ۱۳۹۷ به میزان ۱۵ درصد و تا سقف ارقام قانونی به گاز بهای مشترکین افزوده شده است.

جدول ۸-۵. تعرفه گازبهای خانگی در ماه های سرد طی سال ۱۴۰۰

دامنه مصرف	اقلیم ۱	اقلیم ۲	اقلیم ۳	اقلیم ۴	اقلیم ۵	تعرفه (ریال) از ۱۳۹۴/۳/۶ لغایت ۱۴۰۰/۸/۳۰	تعرفه (ریال) از ۱۴۰۰/۹/۱ تا کنون
۱	تا ۳۰۰	تا ۲۵۰	تا ۲۰۰	تا ۱۵۰	تا ۷۵	۴۱۴	۴۱۴
۲	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۲۰۱-۳۰۰	۱۵۱-۲۵۰	۷۶-۱۵۰	۶۹۰	۶۹۰
۳	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۵۱-۲۵۰	۹۶۶	۹۶۶
۴	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۲۴۲	۱۳۵۲
۵	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۳۵۱-۴۵۰	۱۵۱۸	۱۸۹۳
۶	۷۰۱-۸۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۴۵۱-۵۵۰	۲۲۰۸	۲۶۵۱
۷	۸۰۱-۹۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۷۰۱-۸۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۵۵۱-۶۵۰	۲۶۲۲	۳۷۱۱
۸	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۸۰۱-۹۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۶۵۱-۷۵۰	۳۰۳۶	۵۱۹۵
۹	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۷۵۱-۸۵۰	۳۴۵۰	۷۲۷۴
۱۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۸۵۱-۹۵۰	۳۸۶۴	۱۰۱۸۳
۱۱	۱۲۰۱-۱۳۰۰	۱۱۵۱-۱۲۵۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۴۴۱۶	۱۴۲۵۶
۱۲	مازاد بر ۱۳۰۰	مازاد بر ۱۲۵۰	مازاد بر ۱۲۰۰	مازاد بر ۱۱۵۰	مازاد بر ۱۰۵۰	۴۸۳۰	۱۹۹۵۹

۸-۲-۲- برق:

تأمین انرژی برق نقش مهمی در اقتصاد جهانی و داخلی دارد و این اهمیت بر آسایش و رفاه و توسعه پایدار جامعه اثرگذار است. انرژی برق از جمله انرژی‌های پاک است که در زمینه توسعه تولید آن برنامه‌ریزی‌های درازمدتی صورت گرفته که بر افزایش تولید ناخالص داخلی اثرگذاری مستقیم دارد. صنعت برق از مهمترین صنایع زیرساختی است و بعنوان یکی از با اهمیت‌ترین شاخص‌های توسعه‌یافتگی در قالب مصرف سرانه برق آن کشور متجلی می‌شود. در توسعه سایر زیرساختها تقاضای مصرف انرژی برق از تنوع استفاده در بخش خانگی، صنعت، تجارت، کشاورزی و پزشکی به عنوان سوختی بسیار تمیز و انرژی بی‌خطر با استاندارد بالا مطرح است.

متأسفانه چالش‌های پیش‌روی صنعت برق بعنوان یکی از صنایع زیرساختی کشور حداقل در یک سال گذشته پررنگ‌تر شده و سایر صنایع، کسب‌وکارها و نیز مصرف‌کنندگان خانگی را تحت تأثیر خود قرار داده است. قطعی برق به دلیل مشکل تأمین سوخت نیروگاه‌ها از سال گذشته آغاز و پس از آن نیز با شروع فصل گرما در سال جاری، مسأله کمبود عرضه برق بیش از پیش آشکار شد. صاحب‌نظران این حوزه معتقدند دولت جدید می‌تواند با بکارگیری راهکارهایی همچون خرید و فروش برق در بورس انرژی، پیاده‌سازی پروژه‌های تولید برق از منابع تجدیدپذیر و بهینه‌سازی صنایع و نیز قیمت‌گذاری واقعی برق به حل موانع و مشکلات این بخش اقدام نماید.

در سال ۱۴۰۰، در استان همدان ۱۳ نیروگاه فعال بوده‌اند که از بین نیروگاه‌های موجود، نیروگاه شهید مفتاح متعلق به وزارت نیرو (بخش دولتی) بوده و سایر نیروگاه‌ها از جمله نیروگاه‌های خورشیدی به بخش خصوصی تعلق دارند.

نقاط قوت استان در بخش انرژی برق

- وجود نیروگاه ۱۰۰۰ مگاواتی شهید مفتاح
- بهره‌برداری از ۷ نیروگاه خورشیدی با ظرفیت ۴۳ مگاوات
- بهره‌برداری از ۴ نیروگاه CHP با ظرفیت ۱۷,۷ مگاوات

موانع پیش‌رو در بخش انرژی برق

- عدم تأمین منابع مورد نیاز
- سهم کم بخش صنعت از مصرف برق
- مکفی نبودن اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای (استانی، نفت و گاز و توازن) جهت توسعه و بهسازی شبکه روستایی

جدول ۸-۶. جدول ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاه‌ها در استان همدان در سال ۱۴۰۰

ردیف	نیروگاه	بخش	ظرفیت اسمی (مگاوات)	تولید ناویژه (میلیون کیلو وات ساعت)
۱	نیروگاه شهید مفتاح	وزارت نیرو	۱۰۰۰	
۲	استخر پیام (CHP)	خصوصی	۰,۵	۲,۱۹
۳	امیرکبیر (خورشیدی)	خصوصی	۷	۱۲,۴۳
۴	باباطاهر (خورشیدی)	خصوصی	۷	۱۵,۰۳
۵	بشیک تپه (خورشیدی)	خصوصی	۷	۱۲,۳۹
۶	بوعلی (خورشیدی)	خصوصی	۷	۱۵,۳۵
۷	بهاران (CHP)	خصوصی	۴,۲	۰

۲۶,۹۸	۶	خصوصی	پارس رادهمدان (CHP)	۸
۳۴,۹۵	۷	خصوصی	توان شفق مولدان (CHP)	۹
۱۲,۵۱	۷	خصوصی	خلیج فارس (خورشیدی)	۱۰
۱۳,۷۷	۷	خصوصی	شهدای همدان (خورشیدی)	۱۱
۰	۵	خصوصی	مولدکشت و صنعت خزل	۱۲
۰,۶۶	۱	خصوصی	نیروگاه خورشیدی آرد سینا	۱۳

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

جدول ۷-۸. فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو در سال ۱۴۰۰

تعارف	فروش انرژی (میلیون کیلو وات ساعت)	تعداد مشترکین	سرانه سالانه (کیلو وات ساعت)	قیمت برق (میلیون ریال)
خانگی	۱۲۱۸,۶	۶۳۴۶۱۴	۱۹۲۰	۱۵۸۳۹۳۸
عمومی	۲۸۱,۳	۳۱۳۹۳	۸۹۶۲	۳۰۵۶۸۸
کشاورزی	۱۳۸۲,۸	۱۳۳۶۴	۱۰۳۴۷۰	۴۵۸۱۰۸
صنعتی	۴۶۹,۸	۶۳۸۳	۷۳۶۰۶	۶۲۹۹۴۸
تجاری	۲۵۵	۱۰۱۳۵۱	۲۵۱۶	۹۹۸۰۰۱
جمع	۳۶۸۶,۱	۷۹۰۷۵۰	۴۶۶۱	۳۹۷۵۶۸۳

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

توضیح: تعریف روشنایی معیار در تعداد مشترکین و مصرف انرژی جمع شده است. تعداد ۳۶۴۵ مشترک روشنایی معیار با مصرف ۷۸,۶ میلیون کیلووات ساعت در کل استان وجود دارد.

همانطور که از جدول (۷-۸) مشاهده می‌شود، بیشترین فروش انرژی در سال ۱۴۰۰ به بخش کشاورزی با فروشی معادل ۱۳۸۲,۸ میلیون کیلو وات ساعت بوده و پس از آن به بخش خانگی با فروشی معادل ۱۲۱۸,۶ میلیون کیلو وات ساعت و بخش صنعتی با فروشی معادل ۴۶۹,۸ میلیون کیلو وات ساعت بوده است. در سال ۱۴۰۰ کمترین میزان فروش انرژی به بخش تجاری با فروشی معادل ۲۵۵ میلیون کیلو وات ساعت اختصاص دارد. همچنین گفتنی است، مطابق آمارهای دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۴۰۰ تعداد مشترکین برق کل استان همدان ۷۹۰۷۵۰ مشترک بوده که از این تعداد، ۶۳۴۶۱۴ مشترک در بخش خانگی، ۳۱۳۹۳ مشترک در بخش عمومی، ۱۳۳۶۴ مشترک در بخش کشاورزی، ۶۳۸۳ مشترک در بخش صنعتی و ۱۰۱۳۵۱ مشترک در بخش تجاری بوده است.

مجموع ارزش فروش برق در استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۳۹۷۵۶۸۳ میلیون ریال بوده که از این میزان ۱۵۸۳۹۳۸ میلیون ریال به بخش خانگی، ۳۰۵۶۸۸ میلیون ریال به بخش عمومی، ۴۵۸۱۰۸ میلیون ریال به بخش کشاورزی، ۶۲۹۹۴۸ میلیون ریال به بخش صنعتی و ۹۹۸۰۰۱ میلیون ریال به بخش تجاری تعلق داشته است. براساس اطلاعات دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۴۰۰، مصرف سرانه سالیانه برق در بخش کشاورزی معادل ۱۰۳۴۷۰ کیلووات ساعت و در بخش خانگی معادل ۱۹۲۰ کیلووات ساعت بوده که به ترتیب بیشترین و کمترین میزان سرانه مصرف برق در سال ۱۴۰۰ به دو بخش مذکور تعلق داشته است.

۸-۳. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

در این بخش راهکارها و توصیه‌های سیاستی جهت بهبود وضعیت بخش‌های انرژی استان به تفکیک فعالیت هر بخش آرایه می‌گردد:

بخش انرژی گاز:

- گازرسانی مستمر از طریق توسعه زیرساختها، نگهداری، مقاوم‌سازی و بازسازی
- ارتقای رضایتمندی ذینفعان بر اساس مقررات، نیازها و انتظارات ایشان
- زمینه‌سازی فرهنگی برای مصرف ایمن و بهینه گاز طبیعی و توسعه مسئولیت‌های اجتماعی
- ساماندهی زنجیره تأمین و توسعه همکاری با تأمین‌کنندگان
- رعایت الزامات استانداردها و مقررات ایمنی، بهداشت، محیط‌زیست و انرژی
- ارتقا خدمات از طریق بهبود فرایندها و حرکت در مسیر تعالی
- مدیریت منابع، کنترل پروژه‌ها و وصول مطالبات
- دانش‌مداری و توانمندسازی از طریق مشارکت، آموزش، پژوهش و توسعه فناوری‌های نوین
- توسعه گازرسانی و افزایش سهم گاز در سبد انرژی
- مدیریت نقدینگی، هزینه‌ها و بهبود انضباط مالی
- مدیریت فروش و بهبود وصول مطالبات
- بهبود کیفیت در آرایه خدمات
- فرهنگ‌سازی مصرف ایمن و بهینه گاز
- مدیریت پایدار جریان گاز
- پویایی ارتباط با مشترکین

بخش انرژی برق:

- سهم بخش برق استان در کمیته‌های برنامه‌ریزی استانی و شهرستانی افزایش یابد.
- عقد تفاهم‌نامه‌های سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی در زمان مناسب انجام شود.
- انجام تخصیص‌های مربوط به تفاهم‌نامه‌ها در زمان مناسب انجام شود.
- کمک به شرکت توزیع به منظور وصول مطالبات

فصل ۹

سرمایه گذاری خارجی

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر سرمایه‌گذاری خارجی

هر کشوری برای ارتقای توانمندی‌ها و دستاوردهای خود به دنبال انجام سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی است، موضوعی که باعث شده تا دولت‌ها سیاست‌های تشویقی برای جذب سرمایه‌های موجود در کشورشان برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها انجام دهند و به انجام این کار کمک کنند. استفاده از ظرفیت‌های خارجی باعث خواهد شد تا تحقق این امر آسان‌تر شود. جذب سرمایه‌گذار خارجی از مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی و مورد توجه کشورهای در حال توسعه است. از اینرو سعی شده است علاوه بر تعاریف مفاهیم موجود در این حوزه، به چالش‌ها و مشکلات آن در کشور پرداخته و راهکارهایی برای جذب سرمایه خارجی در جهت افزایش رشد اقتصادی کشور ارائه شود. ناکافی بودن منابع داخلی برای تراکم سرمایه و یا نیاز به فناوری و دانش فنی بالا در کشورها که در پی جلب سرمایه‌های مستقیم خارجی هستند، رویکرد جدی نسبت به این مسئله ایجاد نموده است. مراکز خدمات سرمایه‌گذاری این رسالت و مأموریت را به نمایندگی از سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران در استانها انجام و به منصف ظهور می‌رسانند. در این راستا در سال ۱۴۰۰ سیاست‌های اقتصادی همچون توسعه اقتصادی استان همدان از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های با مزیت نسبی و دارای اولویت منطقه‌ای و ملی، فعالسازی و توسعه هوشمندانه پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان برای مشاوره و راهنمایی به متقاضیان سرمایه‌گذاری، پذیرش هیأت‌های اقتصادی و تجاری خارجی، معرفی توانمندی‌ها، مزیت‌ها و قابلیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان دنبال شد که توجه جدی به این مرکز از طریق مدیران ارشد استان و کشور، تقویت و بهبود شاخص‌های سهولت محیط کسب و کار، رفع موانع تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری می‌تواند عملکرد سرمایه‌گذاری در استان را بهبود و تقویت نماید که در این راستا در طی سال ۱۴۰۰ با محوریت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان جلسات ستاد سرمایه‌گذاری و کمیته‌ها و نشست‌های کارشناسی زیرمجموعه آن در راستای حمایت و هدایت فرایند سرمایه‌گذاری برگزار گردیده که در طی این جلسات موضوعات، موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری استان مورد بررسی، پیگیری و حل و فصل قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: همدان، سرمایه‌گذاری خارجی، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، ستاد سرمایه‌گذاری، کمیته کارشناسی

مقدمه

سرمایه، موتور محرکه رشد و توسعه اقتصادی در تمام نظریات و الگوهای رشد اقتصادی محسوب می‌شود. از اینرو جذب سرمایه کافی به منظور تأمین منابع مالی طرح‌های اقتصادی از جمله مهم‌ترین دغدغه‌های تصمیم‌گیرندگان اقتصادی در هر جامعه است. با گسترش مباحث مرتبط با جهانی شدن و ارتباط متقابل کشورها و عدم تکافوی منابع داخلی برای سرمایه‌گذاری، کشورها ناگزیر به جذب سرمایه‌های خارجی و رقابت در جذب آن هستند. مهم‌ترین وجوه تمایز سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی با دیگر وجوه سرمایه را می‌توان به میزان و درجه کنترل سرمایه‌گذاری و میزان مشارکت، سود و زیان‌هایی که متوجه سرمایه‌گذار است و همچنین رابطه و منافع بلندمدت میان سرمایه‌گذار و سرمایه‌پذیر دانست. علاوه بر وجوه فوق، مهم‌ترین آثار سرمایه‌گذاری خارجی در قیاس با سرمایه‌گذاری‌های داخلی، تأثیر آن بر انتقال فناوری‌های روزآمد و دانش فنی پیشرفته بر کشور میزبان است که این امر به تدریج، به بالا بردن قابلیت‌های تکنولوژیکی در کشور میزبان کمک می‌کند. بنابراین به دلیل نقش حیاتی و عمده سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در رشد و توسعه اقتصادی، هر یک از کشورها تدابیری متناسب با شرایط کشور خود برای جذب بهتر و بیشتر آن از طریق ارائه تسهیلات و حمایت‌های ویژه از سرمایه‌گذاران خارجی، می‌اندیشند.

۹-۱. سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

باتوجه به نقش مهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و گسترش فرایند جهانی شدن، کشورهای جهان طی دهه‌های اخیر برای جذب این نوع سرمایه، برنامه‌ریزی و تلاش‌های وسیعی کرده‌اند. در کشورهای میزبان و پذیرنده سرمایه‌های خارجی عواملی وجود دارند که می‌تواند بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثرگذار باشند. آگاهی از چگونگی اثرگذاری این متغیرها می‌تواند بر تصمیم‌گیری اقتصادی و سیاستگذاری کشورها در جذب سرمایه‌های خارجی مفید واقع گردد. سیاست‌های اقتصادی در زمینه جذب سرمایه‌گذار خارجی در کشور و به تبع آن در استان بر اساس اسناد بالادستی موارد ذیل مورد توجه و اقدام قرار گرفته است.

- توسعه اقتصادی استان همدان از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌ها و طرح‌هایی که استان همدان دارای مزیت نسبی است.
- ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان و استقرار نمایندگان سازمان صنعت، معدن و تجارت، جهاد کشاورزی و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان به صورت حضور مقطعی یا مستمر کارشناس ذیربط در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان و همچنین نمایندگان دستگاه‌های اجرایی دیگر که با موضوع سرمایه‌گذاری استان مرتبط هستند نیز حسب مورد در جلسات این مرکز حضور یافته و به ارائه مشاوره و راهنمایی به متقاضیان سرمایه‌گذاری می‌پردازند.
- پذیرش هیأت‌های اقتصادی و تجاری خارجی توسط استاندار محترم و رئیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان و مدیرکل محترم امور اقتصادی و دارایی استان بعنوان نایب رئیس مرکز و ارائه توانمندی‌ها، مزیت‌ها و قابلیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری به ایشان و اعلام حمایت همه‌جانبه دولت جمهوری اسلامی ایران، مدیران و مسئولان استانی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در استان همدان
- ایجاد و فعالسازی ستاد سرمایه‌گذاری استان و کمیته کارشناسی آن با عضویت دستگاه‌های اجرایی مرتبط با سرمایه‌گذاری با محوریت پیگیری رفع موانع و مشکلات و توسعه سرمایه‌گذاری استان
- معرفی توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان همدان در قالب لوح فشرده، فلش مموری و بروشور به منظور جذب سرمایه‌های خارجی به استان

۹-۲. بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

با عنایت به سیاستهای اقتصاد مقاومتی و برنامه‌های ابلاغی، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف به تدوین اقدامات و هماهنگی‌های لازم جهت جلب و جذب حداکثری سرمایه‌گذاری خارجی گردیده است که در راستای عملیاتی نمودن تکلیف مذکور تاکنون مجموعاً تعداد ۱۶ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مبلغ کل ۲۰۳,۴ میلیون دلار و با اشتغال ۲۴۳۲ نفر مورد تصویب قرار گرفته که از این مبلغ، به میزان ۷۹,۹ میلیون دلار جذب گردیده که این طرح‌ها در زمینه‌های فولاد، الیاف لاستیک، فرآوری سیب‌زمینی، صنایع غذایی، بتن سبک، قطعه‌سازی خودرو و نیروگاه‌های خورشیدی می‌باشند (که در مجموع ۱۱ طرح به مبلغ کل مصوب ۹۴,۱ میلیون دلار با اشتغال ۱۶۷۵ نفر به بهره‌برداری رسیده و ۳ طرح به مبلغ کل مصوب ۹۱,۶ میلیون دلار با اشتغال ۵۷۰ نفر در دست اجرا و الباقی نیاز به تمديد مجوز سرمایه‌گذاری خارجی دارند) و در راستای توسعه سرمایه‌گذاری استان در طی سال ۱۴۰۰ با محوریت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، تعداد ۵ جلسه اصلی ستاد سرمایه‌گذاری و جلسات فرعی و نشستهای متعدد کارشناسی زیرمجموعه ستاد برگزار گردیده که در طی این جلسات موضوعات، موانع و مشکلات سرمایه‌گذاری استان مورد بررسی و پیگیری و حل و فصل قرار گرفته است. استان همدان با تعداد ۷ طرح نیروگاه خورشیدی با مجموع توان تولیدی ۵۰,۹ مگاوات بعنوان قطب نیروگاه‌های خورشیدی در منطقه غرب کشور شناخته شده است.

در سال ۱۴۰۰ تعداد ۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مجموع مبلغ ۰,۶ میلیون دلار و اشتغال ۳۶۸ نفر در زمینه صنعت قطعه‌سازی خودرو در شهرستان رزن بشرح ذیل مورد تصویب قرار گرفت که هردو طرح مذکور از طرح‌های بنیادین و مورد نیاز استان می‌باشند که توسعه و رشد اقتصادی منطقه و کشور را در بر خواهند داشت:

- اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی و تصویب طرح شرکت قطعه‌سازان رزن با موضوع تولید قطعات خودرو در شهرک صنعتی رزن با مشارکت سرمایه‌گذار خارجی از کشور امارات متحده عربی تحت عنوان شرکت ساوینا گلوبال اینوستمنت به منظور تأمین قسمتی از سرمایه در گردش مورد نیاز این کارخانه به مبلغ ۰,۳ میلیون دلار.
- اخذ مجوز سرمایه‌گذاری خارجی و تصویب طرح شرکت قطعه‌سازان شوکت با موضوع تولید قطعات خودرو در شهرک صنعتی رزن با مشارکت سرمایه‌گذار خارجی از کشور امارات متحده عربی تحت عنوان شرکت ساوینا گلوبال اینوستمنت به منظور تأمین قسمتی از سرمایه در گردش مورد نیاز این کارخانه به مبلغ ۰,۳ میلیون دلار.

۹-۳. بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

تاکنون در استان همدان مجموعاً تعداد ۱۶ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مبلغ کل ۲۰۳,۴ میلیون دلار و با اشتغال ۲۴۳۲ نفر مورد تصویب قرار گرفته که از این مبلغ، به میزان ۷۹,۹ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی جذب گردیده است.

مهمترین تحلیل وضعیت عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی استان گرایش سرمایه‌گذاران خارجی به انجام سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی و بالاخص در زمینه نیروگاه‌های خورشیدی می‌باشد که البته ضرورت معرفی سایر فرصت‌های سرمایه‌گذاری در این استان از نکات حائز اهمیت به منظور جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد. همچنین توجه به صنایع مهم معدنی و توجه خاص به فرصت سرمایه‌گذاری در بهره‌برداری و فرآوری سنگ‌های معدنی استان و توجه ویژه به جلب سرمایه‌گذاری در حوزه فرصت‌های جذاب گردشگری حائز اهمیت است و می‌بایست با پرداختن به نقاط بومی و اقلیمی استان در فرایند رشد و توسعه اقتصادی و صنعتی گام برداشت. مهمترین پروژه‌های فعال سرمایه‌گذاری خارجی استان در حوزه نیروگاه‌های خورشیدی به شرح زیر می‌باشد:

- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۷ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی شهدای همدان واقع در شهرستان کبودرآهنگ
 - طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۷ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی باباطاهر واقع در شهرستان فامنین
 - طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۸٫۹ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی بوعلی سینا واقع در شهرستان همدان
 - طرح نیروگاه خورشیدی شرکت کرینر سولار انرژی پارسیان با توان ۷ مگاوات واقع در شهرستان کبودرآهنگ
- ۹-۴. فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان**
- فعالسازی پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری از سال ۱۳۸۹ با استقرار نمایندگان واجد صلاحیت دستگاه‌های اجرایی استان در قالب پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان
 - انجام نظارت مستمر بر پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی و راه‌اندازی پایگاه اطلاع‌رسانی و تدوین بانک اطلاعاتی بهره‌برداری از اپلیکیشن تحت اندروید مرکز به دو زبان فارسی و انگلیسی مشتمل بر قوانین و مقررات سرمایه‌گذاری، مشوق‌های جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی، فرصت‌ها و توانمندی‌های سرمایه‌گذاری استان همدان و فرم‌های اداری مورد نیاز متقاضیان سرمایه‌گذاری خارجی
 - انجام مذاکرات و رایزنی‌های کارشناسی لازم با انجمن خدمات ایرانیان مقیم خارج کشور برای برنامه‌ریزی و پیگیری جذب حداکثری سرمایه‌گذاران ایرانی مقیم خارج (بالاخص همدانی‌های مقیم خارج)
 - برگزاری نشست کارشناسی و تخصصی بصورت آنلاین یا حضوری با هیئت‌ها و نمایندگان سرمایه‌گذاران خارجی از کشورهای عراق، ترکیه، سوئیس، آلمان، کانادا، انگلستان و قطر در سال ۱۴۰۰ جهت ارائه و معرفی فرصت‌ها و اولویت‌های سرمایه‌گذاری استان همدان
 - در طی سال ۱۴۰۰ با محوریت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، تعداد ۵ جلسه ستاد سرمایه‌گذاری و جلسات و نشست‌های متعدد کارشناسی برگزار گردید.
 - پیگیری مجدانه بمنظور رفع مشکلات طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی مصوب استان
 - پیگیری مجدانه بمنظور رفع مشکلات طرح سرمایه‌گذاری خارجی شرکت فردای همیشه بهار با موضوع تولید فرنج فرایز درخصوص واردات ماشین آلات خط تولید
 - تلاش درجهت ایجاد وحدت رویه بین نهادهای ذیربط در امر سرمایه‌گذاری استان (مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان، سازمان سرمایه‌گذاری شهرداری، اتاق بازرگانی، دفتر امور سرمایه‌گذاری و اشتغال استانداری و ...) در راستای جلوگیری از موازی‌کاری در دستگاه‌های اجرایی ذیربط
 - پایش پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان و ارایه گزارش‌های فصلی از آخرین وضعیت فعالیت و مشکلات پیشروی آنها به صورت مستمر
 - انجام پیگیری و رایزنی با معاونین اقتصادی منطقه ۳ کشور در راستای بررسی مشکلات سرمایه‌گذاری و کسب و کار و رفع موانع و بکارگیری راهکارهای منطقه‌ای
 - همکاری با کارشناسان سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران در مورد یکسان نمودن بانک اطلاعاتی سازمان مذکور و بانک اطلاعاتی استانی و در راستای تبادل اطلاعات فنی و اداری لازم
 - مذاکره اولیه با سرمایه‌گذارانی از ترکیه، آلمان، عراق، گرجستان و روسیه برای جلب آنها برای انجام سرمایه‌گذاری در حوزه‌های صنعتی و معدنی و انرژی

- پیگیری و رایزنی با چندین شرکت تأمین سرمایه جهت تأمین مالی و مشارکت در پروژه‌های سرمایه‌گذاری
- پیگیری مجدانه در راستای زمینه‌سازی مقدمات تدوین اطلس جامع سرمایه‌گذاری اراضی استان با برگزاری جلسات مرتبط و شرکت در جلسات GIS استانداری
- بازاریابی فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان با ابزار تبلیغاتی شامل سایت مرکز خدمات سرمایه‌گذاری به دو زبان فارسی و انگلیسی، اپلیکیشن تحت اندروید مرکز به دو زبان فارسی و انگلیسی بروشور، لوح فشرده، فلش کارت و نیز ارائه فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان در قالب پکیج‌های تدوین شده توسط مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان و ارائه پاورپوینت در خصوص اولویت‌های سرمایه‌گذاری استان در نشست و جلسات
- شناسایی و معرفی ۳۵ مورد فرصت سرمایه‌گذاری دارای اولویت استان همدان در سال ۱۴۰۰ با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی ذیربط

مشکلات و مسائل طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان:

- وجود محیط کسب و کار نامناسب در کشور و تأثیر منفی آن بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استانها
- عوارض باقیمانده از تحریم‌ها در سیستم مالی و پولی بین‌المللی در انتقال بدون دردسر و بدون مشکلات سرمایه خارجی به کشور و استان
- وجود مراحل دست و پا گیر، زائد و پیچیده اداری و موازی‌کاری‌های عملیاتی در سیستم اداری و بانکی کشور و استان و طولانی شدن مراحل اخذ مجوزها و استعلامات اداری مرتبط با راه‌اندازی طرح‌های سرمایه‌گذاری
- ضعف و ابهام در شفافیت و ماهیت قوانین و مقررات از جمله قانون کار، بیمه، مالیات و سایر قوانین مرتبط به حوزه کسب و کار و نقل و انتقالات ارزی
- عدم توسعه یافتگی بازارهای مالی و پیش‌بینی‌پذیر نبودن سیاست‌های پولی، مالی و ارزی، نوسان‌ها و تغییر در نرخ ارز و چند نرخی بودن آن
- عدم انعطاف‌پذیری قوانین و مقررات بانکی بعلا کنترل‌های سخت‌گیرانه و بازدارنده از طرف مجموعه بانکی
- عدم ثبات در قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری در کشور و تغییرات مقطعی و روزمره در این ضوابط معضل مهمی در فرایند جذب سرمایه‌گذاری در استان‌ها است.
- عدم پوشش ریسک ناشی از نوسانات نرخ ارز و عدم ثبات بلندمدت در سیاست‌های اقتصادی باعث زیان‌آور شدن خیلی از طرح‌های سرمایه‌گذاری می‌گردد.
- بالا بودن نرخ سود تسهیلات بانکی داخلی در حوزه سرمایه‌گذاری
- ابلاغ اعتبارات سیستم بانکی در اغلب مواقع در نیمه دوم سال انجام می‌پذیرد که باعث اتلاف ۶ ماه از زمان اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری در سال می‌گردد.
- نرخ سود تسهیلات بانکی بالاتر از بازدهی پروژه‌های سرمایه‌گذاری بوده که با عنایت به رکود اقتصادی حاکم می‌بایست این نرخ تعدیل گردد.
- موازی‌کاری دستگاه‌های اجرایی مرتبط با موضوع سرمایه‌گذاری استان و سردرگمی سرمایه‌گذاران

۹-۵. جمع‌بندی وارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان در سال ۱۴۰۰ در عمل به سیاست‌گذاریها و رسالت‌های مقرر مبنی بر جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی با برگزاری جلسات مشترک کارشناسی و شناسایی و معرفی فرصت‌ها و توانمندیهای سرمایه‌گذاری استان اقدام به راهبری سرمایه‌گذاری استان نموده و با انجام نظارت بر پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی به بررسی نقاط ضعف و قوت آنها و پیگیری به منظور رفع مشکلات و ارتقاء عملکرد و بازدهی آنها پرداخته

که در این راستا با طراحی و چاپ بروشور و بنرهای تبلیغاتی به اشاعه مزیت‌ها و مشوق‌های سرمایه‌گذاری اقدام نموده است. در ادامه توصیه‌های سیاستی زیر جهت جذب و جلب سرمایه‌گذاری خارجی در استان همدان ارائه می‌گردد.

- ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه پایش کسب و کار کشوری
- شناسایی و رفع قوانین و مقررات و مراحل اداری زائد و دست و پاگیر
- تعدیل نرخ سود بانکی تسهیلات تکلیفی در جهت حمایت از رشد سرمایه‌گذاری کشور
- تخصیص بودجه اعتباری به منظور تأمین سرمایه در گردش طرح‌های سرمایه‌گذاری فعال
- تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری کشور بر اساس پتانسیل‌های بومی و منطقه‌ای
- رایزنی علمی و فنی با مؤسسات سرمایه‌گذاری بین‌المللی در جهت شناساندن فرصت‌ها و توانمندیهای سرمایه‌گذاری کشور
- ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه جهت تثبیت نرخ ارز و جلوگیری از جهش‌های ناگهانی آن
- انجام فرهنگ‌سازی ملی در جهت تشویق طبقه سرمایه‌گذار کشور به منظور روی آوردن بیشتر آنها به تولید و کارآفرینی
- ایجاد اتحادیه‌های منسجم ملی در بخش‌های مختلف اقتصادی به منظور ساماندهی و توسعه هدفمند صادرات
- تمرکزگرایی و انجام امور سرمایه‌گذاران در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان و جلوگیری از موازی کاری دستگاه‌های اجرایی
- تدوین اطلس جامع سرمایه‌گذاری استان همدان در راستای تسهیل و تسریع در امر سرمایه‌گذاری
- شناسایی و مطالعه دقیق فرصت‌ها و توانمندی‌های سرمایه‌گذاری استان و معرفی آنها در سطح کشور و بین‌الملل
- فرهنگ‌سازی، حمایت و ترویج افکار و اندیشه سرمایه‌گذاری در بین اقشار مختلف جامعه جهت تبیین اهمیت و جایگاه سرمایه‌گذاری از طریق مدیریت عالمانه و برنامه‌ریزی هوشمندانه که دو رکن اساسی در نهادینه‌سازی و اشاعه فرهنگ سرمایه‌گذاری و تولید هستند و بایستی در نظام مدیریتی استان به آنها توجه گردد. با این دو رکن، در حقیقت چابکی، چالاکی، هدفمندی و سودمندی نظام اقتصادی و به ویژه نظام سرمایه‌گذاری تضمین خواهد شد.
- تأمین امنیت اقتصادی و امنیت سرمایه‌گذاری جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی
- تأمین زیرساخت‌های لازم جهت اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری نظیر فرودگاه‌ها، جاده، ریل قطار و امکانات زیربنایی در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و منطقه ویژه اقتصادی استان
- تشکیل اتاق فکر در استانداری با دعوت از سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی موفق و ناموفق استان و با حضور سایر تشکلهای دولتی برای ارائه راهکارهای بهبود و روند تولید و ارتقاء زمینه سرمایه‌گذاری در استان
- تأکید هر چه بیشتر به فعال شدن سفارتخانه‌های جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورها بویژه در خصوص مباحث فرهنگی و تبلیغاتی جهت شناساندن استان‌ها و جذب توریست و همچنین شناساندن مزایا و توانمندی‌های استانها به سرمایه‌گذاران خارجی
- تقویت سیستم بانکی بویژه در بخش تسهیلات و لزوم تفویض اختیار بیشتر به استان‌ها
- اطلاع‌رسانی شفاف، وجود ضمانت اجرایی لازم برای مصوبات مرتبط با سرمایه‌گذاری و تخصیص بودجه تحقیقاتی از محل اعتبارات استانی به منظور شناسایی فرصت‌ها و زمینه‌های سرمایه‌گذاری استان از مواردی هستند که به جذب سرمایه داخلی و خارجی در استان کمک خواهند کرد.

فصل ۱۰

تجارت خارجی

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر تجارت خارجی

در سال ۱۴۰۰ تجارت خارجی به عنوان جزء مهم تولید ناخالص داخلی کشور به دلیل شرایط بحران حاکم بر اقتصاد از جمله نوسانات ارزی و تحریم‌های اقتصادی آسیب‌های زیادی دید. در سال ۱۴۰۰ آمار صادرات کالا از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان معادل ۷۴,۲۷ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۳۹ درصد از لحاظ ارزشی کاهش و ۷۱ درصد از لحاظ وزنی کاهش داشته است. همچنین در این سال ارزش واردات استان معادل ۵۵,۶ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۱۱۷ درصد از لحاظ ارزشی و ۳۰ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۱۸,۶ میلیون دلار با حجم مبادلات تجاری ۱۲۹,۹ هزار تن بوده است. با عنایت به اینکه هنوز راه زیادی برای دستیابی به اهداف و نتایج سیاست‌های اتخاذ شده در بخش تجارت خارجی استان وجود دارد، بنابراین توجه ویژه به بازاریابی، تکمیل و توسعه صنایع تبدیلی-تکمیلی، حمایت از تولید کنندگان و صادرکنندگان و تجهیز زیرساخت‌های حمل و نقل بین‌المللی استان همدان می‌تواند در رسیدن به نقطه امن در توسعه تجارت خارجی استان همدان اثرگذار باشد.

واژگان کلیدی: همدان، صادرات، واردات، ارزش و وزن اقلام

مقدمه

گسترش تجارت بین‌الملل و توسعه صادرات از دیرباز مورد توجه اقتصاددانان و سیاستگذاران اکثر کشورهای جهان بوده و یکی از ارکان مهم برنامه‌ریزی را به خود اختصاص داده است، کشوری که اقتصاد آن بر محور تک محصولی باشد در تحولات اقتصادی یا بحران‌های اقتصادی بیشتر در معرض خطر است و در این بحران‌ها و تحولات ضربه‌پذیرتر خواهد بود. با توجه به اهمیت بحث رونق تولید داخلی و رشد اقتصادی درون‌زا که از مؤلفه‌های کلیدی اقتصاد مقاومتی و مورد تأکید صریح رهبری و سایر مسئولان نظام است، بدیهی است که در کنار حمایت و مدیریت واردات کالاهای اساسی برای تولیدکنندگان داخل کشور، گشودن بازارهای صادراتی به روی تولیدکنندگان ایرانی می‌تواند به عنوان یک راه حل سیاسی در راستای پیشبرد اهداف دولت منجر به جهشی در حوزه تولید شود و ورود ارز به کشور و اشتغالزایی را رقم بزند. لذا با توجه به شرایط سخت تحریم و فشار از سوی دولت‌های خارجی، اهمیت بحث تولید صادرات‌محور بیش از پیش آشکار گشته است و با توجه به ظرفیت‌های عمیق همکاری‌های اقتصادی بین ایران و همسایگان، می‌توان با تکیه بر توان داخلی و با سیاست‌گذاری‌های صحیح در مسیر توسعه تجارت خارجی، گامی مهم در راستای رونق تولید و اقتصاد مقاومتی برداشت.

در واقع از زمانی که اقتصاد مقاومتی راهکار اصلی تحول در نظام اقتصاد سیاسی ایران شد، صادرات غیرنفتی نیز از ابزارهای اجرایی مهم این سیاست مورد توجه قرار گرفت، به همین سبب اندیشه گسترش صادرات غیرنفتی از دیرباز در سطحی گسترده مورد توجه مسئولان قرار گرفته است. موضوعی که مقام معظم رهبری نیز در بند ۱۰ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی آن را مورد تأکید قرار دادند و حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت را مهم دانستند. گفتنی است استان همدان نیز توانمندی‌های بالقوه فراوانی در زمینه گسترش تجارت خارجی دارد، اما این توانمندی‌ها هنوز نتوانسته‌اند به محصولات نهایی و اثرگذار در جامعه (مانند تولید محصولات صنعتی، تولید کالاهای سرمایه‌ای به عنوان محصولات نظام نوآوری) تبدیل شوند. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است. در بخش دوم بخش تجارت خارجی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش سوم به بررسی و تحلیل شاخص‌های تجارت خارجی پرداخته می‌شود و بخش پایانی با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱-۱۰. سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان همدان

اتکا به تجارت خارجی از جمله عواملی است که تأثیر به سزایی در رشد اقتصادی اکثر کشورهای در حال توسعه دارد. به علت وابستگی شدید این کشورها به درآمدهای صادراتی و تأمین نیازهای مصرفی و تولیدی خود از طریق واردات، تجارت خارجی نقشی اساسی در اقتصاد هر کشوری دارد. ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و برای تداوم روند رشد و توسعه اقتصادی خود نیاز به برنامه‌ریزی و جهت‌گیری ویژه در هر استان دارد. همچنین با توجه به محدودیت‌های موجود که در سال‌های اخیر در خصوص واردات کشور ایجاد شده و به منظور حمایت و تسهیل در امر واردات کالا اجرای طرح افق راهکاری مؤثر محسوب گردید که بر اساس آن افراد متقاضی واردات کالا می‌توانند با سهولت بیشتری مراحل مربوط به انجام کار را پیش ببرند. همچنین با وجود موانع بزرگی که تحریم‌ها و شیوع ویروس کرونا در سال ۱۴۰۰ در برابر تجارت خارجی کشور و به تبع آن استان همدان به وجود آورد، از جمله مهمترین جهت‌گیری‌های استان همدان در بخش توسعه تجارت خارجی می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- فراهم کردن بستر آموزشی مناسب در زمینه‌های بازاریابی، تحقیق و توسعه در بازارهای هدف، برندینگ و ... با بهره‌گیری از ظرفیت‌های شرکت شهرک‌های صنعتی و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی و اتاق تعاون
- ایجاد ساختار مناسب جهت انتقال تجربیات خصوصاً در بخشهای مختلف (امور مالیاتی، گمرکی و ...) بین تجار و بازرگانان دارای سابقه و فعالان جدید در عرصه تجارت
- ایجاد ساختاری تحت عنوان "کارگروه پایشان تجارت" متشکل از صاحب‌نظران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی جهت رفع مشکلات واحدهای صادراتی و تقویت صادرات غیرنفتی
- اقدامات ویژه در جهت حمایت از صادرات محصولات دانش‌بنیان
- تشکیل کمیته ویژه به منظور بررسی مسائل و مشکلات تخصصی واحدهای تولیدی-صادراتی با موضوعات تخصصی (مالیاتی و گمرکی)
- پیگیری تقویت و توسعه شرکت‌های مدیریت صادرات به منظور توسعه صادرات غیرنفتی

۱۰-۲. بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

اهم اقدامات صورت گرفته در بخش تجارت خارجی استان در سال ۱۴۰۰ به شرح ذیل است:

- انجام ۱۱۳۰ مورد ثبت سفارش واردات کالا و صدور مجوزهای تخصیص ارز
- صدور ۱۳ مورد مجوز برگزاری نمایشگاه‌های تخصصی
- برگزاری ۷ مورد جلسه کارگروه توسعه صادرات غیرنفتی
- برگزاری ۳ مورد جلسات میزهای کالایی ملی و صنوف تولیدی-صادراتی
- برگزاری ۱۳ مورد جلسه کمیته اقدام ارزی
- برگزاری ۱۴ مورد جلسه کمیته پایش رفتار تجاری
- برگزاری ۱۳ مورد جلسه پایش تجارت خارجی
- پیگیری ۳ مورد اعزام و پذیرش هیأت تجاری و شرکت در نمایشگاه‌های خارجی
- برگزاری دوره‌های آموزشی جهت ۶۲ نفر از تجار و بازرگانان

۱۰-۳. بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

در این بخش بر اساس آمارهای ارائه شده توسط سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان، شاخصها و متغیرهای کلان حوزه تجارت خارجی استان همدان در سال ۱۴۰۰ تحلیل می‌گردد.

همانطور که جدول (۱۰-۱) نشان می‌دهد، ارزش و وزن صادرات کالا از گمرک همدان در سال ۱۴۰۰ به ترتیب معادل ۷۴،۲ میلیون دلار و ۱۱۴،۹ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۹ از لحاظ ارزشی ۳۹ درصد کاهش و از لحاظ وزنی نیز ۷۱ درصد کاهش داشته است. شایان ذکر است که وجود تحریم‌های ظالمانه، محدودیت‌های بوجود آمده در حوزه تجارت خارجی در ارتباط با وجود بیماری کرونا، مشکل صادرکنندگان در خصوص نحوه بازگشت ارز حاصل از صادرات از مهمترین دلایل کاهش صادرات در کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۰ محسوب می‌گردد.

جدول ۱۰-۱. وضعیت صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۹-۱۴۰۰

سال	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزارتن)	درصد تغییر ارزش به سال قبل	درصد تغییر وزن به سال قبل
۱۳۹۹	۱۲۲،۳	۴۰۰،۴	-۱۸	-۳۷
۱۴۰۰	۷۴،۲	۱۱۴،۹	-۳۹	-۷۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول (۱۰-۲)، میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف در سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. در سال‌های اخیر با توجه به لزوم اجرای سیاست اقتصاد مقاومتی، ایجاد تنوع در محصولات صادراتی، تجارت محصولات غیرنفتی به عنوان یکی از مباحث جدی در امر صادرات مطرح شده است. در این میان بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اثرگذار بر صادرات، حائز اهمیت است. این بخش به دلیل وجود شرایط مساعد از جمله توانمندی‌های بالقوه موجود و همچنین شرایط آب و هوایی و اقلیم مناسب می‌تواند از طریق صادرات محصولات، ارزآوری بالایی برای کشور و استان داشته باشد. این مهم نیازمند وجود یک بخش کشاورزی توانمند و اتخاذ سیاست‌های مناسب است.

گفتنی است، استان همدان از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور مطرح و در تولید برخی محصولات عمده حائز رتبه‌های برتر کشوری بوده است. بخش کشاورزی در سال ۱۴۰۰ با اختصاص حدود ۳۳,۳ درصد از ارزش کل صادرات استان همدان در رتبه اول در بین کالاهای صادراتی استان قرار گرفته است. ارزش صادرات این بخش در سال ۱۳۹۹، ۲۷,۳ میلیون دلار بوده که در سال ۱۴۰۰ با کاهش ۱۳ درصدی به ۲۴,۷ میلیون دلار رسیده است. وزن صادرات این بخش نیز در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۹,۹ هزار تن بوده که در قیاس با سال قبل، ۱۰ درصد کاهش داشته است. لازم به توضیح است که به دلیل موقعیت جغرافیایی استان همدان و نزدیکی به مرز کشور عراق بسیاری از تاجران عراقی طرفدار محصولات با کیفیت بخش کشاورزی این استان می‌باشند که البته به صورت حضوری جهت انجام معامله مستقیم با کشاورزان استان وارد استان می‌گردند که این بخش از معاملات در آمار صادرات رسمی وارد نمی‌شود. شایان ذکر است که با همت مسئولین سعی شده تا بیشتر صادرات محصولات کشاورزی تولید داخل استان به طور مستقیم از گمرک استان انجام گیرد و نسبت به سال‌های گذشته کمتر از سایر استان‌ها ارسال گردید. همچنین اختصاص یارانه صادراتی به کشمش استان همدان از سوی دولت موجب رونق صادرات این محصول گردید. در ضمن علاوه بر تولید سیب‌زمینی، سیر، گردو، انگور و کشمش که از محصولات شاخص تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی استان همدان است، در سال ۱۴۰۰ نیز ارائه تسهیلات و حمایت از تولید گیاهان دارویی، گل محمدی و زعفران در استان موجب گردید تا علاوه بر رونق و تنوع در تولید، با توجه به کم‌آبی استان در راستای تولیدات کم‌آب‌بر گام‌های مؤثری برداشته شود. با همه این احوالات و با توجه به محصولات تولیدی با کیفیت بخش کشاورزی استان همدان و با نگاه ویژه به اینکه اقتصاد این استان بیشتر بر پایه کشاورزی استوار است و در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش باید گفت که در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند که در این صورت شاهد ایجاد ارزش افزوده و رونق اقتصادی برای استان همدان باشیم.

در سال ۱۴۰۰ بخش صنعت با سهمی معادل ۲۸ درصد از کل ارزش صادرات استان همدان، جایگاه دوم را در بین بخش‌های اقتصادی در صادرات کالا استان را به خود اختصاص داده است. در سال ۱۴۰۰، صادرات بخش صنعت به ارزش ۲۰,۸ میلیون دلار و وزن ۴۹,۲ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، از لحاظ وزنی ۲۱ درصد کاهش و از لحاظ ارزشی ۶۸ درصد با کاهش مواجه بوده است. سیمان سفید، پودر پی‌وی‌سی، جار و بطر شیشه‌ای و سیم آلومینیوم از عمده محصولات صنعتی صادر شده استان همدان در سال ۱۴۰۰ می‌باشند.

در بخش معدن نیز باید گفت که استان همدان یکی از استان‌های دارای ذخایر و پتانسیل‌های معدنی غنی و متنوع در سطح کشور است که در برخی از مواد معدنی مانند آندالوزیت شیشه‌ای، فلدسپات و سیلیس در ملایر و معادن دولومیت در نهاوند دارای مزیت‌های نسبی است. به طور کلی باید گفت که در سال ۱۴۰۰، محصولات معدنی ۱۲,۱ درصد از کل صادرات استان همدان را تشکیل داده‌اند و فروسیلیس از عمده کالاهای صادراتی بخش معدن و

چهارمین قلم عمده از کل کالاهای صادراتی استان همدان می‌باشد. صادرات در بخش معدن نیز در سال ۱۴۰۰، ۸,۹ میلیون دلار و به وزن ۹,۹ هزار تن بوده است که لحاظ وزنی ۵۸ درصد نسبت به سال گذشته و از لحاظ ارزشی حدود ۳۱ درصد افزایش داشته است.

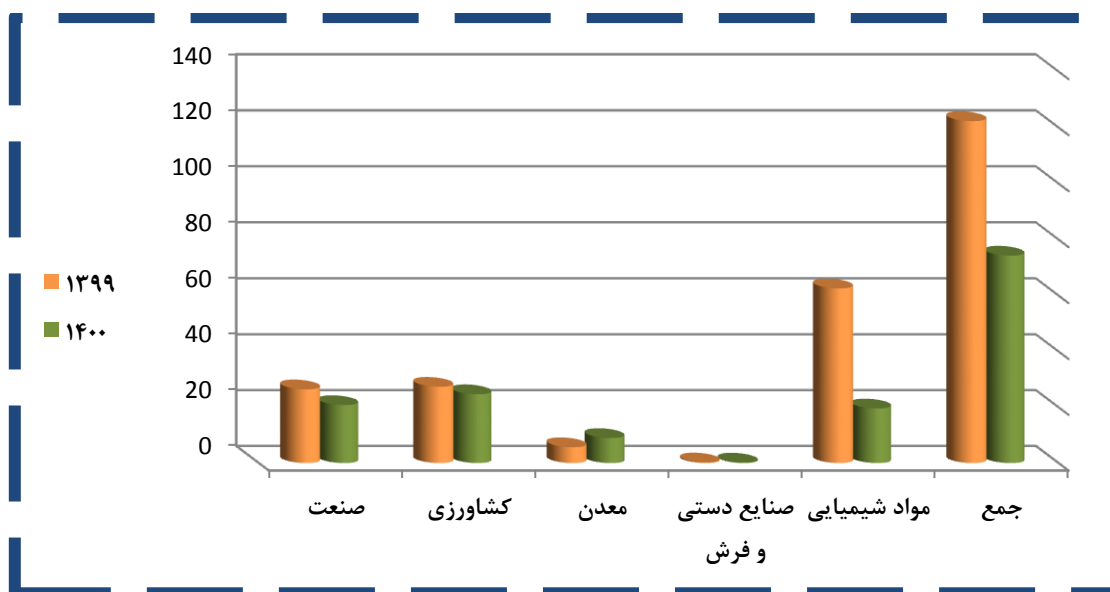
صادرات در بخش مواد شیمیایی نیز در سال ۱۴۰۰، ۱۹,۶ میلیون دلار و به وزن ۳۵,۷ هزار تن بوده که در قیاس با سال ۱۳۹۹ از لحاظ ارزشی ۸۳ درصد کاهش و از لحاظ وزنی ۶۹ درصد کاهش داشته است. سهم مواد شیمیایی در سبد کالاهای صادراتی استان در سال ۱۴۰۰، ۲۶,۳ درصد بوده است. کالاهای این بخش شامل شانزده قلم و مهمترین آن‌ها وازلین بهداشتی و غیربهداشتی است که به ۱۲ کشور جهان صادر می‌شود.

آخرین رتبه در بین کالاهای صادراتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ مربوط به صادرات صنایع دستی و فرش استان با ارزش ۱۸۱ هزار دلار و وزن ۴۳ تن می‌باشد که حدود ۰,۲ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده و نسبت به سال گذشته از لحاظ ارزشی ۷۵ درصد کاهش داشته است که در این خصوص باید گفت که متأسفانه به دلیل تحریم‌ها و محدودیت‌های تجاری ناشی از شیوع ویروس کرونا این محصولات با ارزش تولیدی استان بازارهای خارجی خود را که عمده مقصد آن کشورهای آمریکایی و اروپایی بوده را از دست داده و هنوز جایگاه متناسب با ظرفیت و توانمندی‌های موجود در خود را باز پس نگرفته است. البته تغییرات ارزش پول ملی منجر به رشد ارزشی شده اما در حقیقت این امر موجب خرسندی نمی‌گردد. از طرفی نیز سفال که نماد صنایع دستی استان همدان در تمامی عرصه‌های ملی و بین‌المللی می‌باشد و علی‌رغم داشتن طرفداران داخلی و خارجی و تقاضای بالا برای خرید آن مخصوصاً از طرف تجار کشورهای عراق و ترکیه به ویژه به علت کاهش ارزش پول ملی و در نتیجه کاهش قیمت خرید آن برای خریداران خارجی به دلیل ضعف در نوع بسته‌بندی، عدم آشنایی تولیدکنندگان صنایع دستی به بازاریابی، فروش و مراکز عرضه و رقابت شدید و حضور موفق‌تر محصولات مشابه چینی در بازارهای داخلی و بین‌المللی موجب ضعف در صادرات این محصول کهن و با اصالت استان گردیده است که با بازاریابی فعالانه و هوشمندانه و تغییر در شیوه بسته‌بندی و ظاهر محصولات، بازارهای با ثبات بین‌المللی برای این محصول ایجاد کرد.

جدول ۱۰-۲. میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹

نام بخش	وزن (هزارتن) ۱۳۹۹	وزن (هزارتن) ۱۴۰۰	ارزش (میلیون دلار) ۱۳۹۹	ارزش (میلیون دلار) ۱۴۰۰	درصد از کل صادرات ۱۳۹۹	درصد از کل صادرات ۱۴۰۰
صنعت	۱۵۳,۱۱	۴۹,۳۳	۲۶,۴۵	۲۰,۸۰	۲۱,۶	۲۸
کشاورزی	۲۳,۰۰۸	۱۹,۹۵	۲۷,۳۸	۲۴,۷۰	۲۲,۴	۳۳,۳
معدن	۷,۶۰	۹,۹۵	۵,۶۸	۸,۹۸	۴,۶	۱۲,۱
صنایع دستی و فرش	۰,۱۷۶	۰,۰۴۳	۰,۲۲۶	۰,۱۸۱	۰,۲	۰,۲
مواد شیمیایی	۲۱۶,۴۹	۳۵,۷۲	۶۲,۵۶	۱۹,۶۰	۵۱,۲	۲۶,۴
جمع	۴۰۰,۴	۱۱۴,۹۱	۱۲۲,۳	۷۴,۲۷	۱۰۰	۱۰۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

نمودار ۱۰-۱. مقایسه میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی

سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ (میلیون دلار)

جدول (۱۰-۳)، ده قلم عمده صادراتی استان را در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. انواع کشمش به عنوان مهمترین کالای بخش کشاورزی و با حدود ۲۳ میلیون دلار در جایگاه ویژه‌ای در بین اقلام عمده صادراتی استان قرار دارد و پس از آن فروسیلیس در بخش معدن با بیش از ۸ میلیون دلار صادرات قرار گرفته است و از بخش مواد شیمیایی وازلین غیر بهداشتی با بیش از ۲ میلیون دلار ارزش و سپس کالاهایی از بخش صنعت استان همدان قرار دارند که به ترتیب، سیمان سفید (۱,۷ میلیون دلار)، پودر پی‌وی‌سی (۷,۸ میلیون دلار)، جار و بطر شیشه‌ای (۱,۳ میلیون دلار) و سیم آلومینیوم (۲,۴ میلیون دلار)، مهمترین کالای صادراتی این بخش بوده و جمعاً ۸۱ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده‌اند. در مجموع ارزش کل ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۰ میلیون دلار و به وزن ۱۰۱ هزار تن بوده است.

لازم به ذکر است که با وجود تحریم‌ها و مشکلات برقراری ارتباطات تجاری کشور با دیگر کشورها مهمترین کشورهای مقصد صادرات استان همدان در سال ۱۴۰۰ شامل: عراق، ترکیه، روسیه، پاکستان، هلند، افغانستان، سوریه، عمان، بلژیک، ایتالیا بوده است.

جدول ۱۰-۳. ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۴۰۰

ردیف	نام کالا	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از ارزش کل صادرات استان (درصد)
۱	سایر	۲۴,۹۳	۶,۷۹۹	۹
۲	کشمش انگوری	۷,۳۰	۱۱,۸۶۴	۱۶
۳	کشمش تیزابی	۱۰,۴۴۲	۱۱,۶۳	۱۶
۴	فروسیلیس	۹,۶۱۵	۸,۹۴۶	۱۲
۵	پودر پی وی سی	۴,۶۸۰	۷,۸۵۲	۱۱
۶	الکترو موتور	۲۲۲	۴,۸۳۸	۷
۷	وازلین غیر بهداشتی	۲,۷۰۲	۲,۵۱	۳

۸	سیم آلومینیوم	۱,۳۰۷	۲,۴۴۲	۳
۹	سیمان سفید	۳۵,۵۵۰	۱,۷۷۷	۲
۱۰	جار و بطر شیشه‌ای	۴,۵۶۳	۱,۳۶۸	۲
	جمع ۱۰ اقلیم	۱۰۱,۳۲	۶۰,۰۳	۸۱

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

بنا به آمار و اطلاعات دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان، واردات کالا از گمرک همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۵۵,۶ میلیون دلار و وزن ۱۰,۴ هزار تن بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ از لحاظ ارزشی ۱۱۷ درصد و از لحاظ وزنی ۳۰ درصد افزایش داشته است. لازم به ذکر است که کشورهای عمده مبدأ واردات استان همدان در سال ۱۴۰۰ شامل گرجستان، چین، امارات متحده عربی، ایتالیا، ترکیه، آلمان، مالزی، هند، هنگ کنگ، کره جنوبی می‌باشند.

جدول ۱۰-۴. آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۹-۱۴۰۰

سال	ارزش (دلار)	وزن (هزار تن)	درصد تغییر ارزش به سال قبل	درصد تغییر وزن به سال قبل
۱۳۹۹	۲۵,۵۸	۸,۰۷۵	-۱۶	۳۱
۱۴۰۰	۵۵,۶۰	۱۰,۴۹	۱۱۷	۳۰

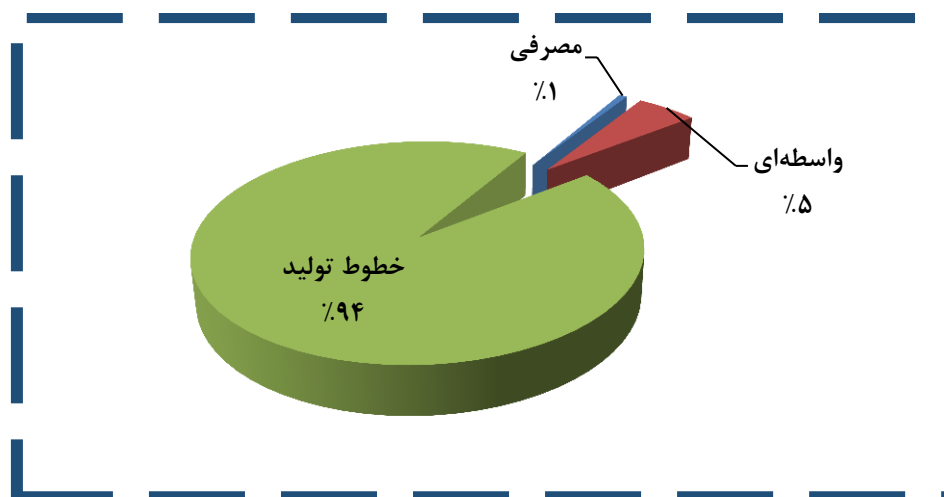
مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

در جدول و نمودار زیر اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۰ نشان داده شده است. ارزش واردات کالاهای مصرفی ۱۸۱,۴ هزار دلار و به وزن ۰,۰۷ هزار تن، ارزش واردات کالاهای واسطه‌ای ۱۳۷۵,۳ هزار دلار و به وزن ۷,۴۶ هزار تن و ارزش واردات کالاهای خطوط تولید ۲۴۰۵۰,۳ هزار دلار و به وزن ۲,۹۵ هزار تن بوده است.

جدول ۱۰-۵. اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۰

سال	ارزش (هزار دلار)				وزن (هزار تن)		
	مصرفی	واسطه‌ای	خطوط تولید	جمع	مصرفی	واسطه‌ای	خطوط تولید
۱۴۰۰	۱۸۱,۴	۱۳۷۵,۳	۲۴۰۵۰,۳	۵۵۶۰۷,۰۷	۰,۰۷	۷,۴۶	۲,۹۵
					جمع		
					۱۰,۴۹۰		

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

نمودار ۱۰-۲. مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۴۰۰ (درصد)

یکی از مهمترین متغیرهایی که در بحث تجارت خارجی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی می‌باشد. جدول (۱۰-۶) متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان همدان را در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. متوسط قیمت کالاهای صادراتی در سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۳۹۹ به ترتیب معادل ۰,۵۶ و ۰,۳۱ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده است که ۱۱۲ درصد تغییر را نشان می‌دهد. همچنین متوسط قیمت کالاهای وارداتی در سال ۱۴۰۰ حدود ۵,۳ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹، حدود ۶۷ درصد افزایش داشته است.

جدول ۱۰-۶. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی (دلار به ازای هر کیلوگرم)

متوسط قیمت‌ها	۱۳۹۹	۱۴۰۰	تغییرات (درصد)
متوسط قیمت کالاهای صادراتی	۰,۳۱	۰,۵۶	۱۱۲
متوسط قیمت کالاهای وارداتی	۳,۱۷	۵,۳	۶۷

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

بر اساس آمارهای دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت همدان باید گفت که تراز تجاری و حجم مبادلات تجاری استان در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۱۸,۶ میلیون دلار و ۱۲۹,۹ هزارتن بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ با کاهش مواجه بوده است.

جدول ۱۰-۷. تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۰ در مقایسه با سال ۱۳۹۹

سال	ارزش (میلیون دلار)	حجم مبادلات تجاری (هزارتن)
۱۳۹۹	۹۶,۷	۱۴۷,۹
۱۴۰۰	۱۱۸,۶	۱۲۹,۹

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

در ادامه به برخی از اهم مشکلات حوزه تجارت خارجی استان همدان پرداخته شده است:

- عدم وجود گمرک تخصصی جهت صنایع شیمیایی در استان، به نحوی که به منظور نمونه برداری و آزمایش مواد شیمیایی خاص مانند اسید سولفوریک، محموله‌ها به تهران یا اراک ارسال و پس از انجام نمونه برداری و

- آزمایش و اخذ مجوز صادرات، کالا مجدداً بازگشته و به کشور مقصد (عمدتاً عراق) صادر می‌گردد که این موضوع ضمن ایجاد مخاطره به جهت حساسیت حمل و نقل این محصول، هزینه‌های صادرات را نیز افزایش می‌دهد.
- اخذ ضمانتنامه بانکی سنگین از واحدهای تولید کننده هیدروکربن های سبک و سنگین عاری از فرآوردهای نفتی جهت صادرات که شرکتها را جهت تامین نقدینگی در این زمینه با مشکل مواجه ساخته است.
- هزینه‌های بالا و کیفیت نامناسب حمل و نقل
- نوسانات زیاد قیمت ارز
- عدم تخصیص اعتبار لازم و به موقع جهت توسعه صادرات (آموزش، اعزام هیأت، پذیرش هیأت، شرکت در نمایشگاه‌ها و ...)
- فقدان نام تجاری بین‌المللی و عدم تبلیغات جهت محصولات
- عدم تناسب تسهیلات بانکی با افزایش هزینه های ناشی از تغییرات نرخ تورم و ارز
- بسته‌بندی نامناسب محصولات تولیدی و صادراتی
- پایین بودن ظرفیت محصولات تولیدی و افزایش قیمت تمام شده آنها نسبت به محصولات مشابه خارجی
- ضعف بازاریابی و دانش مناسب و اصولی جهت فروش محصولات تولیدی و وابستگی و تکیه به بازارهای محدود (عراق)
- فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید و ضعف دسترسی به فناوری‌های برتر و به روز دنیا و سرمایه‌گذاری ناکافی و کمبود منابع جهت ایجاد، تکمیل و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی
- پیمان‌سپاری ارزی
- تخلیه محصولات صادراتی در مرزها به دلایل مختلف و عدم همکاری مناسب در این زمینه
- کمبود نقدینگی صادرکنندگان
- فقدان یک سامانه یا شبکه اطلاع‌رسانی کارآمد از وضعیت بازارهای داخلی و بین‌المللی
- فقدان نام و نشان تجاری (برند) بنگاه‌های فعال در بازارهای بین‌المللی
- مشکلات ارتباطات بانکی و نقل و انتقال ارز حاصل از تجارت به جهت تحریم‌ها
- عدم وجود سردخانه و انبارهای فنی مناسب در بازارچه‌های مرزی جهت مدیریت صادرات
- عدم وجود تولیدات صادرات محور
- صادرات محصولات کشاورزی به صورت پیله‌وری
- بالا بودن تعرفه‌های ورود مواد اولیه
- بالا بودن تعرفه‌های واردات کالا در کشورهای هدف
- تغییر مداوم دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های ابلاغی
- پایین بودن سطح تولید محصولات ارگانیک در بخش کشاورزی
- فرسودگی ناوگان حمل و نقل، بالا بودن نرخ حمل و نقل که موجب بالا رفتن قیمت تمام شده محصولات صادراتی و عدم قابلیت رقابت در بازارهای جهانی می‌گردد.

۱۰-۴. جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

با توجه به این موضوع که بخش بازرگانی تابعی از شرایط تولید در کشور است، از اینرو هر نوع افت و خیزی در امر تولید تأثیر مستقیم و بسزایی در امر تجارت می‌گذارد. هر چه بتوان تولیدات داخلی را به سمت تولید با کیفیت بالاتر و با قیمت تمام شده پایین‌تر سوق داد، می‌توان در بازارهای جهانی جایگاه بالاتر و بزرگتری پیدا کرد. متأسفانه محصولات داخلی به دلیل وجود تحریم‌های اقتصادی، کمبود نیروی متخصص و فناوری‌های روز دنیا در اغلب موارد با قیمت بالا و کیفیت پایین‌تر نسبت به نمونه‌های مشابه خارجی تولید می‌گردند که این خود موجب کاهش قدرت رقابت در عرصه بازارهای جهانی می‌شود. لذا ضروری است که به منظور توسعه تجارت خارجی کشور و به تبع آن استان‌ها با توجه به ویژگی‌ها و توانمندی‌هایشان برنامه‌ریزی و دقت نظر بیشتری صورت گیرد. به طور خلاصه بر اساس آمارهای دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان در سال ۱۴۰۰، صادرات کالا معادل ۷۴,۳ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۳۹ درصد از لحاظ ارزشی و ۷۱ درصد از لحاظ وزنی کاهش داشته است. همچنین در این سال ارزش واردات استان معادل ۵۵,۶ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته حدود ۱۱۷ درصد از لحاظ ارزشی و ۳۰ درصد از لحاظ وزنی افزایش داشته است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۱۸,۶ میلیون دلار با حجم مبادلات تجاری ۱۲۹,۹ هزار تن بوده است. از اینرو با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تولیدی و صادراتی موجود در استان همدان باید گفت که هنوز تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله زیادی وجود دارد. از جمله چالش‌های پیشروی صادرکنندگان استان می‌توان به عدم تناسب تسهیلات بانکی با افزایش هزینه‌های ناشی از تغییرات ناگهانی نرخ تورم و نرخ ارز و نیاز به افزایش سرمایه در گردش فعالان بخش صادرات حداقل ۳ برابر گذشته، ضعف تبلیغات در معرفی توانمندی‌ها و مزیت‌های استان در سطح کشور و شناخت ناکافی کشور از توانمندی‌های تولیدی کشور و استان همدان، فقدان نام تجاری بین‌المللی برای محصولات استان، فله‌ای بودن و بدون بسته‌بندی صادرات محصولات تولیدی و متناسب نبودن با سلیقه مصرف‌کنندگان در بازارهای داخلی و خارجی، کیفیت و ظرفیت پایین محصولات تولیدی و افزایش قیمت تمام شده محصولات استان نسبت به کالاهای مشابه خارجی، ضعف بازاریابی و دانش مناسب و اصولی برای فروش محصولات تولیدی استان و وابستگی به بازارهای هدف محدود و تکیه بر بازار متزلزل عراق، وجود مراجع متعدد و بروکراسی زیاد جهت انجام امور مربوط به صادرات، فرسودگی ماشین‌آلات خط تولید و ضعف دسترسی به فناوریهای برتر و بروز دنیا بدلیل نامناسب بودن وضعیت سرمایه‌گذاری در تأمین و تجهیز زیرساخت‌ها بویژه در سیستم حمل و نقل استان برای محصولات کشاورزی و صنایع دستی با ماهیت فسادپذیری و خطر شکستن و تلفات بالا و ... اشاره نمود.

در ادامه به ارائه چند راهکار و توصیه سیاستی به منظور بهبود وضعیت تجارت خارجی استان همدان پرداخته می‌شود باشد که گام مؤثری در راستای توسعه تجارت خارجی استان همدان برداشته شود:

– با عنایت به وجود ۵ کارخانه تولید اسید سولفوریک در استان و حجم بالای صادرات این محصول به کشور عراق، مجوز لازم به گمرک استان جهت ارزیابی و صدور مجوز جهت صادرات داده شود. لازم به ذکر است در این خصوص مکاتباتی با گمرک صورت پذیرفته و در کمیسیون مواد شیمیایی خطرناک هم مطرح و تصمیم‌گیری شده، ولی متأسفانه تاکنون اجرایی نگردیده است.

– تجدید نظر و تعدیل در اخذ ضمانت نامه‌ها متناسب با ارزش کالای صادراتی

– نظارت بیشتر بر شرکت‌های حمل و نقل بین‌المللی

– ثبات در سیاست‌های ارزی بانک مرکزی جمهوری اسلامی

– تخصیص اعتبارات لازم در این زمینه‌ها به استان‌ها

- استفاده از محصولات استان مانند صنایع دستی، کشمش و ... در همایش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و شرکت فعال در نمایشگاه‌ها داخلی و خارجی به منظور معرفی محصولات استان
- تناسب اعتبارات بانکی با هزینه‌های اولیه آنها به جهت تقویت و تسهیل در امور، تعیین نرخ سود بانکی بر اساس نوع تسهیلات به منظور تخصیص بهینه منابع بانکی در امور تولیدی-صادراتی و اعتبار سنجی تولید کنندگان و صادرکنندگان خوش حساب به منظور تخصیص اعتبار متناسب با فعالیت آنها
- شناسایی بازارهای هدف و طراحی بسته‌بندی مناسب با توجه به نیاز بازارهای بین‌المللی
- تأسیس شرکت‌های مدیریت صادرات، تقویت و توسعه خوشه‌های صنعتی، جلوگیری از صادرات کالاهای نامرغوب، شناسایی راهکارهای ابتکاری شرکت‌ها و افراد موفق در حوزه تولید و صادرات و تدوین و آموزش تجارب آنها با همکاری بخش خصوصی
- برگزاری دوره‌های آموزشی به منظور آشنایی صادرکنندگان با بازارهای هدف، قوانین و مقررات صادراتی و بسته‌بندی محصولات، حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی جهت معرفی فرصت‌ها و محصولات، در نظر گرفتن منابع مالی مورد نیاز برای انجام پژوهش‌های بازار در کشورهای هدف، ایجاد بانک‌های اطلاعاتی الکترونیکی مرجع در حوزه بازرگانی خارجی
- برنامه‌ریزی مؤثر و اجرایی جهت ایجاد زیرساخت‌های مناسب توسعه صادرات، ایجاد بستری مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در تکمیل توسعه زنجیره صنایع تبدیلی و تکمیلی برای محصولات تولیدی خصوصاً بخش کشاورزی که به دلیل ماهیت فسادپذیر بودن تولیدات آن نیاز مبرم به ایجاد صنایع تبدیلی می‌باشد، حمایت از بخش خصوصی به منظور تبدیل و تکمیل ملزومات تولیدی، مطابق با فناوری و دانش روز دنیا و حمایت از وارد کنندگان مواد اولیه و پایه به منظور کاهش قیمت تمام شده محصولات تولیدی
- معاف نمودن کشورهای عراق و افغانستان به جهت انجام مراودات تجاری با ریال (بیش از ۸۰ درصد صادرات استان به کشورهای فوق می‌باشد).
- صدور مجوز واردات کامیون با عمر ۲ تا ۳ سال به شرکت‌های حمل و نقل، لزوم برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه قوانین گمرکی و سایر موارد مرتبط به منظور به روز نمودن اطلاعات رانندگان حمل و نقل بین‌المللی
- حمایت از احداث پایانه صادراتی به خصوص در بخش کشاورزی از طریق بخش خصوصی و با همکاری دستگاه‌های اجرایی
- فراهم نمودن تسهیلات سرمایه در گردش برای صادرکنندگان
- ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی با تحلیل اقتصادی برای صادرکنندگان
- تسهیل در ایجاد برندهای تجاری و معرفی آن به بازارهای هدف
- ایجاد شرایط مناسب جهت جابجایی ارز حاصل از صادرات و برقراری ارتباط بین صادرکنندگان و واردکنندگان جهت کمرنگ نمودن مشکلات
- ایجاد رایزنی با استانهای مرزی جهت احداث سردخانه و انبارهای فنی مناسب در بازارچه‌های مرزی
- ساماندهی تولید محصولات صادرات محور و صدور مجوز برای واحدهای تولیدی متقاضی
- ترویج کشاورزان و آشنایی آنان با مزایای تولید محصول ارگانیک و تخصیص اعتبار جهت تولید این محصولات و حمایت از عرضه آن به بازار
- تقویت تشکلهای صادراتی و بخش کشاورزی در ایجاد زنجیره تولید و حمایت از آنها در عقد قرارداد با بازارهای هدف

- با توجه به بالارفتن قیمت‌های تمام شده مواد اولیه وارداتی، میزان تعرفه گمرکی برای مواد اولیه وارداتی واحدهای تولیدی کاهش یابد.
- برقراری نظام تعرفه ترجیحی با کشورهای همسایه در قالب تفاهم‌نامه فی‌مابین
- ثبات در سیاست‌های تجارت خارجی به منظور تصمیم‌گیری منطقی فعالان این عرصه

فصل ۱۱

بازار سرمایه

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سپیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر بازار سرمایه

در هر کشوری، شرکت‌های دولتی و خصوصی فراوانی فعالیت می‌کنند و بخشی از نیازهای جامعه خود و دیگر کشورها را تأمین می‌کنند. این شرکت‌ها برای شروع، ادامه و گسترش فعالیت‌های خود به حجم بالایی از منابع مالی نیاز دارند. نیاز تأمین سرمایه برای بعضی از طرح‌های توسعه‌ای زیاد است؛ به گونه‌ای که شرکت به تنهایی قادر به تأمین آن نیست. حتی گاهی اوقات دولت‌ها نیز برای اجرای طرح‌های مختلف نیاز به تأمین سرمایه دارند. نقش و اهمیت بازارهای مالی در این شرایط پررنگ‌تر می‌شود. هدف اصلی وجود این بازارها افزایش گردش سرمایه و تخصیص بهینه سرمایه در موقعیت‌های مورد نیاز است. این بازارها فرصتی را فراهم می‌کنند تا سرمایه به شرکت‌ها و دولت‌ها برای رشد و توسعه اختصاص یابند. بازارهای سرمایه به دلیل وجود ابزارهای متعدد و جذابیت‌هایی که دارند، دارای نقدینگی بالایی هستند. این بازارها وظیفه اصلی تأمین مالی برای شرکت‌ها و دولت‌ها را دارند همچنین نقش اساسی در رشد اقتصادی از طریق تخصیص بهینه منابع، بهبود نقدشوندگی دارایی‌ها، بهبود راهبری شرکتی و افزایش شفافیت در اقتصاد را دارند.

سال ۱۴۰۰، تحت تأثیر اتفاقات حاصله در سال ۱۳۹۹ نیز سال خوبی برای بازار سرمایه نبود و ریزش سهام مختلف ادامه داشت به نحوی که باعث خروج توأم با زیان بسیاری از سهامداران از بازار سرمایه شد. تالارهای بورس منطقه‌ای نیز از این تحولات مستثنی نبودند. تالار بورس منطقه‌ای استان همدان در سال ۱۴۰۰ دچار فراز و فرود زیادی شد. از تغییر مدیریت تالار تا جمع کردن چندین شعبه کارگزاری و کاهش قابل ملاحظه تعداد کدهای معاملاتی جدید. با این حال، تالار بورس منطقه‌ای استان همدان توانست اقدامات مؤثری جهت افزایش ضریب نفوذ بازار سرمایه، تأمین مالی و پذیرش شرکت‌ها و گسترش فرهنگ سهام‌داری در استان همدان انجام دهد.

واژگان کلیدی: بازار سرمایه، تالار بورس منطقه‌ای، ضریب نفوذ سرمایه، تأمین مالی

مقدمه

یکی از موضوعاتی که از ابتدای شکل‌گیری علم اقتصاد مورد توجه اقتصاددانان بوده مسئله رشد اقتصاد است و در دوران اقتصادی جدیدی که امروزه جهان تجربه می‌کند سرمایه در فرآیند رشد اقتصادی از جایگاه به مراتب بالاتری برخوردار است. زیرا کلیه عوامل چندگانه‌ای که به نحوی بر رشد اقتصادی تأثیرگذار هستند مثل توسعه صادرات، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، تربیت نیروی انسانی ماهر، بهره‌وری بالا، استفاده بهینه از ظرفیت‌های تولیدی، همه با در اختیار داشتن سرمایه‌هایی امکان‌پذیر است که با مدیریت برخوردار از دانش و تجربه ترکیب شده باشد. از اینرو لازم است پس‌اندازهای داخلی و سرمایه‌های خارجی به سوی فعالیتهای تولیدی پر بازده سوق پیدا کنند و این امر از طریق یک بازار بورس اوراق بهادار کارا به عنوان اصلی‌ترین نهاد مشارکت شرکت‌های سهامی امکان‌پذیر خواهد بود و چیزی که در دنیای امروز شاهد هستیم این است که کشورهای پیشرفته صنعتی دارای بازار سهام توسعه‌یافته‌ای نیز هستند. لذا همواره سعی نظریه‌پردازان اقتصادی بر این بوده که مشکلات و موانع اصلی بر سر راه این بازار را شناسایی و حل کرده تا این نهاد نقش خود را به بهترین وجه ممکن ایفا کند. در صورت عدم وجود بازار سرمایه در یک کشور و یا فعال نبودن آن، منابع مالی به ناچار از طریق سیستم‌های بانکی و یا بازارهای غیررسمی در نقل و انتقال قرار می‌گیرند، این مکانیسم به جریان غیرکارآمد تأمین مالی فعالیتهای اقتصادی منجر خواهد شد و در نتیجه یکی از مهمترین مشکلات در راه توسعه اقتصادی بویژه در بخش صنعتی کشور محسوب می‌گردد. بطور خلاصه یک بازار سرمایه کارا در ارتقای وضعیت اقتصادی نقش بسزایی دارد و لذا بازار سرمایه در اقتصاد از جایگاه ویژه‌ای برخوردار می‌باشد (فرمان‌آرا و همکاران، ۱۳۹۸). بازار سرمایه زیربنای فعالیتهای تجاری، صنعتی، دولتی و خصوصی و به مثابه پل ارتباطی بین پس‌اندازکنندگان انفرادی و نهادی و سرمایه‌گذاران نیازمند وجوه است. در صورتی که ساز و کارهای بازار سرمایه به صورت کارا تعبیر شود، نه تنها وجوه سرگردان مردم را به سرمایه‌گذاری‌های مولد تبدیل می‌سازد و رشد اقتصادی کشور را فراهم می‌نماید، بلکه موجب تخصیص بهینه وجوه مذکور می‌گردد؛ یعنی پروژه‌های سودآور و حیاتی، تأمین مالی خواهند شد و پروژه‌هایی که دارای ارزش منفی هستند یا به عبارت دیگر برای اقتصاد کشور حیاتی نیستند، رد خواهند گردید. بنابراین وجود اطلاعات و داده‌های معتبر و قابل مقایسه در بازار سرمایه، افزایش حجم و توان تحلیل‌گران مالی، تدوین قوانین و مقررات ساده و اعتمادساز و همچنین بالا بردن سطح فرهنگ پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، می‌تواند موجب اعتلای بازار سرمایه و از اینرو، کاهش نرخ تورم و حجم نقدینگی، بهبود محیط کسب و کار و در نهایت سبب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد (قاسمی و فرزاد، ۱۳۹۹). لذا با این تفاسیر و با توجه به نقش و اهمیت بازار سرمایه در توسعه اقتصادی استان، در ادامه تحولات بازار سرمایه در کل ایران و اقدامات مهم سیاستی بررسی می‌شود و سپس به تحولات تالار بورس منطقه‌ای استان همدان در سال ۱۴۰۰ پرداخته می‌شود. همچنین نقش تالار بورس منطقه‌ای استان همدان در توسعه مالی این استان و اهم اقدامات و دست‌آوردهای سیاستی این تالار، به تفصیل مورد بررسی قرار می‌گیرد. در آخر نیز این مطالعه با توصیه‌های سیاستی پایان می‌پذیرد.

۱-۱۱. تحولات بازار سرمایه در کشور در سال ۱۴۰۰

در سال ۱۴۰۰ بورس فراز و فرود زیادی را پشت سر گذاشت. هم روزهای صعودی جالب توجهی داشت و هم روزهای نزول و سقوط را تجربه کرد. اما بر خلاف سال ۱۳۹۹، در سال ۱۴۰۰ هیجانات کمتری در بازار وجود داشت و دیگر خبری از موج ورود پول در بازار سهام نبود.

شاخص کل بورس در حالیکه در ابتدای سال در کانال ۱,۳ میلیون واحد قرار داشت، سال ۱۴۰۰ را نیز در نیمه کانال یک میلیون و ۳۰۰ هزار واحد به پایان برد، اما سال ۱۴۰۰ سالی پر فراز و نشیب بود و هر فصل و هر ماه سال برای سهامداران رنگ و بوی خاصی داشت و بورس یک رویه متفاوت را به ثبت رساند.

بازار سهام در ماه‌های ابتدایی، سال همان روند سال گذشته را در پیش گرفت و در فروردین‌ماه با کاهش ۱۰,۲ هزار واحدی به کانال ۱,۲ میلیون واحدی بازگشت و بازدهی منفی ۷,۸۳ درصدی را به ثبت رساند. در اردیبهشت‌ماه، افت شاخص، این بار شاخص کل را به کانال ۱,۱ میلیون واحدی بازگرداند. شاخص کل بورس در این ماه کاهش ۹۹ هزار و ۱۳۲ واحدی داشت و بازدهی این ماه بازار سهام نیز منفی ۸,۲۱ درصد بود. اما در خردادماه بازار سرمایه در واکنش به انتخابات ریاست جمهوری روند صعودی به خود گرفت و رشد ۷۹ هزار واحدی شاخص کل در این ماه تا حدودی توانست افت شاخص در دو ماه ابتدایی را جبران کند، اما هنوز شاخص کل در کانال ۱,۱ میلیون واحدی قرار داشت. بازدهی بورس در خردادماه ۷,۱۳ درصد بوده است. به عبارت دیگر، بهار فصل نزول شاخص‌های عملکردی بورس بود. در آخرین روز معاملاتی این فصل در ۳۱ خردادماه شاخص کل بورس در رقم یک میلیون و ۱۶۸ هزار واحد قرار داشت تا بازدهی بورس در فصل بهار منفی ۹,۲۴ درصد باشد. شاخص کل هم وزن نیز به سطح ۳۷۰ هزار واحد رسید.

با مشخص شدن نتیجه انتخابات ریاست جمهوری و آرام گرفتن قیمت ارز و طلا در کشور، بازار سرمایه نیز به یک وضعیت متعادل و صعودی در تابستان دست پیدا کرد. شاخص کل بورس در تیرماه سال گذشته با رشد ۱۳۶ هزار و ۴۳۳ واحدی، توانست بازدهی ۱۱,۴۹ درصدی را برای سهامداران به همراه بیاورد. این شاخص در مردادماه نیز بیشترین میزان رشد در سال ۱۴۰۰ را به ثبت رساند و ۲۲۶ هزار و ۸۵۴ واحد رشد کرد و قله بورس در سال گذشته در این ماه به دست آمد. بازدهی بازار سهام در مردادماه ۱۷,۱۴ درصد بود. اما با مشخص شدن برنامه دولت در زمینه کنترل کسری بودجه و کاهش تورم، بازار سرمایه به این مساله واکنش منفی نشان داد و کاهش شاخص در شهریورماه رخ داد. بازدهی منفی ۸,۲۶ درصدی شاخص کل در این ماه نشأت گرفته از همین موضوع بود. به عبارت دیگر، در آخرین روز کاری شهریور شاخص کل بورس در رقم یک میلیون و ۳۸۶ هزار واحد قرار گرفت تا بازدهی فصل تابستان مثبت ۱۹,۸۲ درصد شود. شاخص کل هموزن نیز در سطح ۴۱۵ هزار و ۴۹۵ واحد قرار داشت. شاخص کل توانست خود را در کانال ۱,۴ میلیون واحدی تثبیت کند. البته این شاخص تا نیمه کانال ۱,۵ میلیون واحدی نیز پیش رفت، ولی نتوانست آن را حفظ کند.

بورس در مهرماه افت و خیز چندانی نداشت و یک روند متعادل اما منفی را پشت سر گذاشت. شاخص کل در این ماه با افت ۱۴ هزار و ۳۶۰ واحدی روبرو شد و بازدهی منفی یک درصدی را به جای گذاشت. شاخص کل بورس در آبان‌ماه نیز مانند مهرماه روندی عادی داشت و بازدهی منفی ۰,۰۴ درصدی داشت و به میزان ۶۲۶ واحد کاهش یافت. این شاخص در آذرماه نیز با افت روبرو شد و ۴۸ هزار و ۱۴۸ واحد پایین آمد و بازهم بازدهی بورس منفی ۳,۴۲ درصد شد. در انتهای آذرماه شاخص کل بورس به سطح یک میلیون و ۳۱۸ هزار واحد رسید و بازدهی فصل پائیز منفی ۴,۴۴ درصد شود. بازار سهام در زمستان نیز روندی عادی و بدون نوسان‌های زیاد داشت. دی ماه بورس با افت ۷۷ هزار واحدی مواجه شد و بازدهی منفی ۵,۶۸ درصدی را برای سهامداران به همراه داشت. بهمن ماه نیز افت شاخص به دلیل نوسان کم بازار سرمایه تنها هفت هزار و ۳۹۹ واحدی کاهش یافت و منفی ۰,۵۸ درصد بازدهی را به ثبت رساند. اما در اسفندماه به دلیل شکل‌گیری مناقشه روسیه و اوکراین قیمت فلزات اساسی و نفت در بازارهای جهانی به شدت رشد کرد و همین مسأله باعث شد تا تقابلهای جذابی در بازار سرمایه شکل بگیرد. تقابل سهم‌های ریالی و دلاری، تقابل سهم‌های کوچک و بزرگ، همه و همه در ماه پایانی سال اتفاق افتاد. بورس در

اسفندماه، هزار و ۸۴۵ واحد رشد کرد و وارد کانال ۱,۳ میلیون واحدی شد. بازدهی شاخص کل در این ماه نیز مثبت ۷,۲۹ درصد بوده است. به عبارت دیگر، در آخرین فصل سال، شاخص کل بورس در آخرین روز کاری به سطح یک میلیون و ۳۶۷ هزار واحد رسید تا بازدهی فصل زمستان مثبت ۰,۶۱ درصد شود.

بورس در سال ۱۴۰۰ در مجموع ۴ ماه با رشد روبرو شده و در ۸ ماه دیگر با افت قیمت‌ها همراه بوده است. در مجموع در سال ۱۴۰۰ بازار سرمایه بازدهی ۴,۴ درصدی داشته است. کاهش اعتماد به بورس که از سال ۱۳۹۹ آغاز و در سال گذشته نیز ادامه داشت، سبب خروج پول سهامداران حقیقی از بازار سهام شد. همین موضوع در سال ۱۴۰۰ بزرگترین چالش بازار سرمایه بوده است.

مطابق جدول (۱۱-۱)، بازار سرمایه در انتهای سال ۱۳۹۹ با شاخص ۱,۳۰۷,۷۰۷ آغاز کرد و در روزهای پایانی سال ۱۴۰۰، شاخص کل به ۱,۳۶۷,۲۵۰ واحد رسید که در مقایسه با سال ۱۳۹۹، رشدی ۵ درصدی را نشان می‌دهد. شاخص صنعت از ۱,۱۵۴,۲۹۰ در سال ۱۳۹۹ به ۱,۲۶۰,۸۹۰ در سال ۱۴۰۰ رسید که بازدهی ۹ درصدی را نشان می‌دهد. در زمینه شاخص مالی نیز این شاخص با ۱۷ درصد کاهش از ۱,۷۸۲,۲۰۰ به ۱,۴۷۴,۹۴۰ رسیده است. جدول (۱۱-۱)، وضعیت شاخص کل، شاخص صنعت و شاخص مالی در بازار سرمایه ایران در سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۱-۱. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه ایران

تغییرات (درصد)	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	واحد شمارش	شرح
+۵	۱,۳۶۷,۲۵۰	۱,۳۰۷,۷۰۷	تعداد	شاخص کل
+۹	۱,۲۶۰,۸۹۰	۱,۱۵۴,۲۹۰	تعداد	شاخص صنعت
-۱۷	۱,۴۷۴,۹۴۰	۱,۷۸۲,۲۰۰	تعداد	شاخص مالی
-۵۲	۷,۸	۱۶,۴	-	نسبت قیمت به بازده انتظاری (P/E)

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

۱۱-۲. تحولات بازار سرمایه در استان

همانطور که جدول (۱۱-۲) نشان می‌دهد، در سال ۱۳۹۹ تعداد شعب جدید ۲۲ واحد بوده که در سال ۱۴۰۰ با کاهش ۹۱ درصدی تنها ۲ واحد جدید به افتتاح رسیده است. کاهش ۹۱ درصدی افتتاح شعب و دفاتر پذیرش در سطح استان به این دلیل بوده است که در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ بازار سرمایه با رشد شاخص‌ها و ارزش معاملات همراه بود که به موجب آن شاهد افزایش بی‌شمار تعداد مراجعین به شعب کارگزاران بوده و در نتیجه جهت پاسخگویی مناسب به مراجعین محترم اقدام به افتتاح دفاتر جدید گردید. این در حالی است که باتوجه به روند کاهشی شاخص‌ها و ارزش معاملات از اواسط سال ۱۳۹۹ عملاً تقاضای افتتاح شعبه، کاهش محسوسی داشته و تنها ۲ شعبه در سال ۱۴۰۰ افتتاح گردیده است.

از طرف دیگر بازدید از کارگزاری‌ها در سال ۱۴۰۰ به ۳۹ مرتبه رسیده که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ که ۶۵ مرتبه بوده است، کاهش ۴۰ درصدی را نشان می‌دهد. شایان ذکر است آموزش حضوری در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ با ۳۰ درصد کاهش مواجه شده است که نشان می‌دهد با ریزش شدید بازار سرمایه در نیمه دوم سال ۱۳۹۹ و سال ۱۴۰۰، به دلیل عدم استقبال از یادگیری مطالب بورسی، برگزاری دوره‌ها نیز با کاهش روبرو شده است.

جدول ۱۱-۲. شاخص‌های مربوط به اقدامات مهم بازار سرمایه در سال ۱۴۰۰

ردیف	عنوان شاخص	واحد اندازه گیری	وضعیت شاخص در سال ۱۳۹۹	وضعیت شاخص در سال ۱۴۰۰	مقایسه عملکرد سالهای ۹۹ و ۱۴۰۰
۱	آموزش حضوری	نفر ساعت	۴۰۸۸	۲۸۴۰	-۳۰
۲	بازرسی از دفاتر کارگزاران	بازدید	۶۵	۳۹	-۴۰
۳	افتتاح شعب و دفتر پذیرش جدید	شعبه	۲	۲	-۹۱

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

۱۱-۳. وضعیت شاخص‌های بازار سرمایه استان

مطابق جدول (۱۱-۳)، در سال ۱۴۰۰، ارزش معاملات انجام شده در بورس منطقه‌ای همدان با ۲۷ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۹۹، از ۱۰۶،۰۷۸ میلیارد ریال به ۷۷،۳۴۹ میلیارد ریال رسید (دلیل عمده کاهش ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نفوذ سامانه‌های معاملات برخط باشد که اتفاقی مثبت در سیاست‌های کلان بازار سرمایه محسوب می‌شود. شایان ذکر است که آمار معاملات برخط در آمارهای تالارهای مناطق لحاظ نمی‌شود). این در حالی است که حجم معاملات با ۶۵ درصد افزایش، از ۶،۵۲۴ میلیون سهم به ۱۰،۷۷۰ میلیون سهم افزایش یافته بود. شایان ذکر است ۴۸ درصد از ارزش معاملات مربوط به خرید سهام و ۵۲ درصد مربوط به فروش سهام بوده است.

همچنین تعداد کدهای معاملاتی جدید در سال ۱۴۰۰ در استان همدان ۲۵۹۸۴ مورد بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ که ۹۶۲۱۷۳ بوده کاهش ۹۷ درصدی را نشان می‌دهد. کاهش ۹۷ درصدی صدور کدهای معاملاتی در سال ۱۴۰۰ به این دلیل است که عموم ساکنین استان همدان به علت ورود سهام عدالت در سال ۱۳۹۹ به بازار سرمایه، در همان سال، اقدام به ثبت نام در سامانه سجام نموده‌اند.

آمار و اطلاعات مربوط به ارزش و حجم سهام معامله شده، میزان داد و ستدها به درصد و تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در دو سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، در جدول شماره (۱۱-۳)، آورده شده است.

جدول ۱۱-۳. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

شرح	واحد شمارش	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	تغییرات (درصد)
ارزش سهام معامله شده	میلیارد ریال	۷۷۳۴۹	۱۰۶۰۷۸	-۲۷
حجم سهام معامله شده	میلیون سهم	۱۰۷۷۰	۶۵۲۴	+۶۵
داد و ستد در بورس منطقه‌ای به تفکیک نوع معامله	درصد	خرید ۴۸٪ فروش ۵۲٪	۵۴٪ ۴۶٪	-۶ +۶
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده	تعداد	۲۵،۹۸۴	۹۶۲،۱۷۳	-۹۷

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

جدول ۱۱-۴. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

تغییرات	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	واحد شمارش	شرح
-۰,۱۲	۰,۲۵	۰,۱۳	درصد	نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه به کل کشور
+۰,۲۹	۰,۲۳	۰,۵۲	درصد	نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه به کل کشور

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

شایان ذکر است، مطابق جدول (۱۱-۴)، نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور در سال ۱۴۰۰، ۱۳ درصد بوده که نسبت به سال قبل که ۲۵ درصد بوده به میزان ۱۲ کاهش داشته است. از نظر نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور نیز این شاخص از ۲۳ در سال ۱۳۹۹ به ۵۲ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده که حاکی از افزایش ۲۹ درصدی می‌باشد.

۱۱-۳-۱ اقدامات و دست‌آوردهای تالار بورس منطقه‌ای استان

به طور کلی می‌توان مهمترین اقدامات تالار بورس منطقه‌ای استان همدان در سال ۱۴۰۰ را در موارد ذیل خلاصه کرد:

- ساخت چندین برنامه آموزشی با کمک صدا و سیما استان در راستای اعتلای فرهنگ سهامداری
- نظارت و بازرسی‌های مداوم بر شعب شرکت‌های کارگزاری در استان‌های همدان و لرستان
- برگزاری همایش و جلسات مجازی جهت آشنایی شرکت‌ها با بازار سرمایه و روش‌های تأمین مالی از طریق بورس و فرابورس
- برگزاری مداوم دوره‌های آموزشی مجازی در راستای افزایش دانش سرمایه‌گذاری و سهامداری
- توسعه فیزیکی بازار سرمایه با افتتاح چند شعبه و دفتر پذیرش کارگزاری در شهر همدان
- فعالیت مداوم در شبکه‌های اجتماعی جهت افزایش سطح دانش سهامداران و سرمایه‌گذاران
- راهنمایی دارندگان سهام عدالت و اقدام در جهت رفع مشکلات آنان در سامانه‌های سجام و ذینفعان بازار سرمایه

۱۱-۴ جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

همانگونه که می‌دانید مهم‌ترین نقش بازار سرمایه تأمین مالی است. سازوکار بازار سرمایه باعث انتقال وجوه از آن دسته از عاملان اقتصادی که مازاد پس‌انداز دارند، به واحدهایی که با کمبود منابع یا کسری پس‌انداز مواجه هستند، می‌شود. در واقع بازارهای سرمایه با تجمع سرمایه‌ها و هدایت آن برای سرمایه‌گذاری در فناوری‌های جدید، تأمین منابع مالی برای شرکت‌های کارآفرین را رقم می‌زنند که نتیجه آن رشد فناوری و تجاری شدن ایده‌های نوآورانه و در نهایت بهبود رشد اقتصادی است. به عبارت دیگر، این انتقال وجوه به واحدهای اقتصادی باعث می‌شود بنگاه‌ها و واحدهای اقتصادی بتوانند طرح‌ها و پروژه‌هایی را اجرا کنند که توجیه اقتصادی داشته و منجر به ایجاد امکانات سرمایه‌گذاری مولد شوند و در نتیجه مقدمات رشد اقتصادی را فراهم کنند. در واقع بازار سرمایه نقش تجهیز منابع از پس‌اندازهای کوچک و پراکنده و تخصیص بهینه‌ی سرمایه جهت رشد بنگاه‌های اقتصادی را ایفا می‌کند. اما طی اتفاقاتی که در سال ۱۳۹۹ برای بازار سرمایه ایران افتاد و فراخوان عمومی و دعوت آحاد مردم به بازار سرمایه و در ادامه ریزش وحشتناک شاخص کل بورس، موجب از بین رفتن اعتماد عمومی به این بازار شد و روز به روز شاهد خروج سرمایه‌های خرد از بازار تا انتهای اسفند ماه ۱۴۰۰ بودیم. بازاری که می‌توانست بسیاری از مشکلات تأمین مالی بنگاه‌ها را حل نماید، به تدریج ساز و کار اصلی خود را از دست داد و موجب فرار سرمایه‌های خرد و کلان افراد

از بازار شد. در این میان تالارهای بورس منطقه‌ای نیز به تأسی از وضعیت کلی بازار سرمایه، وضعیت بسامانی نداشتند و از نظر عملکردی نسبت به سال ۱۳۹۹، با افت قابل توجهی مواجه شدند. کاهش تقاضا برای برگزاری دوره‌های آموزشی، کاهش صدور کدهای معاملاتی جدید، جمع کردن تعدادی از دفاتر شعب کارگزاری، تعدیل نیرو توسط تعدادی از کارگزاری‌ها، کاهش حجم و ارزش معاملات تنها بخشی از تبعات سیاست‌های غلط دولت پیشین در مورد بازار سرمایه در سالهای ۱۳۹۹ و ابتدای سال ۱۴۰۰ بود.

با این تفاسیر مهمترین راهکارها جهت بهبود وضعیت بازار سرمایه در استان همدان به شرح ذیل می‌باشد:

- با ارتقاء نقش تالارهای منطقه‌ای می‌توان گام‌های اساسی را در جهت آموزش همگانی و گسترش فرهنگ سرمایه‌گذاری در سطح کشور برداشت و با افزایش ضریب نفوذ بورس، دورنمای روشنی را برای بازار سرمایه و توسعه پایدار آن ترسیم کرد.

- جذب، پذیرش و عرضه عمومی شرکت‌های توانمند استانی در بازار سرمایه
- برگزاری همایش‌ها و جلسات متعدد با موضوع روش‌های تأمین مالی از طریق بازار سرمایه
- جلوگیری از فعالیت غیرقانونی افراد سودجو و فاقد مجوز در حوزه بازار سرمایه و برخورد قاطع با آنان

فصل ۱۲

صنعت‌پیه

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مروری اجمالی بر صنعت بیمه

بیمه به عنوان یک مؤلفه اقتصادی، نقش مهمی در اقتصاد کشورها داشته و هر چه سهم صنعت بیمه در تولید ناخالص داخلی و ضریب نفوذ آن بیشتر باشد اقتصاد آن کشور پیشرفته‌تر خواهد بود. نقش اصلی بیمه، کاهش ریسک است. اما شرکت‌های بیمه در اقتصاد نقشی بیش از این دارند: بدون بیمه، کسب و کارها امکان گسترش ندارند و زمانی که کسب و کار نتواند گسترش پیدا کند، اشتغال ایجاد نمی‌شود. در واقع، ممکن است بنگاه‌های اقتصادی کارکنان خود را اخراج کنند و زمانی که کاری وجود نداشته باشد مشتری و مصرف‌کننده مبلغ کمتری را هزینه کرده و حرکت اقتصاد با کندی به پیش می‌رود. از سوی دیگر، بیمه نقش مستقیمی در ایجاد اشتغال در جامعه داشته و شرکت‌های بیمه با استخدام نیروی انسانی، ایجاد اشتغال کرده و از این جنبه نیز بر اقتصاد کشور تأثیرگذار هستند. در دنیا بخش‌های خدماتی حرف اول را در زمینه اشتغال می‌زنند و بیمه نیز از بخش‌های مثبت و مهم خدمات به شمار می‌آید که رفاه و آسایش مردم را تأمین می‌کند.

علاوه بر این می‌توان به تأثیر بیمه، بخصوص بیمه‌های زندگی، در بخش تولید اشاره کرد. صنعت بیمه از بخش‌های اصلی در حوزه نهادهای مالی است و ضریب نفوذ آن یکی از شاخص‌های توسعه اقتصادی هر جامعه ای است. سرمایه‌گذاری در بخش بیمه علاوه بر حوزه اقتصادی در سایر جنبه‌های روانی-انسانی، کلان‌مدیریتی و از همه مهمتر فرهنگی، نیاز اساسی جوامع امروزی است و عملکرد مثبت و رو به جلوی صنعت بیمه می‌تواند سطح زندگی جوامع را در همه جنبه‌ها افزایش دهد و عامل پیش برنده اقتصاد محسوب شود. بی دلیل نیست که در کشورهای پیشرفته حضور بیمه در همه عرصه‌ها به صورت پررنگ دیده شده و جزء جدایی‌ناپذیر زندگی آنها است.

با توجه به حدوداً ۳۴ شرکت بیمه‌ای فعال در کشور، در استان همدان، بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیتهای بیمه‌ای استان را به عهده دارد و از بین شرکت‌های بیمه‌ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۳ شرکت بیمه‌ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه‌ای مشغول هستند. گفتنی است؛ صنعت بیمه کشور و استان نیاز به تحول در ساختار و نوع کارکرد با توجه به شرایط جدید اقتصادی حاکم بر جهان دارد که با فراهم شدن بسترهای لازم و اهتمام مدیران ارشد کشور و استان و برنامه‌ریزی مطلوب در این حوزه می‌توان در آینده نزدیک تأثیر مثبت این صنعت را در توسعه کشور و استان شاهد باشیم و به ضرایب بالاتر نفوذ بیمه در کشور و استان که از اهداف بالادستی این صنعت در کشور می‌باشد دسترسی پیدا نموده و سهم بالاتری از تولید ناخالص داخلی را برای آن متصور باشیم.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت بیمه، حق بیمه تولیدی، خسارت پرداختی، ضریب نفوذ بیمه

مقدمه

صنعت بیمه به لحاظ توان بالقوه‌ای که در فراهم ساختن زمینه‌های مناسب برای سرمایه‌گذاری‌های کلان دارد در حفظ حقوق بیمه‌گذاران و در نیل به رشد و توسعه اقتصادی کشور اهمیت فراوان دارد. صنعت بیمه دارای نقشی جبران‌کننده و حمایتی در اقتصاد هر کشوری است. موفقیت این صنعت، انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکت‌ها می‌شود. صنعت بیمه، پشتوانه راسخی است که سهم قابل توجهی در تحقق این مهم خواهد داشت. کارگروه تحول در صنعت بیمه کشور، چشم‌انداز و اهداف این صنعت در سال ۱۴۰۴ را ترسیم نموده و راهبردها، سیاست‌ها و برخی از طرح‌ها و پروژه‌های دستیابی به آن اهداف را مشخص کرده است. از مهمترین عوامل مؤثر بر گسترش صنعت بیمه کشور می‌توان به ایفای نقش نظارتی و تنظیم‌گری بیمه مرکزی و خروج از تصدی‌گری، حضور صنعت بیمه کشور در محیط بین‌المللی، گسترش فضای رقابتی در صنعت بیمه، افزایش ضریب نفوذ و تنوع‌بخشی به محصولات بیمه‌ای و نیز ارتقا کمی و کیفی سرمایه انسانی در بیمه مرکزی و صنعت بیمه اشاره نمود. نقش بیمه در بازارهای مالی نقشی اساسی و تعیین‌کننده است. بیمه مرکزی موظف است از طریق شرکت‌های بیمه نسبت به ارتقاء نقش اقتصادی بیمه در تأمین رفاه و امنیت مردم و افزایش ضریب نفوذ بیمه بازرگانی در طول اجرای برنامه به ۷ درصد برسد. افزایش سهم بیمه‌های عمر از حق بیمه‌های تولیدی، افزایش ضریب نفوذ بیمه و تأمین رفاه و امنیت مردم از اهداف پیش‌روی صنعت بیمه کشور و استان می‌باشد. از اینرو ضروری است سیاستگذاران عرصه اقتصادی کشور و در رأس آنها وزارت اقتصاد برای ایفای نقش ویژه‌ای که در رونق تولید از طریق این حوزه (صنعت بیمه) می‌توانند داشته باشند، از تمامی ظرفیت‌های خود حداکثر بهره‌برداری را انجام دهند. شیوع و پروس کووید ۱۹ در اسفند ۱۳۹۸ تاکنون، تأثیرات مخربی بر ارکان مختلف زندگی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... مردم و دولت داشت. البته شیوع و پروس کرونا آثار مثبتی هم در برخی رشته‌های بیمه‌ای به همراه داشت و صنعت بیمه در مجموع توانسته است تاکنون از این بحران همه‌گیر عبور کند. همراهی بخش صنعت بیمه کشور با دولت در این بحران اپیدمی و پرداخت هزینه‌های ناشی از فوت اشخاص بدلیل کرونا از موارد مثبت کارنامه عملکردی صنعت بیمه در سال ۱۴۰۰ بود. صنعت بیمه یک نظام گسترده و چند وجهی است و متغیرهای زیادی در رشد و ارتقاء و بهینه‌سازی آن مؤثرند. با لزوم تحلیل درست از وضعیت موجود صنعت بیمه و اقتصاد کشور می‌توانیم اولویت‌های اصلی صنعت بیمه را با توجه به شرایط و اقتضائات و اهداف این صنعت تعریف نمائیم.

۱-۱۲. سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان

ادامه فشارهای حداکثری آمریکا بر اقتصاد کشور بعد از خروج این کشور از توافقنامه برجام در ادامه نتایج و آثاری که بر اقتصاد کشور داشت در سال ۱۴۰۰ باعث افت محسوس و قابل توجه همکاری و حضور شرکت‌های بیمه اتکایی بین‌المللی در بازار بیمه اتکایی ایران شد. به‌گونه‌ای که کشورهای اروپایی و غربی حاضر به پذیرش ریسک‌های بزرگ در حوزه‌های استراتژیک نظیر حمل‌ونقل، تجارت بین‌الملل و ریسک‌های عرصه‌هایی چون انرژی در این حوزه نشدند. در طرف دیگر بدلائل گفته شده و سایر دلایل، بخش زیادی از ریسک بیمه‌های اتکایی به شرکت‌های بیمه اتکایی داخلی یا توزیع ریسک بین شرکت‌های بیمه‌گر کشور منتقل شد که البته ریسک بزرگی بود و ضرورت ایجاب نمود تا نسبت‌های کلیدی از جمله کفایت سرمایه و ظرفیت نگهداری ریسک این شرکت‌ها به‌گونه‌ای مدیریت و صیانت شود که به هنگام بروز حوادث بزرگ بتوانند در برابر تعهدات خود پاسخگو باشند. در شرایط کنونی و افزایش بی‌سابقه تحریم‌ها و فشار حداکثری بر اقتصاد کشور و همچنین فشارهایی که بر صنعت بیمه کشور خصوصاً در بخش درمان و هزینه‌های پرداخت شده عمر و زندگی به آسیب‌دیدگان ناشی از ویروس کرونا، توجه به سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای گسترش و رونق تولید داخلی و جهش تولید و در نتیجه آن افزایش قدرت اقتصادی را امری ضروری نموده

است که می‌تواند باعث ارتقاء هرچه بیشتر قدرت ملی در این حوزه شود. توجه به بهبود فضای سرمایه‌گذاری در کشور خصوصاً در بازار بیمه‌ها و تأثیراتی که خواهد گذاشت وظیفه صنعت بیمه را سنگین‌تر نموده است. صنعت بیمه خواهد توانست با اجرای سیاست‌ها و مأموریت‌های محوله در سطح کلان توان و قدرت خویش را در تأمین، تشکیل سرمایه و تقویت بنیه سرمایه‌گذاری اقتصادی جامعه نشان دهد و افراد را در برابر مخاطرات و حوادث غیرمترقبه پوشش داده و مسیر سالم سرمایه‌گذاری را برای سرمایه‌های کوچک هموار سازد.

از جهت‌گیری‌های استان در حوزه بازار بیمه می‌توان با طرح مسائل و مشکلاتی همچون حوادث و تشریح مزایا و عواقب خرید بیمه‌نامه‌ها به آگاه‌سازی مردم و فرهنگ‌سازی در شرایط کنونی به گسترش و افزایش ضریب اعمال نفوذ بیمه‌نامه‌ها کمک نمود. اطلاع‌رسانی همگانی از مزایای خرید بیمه‌نامه‌ها به خصوص آتش‌سوزی و سیل و زلزله که مشکلات عدیده‌ای برای عموم مردم ایجاد می‌نماید و در صورت دارا بودن بیمه‌نامه‌ها در این حوزه‌ها جبران مصائب و مشکلات را به همراه خواهد داشت. الزام سازمانی نهادهای دولتی و نیروهای مسلح به خرید بیمه‌نامه‌های مورد نیاز همچون نیروی انتظامی موجب رشد بیشتر امنیت و به تبع رشد بیشتر حق بیمه‌های تولیدی این حوزه خواهد شد و این موضوع نیز از اولویت‌ها و جهت‌گیری‌های صنعت بیمه در استان می‌باشد.

در سال ۱۴۰۰ تلاش‌های فراوانی در سیاست‌گذاری و فعالیت‌های سندیکای مرکزی و استانی بر این موضوع و شناساندن تأثیر عمیق پوشش‌های متنوع بیمه‌ای در زندگی مردم خصوصاً اقشار کم درآمد در مقاطع بحرانی گردیده است. بدیهی است این اقدامات لازم اما کافی نیست و حتماً نیاز به پژوهش و آسیب‌شناسی موجود صنعت بیمه، هماهنگی و اقدامات جدی، همسو و مؤثر از طرف بیمه مرکزی، سازمان‌های اقتصادی کشور و مراجع قانون‌گذار و مشارکت شرکت‌های بیمه دولتی و خصوصی را دارد.

۱۲-۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

امروزه، بیمه جزء لاینفک نظام مالی در هر کشوری است. شرکت‌های بیمه از نهادهای مهم در بازار سرمایه هستند که در کنار دیگر نهادهای مالی در امر تهیه و تخصیص سرمایه و کمک به تأمین مالی واحدهای اقتصادی کمک می‌کنند. صنعت بیمه به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی و نهادهای اقتصادی عمده مطرح بوده و فعالیت سایر نهادها را پشتیبانی می‌کند، بلکه در تسهیل و رونق فعالیت‌های اقتصادی در جامعه نیز نقش اساسی ایفا می‌کند و در اقتصاد و بازار سرمایه، یکی از بخش‌های پیشرو و مهم محسوب می‌شود. در شرایط فعلی، بیمه و بانکداری از ملزومات اقتصاد مدرن هستند و هرگونه فعالیت اقتصادی بدون پشتوانه این دو نهاد، ناموفق خواهد بود. بررسی‌ها نشان می‌دهد که طی سال‌های گذشته، شاهد افزایش نرخ نفوذ بیمه به‌عنوان مهم‌ترین شاخص گسترش بیمه در اقتصاد بوده‌ایم. این موضوع از آنجا حائز اهمیت است که بدانیم، هرچه ضریب نفوذ بیمه در کشوری بیشتر باشد، اقتصاد آن کشور پیشرفته‌تر خواهد بود. از این رو بیمه به‌عنوان یک مولفه اقتصادی، نقش مهمی در اقتصاد کشورها ایفا می‌کند. ضریب نفوذ بیمه شاخصی است که از آن برای مقایسه وضعیت صنعت بیمه کشورها استفاده می‌شود و بیمه مرکزی نیز آمار این شاخص را به‌عنوان معیار نفوذ صنعت بیمه در گزارش‌های سالانه درج می‌کند. این شاخص حاصل تقسیم حق بیمه تولیدی به تولید ناخالص داخلی و بیانگر حرکت سریع‌تر (آهسته‌تر) صنعت بیمه در مقایسه با مجموعه اقتصاد کشور است. البته وضعیت ایران در این شاخص از میانگین کشورهای آسیا و اقیانوسیه هم پایین‌تر است.

براساس آمارهای بیمه مرکزی، ضریب نفوذ بیمه در ایران طی هفت سال گذشته، همواره رو به رشد بوده، به طوری که از رقم ۱,۹ درصد به ۲,۵۲ درصد در سال ۲۰۲۰ رسیده است. از سوی دیگر، اگر این آمارها را با وضعیت جهانی

مقایسه کنیم، نشان می‌دهد که این صنعت در ایران هنوز جای رشد زیادی دارد. طبق آمارها ضریب نفوذ بیمه جهان در سال ۲۰۲۰ به ۷,۴ درصد رسیده است.

۱۲-۳. بررسی و تحلیل شاخص‌های کلان صنعت بیمه

صنعت بیمه یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی اقتصادی کشور از سویی از عمده‌ترین نهادهای اقتصادی همچون نهادهای بازار پول و اعتبار مطرح بوده و فعالیت دیگر نهادها را پشتیبانی می‌کند صنعت بیمه با گردآوری حق بیمه‌های دریافتی، در توسعه اقتصادی دارای نقش مهمی است. واردات، صادرات و سرمایه‌گذاری در شرایط تحریم ریسک آفرین است، لذا باید همه نهادهای مالی و اقتصادی مرتبط با صنعت بیمه با همکاری همدیگر ریسک موجود را پوشش دهند. تحریم‌های اقتصادی آمریکا بیشتر در حوزه بیمه‌ای، بانکی، نفت و سایر کالاهای صادراتی اقتصاد کشور را تحت فشار قرار داده است. بنابراین به وضوح مشخص است که نقش بیمه‌ها در اقتصاد تا چه اندازه می‌تواند پررنگ باشد. ماهیت بیمه امنیت بخشی به جامعه و مردم و پشتیبانی از فعالیتهای اقتصادی و کسب و کارهاست. صنعت بیمه از طریق ارائه آمار عملکرد خود به ویژه رشد حق بیمه و مقدار خسارت پرداختی و بیش از همه بر اساس شاخص نفوذ بیمه و حق بیمه سرانه کوشش کرده است وضعیت خود را تابعی از اوضاع اقتصاد کشور نشان دهد. شاخص‌های مختلفی برای سنجش وضعیت صنعت بیمه مورد استفاده قرار می‌گیرد. براساس این شاخص‌ها می‌توان جایگاه فعلی صنعت بیمه استان را مشخص و براساس آنها موفقیت در سیاست‌های پیش برنده صنعت بیمه را مورد بررسی قرار داد.

۱۲-۴. بررسی و تحلیل شاخصهای عملکردی شرکت‌های بیمه استان

حدود ۳۴ شرکت بیمه‌ای فعال در کشور، تنها شرکت بیمه ایران دولتی بوده و مابقی خصوصی و یا خصوصی می‌باشند. در استان همدان بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیت‌های بیمه‌ای استان را به عهده دارد و از بین شرکت بیمه‌ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۳ شرکت بیمه‌ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه‌ای مشغول هستند.

طبق آمارهای موجود مربوط به تولید ناخالص داخلی استان همدان در سال ۱۳۹۸ برای محاسبه ضریب نفوذ بیمه در استان که در بخش دولتی و خصوصی استفاده خواهیم نمود برابر با مقدار ذیل می‌باشد:

GDP یا تولید ناخالص داخلی استان همدان در سال ۱۳۹۸ برابر با ۴۵۸۵۴۰ میلیارد ریال می‌باشد. بر اساس آمار ارایه شده در مرکز آمار ایران، جمعیت استان همدان در سال ۱۳۹۸، حدود ۱,۸۰۰,۰۰۰ نفر برآورد گردیده است. در جدول (۱-۱۲) اطلاعات آماری از عملکرد تعداد ۱۵ شرکت بیمه‌ای استان همدان در سال ۱۴۰۰ ارائه گردیده و الباقی شرکت‌های بیمه‌ای اطلاعات عملکردی شان را ارائه ننموده‌اند، لذا بررسی عملکردی صنعت بیمه استان در سال ۱۴۰۰ در این گزارش بر اساس اطلاعات ارایه شده ۱۵ شرکت مذکور انجام پذیرفته است.

طبق اطلاعات جدول (۱-۱۲)، شرکت‌های بیمه‌ای مورد بررسی این گزارش در سال ۱۴۰۰ جمعاً دارای ۱۰۳۸۸۱۴۱ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و ۵۵۱۴۹۵۳ میلیون ریال خسارت پرداختی بوده است.

تنها نماینده بیمه‌های دولتی در استان بیمه ایران است که در سال ۱۴۰۰ به میزان ۲۶۰۶۰۰۰ میلیون ریال حق بیمه تولیدی (۲۵ درصد مجموع حق بیمه تولیدی شرکتهای موردبررسی) و ۱۱۶۵۰۰۰ میلیون ریال خسارت پرداختی (۲۱ درصد مجموع حق بیمه تولیدی شرکتهای مورد بررسی) داشته است.

جدول ۱۲-۱. وضعیت عملکرد ۱۲ شرکت بیمه‌های استان در سال ۱۴۰۰

نام شرکت بیمه	حق بیمه تولیدی (میلیون ریال)	خسارت پرداختی (میلیون ریال)	تعداد نمایندگی
۱ بیمه ایران	۲۶۰۶۰۰۰	۱۱۶۵۰۰۰	۱۴۴
۲ بیمه آسیا	۱۷۴۲۷۴۵	۱۰۳۳۵۶۷	-
۳ بیمه دانا	۱۳۵۳۴۴۴	۹۶۷۴۴۹	۳۷
۴ بیمه البرز	۴۶۰۸۹۲	۲۳۶۸۲۷	۳۳
۵ بیمه میهن	۲۰۴۷۸۳	۱۵۶۰۵۴	۱۴
۶ بیمه تجارت نو	۳۷۵۶۴۴	۲۵۰۱۳۰	۷۴
۷ بیمه کارآفرین	۱۸۰۰۰۰	۴۸۰۰۰	۱۵
۸ بیمه دی	۳۴۷۵۴۱	۱۷۷۲۶۳	۲۳
۹ بیمه پارسیان	۷۱۳۱۹۰	۳۱۸۰۹۲	۳۶
۱۰ بیمه سینا	۶۱۴۸۲۶	۳۷۳۹۳۱	۴۱
۱۱ بیمه معلم	۶۴۶۰۰۰	۳۱۱۰۰۰	۳۱
۱۲ بیمه تعاون	۷۵۰۰۰	۲۵۰۰۰	۲۲
جمع کل	۹۳۲۰۰۶۵	۵۰۶۲۳۱۳	-

مأخذ: شرکت‌های بیمه دولتی و خصوصی استان همدان

۱۲-۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

شکی نیست صنعت بیمه استان نیاز به تحول دارد که با فراهم شدن بسترهای لازم و اهتمام مدیران ارشد استان می‌توان در آینده نزدیک پیشرو، مؤثر بودن این صنعت را در توسعه استان شاهد باشیم، ایران کشور حادثه‌خیزی است و آسیب‌پذیر بودن آن در برابر حوادث پیش‌بینی شده و نشده طبیعی بدلیل ضعف در ساختار زیرساختها بر کسی پوشیده نیست. به همین دلیل یکی از راه‌های افزایش ضریب نفوذ بیمه، اجرایی شدن قانون بیمه حوادث همگانی و پوشش ریسک‌های ناشی از حوادث غیرمترقبه است. این صندوق با حمایت نهادهای مرتبط می‌تواند گامی رو به جلو در پیشبرد اهداف صنعت بیمه و انجام رسالت واقعی در این حوزه در کشور بردارد. در این بخش با تشریک اطلاعات کارشناسان بیمه‌های استان و کارشناسان اداره کل توصیه‌های سیاستی در حوزه صنعت بیمه استان را جهت تصمیم‌سازی درست و به موقع توسط مسئولین مربوطه و ارشد استان به شرح ذیل آرایه می‌گردد:

- طرح بیمه مسافران ورودی به استان به منظور تقویت صنعت گردشگری و گسترش و تحت پوشش قرار دادن بخش غالب و دارای مزیت نسبی استان (به عنوان نمونه بخش کشاورزی، صنعت و معدن، میراث فرهنگی و گردشگری و ساختمان) در سطح استان
- گرایش نهادها و مراکز دولتی به برگزاری مناقصه و درخواست‌های منطقی از شرکت‌های بیمه
- امکان وجود رقابت در خدمات بیمه‌ای بین تمام شرکت‌های بیمه‌ای در ارائه خدمات به مردم و مراکز دولتی و ایجاد فرصت برابر جهت افزایش کیفیت خدمات‌دهی بیمه‌ها و جلوگیری از انحصار برخی خدمات به یک بیمه خاص
- جلوگیری از تغییر و تحول بسیار زیاد در ستاد و مدیران ستادی حوزه‌های بیمه‌ای
- حمایت از وضعیت شغلی پرسنل و نیروهای انسانی حوزه صنعت بیمه و برنامه‌ریزی مدون در این بخش

- تعادل بیشتر پلیس و شرکت‌های بیمه‌ای در حوزه خسارات ناشی از آتش‌سوزی و حوادث ساختگی و صحنه‌سازی شده
- پژوهش و آسیب‌شناسی مشکلات صنعت بیمه استان و ارائه راهکارهای بهینه جهت بهبود وضعیت
- تلاش صنعت بیمه استان در جهت شناسایی بازار و طراحی محصولات منطبق با نیازهای مشتری با ایجاد یک بانک اطلاعاتی جامع
- فراهم نمودن بستر ارتقاء صنعت بیمه در بخش بیمه‌های زندگی به عنوان عامل مهم و تأثیرگذار در این حوزه
- تغییر و اصلاح سیستم تعرفه‌ای حق بیمه (که امکان توسعه طرح‌های بیمه‌ای مختلف برای اقشار گوناگون جامعه با درآمدهای مختلف را سلب نموده است)
- الزام دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی و آموزش عالی جهت همکاری و هماهنگی با صنعت بیمه استان در موضوعات مهم و کاربردی صنعت بیمه (وابستگی صنعت بیمه به منابع اطلاعات فنی و موسسات و متخصصان خارجی با همکاری پژوهشی مراکز علمی کشور قابل رفع می‌باشد)
- تلاش در جهت رفع محدودیت‌های موجود در جذب پرتفوی بیمه‌ای خارج از کشور با همکاری بیمه مرکزی و سیاست‌گذاران کلان این حوزه
- رفع ایرادات موجود در جهت تطبیق اساسنامه شرکت‌های بیمه با قانون تجارت
- استفاده بهینه از ظرفیت کامل بیمه‌ای کشور و استان و تلاش در جهت شناسایی و محاسبه دقیق نیاز بیمه کشور به بیمه اتکایی خارجی از سوی صنعت بیمه
- الکترونیکی کردن کلیه فعالیت‌های بیمه و فاصله گرفتن از فعالیت به شیوه‌های سنتی
- توسعه بیمه‌ها و طراحی پوشش‌های به روز و جدید بیمه‌ای و مناسب با شرایط اقتصادی گروه‌های هدف و موقعیت اقتصادی استان
- رونق و تنوع بخشی به شکل و نوع بیمه‌های عمر و زندگی و رقابتی‌تر کردن این فضا با طراحی و تنوع مزایای جانبی بیمه‌ها جهت ترغیب و تشویق بیمه‌گذاران عمر
- افزایش تعامل صنعت بیمه استان و کشور با دیگر نهادهای مالی کشور و استان از جمله بانک‌ها و بازار سرمایه
- ارزیابی عملکرد شرکت‌های بیمه و نظارت مستمر بر فعالیت آنها
- سرمایه‌گذاری بیمه‌ها در بخش کسب و کار، کارآفرینی استان و پوشش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها در این حوزه و حمایت بیمه‌ای از شرکت‌های دانش‌بنیان
- برنامه‌ریزی و هدایت سرمایه‌های بیمه‌ها در جهت حمایت و توسعه کارآفرینی و بهبود محیط کسب و کار و تولید
- تعامل بیشتر شرکت‌های بیمه استان با دستگاه‌های قضایی و تعیین شعبات ویژه جهت رسیدگی به امورات بیمه‌ها

فصل ۱۳

بازار پول و اعتبار

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مروری اجمالی بر بازار پول و اعتبار

در اقتصاد بازار پول و اعتبار به عنوان پشتیبان بنگاه‌ها و خانوارها و فعالان اقتصادی در نظر گرفته شده و همواره نقشی اثرگذار و کارا در فعالیتهای اقتصادی داشته است. اثرگذاری نقش پشتیبانی بنگاه‌ها و فعالان اقتصادی مهم را در پیشرفت‌های زیادی که در بازار پول و اعتبار و نظام پولی و مالی کشور رخ داده است به خوبی می‌توان مشاهده نمود. علاوه بر اصلاح ساختاری سیستم بانکی، اصلاح و یا وضع برخی قوانین حوزه بانکی و تلاش در جهت استفاده از استارت‌آپ‌ها که از رسالت‌های اصلی بانکها و نهادهای بازار پول و اعتبار است می‌توان به ایجاد پویایی و رونق در حوزه تولید، اشتغال و صادرات، برنامه‌ریزی برای کنترل نقدینگی و مهار تورم، جلوگیری از رکود، حرکت به سمت تک نرخی شدن ارز، واگذاری بنگاه‌های اقتصادی و بانک‌ها، هدف‌گذاری نرخ ارز و تعادل بیشتر با صادرکنندگان جهت برگشت ارز حاصله به چرخه اقتصاد و ... به عنوان وظایف تکمیلی این حوزه نام برد. شاید بتوان یکی از اصلی‌ترین مشکلات سیستم پولی و بانکی کشور را بنگاهداری‌های غیرضرور برخی بانک‌ها در بخش‌های مختلف اقتصاد کشور دانست که باعث بازداشتن آنها از رسالت اصلی خود در بسیاری جهات گردیده است، بنابراین انتظار می‌رود سیاست‌گذاران کلان این عرصه بتوانند در جهت تحقق شعارها و عمل به رسالت‌های اصلی این حوزه گام‌های مؤثری بردارند. در سالی که مزین به شعار «تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها» بود می‌توانستیم در حوزه بازار پول و اعتبار با سرازیر نمودن بخش عمده‌ای از تسهیلات بانکی به سمت احیای واحدهای تولیدی راکد و نیمه تعطیل ناشی از مشکلات مالی و ... گام‌های محکمی در حمایت از تولید و مانع‌زدایی از مشکلات بر سر راه تولید واحدهای تولیدی، پشتیبانی حداکثری از واحدهای اقتصادی را برداریم. گفتنی است، شاخص‌های سیستم بانکی استان در سال ۱۴۰۰ دارای نوساناتی بود که در ادامه فصل به تحلیل و توصیف آنها خواهیم پرداخت. از آنجا که برخی بانک‌ها و به تبع آن در سطح استان دارای محدودیت منابع بودند فشار نقدینگی بر بانک‌ها بیشتر و مهار آن در سطح کلان به یکی از مسائل اصلی نظام پولی و شبکه بانکی کشور تبدیل شد. اجرای سیاست‌های پولی و اعتباری شرایط مساعد برای پیشرفت اقتصاد کشور فراهم می‌سازد، از اینرو ضروری است با عملیاتی نمودن درست و به هنگام این سیاست‌ها گام‌های مؤثر و قابل لمس در این حوزه نظام بانکی کشور و به تبع آن استان برداشته شود تا شاهد مرتفع شدن مشکلات باشیم.

واژگان کلیدی: همدان، بازار پول و اعتبار، سپرده‌های بانکی، تسهیلات اعطایی، مطالبات معوق

مقدمه

بازار پول و اعتبار به عنوان پشتیبان بنگاه‌ها و خانوارها و فعالان اقتصادی در نظر گرفته شده و همواره نقشی اثرگذار و کارا در فعالیتهای اقتصادی داشته است. یکی از اصلی‌ترین مشکلات سیستم پولی و بانکی کشور بنگاهداری‌های غیرضرور برخی بانک‌ها در بخش‌های مختلف اقتصاد کشور است که باعث بازداشتن آنها از رسالت اصلی خود در بسیاری جهات گردیده است، اگر مدیران ارشد اقتصادی تولیدکنندگان را در اولویت قرار داده و نسبت به اصلاح قوانین و بخشنامه‌های موجود اقدام و بر ضمانت اجرایی آنها تأکید نمایند، در مسیر تحقق شعار سال ۱۴۰۰ و پشتیبانی و مانع‌زدایی از حوزه تولید گام‌های مؤثری برداشته خواهد شد. اجرای سیاست‌های پولی و اعتباری شرایط مساعد برای پیشرفت اقتصاد کشور فراهم می‌سازد، از این جهت ضروری است با عملیاتی نمودن درست و به هنگام این سیاست‌ها گام‌های مؤثر و قابل لمس در حوزه کشوری بازار پول و اعتبار و به تبع آن استان برداشته شود تا شاهد مرتفع شدن مشکلات باشیم. با این توصیف در این فصل ضرورت دارد تا مسایل مرتبط با بازار پول و اعتبار در سطح ملی و استانی مورد بررسی قرار گیرد.

به همین منظور در بخش اول این فصل سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۴۰۰ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات این بازار و اثرگذاری آن بر بازار پول و اعتبار استان به تبعیت از کل کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های بازار پول و اعتبار استان پرداخته شده است. در بخش پایانی جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت این بازار در استان و توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش‌روی این بازار جهت تقویت و بهبود شرایط موجود و کمک به تصمیم‌سازی‌های مؤثر مسئولان ارشد استان در راستای تحقق شعار سال جدید و ادامه اهداف اقتصادی مرتبط با شعار سال ۱۴۰۰ و مانع‌زدایی از عوامل دخیل در عدم دستیابی به نتایج مطلوب و مورد نظر شبکه بانکی در استان ارائه خواهد شد.

۱۳-۱- سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیری‌های استان

کاهش وابستگی به ارز نفتی طی سال‌های گذشته و آتی از مهمترین اهداف سیاست‌گذاران کلان بازار پول و اعتبار کشور بوده و خواهد بود. امیدواریم با اجرای درست و به موقع تصمیمات پولی و مالی توسط نهادهای ملی و استانی بازار پول و اعتبار شاهد ثبات در نوسانات ارزی و کاهش فشارهای تورمی باشیم. در سال ۱۴۰۰ هم راستا با سیاست‌های تعیین شده از سوی بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار، بانک‌های استان همدان نیز در حوزه‌های مرتبط همگام با تحولات کشوری پیش رفته و در زمینه‌هایی همچون افزایش اعتماد عمومی جهت جذب سپرده‌های مردمی و جذب منابع پولی ارزان قیمت، افزایش تسهیلات اعطایی به بخشهای مختلف اقتصادی، رشد سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت و جذب منابع ارزان قیمت، افزایش تسهیلات اعطایی به بخش‌های مختلف اقتصادی، ارائه تسهیلات وام ازدواج و ... اقدامات جدی انجام داده است.

سیاست‌های اقتصادی بازار پول و اعتبار در کشور و به تبع آن در استان همچون سال‌های گذشته بر محور تداوم و استمرار سیاست‌های سال‌های گذشته از جمله (ایجاد پویایی و رونق درحوزه رونق تولید، اشتغال و صادرات، برنامه‌ریزی برای کنترل نقدینگی و مهار تورم افسارگسیخته، جلوگیری از رکود اقتصادی، حرکت به سمت تک‌نرخ شدن ارز، هدف‌گذاری نرخ ارز و تعادل بیشتر با صادرکنندگان جهت برگشت ارز حاصله به چرخه اقتصاد و ...) خواهد چرخید. علاوه بر تداوم سیاست‌های سالهای گذشته سیاست‌گذاران این حوزه سیاست‌های دیگر نظیر پرداخت تسهیلات به طرح‌هایی که در مناطق محروم و کم‌برخوردار اجرا می‌شوند و یا طرح‌های دانش بنیان، استفاده از جوانان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی نخبه، حمایت از بخش‌های مختلف اقتصادی جهت تحقق شعار سال و مانع‌زدایی

از تحرکات فعال تولیدکنندگان در حوزه پول و اعتبار که بخشی از سیاست‌های استان را در بر خواهد داشت، تسریع در فروش دارایی‌ها و اموال مازاد بانک‌ها، تأکید بر عدم بنگاهداری بانک‌ها، مدیریت صحیح در رعایت سود بانکی و اضافه برداشت جهت کنترل رشد نقدینگی و ایجاد کارگروه‌هایی جهت عملیاتی نمودن این سیاست‌ها در دستور کار قرار گرفته است. هدف اصلی وزارت اقتصاد و بانک مرکزی در سال ۱۴۰۰ ایفای نقش مؤثر خود در پشتیبانی از تولید و رفع موانع موجود و حمایت از پروژه‌های بزرگ و پیشران اقتصادی است. باید توجه داشت که سال ۱۴۰۰ و در ادامه آن در سال ۱۴۰۱ سال محک سیستم بانکی و پیاده‌سازی چند سیاست مهم اقتصادی دولت جدید در این حوزه کاری بوده و ادامه‌دار است، سیاست‌هایی از قبیل:

۱. برنامه‌های دولت برای مهار تورم بر مبنای تدابیر پولی و اعتباری و بودجه‌ای با محوریت بانک مرکزی و سازمانهای مرتبط با بودجه. تدابیری از جنس بکارگیری ابزارهای پولی از جمله کنترل ترازنامه بانک‌ها به طور ماهانه، کنترل نرخ بازار بین بانکی و عملیات بازار باز و همچنین ابزارهای کاهشی ناترازی بودجه
 ۲. پیگیری اصلاح رابطه بین تولیدکنندگان و نیازهای مردم با بانک‌ها
 ۳. توقف دریافت هرگونه سود بانکی در تسهیلات بیش از مصوبات شورای پول و اعتبار
 ۴. تلاش برای حرکت به سمت اعتبارسنجی به جای وثیقه محوری به ویژه در وام‌های خرد به نحوی که افراد خوش حساب در صورت داشتن رتبه اعتباری مطلوب بدون ضامن می‌توانند از بانک‌هایی که حقوقشان را دریافت می‌کنند تسهیلات دریافت نمایند.
 ۵. معرفی سامانه‌ای جهت دریافت گزارشات موارد تخلف و مشکلات از روند مصوبات از سوی مردم
 ۶. تلاش مدیران ارشد بازار پول و اعتبار و اقتصادی دولت برای شناسایی مشکلات و اصلاح سیاست‌های مالی و رفع آنها
 ۷. تمدید اجرای قانون تسهیل تسویه بدهی به شبکه بانکی (حذف سود مرکب از تولید تا پایان سال ۱۴۰۰ تمدید شد) جهت برخورداری کسب و کارها از مزایای قانون مذکور
 ۸. ملزم نمودن بانک‌های دولتی به اینکه در صورت تقاضای تسهیلات‌گیرندگان یا ضامن یا راهن تصویر قرارداد بانکی را در اختیار آنها قرار دهند تا تولیدکنندگان و مردم از حقوق خود آگاه باشند.
 ۹. منتصب نمودن مدیران عامل بانک‌ها بر مبنای شفافیت، رعایت نرخ‌های قانونی، سود عملیاتی، نظارت، تحرک ارزی، هدایت نقدینگی به سمت تولید، عدالت منطقه‌ای، اعتبارسنجی و خروج از بنگاهداری غیرضرور
 ۱۰. انتشار نام و لیست ابر بدهکاران بانکی به عنوانی شروعی بر مبارزه با مفاسد اقتصادی و راهگشایی بر کاهش معوقات بانکی از اقدامات دولت سیزدهم و حوزه اقتصادی دولت به ویژه بازار پول و اعتبار در سال ۱۴۰۰ و ادامه آن در سال ۱۴۰۱ بود.
- در استان همدان علاوه بر تبعیت از سیاست‌های کلان کشوری حوزه پول و اعتبار، پرداخت تسهیلات تکلیفی و حمایت و پشتیبانی از تولید سیاست اقتصادی و جهت‌گیری استان در زمینه بانکی و بازار پول و اعتبار در سال ۱۴۰۰ بوده است، اگر چه سیاست‌های سال گذشته با توجه به شعار سال یعنی (تولید، پشتیبانی‌ها و مانع زدایی‌ها) در راستای افزایش تولید و رفع موانع تولید بوده اما بدلائل گوناگون از جمله بنگاهداری بانک‌ها، هدایت اعتبارات به محل‌های غیر اقتصادی و تورم‌زا، دخالت در بازارهای گوناگون و نبود نظارت‌های لازم متأسفانه منابع جذب شده توسط برخی بانک‌ها در بخش مؤثر اقتصادی یعنی تولید هزینه نگردیده و افزایش رشد اقتصادی استان به نحو مطلوب محقق نشده است.

۱۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

یکی از مهم‌ترین مشکلات سیستم بانکی کشور و در تبعیت از آن سیستم و شبکه بانکی استان در سال ۱۴۰۰، ادامه حمایت از اقشار کم درآمد و پرداخت یارانه‌ها و کمک هزینه‌های رفاهی و معیشتی و وام به مشاغل آسیب دیده از کرونا بود. از دیگر اقدامات مهم و مثبت در حوزه مقابله با تحریم‌های مالی و اقتصادی می‌توان پیگیری فعالیت کانال‌های مالی با کشورها و شرکای تجاری و حذف دلار از تبادلات تجاری با آن کشورها را نام برد. پیشرفت چشمگیر بانکداری الکترونیک و خدمات بانکداری الکترونیک از دیگر تحولات ایجاد شده در شبکه بانکی کشور در سال ۱۴۰۰ می‌باشد. از سیاست‌های اصلاح‌کننده ساختار بانک‌ها تلاش در جهت جلوگیری از بنگاهداری بانک‌ها و هدایت سیل نقدینگی منابع پولی و تسهیلات آنها به سوی حمایت از بخش تولید و کمک به جهش تولید و مانع‌زدایی از عوامل دخیل در راکد ماندن بنگاه‌های تولیدی است. پیگیری فروش اموال مازاد بانک‌ها مثل سال گذشته در دستور کار شبکه بانکی استان بود، موضوعی که باعث افزایش منابع بانک‌ها خواهد شد. در استان همدان علاوه بر تبعیت از سیاست‌های کلان کشوری حوزه پول و اعتبار، پرداخت تسهیلات تکلیفی و حمایت و پشتیبانی از تولید سیاست اقتصادی و جهت‌گیری استان در زمینه بانکی و بازار پول و اعتبار در سال ۱۴۰۰ بوده است، اگر چه سیاست‌های سال گذشته با توجه به شعار سال یعنی (تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها) در راستای افزایش تولید و رفع موانع تولید بوده اما بدلائل گوناگون از جمله بنگاهداری بانک‌ها، هدایت اعتبارات به محل‌های غیر اقتصادی و تورم‌زا، دخالت در بازارهای گوناگون و نبود نظارت‌های لازم متأسفانه منابع جذب شده توسط برخی بانک‌ها در بخش مؤثر اقتصادی یعنی تولید هزینه نگردیده و افزایش رشد اقتصادی استان به نحو مطلوب محقق نشده است. بازار پول و اعتبار استان همدان هم راستا با سیاست‌های کلان کشوری در حوزه مذکور اقداماتی مشابه انجام داده و تحولات همسو و قابل مشاهده‌ای با بازار پول و اعتبار کشوری داشته که از جمله آن می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود: پیگیری اصلاح رابطه بین تولیدکنندگان و نیازهای مردم با بانک‌ها، توقف دریافت هرگونه سود بانکی در تسهیلات بیش از مصوبات شورای پول و اعتبار، تلاش برای حرکت به سمت اعتبارسنجی به جای وثیقه محوری به ویژه در وام‌های خرد به نحوی که افراد خوش حساب در صورت داشتن رتبه اعتباری مطلوب بدون ضامن می‌توانند از بانک‌هایی که حقوقشان را دریافت می‌کنند تسهیلات دریافت نمایند، تلاش مدیران ارشد بازار پول و اعتبار و اقتصادی دولت برای شناسایی مشکلات و اصلاح سیاست‌های مالی و رفع آنها، تمکین از تمديد اجرای قانون تسهیل تسویه بدهی به شبکه بانکی (حذف سود مرکب از تولید تا پایان سال ۱۴۰۰ تمديد شد) جهت برخورداری کسب و کارها از مزایای قانون مذکور، الزام بانک‌های دولتی به اینکه در صورت تقاضای تسهیلات‌گیرندگان یا ضامن یا راهن تصویر قرارداد بانکی را در اختیار آنها قرار دهند تا تولیدکنندگان و مردم از حقوق خود آگاه باشند. لازم به ذکر است آهنگ رشد پایه پولی در دوازده‌ماهه منتهی به دی‌ماه ۱۴۰۰ روند کاهشی را طی کرده به گونه‌ای که رشد پایه پولی دوازده ماهه از ۴۲,۱ درصد در مرداد ماه به ۳۵,۵ درصد در دی‌ماه رسید. پایه پولی در پایان دی‌ماه ۱۴۰۰ معادل ۵۶۷۹,۲ هزار میلیارد ریال نسبت به پایان سال ۱۳۹۹ رشدی معادل ۲۳,۸ درصدی داشته که موجب کاهش سرعت رشد تورم بوده است. حجم نقدینگی در پایان دی‌ماه ۱۴۰۰ معادل ۴۵۰۱۴,۶ هزار میلیارد ریال نسبت به پایان سال ۱۳۹۹ معادل ۲۹,۵ درصد رشد یافت که موجب افزایش تورم بوده است. رفتارشناسی مردم نشان‌دهنده افزایش گرایش به اخذ تسهیلات و کاهش تمایل به سپرده‌گذاری بوده است که این امر توان بانک‌ها را در پرداخت تسهیلات کاهش داده به عبارتی تا مردم سپرده‌گذاری ننمایند بانک قدرت پرداخت تسهیلات را نخواهند داشت. وجود مؤسسات اعتباری و بانک‌های نوظهور خصوصی با سودهای غیرمعارف همیشه یکی از موانع و چالش‌های بزرگ استان همدان

بوده‌اند بگونه‌ای که در بخش جذب منابع بانک‌های دولتی و خصوصی در بسیاری از بانک‌ها رقابت ناسالم در این زمینه قرار داشته و نتوانسته‌اند در تأمین و تخصیص منابع به خوبی عمل نمایند. تسهیلات‌دهی نامناسب به بخش تولید توسط بانک‌های خصوصی از مشکلات دیگر سیستم بانکی در سال ۱۴۰۰ بود، متأسفانه سهم بانکهای خصوصی و مؤسسات از منابع جذب شده به صورت غیر متعارف به بخش تولید بسیار اندک بوده و به نظر می‌رسد بایستی در این زمینه برنامه‌ریزی و هدف‌گذاری لازم انجام شود تا مشابه سایر بانک‌ها در بخش تولید به منظور ایجاد اشتغال پایدار و مؤثر افزایش یابد.

۱۳-۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

جهت اطلاع از وضعیت مدیریت نقدینگی در بانک‌ها شاخص نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک بررسی می‌شود. این شاخص نشانگر تعادل یا عدم تعادل در تراز بانک است و تعادل و تناسب در تراز بانک یکی از فاکتورهای عملکرد مناسب بانک‌ها می‌باشد. استاندارد این نسبت برای بانک‌ها حداکثر تا ۸۰ درصد تعریف شده است و هر چه این نسبت برای بانکی بیشتر محاسبه گردد بیانگر مواجهه بانک با ریسک نقدینگی و ریسک عملیاتی می‌باشد. طبق جدول (۱-۱۳) ملاحظه می‌شود نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌های بانکی مرتبط با بانکهای عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۵٫۹ درصد بوده است که نسبت به سال گذشته معادل ۸٫۴۸ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین طبق اطلاعات در دسترس خالص معوقات بانکی نسبت به سال قبل ۱٫۳۳۱٫۲۹۴ میلیون ریال افزایش یافته است.

جدول ۱-۱۳. آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

عنوان	واحد شمارش	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	تغییرات
نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک	درصد	۷۲٫۰۱	۹٫۶۵	-۸٫۴۸
خالص معوقات بانکی	میلیون ریال	۱۰٫۱۸۸٫۹۵۳	۱۵۲۷٫۲۴۷	۱٫۳۳۱٫۲۹۴

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۳-۱- بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی استان

سپرده وجوهی است که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی طبق ضوابطی به بانک سپرده می‌گردد و سود آن طبق ضوابط و مقررات موجود، محاسبه و پرداخت می‌گردد. همانطور که در جدول (۱-۱۳) مشاهده می‌شود، مانده سپرده‌های بانکی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۴۳۴٫۸۶۴٫۷۷۷ میلیون ریال بوده و نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۳۳٫۵۰ درصدی همراه بوده است. قطعاً یکی از مهمترین وظایف و تکالیف بانک‌ها، اعطای تسهیلات می‌باشد که در این روند، بانک‌ها با تجهیز و تأمین منابع، آنها را در راستای اهداف از قبل تعیین شده در قالب تسهیلات ارائه می‌نماید. طبق جدول ذیل مانده کل تسهیلات بانکی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۸۶٫۶۰۴٫۳۰۱ میلیون ریال بوده و نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۲۲٫۱۸ درصدی همراه بوده است.

جدول ۱۳-۲. آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

(درصد/میلیون ریال)

تغییرات	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	شرح
۳۳.۵۰	۴۳۴,۸۶۴,۷۷۷	۳۲۵,۷۳۱,۵۷۲	مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده
۳۳.۵۰	۴۳۴,۸۶۴,۷۷۷	۳۲۵,۷۳۱,۵۷۲	مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانک‌های استان
۲۲,۱۸	۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱	۲۳۴,۵۷۱,۲۸۱	مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی
۲۲,۱۸	۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱	۲۳۴,۵۷۱,۲۸۱	مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

براساس جدول (۱۳-۳) که مانده سپرده‌های بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۴۰۰ را نشان می‌دهد، بیشترین جذب سپرده به ترتیب مربوط به بانک‌های سپه، ملی و کشاورزی می‌باشد و کمترین میزان جذب سپرده هم به ترتیب مربوط به بانک‌های توسعه صادرات و صنعت و معدن است. یکی از دلایل حجم بالای جذب سپرده در بانک سپه در سال ۱۴۰۰ ادغام این بانک با بانکهای وابسته به نیروهای مسلح (انصار، قوامین، حکمت ایرانیان، مهر اقتصاد، مؤسسه مالی و اعتباری کوثر) می‌باشد. طبق ارقام جدول ذیل در بخش میزان جذب سپرده از سوی بانک‌ها، بیشترین سهم را از میان سپرده‌های سرمایه‌گذاری بانک سپه به خود اختصاص داده و همچنین این بانک در بین سپرده‌های کوتاه‌مدت نیز بیشترین سهم را (۱۷۶,۴۲۵,۵۶۶) میلیون ریال) به خود اختصاص داده است.

جدول ۱۳-۳. مانده سپرده‌های بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۴۰۰ (درصد/میلیون ریال)

نام بانک	سپرده‌های قرض‌الحسنه		سپرده‌های سرمایه‌گذاری		سایر	جمع کل سپرده‌ها
	جاری	پس‌انداز	کوتاه‌مدت	بلندمدت		
ملی	۱۳,۹۳۵,۰۰۰	۹,۷۷۴,۰۰۰	۱۹,۱۴۱,۰۰۰	۲۲,۴۲۷,۰۰۰	۵۸۳,۰۰۰	۶۵,۸۶۰,۰۰۰
ملت	۹,۶۲۲,۸۴۹	۳,۳۷۷,۹۹۲	۱۱,۹۲۴,۸۵۵	۱۳,۵۴۸,۷۴۷	۱,۲۳۷,۶۱۱	۳۹,۷۱۲,۰۵۴
صادرات	۷,۵۶۵,۵۷۸	۵,۹۱۷,۹۵۴	۱۱,۱۸۳,۶۸۰	۱۵,۳۰۰,۵۶۹	۵۴۶,۰۸۸	۴۰,۵۱۳,۸۶۹
کشاورزی	۱۰,۲۰۰,۴۹۲	۴,۵۸۰,۵۳۲	۱۲,۹۱۱,۴۹۲	۹,۷۰۹,۵۶۳	۴,۴۱۲,۱۵۱	۴۱,۸۱۴,۲۳۰
تجارت	۴,۰۴۶,۱۴۶	۲,۵۲۲,۴۳۰	۶,۱۰۴,۲۵۵	۹,۲۱۴,۲۹۱	۹۲۸,۶۶۸	۲۲,۸۱۵,۸۹۰
مسکن	۱,۳۲۳,۵۱۵	۲,۴۵۵,۲۶۳	۲۴,۰۹۶,۸۶۴	۶,۱۶۱,۷۲۲	۴,۸۷۴,۸۳۱	۳۸,۹۱۲,۱۹۵
سپه	۷,۶۹۱,۲۳۵	۳,۹۱۵,۳۳۸	۸۱,۷۶۴,۲۳۶	۲۳,۳۴۳,۱۷۸	۸۹۸,۰۱۳	۱۱۷,۶۱۲,۰۰۰
رفاه	۷,۱۶۹,۸۶۹	۲,۹۳۲,۸۸۷	۳,۵۴۶,۵۰۳	۱۲,۹۶۵,۱۱۰	۳۰۰,۶۹۲	۲۶,۹۱۵,۰۶۱
صنعت و معدن	۸۶,۸۵۳	۹۸۷	۷۰۷,۰۶۱	۱۱,۴۱۲	۱۵,۹۹۲	۸۲۲,۳۰۵
توسعه صادرات	۱۴۸,۱۵۰	۱۷,۶۹۱	۸۳,۵۸۴	۲۸,۷۴۳	۱,۱۲۶	۲۷۹,۲۹۴
پست بانک	۴,۵۵۷,۰۱۶	۶۳۵,۹۲۲	۲,۴۵۲,۴۰۴	۱,۱۵۶,۵۳۳	۲۵,۵۵۴	۸,۸۲۷,۴۲۹
توسعه تعاون	۲,۰۸۸,۷۳۴	۱,۰۷۶,۱۹۳	۲,۵۰۹,۵۳۲	۳,۹۵۶,۶۱۹	۸,۹۲۸	۹,۶۴۰,۰۰۶
مهر ایران	۶,۹۰۴,۴۸۹	۱۴,۲۳۵,۹۵۵	.	.	.	۲۱,۱۴۰,۴۴۴
جمع	۷۵,۳۳۹,۹۲۶	۵۱,۴۴۳,۱۴۴	۱۷۶,۴۲۵,۵۶۶	۱۱۷,۸۲۳,۴۸۷	۱۳,۸۳۲,۶۵۴	۴۳۴,۸۶۴,۷۷۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

طبق جدول (۱۳-۴) در سال ۱۴۰۰ از محل اعتبارات بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان معادل ۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱ میلیون ریال به بخش‌های صنعت و معدن، کشاورزی، مسکن و ساختمان، بازرگانی و خدمات، صادرات و بنگاه‌های زود بازده تسهیلات پرداخت شده است که نسبت به سال ۱۳۹۹ به میزان ۵۲,۰۳۳,۰۱۹ میلیون ریال افزایش داشته که از نظر محاسباتی ۲۲,۱۸ درصد خواهد شد. در سال ۱۴۰۰ در بخش صنعت و معدن، بانک‌های ملی، مهر ایران و تجارت بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش کشاورزی بانک‌های کشاورزی و ملی و سپه بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش مسکن و ساختمان بانک‌های مسکن، تجارت و صادرات بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش بازرگانی و خدمات بانک‌های ملی، ملت و سپه بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته‌اند. در بخش صادرات بانک توسعه صادرات بیشترین میزان تسهیلات و نهایتاً در بخش بنگاه‌های زود بازده بانک تجارت و صادرات بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته است. ذکر این نکته حائز اهمیت است که اعداد و ارقام مربوط به بنگاه‌های زودبازده در بسیاری از بانک‌ها بصورت مجزا قید نشده و در درون دیگر تسهیلات بخش‌های اقتصادی مستتر می‌باشند.

جدول ۱۳-۴. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان به تفکیک بخش‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۰
(درصد/میلیون ریال)

شرح / نام بانک	تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن	تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی	تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان	تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی و خدمات	تسهیلات اعطایی به بخش صادرات	تسهیلات اعطایی برای بنگاه‌های زود بازده	کل تسهیلات اعطایی
ملی	۷,۰۶۷,۸۸۰	۶,۵۶۱,۵۶۶	۱,۶۸۳,۴۲۷	۳۷,۷۶۷,۷۵۲	۱۷۸	۲۸۷,۷۳۴	۵۳,۳۶۸,۵۳۷
ملت	۳,۱۰۹,۶۷۶	۱,۱۶۵,۶۹۱	۳,۷۴۴,۸۶۰	۲۷,۰۰۰,۶۱۸	۰	۰	۳۵,۰۲۰,۸۴۵
صادرات	۲,۷۴۷,۵۱۶	۱,۱۴۲,۰۷۷	۴,۳۹۴,۱۹۶	۱۶,۴۱۱,۴۴۵	۰	۲,۹۵۰,۸۳۸	۲۴,۶۹۵,۲۳۴
کشاورزی	۹۱,۵۹۱	۳۶,۶۱۷,۱۱۷	۴۳۹,۴۱۶	۳۵,۰۷۰,۵۳۳	۰	۰	۴۰,۶۵۵,۶۵۷
تجارت	۶,۰۸۳,۸۳۶	۳,۶۵۰,۳۰۱	۴,۴۶۱,۴۸۰	۶,۰۸۳,۸۳۶	۰	۸,۹۶۳,۵۰۱	۲۰,۲۷۹,۴۵۳
مسکن	۵۶,۰۰۰	۰	۱۲,۴۱۹,۱۷۲	۲,۱۸۵,۶۹۷	۰	۰	۱۴,۶۶۰,۸۶۹
سپه	۴۵۴,۴۴۳,۳	۵۱۹,۳۷۹,۵	۲۱۱,۰۸۳,۳	۸۲۵,۴۱۷,۲۹	۹۱۵,۲۹	۰	۹۲۴,۳۵۳,۴۱
رفاه	۶۳۵,۳۹۰	۱۶۹,۳۹۱	۳,۴۷۲,۰۰۲	۱۲,۴۱۲,۶۵۴	۱۲,۳۱۴	۱,۵۶۶,۳۶۶	۱۸,۲۶۸,۱۱۷
صنعت و معدن	۳,۳۶۵,۸۷۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳,۳۶۵,۸۷۰
توسعه صادرات	۳۱۷,۶۰۳	۰	۰	۴۰۹	۶۲۷,۱۱۰	۰	۹۵۵,۱۲۲
پست بانک	۷۴۸,۰۷۴	۱,۸۶۱,۶۵۹	۲۴۰,۶۱۶	۳,۱۸۱,۶۹۲	۰	۱,۰۲۳,۱۷۱	۷,۰۵۵,۲۱۲
توسعه تعاون	۲,۶۴۷,۷۷۱	۱,۸۹۸,۳۳۷	۱,۱۴۷,۷۴۲	۴,۹۱۷,۸۰۷	۰	۲۸,۳۲۷	۱۰,۶۳۹,۹۸۴
مهر ایران	۶,۵۱۸,۱۸۹	۰	۴۸۸,۸۶۴	۹,۲۸۸,۴۲۰	۰	۰	۱۶,۲۹۵,۴۷۳
سال ۱۳۹۹	۲۶,۹۲۱,۸۹۰	۴۱,۹۷۹,۱۵۰	۴۹,۹۰۹,۶۳۴	۱۰۷,۵۴۹,۷۱۱	۹۱۴,۴۲۰	۷,۲۹۶,۴۷۷	۲۳۴,۵۷۱,۲۸۲
سال ۱۴۰۰	۳۶,۸۳۲,۸۵۲	۶۵۸,۵۸,۴۴۵	۹۸۶,۳۵,۵۷۴	۶۸۸,۱۵۲,۱۷۵	۵۱۷,۶۶۹	۹۳۷,۱۴,۸۱۹	۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

بر اساس اطلاعات جدول (۱۳-۵) از مجموع ۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱ میلیون ریال تسهیلات اعطایی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان معادل ۶۹,۵۳۲,۶۹۹ میلیون ریال تسهیلات فروش اقساطی، معادل ۱۱,۸۸۳,۹۹۳ میلیون ریال تسهیلات مضاربه، معادل ۳۴,۶۱۸,۳۲۵ میلیون ریال تسهیلات مشارکت مدنی، معادل ۵۷,۸۳۶,۰۲۰ میلیون ریال قرض‌الحسنه اعطایی، معادل ۸,۴۰۰,۴۲۸ میلیون ریال تسهیلات اجاره به شرط تملیک، معادل ۲,۲۲۴,۰۰۱ میلیون ریال تسهیلات معاملات سلف، معادل ۱۸۶ میلیون ریال مشارکت حقوقی، معادل ۸,۲۰۴,۲۶۴ میلیون ریال تسهیلات جعاله، معادل ۷,۰۸۰,۰۵۰ میلیون ریال تسهیلات خرید دین و معادل ۸۶,۸۲۴,۳۳۵ میلیون ریال سایر تسهیلات پرداخت شده که بیشترین تسهیلات اعطایی مربوط به سایر و فروش اقساطی و قرض‌الحسنه اعطایی و همچنین کمترین تسهیلات پرداختی مربوط به معاملات سلف و مشارکت حقوقی بوده است.

جدول ۱۳-۵. مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۴۰۰
(میلیون ریال)

فروش اقساطی	مضاربه	مشارکت مدنی	قرض الحسنه اعطایی	اجاره به شرط تملیک	معاملات سلف
۶۹,۵۳۲,۶۹۹	۱۱,۸۸۳,۹۹۳	۳۴,۶۱۸,۳۲۵	۵۷,۸۳۶,۰۲۰	۸,۴۰۰,۴۲۸	۲,۲۲۴,۰۰۱
مشارکت حقوقی	سرمایه گذاری مستقیم	جعاله	خرید دین	سایر	جمع
۱۸۶	۰	۸,۲۰۴,۲۶۴	۷,۰۸۰,۰۵۰	۸۶,۸۲۴,۳۳۵	۲۸۶,۶۰۴,۳۰۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

طبق جدول (۱۳-۶) مانده کل مطالبات غیر جاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک‌الوصول در سال ۱۴۰۰ معادل ۱۱,۵۲۰,۲۴۷ میلیون ریال بوده است و سهم آن از کل تسهیلات حدوداً ۴,۰۲ درصد بوده که نسبت به سال قبل کاهش ۱,۳۳۱,۲۹۴ میلیون ریال را دارا بوده است. همچنین نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری سال ۹۹ نسبت به سال قبل ۷,۳۷- درصد کاهش یافته است.

جدول ۱۳-۶. مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان در سال ۱۴۰۰ (درصد / میلیون ریال)

شرح	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	تغییرات
نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی	۴,۳۴	۴,۰۲	-۷,۳۷
مانده کل مطالبات غیر جاری	۱۰,۱۸۸,۹۵۳	۱۱,۵۲۰,۲۴۷	۱,۳۳۱,۲۹۴

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

در جدول (۱۳-۷) مطالبات غیر جاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک‌الوصول به تفکیک بانکها در سال ۱۴۰۰ نشان داده شده که بیشترین میزان مطالبات مربوط به مطالبات مشکوک‌الوصول است. بیشترین مطالبات سررسید گذشته مربوط به بانک‌های کشاورزی، سپه و مسکن است. همچنین بیشترین مطالبات معوق مربوط به بانک‌های کشاورزی، سپه و مسکن است و نهایتاً بیشترین مطالبات مشکوک‌الوصول مربوط به بانک‌های مسکن، کشاورزی و ملت است.

جدول ۱۳-۷. مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک های استان همدان در سال ۱۴۰۰

(درصد/ میلیون ریال)

شرح	سررسید گذشته	مطالبات معوق	مشکوک الوصول	مانده کل مطالبات غیر جاری
جمع کل سال ۱۳۹۹	۱,۸۸۷,۷۵۴	۱,۵۴۴,۰۴۸	۶,۷۵۷,۱۵۱	۱۰,۱۸۸,۹۵۳
جمع کل سال ۱۴۰۰	۲۵۲,۷۳۴,۲	۸۲۶,۷۰۱,۱	۱۶۹,۰۸۴,۷	۲۴۷,۵۲۰,۱۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

جدول ۱۳-۸. مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک های استان همدان در سال ۱۴۰۰ (درصد/ میلیون ریال)

شرح	سررسید گذشته	مطالبات معوق	مشکوک الوصول	مانده کل مطالبات غیر جاری
ملی	۶۳۶,۲۴۲	۵۳۵,۱۹۶	۴۶۹,۵۸۹	۶۴۰,۰۲۸,۱
ملت	۴۱۱,۱۴۵	۴۲۴,۵۳	۳۵۳,۷۹۶,۱	۱۹۱,۹۹۵,۱
صادرات	۴۳۵,۱۴۰	۲۵۸,۵۲	۶۵۳,۳۲۰	۳۴۶,۵۱۱
کشاورزی	۶۷۰,۹۴۰	۰۹۳,۷۷۱	۷۱۳,۰۴۵,۱	۴۷۶,۷۵۷,۲
تجارت	۱۸۳,۹۱	۶۹۹,۱۰۱	۰۵۸,۴۵۶	۹۴۰,۶۴۸
مسکن	۹۶۳,۴۰۲	۷۵۳,۱۷۲	۹۹۱,۸۷۴,۱	۷۰۷,۴۵۰,۲
سپه	۰۳۳,۴۵۹	۴۹۰,۲۰۸	۸۵۸,۵۱۷	۳۸۱,۱۸۵,۱
رفاه	۹۸۲,۵۰	۲۶۵,۱۴	۲۳۱,۷۲	۴۷۸,۱۳۷
صنعت و معدن	۷۰۷,۱	۷۱۷,۱	۰۲۰,۳۳۳	۴۴۴,۳۳۶
توسعه صادرات	۶۲۲,۱۸	۰	۱۴۹	۷۷۱,۱۸
پست بانک	۶۶۷,۱۰۳	۶۵۶,۷۳	۳۷۵,۳۲	۶۹۸,۲۰۹
توسعه تعاون	۰۴۳,۱۰۰	۸۷۷,۴۳	۸۶۹,۴۰	۷۸۹,۱۸۴
بانک مهر ایران	۹۰۰,۳۶	۰۵۹,۱۴	۴۲۷,۴	۳۸۶,۵۵
سال ۱۳۹۹	۱,۸۸۷,۷۵۴	۱,۵۴۴,۰۴۸	۶,۷۵۷,۱۵۱	۱۰,۱۸۸,۹۵۳
سال ۱۴۰۰	۲۵۲,۷۳۴,۲	۸۲۶,۷۰۱,۱	۱۶۹,۰۸۴,۷	۲۴۷,۵۲۰,۱۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۳-۲- بررسی کارایی بانکها

شعب مختص بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ تعداد ۳۵۵ شعبه بوده که نسبت به سال ۱۳۹۹ (شعب بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان همدان در سال ۱۳۹۹ تعداد ۳۷۳ شعبه بود) ۴,۸۳ درصد کاهش در تعداد را داشته است، یعنی تعداد ۱۸ شعبه از مجموعه شعب استان کاسته شده است و این در حالی است که تعداد پرسنل بانکها با افزایش ۲۳,۲۰ درصدی نسبت به دوره قبل مواجه می باشد، اگر بخواهیم به طور واضح تر بگوئیم، بدین معنی است که تعداد پرسنل بانکهای مورد بررسی در سال ۱۴۰۰ استان نسبت به سال قبل ۶۱۱ نفر افزایش داشته اند. تعداد دستگاه های ATM بانکها در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ طی بررسیها و اطلاعات دریافتی رشد ۲,۰۲ درصدی را نشان می دهد، یعنی تعداد ۲۲ دستگاه ATM به مجموع دستگاه های ATM بانکهای استان افزوده شده است.

در بخش دیگر بررسی و تجزیه و تحلیل کارایی شبکه بانکی استان در سال ۱۴۰۰، نسبت سپرده به شعب در مقایسه با سال ۱۳۹۹ معادل ۳۵۱،۶۹۶ میلیون ریال افزایش و نسبت تسهیلات به شعب نیز معادل ۱۷۸،۴۵۹ میلیون ریال نسبت به سال قبل افزایش داشته است. نکته آخر اینکه نسبت سپرده به پرسنل در مقایسه با سال قبل معادل ۱۰،۳۴۱ میلیون ریال افزایش و نسبت تسهیلات به پرسنل نیز نسبت به سال قبل معادل ۷۳۹،۹ میلیون ریال کاهش داشته است. در نهایت نسبت تعداد دستگاه‌های ATM به شعب دارای افزایش معادل ۷،۵۶ درصدی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال گذشته بوده است. تمام اطلاعات دریافتی درخصوص تحلیل اجزای کارایی بانک‌ها در سال ۱۴۰۰ در جدول (۸-۱۳) به وضوح نشان داده شده است.

جدول ۱۳-۹. آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانک‌های تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۴۰۰

بانک‌های دولتی	واحد شمارش	سال ۱۳۹۹	سال ۱۴۰۰	تغییرات
تعداد شعب	تعداد	۳۷۳	۳۵۵	۱۸
تعداد پرسنل	تعداد	۲،۶۳۳	۳۲۴۴	۶۱۱
تعداد دستگاه ATM	تعداد	۱،۰۸۸	۱۱۱۰	۲۲
نسبت سپرده به شعب	میلیون ریال به تعداد	۸۷۳،۲۷۵	۹۷۱،۲۲۴،۱	۳۵۱،۶۹۶
نسبت تسهیلات به شعب	میلیون ریال به تعداد	۶۲۸،۸۷۷	۸۰۷،۳۳۶	۱۷۸،۴۵۹
نسبت سپرده به پرسنل	میلیون ریال به تعداد	۱۲۳،۷۱۱	۱۳۴،۰۵۲	۱۰،۳۴۱
نسبت تسهیلات به پرسنل	میلیون ریال به تعداد	۸۹،۰۸۹	۸۸،۳۴۹	۷۳۹،۹
نسبت تعداد دستگاه‌های ATM به تعداد شعب	درصد	۲،۹۱	۳،۱۳	۷،۵۶

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بازار پول و اعتبار به عنوان پشتیبان بنگاه‌ها و خانوارها و فعالان اقتصادی در نظر گرفته شده و همواره نقشی اثرگذار و کارا در فعالیتهای اقتصادی داشته است. در بخش بازار پول و اعتبار استان طی سال ۱۴۰۰، نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌های بانکی مرتبط با بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۴۰۰ معادل ۶۵،۹ درصد بوده است که نسبت به سال گذشته معادل ۸،۴۸ درصد کاهش را نشان می‌دهد. همچنین طبق اطلاعات در دسترس خالص معوقات بانکی نسبت به سال قبل ۱،۳۳۱،۲۹۴ میلیون ریال افزایش یافته است. مانده سپرده‌های بانکی در سال ۱۴۰۰ معادل ۴۳۴،۸۶۴،۷۷۷ میلیون ریال بوده و نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۳۳،۵۰ درصدی همراه بوده است. همچنین مانده تسهیلات بانکی در سال ۱۴۰۰ معادل ۲۸۶،۶۰۴،۳۰۱ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۹ با رشد ۲۲،۱۸ درصدی همراه بوده است. از اهم مشکلات سیستم بانکی، تسهیلات معوق، تسهیلات تکلیفی اجباری و دستوری، مطالبات از دولت و بدهی به بانک مرکزی و ... می‌باشد، لذا بازنگری سیاستهای پولی کلان کشور مطابق با شرایط روز اقتصاد می‌تواند کمک‌کننده به بهبود وضعیت نظام پولی کشور و استان باشد. از اینرو به منظور مقابله با چالش‌های یاد شده، انجام اصلاحات ساختاری در قوانین و بخشنامه‌ها در

نظام پولی و بانکی کشور و جهت‌دهی قوانین و مقررات در حوزه مانع‌زدایی و پشتیبانی از تولید در حوزه پول و اعتبار ضروری است. در این راستا پیشنهادات راهبردی ذیل راه‌گشا خواهد بود:

- تلاش جهت حرکت به سمت بانکداری اسلامی
- ضرورت هدایت نقدینگی به سمت تولید و فعالیتهای مولد اقتصادی
- اصلاح قوانین و محدودیت‌های بانکی جهت ارائه هرچه بیشتر و بهتر خدمات و پرداخت تسهیلات
- تقویت و اصلاح سیستم نظارتی بانک‌ها درخصوص پرداخت تسهیلات با قوانین و بخشنامه‌های بانکی قانونی و قضایی
- سرازیر نمودن تسهیلات اعطایی بانک‌ها به سمت تولید و حمایت از تولیدکنندگان و احیای واحدهای تولیدی راکد و دارای مشکلات مالی
- همکاری بانک‌ها، تولیدکنندگان و قوه قضائیه در مباحث مربوط به مانع‌زدایی از مشکلات بانکی تولیدکنندگان و تصویب قوانین و ضمانت اجرایی قوانین در این حوزه
- شناسایی و حذف قوانین مخل در حوزه‌های مختلف اقتصادی و مانع‌زدایی از عوامل مؤثر و مخل در این حوزه‌ها
- پیگیری جهت افزایش حدود اختیارات بانک‌های استانی در پرداخت تسهیلات به منظور افزایش سرعت و سهولت تصمیم‌گیری و انجام اقدامات به موقع در راستای حمایت از واحدهای تولیدی و کمک به ایجاد اشتغال پایدار
- همکاری و هماهنگی و حمایت نهادهای قضایی و مسئولین ارشد حاکمیتی استان جهت پیگیری وصول مطالبات معوق و مشکوک‌الوصول و بازگرداندن منابع به چرخه اقتصادی و افزایش قدرت اعتباردهی بانک‌ها
- جلوگیری از بنگاهداری بانک‌ها و اختصاص منابع بانکی به بخش‌های غیر مولد

فصل ۱۴

نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر نرخ تورم و شاخصهای قیمتی

نرخ تورم بیانگر تغییر در سطح عمومی قیمت‌ها در واحدی از زمان است. سطح عمومی قیمت‌ها از متوسط قیمت‌های نسبی کالاهای گوناگون بدست می‌آید. نرخ تورم در واقع شاخصی برای اندازه‌گیری تغییرات قدرت خرید پول است. در علم اقتصاد تورم ملایم برای سلامت جامعه مفید است و مقدار این نرخ غالباً بین ۲ تا ۴ درصد است. بیشتر از این نرخ، تورم برای جامعه اثرات مفید خودش را از دست می‌دهد و اثرات مضر آن افزایش می‌یابد؛ به‌طوریکه افزایش تورم موجب کاهش رشد اقتصادی یک جامعه می‌شود. در واقع تورم با برهم زدن علامت‌دهی قیمت‌های نسبی، موجب تخصیص ناکارآمد منابع می‌شود و از این طریق موجب کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی در بلندمدت می‌شود. اقتصاد ایران، تقریباً ۵۰ سال است که در دام تورم مزمن بالا افتاده است و هزینه این تورم بالا بر دوش تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان ایران سنگینی می‌کند. اقشار با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان بیشتر از این افزایش تورم آسیب می‌بینند. استان همدان نیز به تبع از ایران از این امر مستثنی نمی‌باشد. از این رو، مقدار مطلق تورم استان همدان که میانگین آن بیش از ۳۵ درصد است؛ هنوز حکایت از فشار تورمی بالا بر اقتصاد استان همدان دارد. شایان ذکر است که تحلیل اجزای شاخص قیمت مصرف‌کننده استان همدان نشان می‌دهد، بیشترین تورم سالانه و نقطه به نقطه به اقلام مبلمان و لوازم خانگی، حمل و نقل، خوراک و آشامیدنی‌ها، پوشاک و کفش مربوط می‌باشد که حجم با اهمیتی از سبد هزینه خانوارهای با درآمد متوسط به پایین را در بر می‌گیرد. این موضوع نشان‌دهنده بالا بودن هزینه‌های سبد مصرفی خانوارها در استان همدان می‌باشد. با این حال، مقایسه تورم استان همدان با تورم کشوری نشان می‌دهد، استان همدان دارای تورم کمتری در سال ۱۴۰۰ بوده است. بررسی روند ماهانه نرخ تورم کشور و استان همدان در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد؛ این نرخ در استان همانند نرخ تورم کشور در شش ماه ابتدای سال روند صعودی را تجربه کرده ولی از آبان ماه سال ۱۴۰۰ یک روند نزولی ملایم را دنبال کرده است. با مقایسه نرخ تورم استان با نرخ تورم کشور در سال ۱۴۰۰ می‌توان گفت که متأسفانه نرخ تورم در استان همدان از فروردین‌ماه تا مهرماه بیشتر از میانگین کشوری بوده است و از آبان‌ماه لغایت اسفندماه ۱۴۰۰ کمتر از میانگین کشوری شده است؛ به‌طوری‌که استان همدان در اسفند ماه سال ۱۴۰۰ به جایگاه کم‌تورم‌ترین استان کشور دست یافته است.

واژگان کلیدی: شاخص بهای مصرف‌کننده، تورم، شاخص کل، نرخ تورم ماهانه، نرخ تورم نقطه به نقطه

مقدمه

پدیده تورم در علم اقتصاد بخودی خود دارای مشکل و مذموم نیست. آنچه پدیده تورم را مشکل‌زا و به معضل تبدیل می‌کند میزان نرخ آن است. از دید غالب جریان اقتصاد کلان تورم ۲ تا ۴ درصد حتی برای سلامت اقتصاد مفید می‌باشد. بالاتر از این نرخ است که مشکلات تورم آشکار می‌شود. تورم بالا و مزمن موجب پیامدهای ناخواسته و نامطلوب اقتصادی، سیاسی و فرهنگی گسترده‌ای می‌باشد. در تورم بالا، آثار و تبعات منفی تورم از آثار و تبعات مثبت تورم فزونی می‌گیرد، از اینرو موجب اختلال در نظام اقتصادی و حتی بحران می‌شود. تورم بالا با برهم‌زدن علامت‌دهی قیمت‌های نسبی، موجب تخصیص ناکارآمد منابع می‌شود و از این طریق موجب کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی در بلندمدت می‌شود. تورم بالا، قدرت خرید گروه‌های با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان را به شدت کاهش می‌دهد و از طرف دیگر درآمد صاحبان اموال را با افزایش ارزش اموال آنها افزایش می‌دهد، از اینرو، تورم بالا موجب افزایش توزیع نابرابر ثروت در جامعه می‌شود. تورم خود از افزایش هزینه‌های عمومی جامعه زاییده می‌شود اما از طرف دیگر کنترل هزینه‌های عمومی جامعه را نیز به شدت دچار مشکل می‌کند و سیاست‌گذاران را در مارپیچ تورمی و هزینه به دام می‌اندازد. از اینرو سیاست‌گذار برای اجتناب از پیامدهای افزایش مالیات‌گیری مستقیم برای تأمین افزایش هزینه‌ها به منابع بانک مرکزی رجوع می‌کند و از بانک مرکزی به‌طور مستقیم یا غیر مستقیم استقراض می‌کند که این خود موجب افزایش تورم می‌شود. این سیاست موجب تداوم تورم بالا، مزمن شدن آن و آسیب‌های جبران ناپذیری به اقتصاد می‌شود. اقتصاد ایران، تقریباً ۵۰ سال است که در دام تورم مزمن بالا افتاده است و هزینه این تورم بالا بر دوش تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان کشور سنگینی می‌کند. اقشار با درآمد ثابت نظیر کارگران قراردادی و بازنشستگان بیشتر از این افزایش تورم آسیب می‌بینند. استان همدان نیز به تبع از این امر مستثنی نمی‌باشد.

در این فصل وضعیت شاخص تورم در استان همدان در مقایسه با کشور در سال ۱۴۰۰ بررسی می‌شود. ابتدا به تعریف تورم و روش‌های اندازه‌گیری آن؛ انواع تورم و منشأ آن پرداخته می‌شود. سپس اثرات منفی تورم بر اقتصاد و چگونگی مبارزه با تورم توضیح داده می‌شود. آنگاه، تورم استان همدان و جایگاه استان همدان در مقایسه با کشور مورد ارزیابی قرار می‌گیرد و در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از بررسی وضعیت تورم استان، توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن معضل تورم ارائه می‌شود.

۱۴-۱- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

تورم در علم اقتصاد انواعی دارد که عبارتند از ۱. تورم ملایم و خفیف: این تورم به افزایش ملایم سطح عمومی قیمت‌ها گفته می‌شود. مقدار این تورم بین ۲ تا ۴ درصد در سال برای کشورهای پیشرفته است و برای کشورهای توسعه‌نیافته بین ۴ تا ۸ درصد در سال می‌باشد. این تورم برای اقتصاد مفید است؛ ۲. تورم بالا و زیاد: تورم بالا و زیاد برای کشورهای پیشرفته بین ۴ تا ۱۲ درصد در سال است و برای کشورهای توسعه‌نیافته بین ۱۲ تا ۲۵ درصد در سال می‌باشد. این تورم برای اقتصاد مضر است؛ ۳- تورم بسیار شدید: معیار تورم بسیار شدید برای کشورهای پیشرفته بیشتر از ۱۲ درصد و برای کشورهای توسعه‌نیافته بیشتر از ۲۵ درصد است. این تورم موجب سقوط اقتصادی جامعه می‌شود؛ ۴. ابر تورم: تورم‌های بیشتر از ۱۰۰ درصد را ابر تورم می‌گویند. در واقع ابر تورم مصداقی خاص از تورم بسیار شدید است.

منشأ تورم

پدیده تورم به‌قول فریدمن همیشه و همه جا یک پدیده پولی است. این سخن دلالت بر این دارد که آنچه موجب تورم می‌شود افزایش میزان نقدینگی و پول نسبت به کالاهای موجود در جامعه است که موجب بر هم خوردن تعادل

میان کالاهای موجود در جامعه با مقدار نقدینگی یا پول در گردش می‌شود. بنابراین سایر منشأهای تورم از قبیل تورم ناشی از فشارهزینه و ناشی از فشار تقاضا دیگر چندان قابل دفاع نمی‌باشد.

اثرات تورم بر اقتصاد

تورم بالا و ابر تورم آثار منفی گوناگونی بر جامعه و نظام اقتصادی برجای می‌گذارند که جبران و اصلاح این آثار به‌سادگی امکان‌پذیر نیست. این آثار و عوارض منفی عبارتند از:

- اثر تخصیصی: تورم بالا و ابر تورم علامت‌دهی قیمت‌های نسبی را ناکارآمد می‌کند و با برهم زدن محاسبات اقتصادی موجب تخصیص ناکارآمد منابع و نهاده‌های تولیدی در جامعه می‌شود. از اینرو علاوه بر کاهش بهره‌وری نهاده‌های تولیدی و کاهش رشد اقتصادی موجب افزایش شدت چرخه‌های تجاری در اقتصاد می‌شود.
- کاهش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری: تورم بالا و ابر تورم انگیزه پس‌انداز کردن را کاهش می‌دهد. از طرف دیگر تورم بالا و ابر تورم موجب افزایش مصرف در زمان حال و کاهش منابع مالی در دسترس برای سرمایه‌گذاری می‌شود.
- کاهش منابع در دسترس مالی برای اعتباردهی: تورم بالا و ابر تورم اعتباردهندگان اقتصادی را جریمه می‌کند. از اینرو، انگیزه نظام پولی و مالی اقتصاد برای دادن اعتبار را به‌شدت کاهش می‌دهد؛ بنابراین میزان منابع در دسترس برای دادن اعتبار از مجاری رسمی به‌شدت کاهش می‌یابد و از طرف دیگر بازار اعتبار غیررسمی با نرخ بهره بسیار بالا تشکیل می‌شود.
- افزایش نااطمینانی در جامعه: تورم بالا و افسارگسیخته موجب می‌شود فعالان اقتصادی و صاحبان کسب‌وکار در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی‌های خود دچار بلاتکلیفی و نااطمینانی مضاعف شوند؛ چراکه وجود تورم بالا و فزاینده، بنگاه‌های اقتصادی را در زمینه برآورد درآمد و هزینه، به‌شدت دچار مشکل می‌سازد. در این حالت، شرکت‌ها به‌طور ناخواسته به مصرف سرمایه خود می‌پردازند. بنابراین تورم بالا و فزاینده با افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار موجب کاهش میزان سرمایه‌گذاری و کاهش رشد پایدار بلندمدت در اقتصاد می‌شود.
- اثر توزیعی: تورم بالا و ابر تورم موجب توزیع نامناسب درآمد به‌نفع ثروتمندان و صاحبان املاک و مستغلات و به ضرر فقیران و صاحبان درآمد ثابت می‌شود. در واقع این نوع تورم، درآمد و قدرت خرید اقشار محروم و ضعیف را به جیب ثروتمندان انتقال می‌دهد و از این طریق موجب افزایش توزیع نابرابر ثروت در جامعه می‌شود.
- افزایش هزینه‌های جاری دولت: دولت خود مصرف‌کننده بزرگ اقتصادی است. افزایش تورم موجب فشار کارمندان و کارکنان دولت به دولت برای افزایش حقوق می‌شود. این فشار موجب ایجاد پدیده مارپیچ تورم-هزینه-تورم در شرایط تورمی می‌شود، چراکه در اغلب موارد دولت حقوق کارمندان خود را افزایش می‌دهد.
- ایجاد اقتصاد دستوری قیمت‌گذاری: تورم بالا و فزاینده، موجب افزایش شدید نارضایتی مردم می‌شود. از اینرو انگیزه سیاست‌گذاران پولیست را برای کاهش این نارضایتی افزایش می‌دهد. سیاست‌گذاران پولیست در این حالت به‌دنبال درمان سریع و فوری کاهش تورم دست به‌تنظیم بازار که همان سیاست قیمت‌گذاری‌های دستوری است می‌زنند. قیمت‌گذاری‌های دستوری نیز خود موجب کاهش سرمایه‌گذاری؛ افزایش نااطمینانی محیط کسب‌وکار و کاهش تولید کالاهای قیمت‌گذاری شده و افزایش کمبود آن کالاها و افزایش شدیدتر قیمت آن کالاها می‌شود.
- برهم زدن موازنه تجارت خارجی: افزایش تورم در داخل کشور موجب کاهش رقابت‌پذیری محصولات داخلی نسبت به محصولات خارجی می‌شود؛ از اینرو میزان صادرات کاهش و میزان واردات افزایش می‌یابد.
- ورشکستگی تولید داخلی: تورم موجب افزایش نرخ ارز می‌شود. دولت‌ها از جمله دولت ایران معمول در این حالت به سرکوب نرخ ارز می‌پردازند. در این حالت، با افزایش مصنوعی قدرت خرید پول داخلی و کاهش

مصنوعی قدرت خرید پول خارجی، تولیدات داخلی مزیت صادراتی خود را بیش از پیش از دست داده و تداوم این روند موجب ورشکستگی زنجیره‌ای تولیدات داخلی با افزایش زیاد واردات خارجی می‌شود.

-روش مبارزه با تورم

اگر گفته فریدمن صادق باشد تنها یک راه برای مبارزه با تورم وجود دارد و آن کنترل مقدار حجم پول است. بنابراین از سیاست‌هایی که موجب افزایش حجم پول نسبت به کالاهای موجود در جامعه می‌شود باید اجتناب شود که عبارتند از:

- افزایش کسری بودجه دولت
- پولی‌سازی کسری بودجه دولت
- قیمت‌گذاری‌های دستوری
- اعطای یارانه‌ها و تسهیلات تکلیفی تولیدی
- ایجاد موانع تولید اعم از قوانین و مقررات مخل تولید و کسب‌وکار
- ایجاد انحصارهای کاذب و موانع ورود به بازار
- عدم استقلال بانک مرکزی
- عدم آزادسازی تجارت و ایجاد موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای بسیار برای تولید

۱۴-۲- بررسی وضعیت شاخص‌های قیمتی استان

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط کل خانوارها اعم از شهرنشین و روستانشین به مصرف می‌رسد. این شاخص به‌عنوان وسیله‌ای برای اندازه‌گیری سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها، یکی از بهترین معیارهای سنجش تغییر قدرت خرید پول در داخل کشور، به‌شمار می‌رود. از اینرو محاسبه نرخ تورم برای اندازه‌گیری و تحلیل تغییر قدرت خرید پول و سایر شاخص‌های مذکور ضرورت دارد.

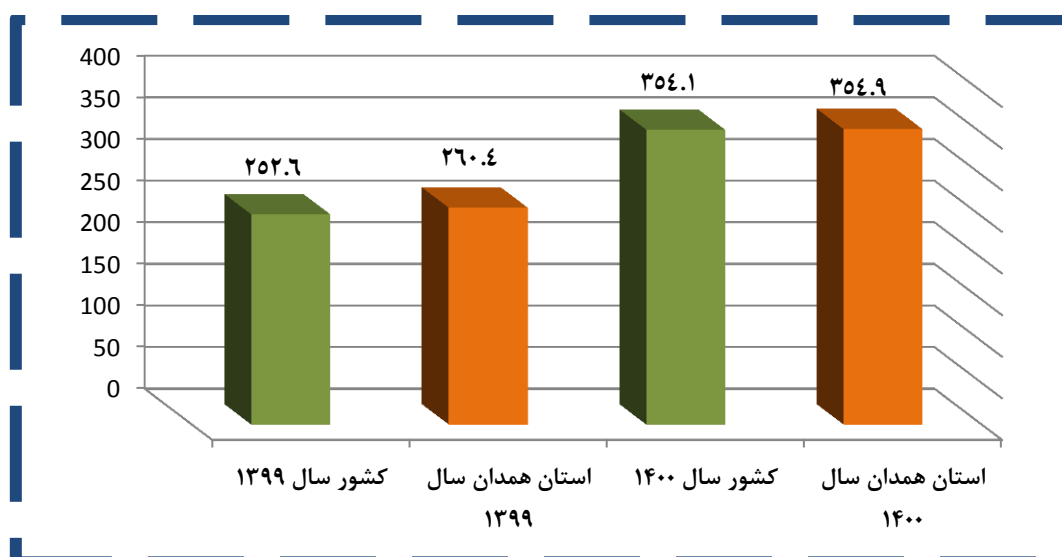
جدول (۱-۱۴) و نمودار (۱-۱۴) نشان می‌دهد براساس سال پایه ۱۳۹۵ متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان در سال ۱۳۹۹ معادل ۲۶۰,۴ واحد بوده است که با ۹۴,۵ واحد افزایش در سال ۱۴۰۰ به ۳۵۴,۹ واحد رسیده است. این مقدار افزایش تورم حدود ۳۶,۳ درصدی را برای استان همدان در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. به‌عبارتی شهروندان استان همدان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹، ۳۶,۳ درصد از قدرت خرید خود را از دست داده‌اند. متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده کشوری در سال ۱۳۹۹ برابر با ۲۵۲,۶ واحد بوده که با ۱۰۱,۶ واحد افزایش در سال ۱۴۰۰ به ۳۵۴,۱ واحد رسیده است. این مقدار افزایش تورم حدود ۴۰,۲ درصدی را برای کل کشور نشان می‌دهد. از اینرو، مقایسه تورم استان همدان با تورم کشوری نشان می‌دهد، استان همدان دارای تورم کمتری در سال ۱۴۰۰ بوده است. با این حال، مقدار مطلق تورم استان و کشور در سال ۱۴۰۰ همانند سال ۱۳۹۹، بسیار بالا است که نشان می‌دهد سیاست‌گذاری پولی کشور هنوز موفق نشده است تورم را کنترل کند و میزان آن را به صورت معنی‌داری کاهش دهد.

جدول ۱۴-۱. مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف کننده استان همدان و کشور

طی سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

شاخص کل قیمت	استان همدان		کل کشور	
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰
	۲۶۰,۴	۳۵۴,۹	۲۵۲,۶	۳۵۴,۱
نرخ تورم (درصد)	۳۶,۳	۴۰,۲		

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۱. متوسط شاخص بهای مصرف کننده استان همدان و کشور طی سال های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۴-۲. نرخ تورم سالانه کل خانوارهای استان همدان در سال ۱۴۰۰ (درصد)

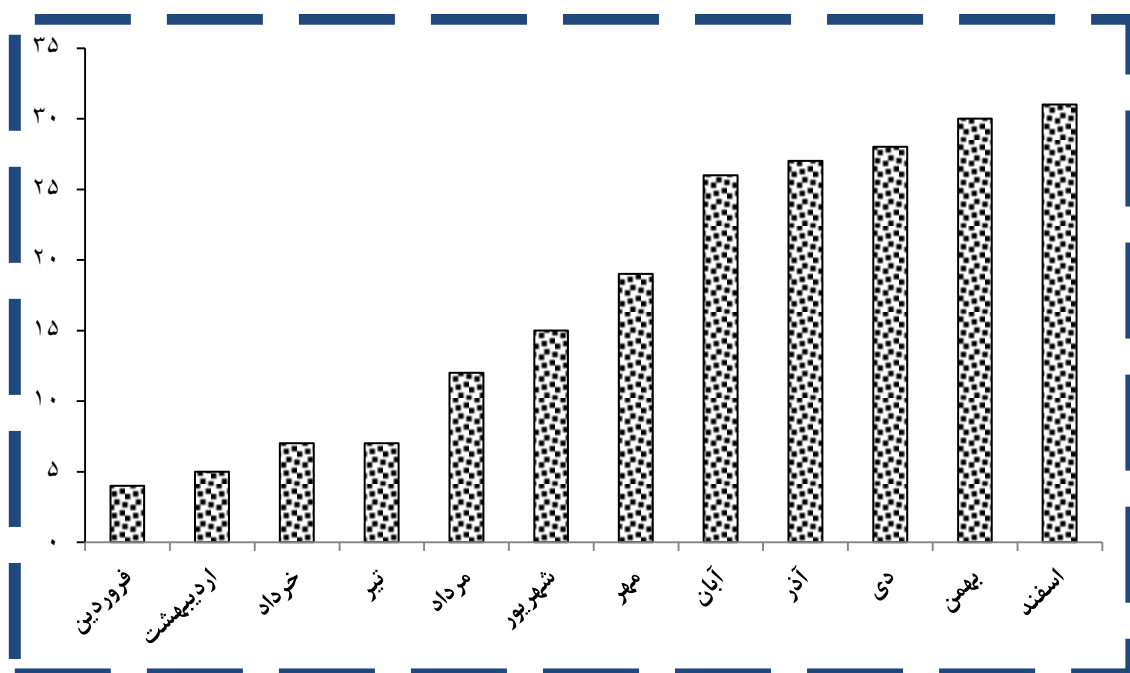
شرح	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور
استان همدان	۴۲,۳	۴۴,۴	۴۶,۳	۴۷,۴	۴۷,۸	۴۷,۶
کشور	۳۸,۹	۴۱	۴۳	۴۴,۲	۴۵,۲	۴۵,۸
رتبه استان همدان در کشور به لحاظ بیشترین تورم	۴	۵	۷	۷	۱۲	۱۵
استان همدان	۴۶,۵	۴۴,۲	۴۲,۱	۴۰,۲	۳۸,۱	۳۶,۳
کشور	۴۵,۴	۴۴,۴	۴۳,۴	۴۲,۴	۴۱,۴	۴۰,۲
رتبه استان همدان در کشور به لحاظ بیشترین تورم	۱۹	۲۶	۲۷	۲۸	۳۰	۳۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۲. مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران

نمودار ۱۴-۳. رتبه تورم استان همدان در بین استان‌های کشور در سال ۱۳۹۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۴-۳- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی

همانطور که از جدول (۲-۱۴) و نمودار (۲-۱۴) مشاهده می‌شود، تورم سالانه کشوری و استانی منتهی به ماه‌های سال ۱۴۰۰ در شش‌ماه اول سال ۱۴۰۰ رو به افزایش داشته است با این حال در شش‌ماه دوم سال این روند معکوس شده و رو به کاهش نهاده است. منتهای روند کاهش تورم استان همدان بیشتر از تورم کشوری بوده است به‌گونه‌ای که در هفت‌ماه اول سال ۱۴۰۰، تورم استان همدان بیشتر از نرخ تورم سالانه کشوری می‌باشد، اما از آبان ماه به بعد

تورم استان همدان کمتر از تورم سالانه کشوری می‌شود، به‌طوریکه همانطور که نمودار (۱۴-۳) نشان می‌دهد؛ استان همدان از رتبه ۴ کشوری در بیشترین تورم به رتبه ۳۱ کشوری در بیشترین تورم صعود می‌کند که بدین معناست استان همدان در میان کل استان‌های کشور در اسفندماه سال ۱۴۰۰ دارای کمترین میزان تورم بوده است. گرچه مقایسه نسبی پیشرفت خوب استان همدان را نسبت به سایر استان‌ها نشان می‌دهد اما باز هم میزان مطلق تورم چه در کشور با مقدار ۴۰,۲ درصد و چه در استان با مقدار ۳۶,۳ درصد هنوز بسیار بالا است که ضرورت دارد توجهی جدی برای حل این معضل شود. این مقایسه نشان می‌دهد که در بیشتر ماه‌های سال نرخ تورم استان از میانگین نرخ تورم کشور بیشتر بوده و این موضوع بیانگر بالا بودن هزینه‌های سبد مصرفی خانوار در استان نسبت به میانگین کشوری است.

۱۴-۴- بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی استان

همانطور که از جداول (۱۴-۳) و (۱۴-۴) مشاهده می‌شود در فروردین ماه ۱۴۰۰، از لحاظ تورم سالانه، قلم حمل و نقل با ۶۳,۶ درصد نسبت به سایر اقلام بیشترین تورم را تجربه کرده است. هزینه مبلمان و هزینه خوراکی و آشامیدنی‌ها نسبت به سایر اقلام دارای تورم درخور توجهی هستند که تقریباً بیشترین تورم را بعد از حمل و نقل تجربه کرده‌اند. از لحاظ تورم نقطه به نقطه نیز در فروردین ماه این اقلام تقریباً بیشترین تورم را نسبت به سایرین تجربه کرده‌اند. در اردیبهشت ماه نیز چنین روند مشابهی تجربه می‌شود. می‌توان گفت چنین روند مشابهی نیز در سایر ماه‌ها از لحاظ تورم سالانه و نقطه به نقطه تجربه می‌شود. با این حال با گذشت زمان و رسیدن به انتهای سال از شدت تورم این اقلام کاسته می‌شود. این کاهش شدت خود را در کاهش تورم نقطه به نقطه این اقلام نشان می‌دهد به‌طوریکه تورم نقطه به نقطه قلم مبلمان کاهش درخور توجهی را تجربه کرده است. با این حال حمل و نقل و خوراکی با وجود کاهش، شاهد چنین کاهشی در تورم نقطه به نقطه نبوده‌اند. همچنین تورم نقطه به نقطه قلم پوشاک، بهداشت و درمان و آموزش کاهش کمتری را تجربه کرده‌اند.

جدول ۱۴-۳. نرخ تورم سالانه کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۰ (درصد)

شرح	خوراکی و آشامیدنی‌ها	دخانیات	پوشاک و کفش	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	بهداشت و درمان
فروردین	۴۶,۲	۳۸,۸	۳۸	۳۰,۹	۵۸,۶	۲۸,۶
اردیبهشت	۴۹,۷	۴۱,۳	۴۰,۶	۳۲,۶	۶۲,۳	۲۸,۷
خرداد	۵۳	۴۳,۴	۴۳	۳۴,۳	۶۵,۵	۲۸,۸
تیر	۵۴,۷	۴۳,۶	۴۵	۳۵,۱	۶۷,۲	۳۰,۴
مرداد	۵۶,۳	۴۲,۱	۴۶,۶	۳۴,۵	۶۷,۵	۳۱,۹
شهریور	۵۷,۵	۴۰,۹	۴۷,۷	۳۳,۱	۶۶,۷	۳۳,۳
مهر	۵۸,۳	۳۸,۷	۴۸,۳	۳۱,۲	۶۴,۲	۳۳,۷
آبان	۵۶,۱	۳۵,۲	۴۸,۴	۲۹,۲	۶۰	۳۳,۸
آذر	۵۳,۳	۳۲,۱	۴۸	۲۷,۶	۵۵,۱	۳۳,۲
دی	۵۰,۶	۳۰,۱	۴۷,۲	۲۶,۲	۴۹,۹	۳۲,۹
بهمن	۴۷,۵	۲۸,۴	۴۶,۲	۲۴,۸	۴۵,۱	۳۲,۶
اسفند	۴۵	۲۷,۶	۴۵,۱	۲۳,۲	۴۰,۷	۳۲,۳
میانگین	۵۲,۳۵	۳۶,۸۵	۴۵,۳۴	۳۰,۲۳	۵۸,۵۷	۳۱,۶۸

ادامه جدول ۱۴-۳. نرخ تورم سالانه کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۰ (درصد)

شرح	حمل و نقل	ارتباطات	تفریح و فرهنگ	آموزش	هتل و رستوران	کالاها و خدمات متفرقه
فروردین	۶۳,۶	۲۱,۸	۴۸,۴	۲۱,۵	۳۰,۲	۳۲,۳
اردیبهشت	۶۱,۸	۲۱,۹	۴۸,۹	۲۲,۴	۳۴,۳	۳۴,۱
خرداد	۶۰,۷	۲۱,۹	۴۹	۲۳,۳	۳۸,۳	۳۵,۶
تیر	۵۸,۸	۲۱,۲	۴۹	۲۴,۲	۴۲	۳۶,۷
مرداد	۵۶,۴	۲۰,۲	۴۸,۲	۲۱,۵	۴۵,۷	۳۷,۴
شهریور	۵۳	۱۸,۷	۴۶,۹	۲۶	۴۹	۳۷,۷
مهر	۴۶,۶	۱۵,۵	۴۴,۴	۲۶,۸	۵۱,۸	۳۷,۶
آبان	۴۰,۹	۱۲,۳	۴۱,۵	۲۷,۶	۵۲,۳	۳۶,۹
آذر	۳۸,۸	۹,۸	۳۹,۵	۲۸,۴	۵۲,۷	۳۶,۱
دی	۳۷,۲	۷,۲	۳۷,۳	۲۹,۱	۵۳,۹	۳۵
بهمن	۳۵,۹	۵,۷	۳۵,۵	۲۸,۳	۵۴,۴	۳۳,۷
اسفند	۳۴,۹	۴,۲	۳۳,۸	۲۷,۶	۵۳,۸	۳۲,۴
میانگین	۴۹,۰۵	۱۵,۰۳	۴۳,۵۳	۲۵,۵۶	۴۶,۵۳	۳۵,۴۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۴-۴. نرخ تورم نقطه به نقطه کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۰ (درصد)

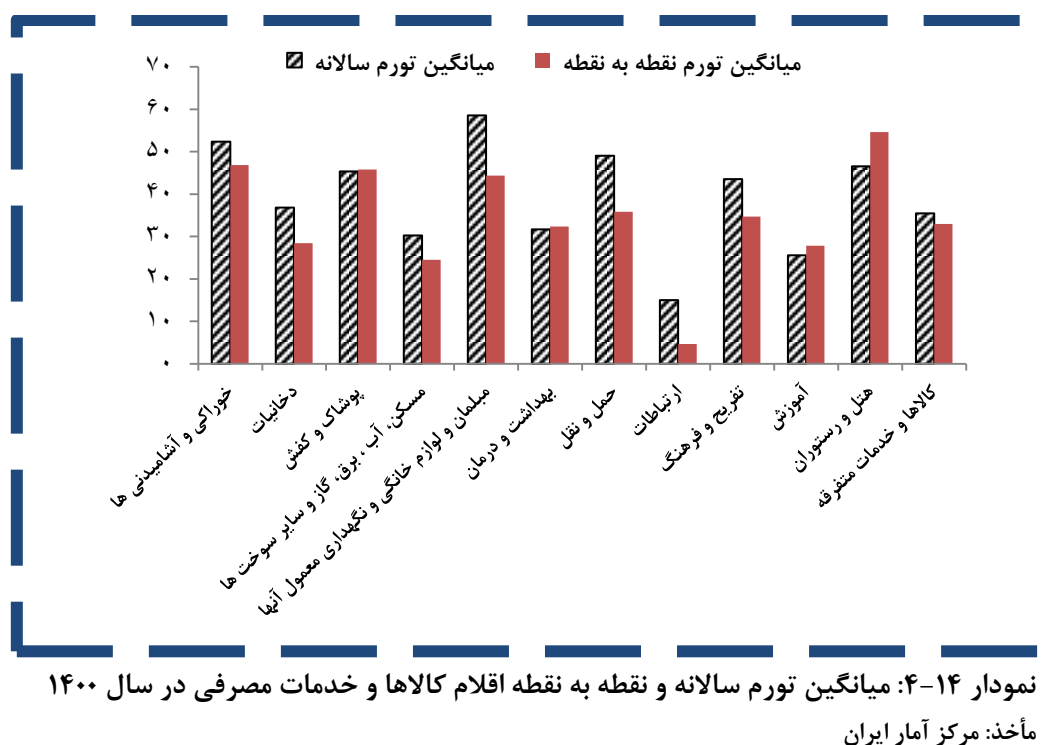
شرح	خوراکی و آشامیدنی‌ها	دخانیات	پوشاک و کفش	مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آن‌ها	بهداشت و درمان
فروردین	۶۲	۴۲،۷	۵۲،۲	۴۰،۷	۷۹،۱	۳۵،۱
اردیبهشت	۵۹،۹	۴۱،۶	۵۴،۶	۴۰،۶	۷۱،۲	۲۶،۲
خرداد	۵۴،۲	۳۸،۹	۵۳،۱	۳۹،۵	۶۶،۹	۲۵،۳
تیر	۴۷،۷	۲۸،۸	۵۰،۶	۳۳،۳	۵۷،۸	۳۹،۵
مرداد	۵۱،۴	۲۱،۵	۴۹	۲۴،۱	۵۰،۳	۳۸،۱
شهریور	۵۳،۱	۲۶،۲	۴۶،۸	۱۹،۶	۴۶	۳۸،۹
مهر	۵۳	۲۲،۴	۴۴،۵	۱۴،۷	۳۸،۱	۳۳،۵
آبان	۳۹،۴	۱۶	۴۲،۲	۱۳،۵	۲۹،۸	۳۱،۹
آذر	۳۵،۴	۱۸،۲	۴۰،۱	۱۶،۲	۲۵،۳	۲۷،۸
دی	۳۶،۱	۲۵،۸	۳۹،۶	۱۹،۲	۲۳،۲	۳۰،۵
بهمن	۳۴،۷	۲۷	۳۸،۳	۱۶،۷	۲۲،۵	۳۰،۷
اسفند	۳۵،۶	۳۲،۱	۳۸،۵	۱۵،۸	۲۲،۵	۳۱،۱
میانگین	۴۶،۸۸	۲۸،۴۳	۴۵،۷۹	۲۴،۴۹	۴۴،۳۹	۳۲،۳۸

ادامه جدول ۱۴-۴. نرخ تورم نقطه به نقطه کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای استان همدان به تفکیک گروه‌های اصلی در سال ۱۴۰۰ (درصد)

شرح	حمل و نقل	ارتباطات	تفریح و فرهنگ	آموزش	هتل و رستوران	کالاها و خدمات متفرقه
فروردین	۵۳،۷	۲۰،۹	۵۶،۷	۳۰،۹	۶۲،۴	۴۵،۶
اردیبهشت	۳۹،۱	۱۰،۶	۳۹،۸	۲۹،۶	۶۰،۹	۴۱،۵
خرداد	۴۲،۹	۸،۹	۳۷،۶	۲۹،۳	۶۲،۶	۳۹،۷
تیر	۴۰	۵،۲	۳۸،۸	۲۹،۸	۵۷،۳	۳۶،۴
مرداد	۳۹،۳	۴،۲	۳۵،۴	۳۰	۵۸،۸	۳۵،۱
شهریور	۳۵،۲	۳،۶	۳۳،۴	۳۰	۵۷،۸	۳۳
مهر	۲۰،۸	-۲،۷	۲۸،۵	۲۸،۶	۵۶	۳۰،۲
آبان	۲۰،۷	-۲،۸	۲۶،۲	۲۸،۶	۴۳،۷	۲۷،۷
آذر	۳۳	۰،۴	۲۹،۶	۲۸،۶	۴۶،۱	۲۷،۳
دی	۳۵،۳	-۰،۷	۲۹،۲	۲۸،۷	۵۳،۵	۲۷،۱
بهمن	۳۵،۷	۴،۶	۳۱،۳	۲۰	۵۰،۷	۲۶،۲
اسفند	۳۴،۲	۳،۶	۳۰	۲۰	۴۵،۷	۲۵،۸
میانگین	۳۵،۸۳	۴،۶۵	۳۴،۷۱	۲۷،۸۴	۵۴،۶۳	۳۲،۹۷

مأخذ: مرکز آمار ایران

طبق نمودار (۱۴-۴)، بیشترین تورم سالانه و نقطه به نقطه به اقلام مبلمان و لوازم خانگی و ... حمل و نقل، خوراک و آشامیدنی‌ها، پوشاک و کفش و هتل و رستوران مربوط می‌شود. از اینها فقط قلم هتل و رستوران است که احتمالاً در سبد هزینه خانوار اهمیت کمتری دارند؛ با این حال، سایر اقلام از جمله خوراک، پوشاک و حمل و نقل حجم با اهمیتی از سبد هزینه خانوارهای با درآمد متوسط به پایین را در بر می‌گیرد. بنابراین افزایش تورم این اقلام فشار زیادی بر این خانوارها وارد می‌کند. مقدار تورم سالانه مسکن، آب، برق نسبت به سایرین کم است. اما مقدار مطلق آن‌ها همچنان زیاد است و حجم زیادی از درآمد خانوارها را برای تأمین مسکن می‌بلعد و این افزایش تورم در مسکن ممکن سبب بی‌خانمانی، افزایش حاشیه‌نشینی خانواده‌های مستأجرنشین، کاهش کیفیت منازل آن‌ها و کاهش تملک مسکن خانوارها برای گروه‌های درآمدی متوسط به پایین شود. شایان ذکر است کمترین تورم را ارتباطات تجربه کرده است. امید است سایر اقلام نیز مانند ارتباطات به ثبات و کاهش چشم‌گیر دست یابند.

۱۴-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

با توجه به آنچه که شرح آن گذشت، استان همدان دارای کمترین نرخ تورم نسبت به سایر استان‌ها به‌خصوص در ماه‌های پایانی سال ۱۴۰۰ می‌باشد. با این حال در بیشتر ماه‌های سال تورم بیشتری را نسبت به میانگین کشوری تجربه کرده است. با دقت در جداول و نمودارهای فوق می‌توان گفت که متأسفانه سیاست‌های کاهشی و مهار تورم توسط دولت و بانک مرکزی در سال ۱۴۰۰ هنوز چندان نتوانسته است به‌طور معنی‌داری در مهار تورم کشوری و استانی موفق باشد. بنابراین، داغ تورم هنوز بر پشت شهروندان، کارفرمایان و صاحبان کسب و کار کشور به‌سختی احساس می‌شود.

نرخ‌های بالای تورم و نوسانات قابل توجه آن در اقتصاد ایران طی چهار دهه اخیر در مقایسه با عمده کشورهای جهان، نشان از عدم اجرای سیاست‌های مناسب در جهت کاهش تورم از سوی سیاست‌گذاران کشور دارد. هر چند در

- بازه‌هایی از زمان و به‌ویژه پس از تجربه نرخ‌های تورم بسیار بالا، اعمال سیاست‌های مقطعی در جهت کاهش تورم با تعجیل در دستور کار قرار گرفته است که نیاز به بازنگری کارشناسی‌تر و جدی‌تر در این زمینه می‌باشد.
- لذا می‌توان گفت که در صورت عدم اتخاذ راهکار مناسب و جدی‌تر در سیاست‌های پولی و افزایش نامتناسب پایه پولی و نقدینگی با رشد تولیدات داخلی و بدون اعمال سیاست‌های تکمیلی، در شرایط فعلی با وجود تحریم‌های اقتصادی کشور ادامه روند کاهشی تورم دور از دسترس خواهد بود و به تبع آن افزایش افسارگسیخته قیمت برخی نهاده‌ها و اقلام مصرفی مردم، شکاف زیادی بین هزینه‌های زندگی مردم و سطح درآمدهای آنان ایجاد می‌گردد.
- شایان توجه است که تورم زیاد به‌تدریج موجب فرسایش سرمایه انسانی و اجتماعی کشور شده و با افزایش نااطمینانی محیط کسب و کار به کاهش سرمایه‌گذاری در کشور و بالتبع کاهش ذخایر سرمایه کشور منجر می‌شود. از اینرو رشد بلند مدت کشور با کاهش میزان سرمایه تولیدی کشور در خطر می‌افتد که لازم است برای آن چاره‌ای عاجل شود. با این توصیف برای کسب موفقیت‌های بیشتر در زمینه کنترل و مهار تورم در استان و کشور، پیشنهادات راهبردی در هماهنگ‌سازی سیاست‌های پولی، ارزی و مالی که همگی به‌نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان مؤثر خواهند بود؛ می‌تواند گره‌گشای این معضل اقتصادی باشد که در قالب توصیه‌های سیاستی ارائه شده است:
- در راستای اقدامات بلندمدت و بنیادی برای مهار تورم توجه به مباحث مربوط طراحی نهادی مهم است. باید نهادهای سیاسی، اقتصادی، حقوقی و ساختار دولت به‌گونه‌ای طراحی و اصلاح شوند تا ساختارهای انگیزشی افزایش مخارج دولت کنترل و مهار شود تا مانع بی‌انضباطی پولی و مالی دولت شوند.
 - ضرورت دارد برای کنترل و کاهش تورم در بلندمدت هرچه سریع‌تر استقلال بانک مرکزی به رسمیت شناخته شود.
 - هرگونه سیاست سمت عرضه کشور نظیر سیاست‌های تشویقی سرمایه‌گذاری، خصوصی‌سازی، اصلاح قوانین و مقررات‌زدایی، اصلاح نظام یارانه‌ها و قیمت‌گذاری به‌صورت جدی و سریع جهت کاهش تورم به اجرا درآید.
 - از هرگونه قیمت‌گذاری دستوری تا آنجا که ممکن است اجتناب شود. چراکه مخرب‌ترین ابزار کنترل تورم دخالت در قیمت‌های بازار است. این سیاست با اختلال در زنجیره تولید، با کاهش تولید محصول هدف، موجب افزایش تورم می‌شود.
 - ساماندهی سرمایه‌های سرگردان در میان افراد جامعه و تقویت بازار و منابع مالی و پرهیز دولت و بانک مرکزی از اعمال سیاست‌های دستوری برای تعیین نرخ سود سپرده‌ها از دیگر سیاست‌های پولی مناسب به حساب می‌آید.
 - دولت میزان تسهیلات تکلیفی را به‌تدریج کاهش دهد و از مداخله در تعیین نرخ سود اعتبارات پرهیز کند.
 - دولت نظام بانکی را اصلاح و از مداخله در مدیریت منابع بانک‌ها اجتناب کند.

فصل ۱۵

وضعیت مالی وبودجه‌ای

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه‌ای

بودجه نمای کلی برنامه‌ها و فعالیت‌های دولت را برای یک سال مالی نشان می‌دهد و مهمترین عامل مستقل و پویای اقتصاد کلان است که برای اداره و پیشرفت کشور به کار گرفته می‌شود. در بودجه باید میزان درآمد، هزینه و اهداف توسعه کشور مشخص باشد. ارقام و اعداد بودجه سالانه کشور و دستگاه‌ها یکی از ابزارهای دولت‌ها برای نشان دادن فعال، کارآمد و برنامه‌محور بودنشان است. در کشور ما نیز دستگاه‌های دولتی هر ساله عملکرد و برنامه‌های پیش‌بینی شده خود را در غالب بودجه سالانه از طریق دولت و با تصویب مجلس تعیین می‌کنند. بودجه سالانه برش یک ساله اهداف و جهت‌گیری دولت و دستگاه‌ها را از حیث منابع و مصارف مشخص می‌کند. تحقق اهداف بودجه‌ای کشور مستلزم داشتن نظم و انضباط مالی و پیروی دقیق قوانین و دستورالعمل‌های بودجه‌ای کشور است. در همین راستا در وزارت امور اقتصادی و دارایی و خزانه‌داری کل کشور در زمینه برقراری انضباط مالی و همچنین برای هوشمندسازی خزانه‌داری اقدامات گسترده‌ای انجام شده که یکی از اجزای آن، استفاده از فناوری اطلاعات در خزانه است.

نظام مالی و بودجه‌ای استان بخش مهمی از اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و بر پایه آن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید و برنامه‌ریزی می‌شوند. روابط بین شاخص‌های کلان همچون درآمدهای عمومی و نیز درآمدهای مالیاتی و غیرمالیاتی و سهم آنها از تولید ناخالص داخلی استان و همچنین اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی استان در بخش دولتی ساختار کلی نظام مالی و بودجه‌ای استان را بیان می‌کند. اولویت‌های راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی همچون ایجاد و یکپارچه‌سازی سامانه‌های اطلاعات و مدیریت و تقویت انضباط، سلامت و شفافیت مالی، اداری که مطابق با اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام تعریف گردیده و نیز نقش وسیع شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های اقتصادی کشور و تأثیر آنها بر متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تولید، اشتغال، سطح عمومی قیمت‌ها و سرمایه‌گذاری و ایفای نقش مهم در اجرا و تحقق برنامه‌های اقتصادی و توسعه‌ای دولت، لزوم جمع‌آوری اطلاعات آنها در قالب یک بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز، امری بسیار ضروری بوده و از اینرو شفاف‌سازی و تقویت انضباط مالی یکی از مهمترین سیاست‌های پیش‌روی کشور در این زمینه است. همچنین رویکرد دولت به استفاده حداکثری از ابزارهای نوین مالی مانند بهره‌گیری از اوراق خزانه اسلامی و نیز تهاثر مطالبات با بدهی‌های دولت از طریق اوراق تسویه خزانه یکی از سیاست‌های مورد توجه دولت بوده که در این زمینه استان همدان توانسته است عملکرد قابل قبولی داشته باشد. به‌طور خلاصه، درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ رشد ۴۴ درصدی را تجربه نموده و درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل در حدود ۴۹ درصد افزایش یافته است. درآمدهای غیرمالیاتی نیز ۳۰ درصد کاهش یافته است. در سال ۱۴۰۰ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۶۲۷۳ میلیارد ریال می‌باشد و میزان پرداختی استان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۶۱۷۹ میلیارد ریال بوده است. در سال ۱۴۰۰ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۱۱۲۳۹ میلیارد ریال بوده که در حدود ۵۶۷۶ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۰,۵۰ درصد می‌باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۵۹۲, جمع پرداخت اسناد خزانه در حدود ۹۸۵,۲۱ میلیارد ریال بوده و درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۱۴,۷۹ درصد است.

واژگان کلیدی: همدان، بودجه استان، درآمدهای عمومی، درآمدهای مالیاتی، دستگاه‌های اجرایی

مقدمه

بودجه کل کشور، برنامه مالی دولت است که برای یک سال مالی تهیه و حاوی پیش‌بینی درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار و برآورد هزینه‌ها برای انجام عملیاتی که منجر به نیل به سیاست‌ها و به هدف‌های قانونی می‌شود. در اهمیت بودجه برای دولت بیشتر سازمان‌های دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی از بودجه‌بندی جهت اطمینان نسبت به اینکه منابع آن‌ها طبق مقاصد و اهداف مدیریت به مصرف می‌رسد و همچنین جهت سهولت در نتیجه‌گیری از عملیات طبق طرح‌های مدیریت، استفاده می‌کنند. در سازمان‌های دولتی بودجه‌بندی از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ زیرا بودجه، جهت مصرف منابع عمومی یک چارچوب و برنامه مشخصی ارائه می‌کند. بودجه سالانه برش یک ساله اهداف و جهت‌گیری دولت و دستگاه‌ها را از حیث منابع و مصارف مشخص می‌کند. تحقق اهداف بودجه‌ای کشور مستلزم داشتن نظم و انضباط مالی و پیروی دقیق قوانین و دستورالعمل‌های بودجه‌ای کشور است. در همین راستا در وزارت امور اقتصادی و دارایی و خزانه‌داری کل کشور در زمینه برقراری انضباط مالی و همچنین برای هوشمندسازی خزانه‌داری اقدامات گسترده‌ای انجام شده که یکی از اجزای آن، استفاده از فناوری اطلاعات در خزانه است. به تبع از سیاست‌های وزارت متبوع و در سطوح استانی نظام مالی و بودجه‌ای هر استان بخش مهمی از اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و بر پایه آن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید و برنامه‌ریزی می‌شود.

بنابراین در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی وضعیت مالی و بودجه‌ای استان و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۴۰۰ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات وضعیت مالی و بودجه‌ای استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی مالی و بودجه‌ای استان و وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی ضمن جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آن‌ها در استان ارائه شده است.

۱-۱۵. سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

براساس اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی کشور و با عنایت به مأموریت وزارت امور اقتصادی و دارایی کشور و نیز براساس پروژه‌ها و اقدامات موجود در سند راهبردی وزارت متبوع، هفت استراتژی محوری در افق ۱۴۰۰ به شرح زیر می‌باشد:

- مشارکت فعال در تنظیم سیاست‌های اقتصادی و مالی کشور

- ایجاد هماهنگی بین سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی در اجرای سیاست‌ها

- مدیریت نهادهای زیرساختی اقتصادی منتخب

- مدیریت عملیات مالی دولت و پرداخت هزینه‌ها

- انتظام بخشی و راهبری نظام مالی و محاسباتی کشور

- نظارت مالی بر صحت عمل جریان مبادلات اقتصادی

- تعامل با نهادهای بین‌المللی و مشارکت دیپلماسی اقتصادی

در استراتژی‌های مذکور عنوان شد شفاف‌سازی و تقویت انضباط مالی یکی از مهم‌ترین سیاست‌های پیش‌روی کشور است. در همین راستا در سال ۱۴۰۰ نیز رویکرد دولت به استفاده از ابزارهای نوین مالی نظیر استفاده از اوراق تسویه خزانه جهت تعیین تکلیف و ساماندهی بهتر مطالبات و بدهی‌های دولت و نیز استفاده از اسناد خزانه اسلامی در جهت تأمین بخشی از کسری بودجه دولت در خصوص پرداخت‌هایی که می‌بایست در قبال تعهدات ناشی از پروژه‌های عمرانی انجام دهد، همچنان ادامه یافت. از دیگر سیاست‌هایی که دولت در سال ۱۴۰۰ دنبال کرد،

مدیریت دارایی‌های دولت (مولدسازی دارایی‌ها) و شفاف‌سازی و هوشمندسازی عملیات مالی دولت (خزانه‌داری الکترونیک) بود که در این زمینه استان همدان در سال ۱۴۰۰ از استان‌های پیشرو به حساب می‌آید. ضمن آنکه با توجه به اولویت‌های راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی شامل «ایجاد و یکپارچه‌سازی سامانه‌های اطلاعات و مدیریت» و «تقویت انضباط، سلامت و شفافیت مالی، اداری» که مطابق با اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام تعریف گردیده و همچنین نقش وسیع شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های اقتصادی کشور و تأثیر آن‌ها بر متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تولید، اشتغال، سطح عمومی قیمت‌ها و سرمایه‌گذاری و ایفای نقش مهم در اجرا و تحقق برنامه‌های اقتصادی و توسعه‌ای دولت، لزوم جمع‌آوری اطلاعات آن‌ها در قالب یک بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز امری بسیار ضروری به شمار می‌آید.

۱۵-۲. بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

اجرای بودجه شامل تمام مراحل است که جهت وصول درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار از یک طرف و مصرف اعتبارات پیش‌بینی شده و مصوب از طرف دیگر به مورد اجرا گذاشته می‌شود. اجرای بودجه، شامل تحقق ارقام پیش‌بینی شده در بودجه مصوب و به عبارتی دیگر، وصول درآمدها و پرداخت هزینه‌ها برای نیل به مقاصد و اهداف معین طبق قوانین و مقررات مربوط است.

رقم بودجه سال ۱۴۰۰ برابر با ۳۶۳۱۰ میلیارد تومان است که نسبت به سال گذشته رشد ۸۲ درصدی را نشان می‌دهد. همچنین بودجه عمومی دولت در سال ۱۴۰۰ بالغ بر ۸۶۱ هزار میلیارد تومان است که نسبت به سال گذشته ۵۲ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در راستای حرکت به سوی اقتصاد مقاومتی و بودجه‌ریزی بدون نفت دولت به دنبال ابزارهای نوین تأمین مالی است. با توجه به ضرورت تأمین مالی هزینه‌های دولت و لزوم بررسی روشهای کارآمد برای تأمین مالی این هزینه‌ها، بررسی‌های صورت گرفته نشان‌دهنده این است که اسناد خزانه اسلامی یکی از پرکاربردترین ابزار در تأمین مالی هزینه‌های دولت بوده است. از دیگر ابزارهایی که می‌توان به آن‌ها اشاره کرد، شناسایی دارایی‌های کم استفاده یا بلا استفاده دولت و به‌روزرسانی اطلاعات اموال دولتی در جهت استفاده حداکثری از این اموال و یا فروش آن‌هاست. از مهم‌ترین اقدامات خزانه استان همدان در سال ۱۴۰۰ می‌توان به مواردی همچون، ساماندهی حساب‌های عاملین ذیحساب و انجام مکاتبات لازم با بانک ملی جهت صدور تنخواه کارت برای کارپردازان دستگاه‌های اجرایی و صدور تأییدیه اوراق تسویه به پیمانکاران دستگاه‌های اجرایی در خزانه معین استان در یک روز که قبلاً طی یک فرآیند حدوداً یک ماهه از طرف خزانه‌داری کل انجام می‌شد. رشد ۴۷,۳۱ درصدی پرداخت اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای نسبت به سال قبل و تحقق حدود ۱۱۹ درصد اعتبارات سال ۱۴۰۰ که حدود ۴۴ درصد نسبت به سال قبل رشد داشته است.

۱۵-۳. بررسی و تحلیل کلی وضع مالی و بودجه‌ای استان

جدول (۱۵-۱) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای عمومی استان ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ می‌پردازد. در سال‌های مورد بررسی درآمدهای عمومی استان ۴۴ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده در سال ۱۴۰۰ در حدود ۹۵ درصد می‌باشد و تنها ۵ درصد از درآمدهای استان از محل درآمدهای غیرمالیاتی می‌باشد.

جدول ۱۵-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۴۰۰ یکساله	عملکرد ۱۴۰۰ لغایت اسفند	عملکرد ۱۳۹۹ مصوب یکساله	عملکرد ۱۳۹۹ لغایت اسفند	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	عملکرد نسبت به تغییرات عملکرد ۱۴۰۰ به ۹۹
کل درآمدهای استانی	۱۶۶۶۹	۱۷۷۶۲	۱۰۳۹۳	۱۲۳۳۱	۱۰۷٪	۱۱۹٪
کل درآمدهای مالیاتی استان	۱۵۰۵۰	۱۶۸۱۷	۸۸۷۵	۱۱۱۱۰	۱۱۲٪	۱۲۵٪
کل درآمدهای غیرمالیاتی	۱۶۱۹	۹۴۵	۱۵۱۸	۱۲۲۱	۵۸٪	۸۰٪
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده (درصد)	۹۰٪	۹۵٪	۸۵٪	۹۰٪	۵٪	۵٪

مأخذ: خزانه معین استان همدان و محاسبات تحقیق

جدول (۱۵-۲) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای مالیاتی استان طی سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ می‌پردازد. در سال‌های مورد بررسی درآمدهای مالیاتی استان در حدود ۵۱ درصد نسبت به سال قبل رشد داشته است. سهم مالیات‌های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۰ در حدود ۵۹ درصد می‌باشد و سهم مالیات‌های غیر مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۴۰۰ در حدود ۴۱ درصد می‌باشد.

طبق اطلاعات جدول ذیل کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۶۸۱۷ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۹۸۷۶ میلیارد ریال به مالیات‌های مستقیم و در حدود ۶۹۴۱ میلیارد ریال به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال قبل ۱۳۹۹ به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۴۴ و ۶۴ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱۵-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	مصوب دوازده ماهه ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۰ (میلیارد ریال)	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	سهم از کل درآمدهای مالیاتی (درصد)	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۹ (میلیارد ریال)	درصد تغییرات عملکرد ۱۴۰۰ به ۹۹
کل درآمدهای مالیاتی	۱۵۰۵۱	۱۶۸۱۷	۱۰۰٪	۱۱۲٪	۱۱۱۱۰	۵۱٪
مالیات‌های مستقیم	۸۳۲۸	۹۸۷۶	۵۹٪	۱۱۹٪	۶۸۷۸	۴۴٪
مالیات‌های غیرمستقیم	۶۷۲۳	۶۹۴۱	۴۱٪	۱۰۳٪	۴۲۳۲	۶۴٪

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۳-۱۵) و (۴-۱۵) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات هزینه‌ای استان طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ می‌پردازد. در سال ۱۴۰۰ میزان اعتبار هزینه‌ای استان در حدود ۶۲۷۳ میلیارد ریال می‌باشد که در حدود ۶۱۷۹ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۹۸,۵۰ درصد می‌باشد. میزان پرداختی استان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۶۱۷۹ میلیارد ریال بوده است که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۹۸,۵۰ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۱۰۰ درصد می‌باشد.

جدول ۱۵-۳. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۹ - اعتبارات هزینه‌ای

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه‌ای	۸۷۸	۸۷۸	۱۰۰	۸۷۸	۱۰۰	۱۰۰
ردیف‌های هزینه‌ای	۴۰۳	۳۸۷	۹۶	۳۷۵	۹۳	۹۷
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰	۰	۰	۰	۰
حقوق و مزایای دستگاه‌های اجرایی	۳۱۴۳	۳۱۴۳	۱۰۰	۳۱۴۳	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۴۴۲۴	۴۴۰۸	۹۹,۶	۴۳۹۶	۹۹,۳	۹۹,۷

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵-۴. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۰ - اعتبارات هزینه‌ای (میلیارد ریال)

عنوان	اعتبار	تخصیص	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه‌ای	۱۰۶۰	۹۷۲	۹۱,۶۹	۹۷۲	۹۱,۶۹	۱۰۰
ردیف‌های هزینه‌ای	۵۱۳	۵۰۷	۹۸,۸۳	۵۰۷	۹۸,۸۳	۱۰۰
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰	۰	۰	۰	۰

حقوق و مزایای دستگاه‌های اجرایی	۴۷۰۰	۴۷۰۰	۱۰۰	۴۷۰۰	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۶۲۷۳	۶۱۷۹	۹۸,۵۰	۶۱۷۹	۹۸,۵۰	۱۰۰

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۵-۱۵) و (۶-۱۵) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات عمرانی استان طی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ می‌پردازد. در سال ۱۴۰۰ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۱۱۲۳۹ میلیارد ریال می‌باشد که در حدود ۵۶۷۶ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۰,۵۰ درصد می‌باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۳۹۹ در حدود ۱۵۹۲, و جمع پرداختی در حدود ۹۸۵,۲۱ میلیارد ریال بوده است. درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۱۴,۷۹ درصد می‌باشد.

جدول ۵-۱۵. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۹- اعتبارات عمرانی (میلیارد ریال)

عنوان	اعتبار	تخصیص به اعتبار (درصد)	تخصیص پرداخت نقد (درصد)	پرداخت اسناد خزانه	جمع پرداختی	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه ای	۱۷۰۸	۹۷۳	۵۷	۵۸۳	۳۹۰	۹۷۳	۵۷
نفت و گاز	۳۰۱	۳۸	۱۲,۷	۳۸	-	۳۸	۱۲,۷
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۳۲۲	۱۰۱	۳۱,۴	۶۲	۱۸	۸۰	۲۴,۹
ردیف‌های تملک	۳۴۳۳	۲۲۲۴	۶۴,۸	۶۶۷	-	۶۶۷	۱۹,۵
ملی استانی شده	۱۲۵۷	۷۵۴	۶۰	-	۲۶۱	۲۶۱	۲۰,۸
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۴۲۰	۴۲۰	۱۰۰	-	۳۷۵	۳۷۵	۸۹,۳
تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی	۱۸۸	۸۸	۴۶,۹	۰	-	-	-
جمع	۷۶۲۹	۴۵۹۸	۶۰,۳	۱۳۵۰	۱۰۴۴	۲۳۹۴	۳۱,۴

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵-۶. عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۴۰۰- اعتبارات عمرانی (میلیارد ریال)

عنوان	اعتبار	تخصیص	تخصیص به اعتبار	پرداخت نقد	پرداخت اسناد خزانه	پرداختی به اعتبار	پرداختی به تخصیص
		(درصد)				(درصد)	(درصد)
سایر اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای	۴۸۵۸	۳۵۹۴	۷۳,۹۸	۹۷۷	۶۴۵,۷۸	۱۳,۲۹	۱۷,۹۶
نفت و گاز	۱۰۰۸	۲۵۹	۲۵,۶۹	۲۵۹	-	۰	۰
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۴۵۰	۱۵۷	۳۴,۸۸	۱۵۷	-	۰	۰
ردیف‌های تملک	۴۹۲۳	۱۶۶۶	۳۳,۸۴	۱۹۹	۷۵,۶۲	۱,۵	۴,۵۳
ملی استانی شده	۰	۰	۰	-	۲۶۳,۸۱	-	-
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۰	۰	۰	-	۰	۰	۰
تسویه بدهی‌های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی	۰	۰	۰	۰	-	-	-
جمع	۱۱۲۳۹	۵۶۷۶	۵۰,۵۰	۱۵۹۲	۹۸۵,۲۱	۱۴,۷۹	۲۲,۴۹

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول ۱۵-۷. سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان) (هزار ریال)

عنوان دستگاه	مصوب ۱۴۰۰	عملکرد ۱۴۰۰	عملکرد ۹۹	عملکرد ۱۴۰۰ نسبت به ۱۳۹۹
جمع کل درآمدهای استانی	۱۶,۶۶۸,۸۹۸	۱۷,۷۶۱,۸۲۴	۱۲,۳۳۰,۷۱۴	۴۴
استانداری	۱۹۶۴	۶۶۲۱	۳۱۵۷	۱۱۰
نیروی انتظامی	۱۲۶۳۹۷۴	۵۳۴۶۹۷	۸۰۲۷۵۵	-۳۳
پزشکی قانونی	۴۵,۰۹۰	۴۸,۴۶۴	۴۰,۸۸۲	۱۹
ثبت اسناد	۱۷۶,۱۴۰	۳۰۸,۶۵۱	۳۱۸,۲۴۷	-۳
امور مالیاتی	۱۵۰,۵۰,۴۹۰	۱۶۸۱۶۷۶۱	۱۱,۱۰۹,۵۴۴	۵۱
گمرک	۳,۴۴۰	۱۷۰۹	۲,۹۴۷	-۴۲
تعاون کار و رفاه اجتماعی	۱,۲۶۰	۲,۱۲۸	۱۸۹۷	۱۲
میراث فرهنگی	۴۲,۳۵۰	۱۰,۲۷۰	۵,۲۵۹	۹۵
فرهنگ و ارشاد اسلامی	۷۹۰	۴۱	۱۴	۱۹۳
بهبیستی	۴۰	۵	۳۰	-۸۳

۱۷-	۱۵۳	۱۲۷	۱۰۲۰	راه و شهرسازی
۸۱	۷۰۲۲	۱۲۷۴۰	۸۶۰۰	استاندارد
۵-	۴۰۴۴۹	۴۰۲۱۰	۳۰۷۰۰	محیط زیست
۸۱	۷۰۲۲	۱۲۰۷۴۰	۸۰۶۰۰	استاندارد و تحقیقات صنعتی
۸۸-	۸۰۵	۱۰۰	۸۰۵۴۰	صنعت، معدن و تجارت
۱۰۰-	۴۸	۰	۷۵۰۰	سایر ردیف ها
۵۴-	۳۳۵۰۵	۱۵۳۰۰	۵۴۰۰۰	متفرقه دستگاه ها

مأخذ: خزانه معین استان همدان

۱۵-۴. جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی برای استان

استفاده دولت از ابزارهای نوین مالی نظیر اسناد خزانه اسلامی و اوراق تسویه راهکاری کارشناسی شده برای برون رفت از محدودیت های اعتباری بوده که این امر بویژه در مورد اوراق تسویه خزانه که ضمن اینکه تهاثر مطالبات دولت از اشخاص متقاضی با بدهی اشخاص مذکور به دولت یا سیستم بانکی باعث کاهش هزینه دولت در امر پیگیری و وصول مطالبات و پرداخت بدهی های سنواتی می شود؛ همچنین کمک شایانی به سیستم بانکی در وصول مطالبات و تسویه بدهی بانکهای مشمول به بانک مرکزی می کند.

به طور خلاصه از جمله اقدامات مهمی که خزانه استان در سال ۱۴۰۰ داشته است می توان به راه اندازی ۳ سامانه مهم از قبیل: سامانه حسابداری خزانه معین استان ها، سامانه درخواست وجه الکترونیک، سامانه مدیریت حساب های بانکی اشاره کرد. از دیگر اقدامات خزانه استان در سال ۱۴۰۰ می توان به ساماندهی حساب های عاملین ذی حساب و انجام مکاتبات لازم با بانک ملی جهت صدور تنخواه کارت برای کارپردازان دستگاه های اجرایی و صدور تأییدیه اوراق تسویه به پیمانکاران دستگاه های اجرایی در خزانه معین استان در یک روز که قبلاً طی یک فرآیند حدوداً یک ماهه از طرف خزانه داری کل انجام می شد، اشاره کرد. بررسی وضعیت درآمدهای عمومی استان نشان می دهد که در سال مورد بررسی بیشتر درآمدهای مصوب تحقق یافته است. لذا به منظور بهبود وضعیت مالی و بودجه ای استان توصیه های سیاستی به شرح ذیل ارائه می گردد:

- شناسایی دقیق و جدید منابع درآمد و تلاش جهت تحقق درآمدهای مصوب استان
- تخصیص اعتبارات بر اساس عملکرد و نتایج حاصل از فعالیت ها و متناسب با قیمت تمام شده
- تغییر روش های برنامه ریزی توسعه کشور از برنامه ریزی جامع به برنامه ریزی مسأله محور
- تقویت نظام درآمدی استان از طریق ایجاد منابع جدید درآمدی و بیشتر کردن سهم مالیات در بودجه
- استفاده گسترده تر از ابزارهای الکترونیک و هوشمندسازی خدمات در جهت افزایش انضباط مالی و ایجاد شفافیت بیشتر
- تلاش در بالا بردن نسبت مالیات ها به تولید ناخالص داخلی استان

فصل ۱۶

نظام مالیاتی

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر نظام مالیاتی

رهایی از درآمدهای پر نوسان و غیرقابل اطمینان حاصل از فروش نفت خام و تأمین مالی بودجه دولت از طریق درآمدهای مالیاتی، یکی از اهداف کلیدی نظام مالیاتی کشور است. در بیشتر کشورهای جهان بخش عمده‌ای از منابع درآمدی دولت، از طریق دریافت مالیات تأمین می‌شود. سهم مالیات از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها، متفاوت است و میزان آن بستگی به سطح توسعه و ساختار اقتصادی آنها دارد.

به دلیل اهمیت موضوع وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال‌های اخیر سازمان امور مالیاتی کشور را مکلف نموده است که اقدامات مهمی را در این خصوص آغاز و عملیاتی نماید که اجرای طرح جامع مالیاتی (طرحی است که هدف آن تغییر نظام سنتی به مدرن و ایجاد تحول در تمامی ابعاد نظام مالیاتی در کشور است) توسط سازمان امور مالیاتی کشور از مهمترین این اقدامات در سال ۱۴۰۰ به حساب می‌آید. این سازمان درصدد است تا با بهره‌گیری از امکانات موجود و به روز کردن آنها از طریق بکارگیری دانش روز، الکترونیکی کردن سیستم‌های مالیاتی و استفاده از فناوری‌های نوین؛ نتایج مطلوب بی‌شماری را از قبیل: عدالت مالیاتی، شفافیت امور، جلوگیری از فرار مالیاتی، اعتمادسازی مردم به دولت آن هم به صورت عملی و نه به صورت تئوری و ... را در عرصه نظام مالیاتی کشور بوجود آورد.

در این راستا اداره کل امور مالیاتی استان همدان نیز هم جهت با سیاست‌های سازمان امور مالیاتی کشور اقدامات مهم و اثرگذاری را در حوزه کسب درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۴۰۰ به انجام رسانده است که مهمترین این اقدامات عبارتند از:

استقرار واحدهای استاندارد خدمات مؤدیان، تأمین و نصب تجهیزات سخت‌افزاری، ثبت‌نام الکترونیکی مؤدیان مالیاتی، اجرای برنامه‌های مدیریت تغییر، اجرای آموزش‌های لازم جهت اجرای طرح جامع مالیاتی، نصب و راه‌اندازی سامانه نرم‌افزاری یکپارچه مالیات، تبدیل و انتقال داده‌های ثبت‌نام، اظهارنامه و پرداخت‌های قبلی، نامگذاری میدانی به اسم مالیات در شهر همدان، شناسایی و مقابله با فراریان مالیاتی، مودی مداری و ارتقای فرهنگ مالیاتی استان، ارائه خدمات الکترونیک، رویکرد حمایتی نظام مالیاتی از رونق تولید داخلی و ... اما با این حال هنوز سیستم مالیاتی استان می‌تواند با همکاری و مشارکت دستگاه‌های اجرایی، سازمانها و اصناف برای ارتقاء محتوای مورد نیاز پایگاه اطلاعاتی مؤدیان در اجرای طرح جامع مالیاتی و ... به ایجاد پایه‌های مالیاتی جدید و شناسایی کلیه منابع درآمدی اشخاص حقیقی و حقوقی بپردازد.

واژگان کلیدی: طرح جامع مالیاتی، مالیات مستقیم، مالیات غیرمستقیم، سازمان امور مالیاتی کشور

مقدمه

ایران از قدیمی‌ترین کشورهای است که برای تأمین مخارج عمومی، دست به وصول مالیات زده است. به‌زعم برخی از تاریخ‌نویسان، عمر تاریخ مالیات در ایران به بیش از پنج هزار سال می‌رسد و وصول مالیات به زمان سومریان برمی‌گردد. مالیات‌ها به عنوان معمول‌ترین و مهم‌ترین منبع مالی برای تأمین درآمدهای عمومی و یکی از کاراترین و مؤثرترین ابزارهای سیاست مالی در دنیا در هر زمانی به شمار می‌روند که دولت‌ها می‌تواند به واسطه آن بسیاری از خدمات اجتماعی و رفاهی را در خدمت مردم قرار دهند و به بسیاری از فعالیت‌ها و جریان‌های اقتصادی و اجتماعی سمت و سو ببخشند.

مالیات‌گرداننده چرخ اقتصاد و مؤثرترین و کوتاه‌ترین ابزار برای انتقال منابع عمومی به سمت پیشرفت و برقراری عدالت و رفاه اجتماعی است. اغلب کشورهای توسعه‌یافته در غیاب درآمدهای نفتی و مواد خام طبیعی مالیات را اصلی‌ترین منبع درآمد خود قرار داده‌اند.

در شرایط تحریم کنونی، کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی از اهمیت بیشتری برخوردار است چرا که کاهش میزان وابستگی دولت به درآمدهای نفتی و تغییر آن به سمت درآمدهای غیرنفتی می‌تواند هرچه بیشتر استقلال اقتصادی ایران در اوج تحریم‌ها را به تثبیت برساند.

در مجموع می‌توان گفت سیاست‌های مالیاتی نقش مهمی در ایجاد اقتصاد بدون نفت بازی می‌کنند و

- برقراری نظام شفاف مالی در کشور
- مشخص شدن درآمدها، جمع‌آوری اطلاعات حساب‌های بانکی و ساماندهی کانال‌های غیربانکی انتقال پول در کشور
- تناسب نرخ‌ها و شفافیت در قوانین و پایه‌های مالیاتی
- توجه به سیستم‌های الکترونیکی در وصول مالیات
- اطلاع‌رسانی و آموزش از طریق رسانه‌های مختلف و برگزاری کلاس‌های مفید برای مودیان مختلف مالیاتی
- خروج از سیستم سنتی و نامتعارف مالیاتی به روش‌های پیشرفته
- استقرار نظام جامع مالیاتی

از جمله اهداف قابل تحقق در سیاست‌های نظام مالیاتی می‌باشد. بر این اساس، در این فصل ابتدا به سیاست‌های اقتصادی نظام مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۴۰۰ و بررسی و تحلیل وضعیت کلی نظام مالیاتی استان همدان پرداخته و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت نظام مالیاتی استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع، ارائه و جهت تعدیل و حل و فصل در اختیار برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و مدیران ارشد ملی و استانی قرار خواهد گرفت.

۱-۱۶. سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان

اقتصاد ایران و نیز استان به دلیل وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی در چند دهه گذشته همواره با چالش‌هایی مواجه بوده است. شوک‌های تورمی به دلیل نوسان قیمت نفت در بازار جهانی از یک سو سیاست‌های سمت عرضه اقتصاد را هدف قرار داده و از سوی دیگر بر رفاه خانوارهای ایرانی تأثیر منفی داشته است.

در سال‌های اخیر تلاش‌های گسترده‌ای جهت بکارگیری و برقرار کردن یک نظام مالیاتی کارآمد و غیر وابسته به درآمد نفتی صورت گرفته است. از اهم اقدامات دولت در این زمینه در سال ۱۴۰۰ می‌توان به هوشمندسازی نظام مالیاتی، نوسازی تشکیلات سازمان امور مالیاتی کشور، تدوین لوایح اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده و پایانه‌های فروشگاهی و ... اشاره کرد.

هوشمندسازی، پارادایم غالب در همه عرصه‌های جهانی است و نظام مالیاتی هوشمند، منجر به ایجاد یک سیستم یکپارچه، کارآمد، دقیق و مبتنی بر ریزداده‌های اشخاص می‌شود و این ریزداده‌های واقعی مؤدیان مالیاتی، نظام مالیاتی را در وصول عادلانه و اصولی مالیات یاری می‌رساند.

با توجه به تحقق ۱۰۴ درصدی درآمدهای مالیاتی کشور در سال ۱۴۰۰ و رشد ۴۴ درصدی وصولی‌ها نسبت به سال ماقبل می‌توان گفت سازمان امور مالیاتی کشور در سال ۱۴۰۰ توانسته است، درآمدهای مالیاتی بیش از ۱۰۰ درصد را محقق نماید.

در حال حاضر نقشه راه هوشمندسازی نظام مالیاتی توسط معاونت حقوقی و فنی مالیاتی این سازمان تدوین گردیده است و می‌تواند در گام‌های بعدی، به عنوان مبنای توسعه و تحولات بنیادین این مجموعه قرار گیرد.

همچنین تدوین لوایح اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده و پایانه‌های فروشگاهی از مهمترین اقدامات این سازمان در سال گذشته به شمار می‌روند و لازم به ذکر است که هر دو مورد ذکر شده هم اکنون در حال اجراست و می‌توان با اصلاحات بنیادین در نظام مالیاتی به دنبال افزایش کارایی سازمان و ارتقای عدالت مالیاتی و به تبع آن تحقق توسعه و عدالت اجتماعی بود.

۱۶-۲. بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

بررسی ترکیب درآمدهای دولت، بیانگر این امر است که درآمدهای مالیاتی در مقایسه با درآمدهای نفتی، پایین است و اتکای بیش از حد بر درآمدهای نفتی با توجه به نوسان‌های شدید و غیرقابل پیش‌بینی آن در بازارهای جهانی، بی‌ثباتی کلی درآمدهای دولت را سبب شده است. لذا برای از بین بردن بی‌ثباتی در بحث درآمدهای دولت لازم است که سهم بالایی از درآمدهای کشور به درآمدهای مالیاتی اختصاص یابد.

لازم به ذکر است سهم بالای درآمدهای مالیاتی از بودجه سالانه و جهت‌گیری استان به این سیاست‌ها و انجام تحولات در راستای اهداف، با تحقق کامل درآمدهای مالیاتی پیش‌بینی شده استان و افزایش سهم استان همدان از کل درآمدهای مالیاتی کشور به‌منظور قطع وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی یک سیاست راهبردی در سال ۱۴۰۰ در کشور و استان به حساب می‌آید.

۱۶-۳. بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

براساس اطلاعات درج شده در جدول شماره (۱۶-۱) درآمدهای عمومی استان در سال ۱۴۰۰ به میزان ۱۷۷۶۲ میلیارد ریال تحقق یافته است که در مقایسه با سال ۱۳۹۹ که در حدود ۱۲۳۳۱ میلیارد ریال می‌باشد در حدود ۴۴ درصد رشد داشته است. کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۶۸۱۷ میلیارد ریال می‌باشد که در مقایسه با سال گذشته که در حدود ۱۱۱۱۰ میلیارد ریال بوده است تقریباً در حدود ۴۹ درصد افزایش یافته است. در سال ۱۴۰۰ تقریباً ۹۵ درصد از درآمدهای استان به درآمدهای مالیاتی اختصاص دارند که این رقم در سال ۱۳۹۹ در حدود ۹۰ درصد بوده است.

جدول ۱۶-۱. درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۴۰۰	عملکرد ۱۴۰۰	عملکرد ۱۳۹۹	درصد تغییرات عملکرد ۱۴۰۰ به ۱۳۹۹
	یکساله	لغایت اسفند	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	لغایت اسفند
کل درآمدهای استانی	۱۶۶۶۹	۱۷۷۶۲	٪۱۰۷	۱۲۳۳۱
کل درآمدهای مالیاتی استان	۱۵۰۵۰	۱۶۸۱۷	٪۱۱۲	۱۱۱۱۰
سایر درآمدهای استان	۱۶۱۹	۹۴۵	٪۵۸	۱۲۲۱
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده (درصد)	٪۹۰	٪۹۵	٪۵	٪۹۰
				٪۵

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

طبق اطلاعات جدول (۱۶-۲)، کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ در حدود ۱۶۸۱۷ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۹۸۷۶ میلیارد ریال به مالیات‌های مستقیم و در حدود ۶۹۴۱ میلیارد ریال به مالیات‌های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۴۰۰ نسبت به سال ۱۳۹۹ در مجموع ۵۱ درصد رشد و به تفکیک مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۴۴ و ۶۴ درصد رشد داشته‌اند.

جدول ۱۶-۲. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	سال ۱۴۰۰				عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۹	درصد تغییرات عملکرد ۱۴۰۰ به ۹۹
	مصوب دوازده ماهه ۱۴۰۰	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۰	سهم از کل درآمدهای مالیاتی	عملکرد نسبت به مصوب		
	(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیارد ریال)	(درصد)
کل درآمدهای مالیاتی	۱۵۰۵۰	۱۶۸۱۷	٪۱۰۰	٪۱۱۲	۱۱۱۱۰	٪۵۱
مالیات‌های مستقیم	۸۳۲۸	۹۸۷۶	٪۵۹	٪۱۱۹	۶۸۷۸	٪۴۴
مالیات‌های غیرمستقیم	۶۷۲۳	۶۹۴۱	٪۴۱	٪۱۰۳	۴۲۳۲	٪۶۴

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۳) مالیات‌های مستقیم به تفکیک اجزا نشان داده شده است. در سال ۱۴۰۰ در بخش مالیات‌های مستقیم بیشترین سهم مربوط به مالیات بر درآمد اختصاص دارد.

جدول ۱۶-۳. عملکرد مالیات مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای

(میلیارد ریال) ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰

عنوان	عملکرد دوازده ماهه ۱۴۰۰	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۹	سهم از کل سهم از کل	تغییرات به ۱۴۰۰ ۱۳۹۹ (درصد)
جمع مالیات‌های مستقیم	۹,۸۷۶	۶,۸۷۸	۵۸,۷٪	۴۴٪
بند اول : مالیات بر شرکت‌ها	۳,۳۰۴	۲,۳۳۳	۱۹,۶٪	۴۲٪
مالیات شرکت‌های غیردولتی	۳,۳۰۴	۲,۳۳۳	۱۹,۶٪	۴۲٪
بند دوم: مالیات بر درآمد	۵,۶۳۱	۳,۸۴۲	۳۳,۵٪	۴۷٪
مالیات حقوق بخش عمومی	۳,۰۹۷	۲,۰۲۳	۱۸,۴٪	۵۳٪
مالیات حقوق بخش خصوصی	۵۷۳	۳۵۷	۳,۴٪	۶۱٪
مالیات مشاغل	۱,۷۷۷	۱,۲۶۸	۱۰,۶٪	۴۰٪
مالیات مستغلات	۱۶۷	۱۹۰	۱,۰٪	۱۲-٪
مالیات‌های متفرقه بر درآمد	۱۷	۴	۰,۱٪	۳۲۵٪
بند سوم: مالیات بر ثروت	۹۴۱	۷۰۳	۵,۶٪	۳۴٪
مالیات ارث	۲۱۸	۱۴۳	۱,۳٪	۵۲٪
مالیات اتفاقی	۶	۱	۰,۰٪	۵۰۰٪
مالیات نقل و انتقال و سرقفلی	۱۹۴	۱۶۲	۱,۲٪	۲۰٪
مالیات نقل و انتقال سهام	۱۵۸	۱۷۳	۰,۹٪	۹-٪
مالیات نقل و انتقال املاک	۲۸۲	۱۶۶	۱,۷٪	۷۰٪
حق تمبر و اوراق بهادار	۸۱	۵۸	۰,۵٪	۴۰٪
مالیات بر واحد های مسکونی گران قیمت	۰,۰۴	۰	۰,۰٪	-
مالیات بر خودروهای گران قیمت	۲	۰	۰,۰٪	-

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۴) مالیات‌های غیرمستقیم به تفکیک اجزا برای سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ نشان داده شده است. در بخش مالیات‌های غیرمستقیم که نسبت به سال گذشته از رشد ۶۴ درصدی برخوردار است. بیشترین سهم به مالیات بر کالاها و خدمات اختصاص دارد.

جدول ۱۶-۴. عملکرد مالیات غیرمستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰
(میلیارد ریال - درصد)

عنوان	سال ۱۴۰۰		سال ۱۳۹۹		درصد تغییرات سال ۱۴۰۰ به سال ۱۳۹۹
	عملکرد دوازده ماه	سهم از کل	عملکرد دوازده ماه	سهم از کل	
جمع مالیات‌های غیرمستقیم	۶,۹۴۱	٪۴۱,۳	۴,۲۳۲	٪۳۸,۱	٪۶۴
بند پنجم: مالیات بر کالاها و خدمات	۶,۹۴۱	٪۴۱,۳	۴,۲۳۲	٪۳۸,۱	٪۶۴
دو درصد مالیات سایر کالاها (معوق)	۰,۰۲	٪۰,۰	۰,۰۶	٪۰,۰	٪۶۷-
عوارض خروج از کشور	۲۳	٪۰,۱	۴	٪۰,۰	٪۴۷۵
مالیات بر فروش سیگار	۱۵	٪۰,۱	۶	٪۰,۱	٪۱۵۰
مالیات بر نقل و انتقالات اتومبیل	۲۶۲	٪۱,۶	۳۴۵	٪۳,۱	٪۲۴-
شماره‌گذاری	۲	٪۰,۰	۳	٪۰,۰	٪۳۳-
مالیات بر ارزش افزوده ...	۵,۵۲۳	٪۳۲,۸	۳,۶۸۱	٪۳۳,۱	٪۵۰
موضوع ماده ۳۷ - یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده	۱۱۱۶	٪۶,۶	۱۹۳	٪۱,۷	٪۴۷۸

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان- خزانه معین استان همدان

۱۶-۴. جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

یکی از اهداف اقتصادی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران کاهش وابستگی کشور به درآمدهای نفتی است؛ این موضوع به دلیل اهمیت فراوان در اولویت‌کاری دولت‌مردان ایرانی قرار گرفته است. از اینرو دولت‌ها با استفاده از ابزار دریافت انواع مالیات‌ها از افراد حقیقی و حقوقی کشور، درآمد لازم برای امنیت، بهداشت، آموزش، ایجاد زیرساخت و بستر فعالیت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و ... کشور را تأمین می‌کنند. همچنین برقراری نظام مطلوب و بهینه مالیاتی، موجب توزیع عادلانه‌تر درآمد و ثروت در بین افراد کشور می‌شود. پس می‌توان گفت مالیات‌ها به عنوان یک منبع درآمدی دولت نقش مهمی در عمران و پیشرفت اقتصادی یک منطقه و استان ایفا می‌کنند. در سالی که گذشت سازمان امور مالیاتی کشور اقدامات مهم و اثرگذاری را برای نظام مالیاتی کشور تعریف و اجرا نمود که از جمله آنها اجرای طرح نظام جامع مالیاتی و حرکت به سوی اجرایی نمودن مالیات هوشمند می‌باشد. در ادامه به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر، توصیه‌های سیاستی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- در نظام مالیاتی این موضوع تبیین شود که وصول درآمد تنها هدف و دغدغه مسئولان و مدیران نیست، بلکه هدف از وصول درآمدهای مالیاتی باید با تأکید و رعایت سه اصل حمایت از تولیدکننده واقعی و سالم، پیشگیری و مقابله با فرار مالیاتی و مبارزه با فساد اداری صورت پذیرد.
- بهبود شاخص سهولت پرداخت مالیات از طریق اتخاذ تمهیداتی شامل: اجرای کامل طرح جامع مالیاتی به ویژه اجرای کامل پروژه سیستم یکپارچه اطلاعات مالیاتی با هدف فراهم شدن امکان مکانیزاسیون تمامی فرآیندهای مالیاتی، دریافت الکترونیکی تمامی اظهارنامه‌های مالیاتی، تسهیل مراحل ثبت‌نام مؤدی و تشکیل پرونده مالیاتی و الکترونیکی شدن پرداخت مالیات از طریق تکمیل امضای الکترونیک در خصوص کلیه مؤدیان.

- تلاش در جهت فرهنگ‌سازی مالیاتی با تکیه بر عواملی نظیر: اطلاع‌رسانی مناسب در خصوص چگونگی هزینه کردن درآمدهای مالیاتی
- اصلاح و کارا کردن قوانین و مقررات و الکترونیکی کردن رویه‌های مالیاتی عملکرد سازمان مالیاتی
- ساماندهی معافیت‌های مالیاتی به ویژه از طریق کاهش معافیت‌های مالیاتی مربوط به مناطق خاص (مناطق آزاد تجاری- صنعتی و کمتر توسعه‌یافته)، کاهش معافیت‌های غیرضروری بخش کشاورزی و کاهش معافیت‌های مالیات بر واردات به ویژه در خصوص معافیت‌های منطقه‌ای و تخفیفات سود بازرگانی برخی بنادر و گمرکات و همچنین کاهش معافیت‌های گسترده و عام مربوط به بخش‌های تولیدی، معدنی و گردشگری.
- وضع پایه‌های جدید مالیاتی همچون "مالیات بر مجموع درآمد"، "مالیات بر عایدی سرمایه با اولویت مالیات بر عایدی املاک" و "مالیات بر سود سپرده بانکی".
- اصلاح نظام مالیات بر ارزش افزوده از طریق پیگیری تصویب لایحه اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده (با توجه به اصلاحات صورت پذیرفته در قالب آن همچون کاهش جرایم مالیاتی، ساماندهی معافیت‌های مالیات بر ارزش افزوده و اصلاح فرآیند مالیات‌ستانی از پیمانکاران طرف قرارداد با دولت)، پیگیری تصویب لایحه صندوق مکانیزه فروش (با توجه به تأثیر بسیار مطلوب بهره‌گیری از این سامانه‌های فروش بر رفع چالش‌های نظام مالیات بر ارزش افزوده) و نیز افزایش نرخ مالیات بر ارزش افزوده به صورت تدریجی از ۶ به ۱۰ درصد
- انتشار نشریات تخصصی در زمینه مالیات و فرهنگ مالیاتی و تولید و پخش برنامه‌های خاص، عمومی و جذاب از رسانه‌های جمعی مانند صدا و سیما به صورت منظم در کشور و استان جهت بالا بردن فرهنگ مالیاتی
- شناسایی شرکت‌های مالیات‌گریز در سطح استان
- پیش‌بینی درآمدهای مصوب مالیاتی استان، براساس روش‌های علمی به منظور پرهیز از اظهارنظرهای غیر کارشناسی و برخورد سلیقه‌ای

فصل ۱۷

بازار کار

در سال ۱۴۰۰
همدان
سیمای
اقتصادی استان

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر بازار کار

یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های اقتصادی، تولید و به تبع آن اشتغال است که در سال ۱۴۰۰ نیز مانند سال قبل به منظور کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال سیاست‌هایی نظیر بهبود محیط کسب و کار، حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال از طریق اعطای تسهیلات بانکی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط اقتصادی، حمایت و گسترش کسب و کارهای مجازی، توسعه مشاغل خانگی و خوداشتغالی بخشی و آموزش و توانمندسازی نیروی کار در قالب بسته‌های اشتغال پایدار روستایی و عشایری و تسهیلات کرونایی اتخاذ شد. در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و ... صورت پذیرفت. بر اساس آخرین آمار ارایه شده از سوی اداره کل کار، تعاون و رفاه اجتماعی برآیند این سیاست‌ها و اقدامات در استان همدان سال ۱۴۰۰ بدین صورت بوده است که در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی در طرح‌های اشتغال‌زایی پایدار در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی بدون احتساب آمار بخش مسکن از تعداد ۱۹۷۰۰ اشتغال تعهد شده استان همدان در ۱۴۰۰ تعداد ۱۹۶۱۱ نفر اشتغال ایجاد گردیده است که ۶۱ درصد (۱۱۸۸۶ نفر) مردان و ۳۸ درصد (۷۷۲۵ نفر) نیز زنان می‌باشند. از این تعداد حدود ۲۰ درصد در بخش صنعت، ۵۲ درصد در بخش خدمات و ۲۸ درصد نیز در بخش کشاورزی می‌باشند. نرخ بیکاری استان همدان در سال ۱۴۰۰، ۷،۱ درصد و نرخ مشارکت اقتصادی استان ۴۱،۸ درصد بوده است. با این وجود هنوز در بازار کار استان می‌بایست تلاش بیشتری شود. در این راستا همسوسازی سیاست‌های کلان دولت با برنامه‌های اشتغال در استان و هماهنگی و همکاری بیشتر دستگاه‌های اجرایی برای تکمیل و راه‌اندازی طرح‌های نیمه تمام با اولویت پیشرفت فیزیکی و توجیه اقتصادی و فنی، بررسی طرح‌ها و پروژه‌های قابل واگذاری دستگاه‌های اجرایی به بخش خصوصی و تقویت حلقه‌های پیشین و پسین تولید در استان به ویژه در حوزه کشاورزی و صنایع دستی که بارزترین زمینه تولید در استان می‌باشد می‌تواند در بهبود بازار کار برای افزایش تولید و رشد اقتصادی، بهبود وضعیت معیشتی شهروندان و توزیع عادلانه درآمد و... مؤثر باشد.

واژگان کلیدی: همدان، نیروی کار، اشتغال، بیکاری، مشارکت اقتصادی

مقدمه

از آنجاکه نیروی انسانی و جمعیت فعال هر جامعه، نقش بسزایی در فرآیند تولید دارد و بعنوان پدیدآورنده اصلی ثروت و محرک مستقیم اقتصاد محسوب می‌شود و سطح و میزان تولید ملی هر کشور نیز به دانش و آگاهی فنی و ظرفیت تولید جمعیت فعال آن بستگی دارد، اصولاً ایجاد اشتغال و حل مسئله بیکاری بهترین پشتوانه برای اجرا و پیشبرد دیگر اهداف برنامه‌ریزی‌ها به حساب می‌آید. شرایط فعلی حاکم بر اقتصاد ایران که تا حدود زیادی حاصل تشدید تحریم‌های اقتصادی و شیوع ویروس کرونا می‌باشد، ضرورت پیاده‌سازی سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی از طریق افزایش حمایت از تولیدات داخلی، تلاش در جهت زیرساخت‌های مناسب به ویژه در بخش‌های تولیدی و حمایت از اشتغال را بیش از پیش نشان می‌دهد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بازار کار و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بازار کار استان با استفاده از مهم‌ترین شاخص‌های موثر در این بازار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در استان، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بازار برای استفاده بهینه از نیروی کار موجود و رفع مشکل بیکاری استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱۷-۱- سیاست‌های اقتصادی برای ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان

در سال ۱۴۰۰ از مهمترین سیاست‌های کشور و بالتبع استان در کاهش نرخ بیکاری می‌توان به مواردی چون تقویت مدیریت و سیاستگذاری بازار کار، بهبود نظام اطلاعات بازار کار، حمایت مالی از طرح‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط، حمایت‌های فنی از بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی، توانمندسازی و رقابت‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی، تقویت تحقیق و توسعه، بهبود فرایندها و حذف موانع ایجاد بنگاه، کاهش هزینه‌های سربار تولید، توسعه مشاغل خانگی خود اشتغالی به ویژه در حوزه صنایع دستی و کسب و کارهای خرد، افزایش انعطاف در بازار کار، حمایت از اشتغال مناطق محروم و اقشار خاص، ساماندهی آموزش‌های مهارتی، توسعه اشتغال بخش تعاون و ارائه تسهیلات حمایت کرونایی اشاره نمود.

در این راستا جهت‌گیری‌های استان همدان در سال ۱۴۰۰ به سمت تقویت جایگاه اشتغال و کارآفرینی در تشکیلات دستگاه‌های اجرایی، برگزاری مستمر جلسات کارگروه استانی و شهرستانی، طراحی و استقرار نظام آمار و اطلاعات بازار کار در استان، ساماندهی کارایی‌های داخلی و خارجی، ایجاد صندوق مردمی تأمین اعتبارات کسب و کارهای کوچک و حمایت از کارآفرینان نوپا، نظارت بر اعطای تسهیلات و اجرای طرح‌های اقتصادی، تقویت و توسعه صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک و تعاون، شناسایی مشاغل جدید و معرفی و توسعه بازار کار برای آنها، توسعه مراکز مشاوره کسب و کار و کلینیک‌های اشتغال، پیگیری اعمال تخفیفات بیمه‌ای، مالیاتی و جریمه‌های معوق بانکی به منظور کاهش هزینه‌های سربار تولید، بازنگری و اصلاح ترتیبات نهادی ناظر بر بازار کار، باز توزیع امکانات و فرصت‌های آموزشی با رویکرد آمایشی و اولویت مناطق کمتر برخوردار، اصلاح نظام آموزش مهارتی و اجرای طرح آموزش در محیط کار واقعی، تدوین برنامه اشتغال بخش گردشگری به تفکیک سیاحتی-زیارتی، درمانی، علمی و آموزشی و ورزشی، تدوین اشتغال بخش ICT و شرکت‌های دانش‌بنیان، ترویج و توسعه آموزش‌های کارآفرینی مبتنی بر مهارت‌های خاص، تهیه و طرح اشتغال در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و توسعه مشاغل سبز، توسعه تعاونی‌های فراگیر و ایجاد تعاونی‌های نوع جدید بوده است.

۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان

در این بخش با توجه به آخرین آمار موجود تحولات عمده بازار کار استان همدان در سال ۱۴۰۰ به بیان دلایل عمده وجود بیکاری در استان پرداخته می‌شود. به استناد آمارهای دریافتی از اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان در سال ۱۴۰۰ در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور در این راستا اقداماتی چون اعطای تسهیلات، حمایت از مشاغل خانگی، فراهم نمودن زمینه‌های بهبود آموزش و ... صورت پذیرفت. بر اساس اطلاعات دریافتی از اداره مزبور برآیند این سیاستها و اقدامات در استان همدان بدین صورت بوده است که مجموع اعتبارات طرح‌های اشتغال‌زا استان همدان در سال ۱۴۰۰ برای استان همدان حدود ۴۸۹۴۸ میلیارد بوده که از این میزان ۲۳۹۴ میلیارد ریال مربوط به تسهیلات روستایی، ۷۵۸ میلیارد ریال مشاغل خانگی، ۴۱۲۱۶ میلیارد ریال آن مربوط به طرح تسهیلات تبصره ۱۸ میلیارد ریال، ۳۱۰۰ میلیارد ریال کميته امداد، ۱۰۸۰ میلیارد ریال بهزیستی و ۴۰۰ میلیارد ریال نیز مربوط به طرح مهارت‌آموزی سربازان می‌باشد. در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی بدون احتساب آمار بخش مسکن از تعداد ۱۹۷۰۰ اشتغال تعهد شده استان همدان در ۱۴۰۰ تعداد ۱۹۶۱۱ نفر اشتغال ایجاد گردیده است که ۶۱ درصد (۱۱۸۸۶ نفر) مردان و ۳۸ درصد (۷۷۲۵ نفر) نیز زنان می‌باشند. ز این تعداد حدود ۲۰ درصد در بخش صنعت، ۵۲ درصد در بخش خدمات و ۲۸ درصد نیز در بخش کشاورزی می‌باشند.

از دیگر تحولات عمده بازار کار استان همدان در این سال در نظر گرفتن تسهیلات بلاعوض در راستای توسعه و رونق رسته‌های پراشتغال و مزیت‌دار در هر منطقه (به عنوان مثال در شهرستان ملایر کشت زعفران، گیاهان دارویی، مبل و منبت که با توجه به بحران آب دارای مزیتی عمده به شمار می‌رود) از جمله اقدامات مؤثر و مهم در زمینه اشتغال‌آفرینی در استان بود. همه این تحولات در راستای تعدیل و ریشه کنی بیکاری در استان است.

از جمله علل و عوامل مهم پدیده بیکاری در استان همدان می‌توان به افزایش جمعیت فعال در سنین ۲۹-۲۴ سالگی و مازاد عرضه قابل توجهی در بازار کار، افزایش ظرفیت مراکز آموزش عالی و پذیرش دانشجو بدون برنامه‌ریزی و افزایش نیروی کار تحصیلکرده، ناکافی بودن و عدم توسعه صنایع استان و همچنین وجود ظرفیت‌های خالی تولید و افزایش هزینه‌های سربار و قیمت تمام شده، عدم استفاده از نیروهای متخصص و به کارگیری تولید با شیوه‌های سنتی، عدم توجه به بخش خصوصی و نقش کم‌رنگ آن در ایجاد اشتغال، وجود مشکلات عدیده در مسیر تولیدکنندگان و کارآفرینان اقتصادی و زمینه دلسردی آنها و معضلات اصلی در بکارگیری نیروی انسانی و سرمایه‌های تولیدی، تحریم‌ها و محدودیت‌های تجاری و بازرگانی سابق و جاری و افزایش ریسک تجاری کشور و فقدان برخورداری تولیدات داخلی از فناوری‌های مدرن و بروز و تعطیلی یا نیمه فعال شدن برخی کارخانجات و واحدهای تولیدی استان، فقدان وجود برنامه‌های بلندمدت و استراتژیک و نبود چشم‌انداز مطلوب و مناسب برای بازار کار، فقدان توسعه و تجهیز بازار سرمایه و نقش ناچیز آن در تأمین مالی طرح‌های اقتصادی و شیوع ویروس کرونا اشاره نمود.

۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار

۱۷-۳-۱- نرخ مشارکت اقتصادی:

نرخ مشارکت اقتصادی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی بازار کار و اقتصاد یک کشور به شمار می‌آید. نرخ مشارکت اقتصادی یا همان نرخ فعالیت، عبارت است از نسبت جمعیت فعال تمام افراد بالای ۱۵ سال شاغل و بیکار) به جمعیت در سن کار.

با توجه به آخرین آمار موجود بررسی نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار در سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد، با وجود نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر ۴۰٫۹ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۱٫۸ درصد در

سال ۱۴۰۰ بوده است. عوامل مختلفی بر نرخ مشارکت اقتصادی در استان همدان تأثیر دارند که می‌توان از جمله این عوامل به افزایش سطح تحصیلات و دانش افراد، نوع نگاه جامعه به زنان و مقوله کار و فعالیت اقتصادی و نیز مهیا شدن بسترهای لازم و نیز فرصت‌های بیشتر در بازار کار برای حضور هرچه بیشتر زنان در چرخه اقتصادی استان اشاره نمود.

۱۷-۳-۲- نرخ بیکاری:

از آنجا که پدیده بیکاری منشأ تضعیف اعتماد به نفس، احساس مفید بودن و تعلق داشتن به جامعه است و نیز موجب تضعیف توانایی‌های شناختی و مهارتی افراد، منشأ سرخوردگی و به‌هم‌ریختگی رفتاری در سطح فرد و جامعه خواهد شد لذا توجه ویژه به آن باید در صدر برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور و استان‌ها قرار گیرد. بر اساس نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار به جمعیت فعال، این نرخ در سال ۱۴۰۰ در استان همدان ۷,۱ درصد بوده است. این درحالی است که نرخ بیکاری در کل کشور در سال ۱۴۰۰ معادل ۹,۲ درصد بوده است.

جدول ۱۷-۱. شاخص‌های عمده نیروی کار استان همدان و کشور در سال ۱۴۰۰

عنوان شاخص یا نامگر	واحد	مقدار/تعداد
نرخ بیکاری	کشور	درصد ۹,۲
	استان	درصد ۷,۱
نرخ مشارکت اقتصادی	کشور	درصد ۴۰,۹
	استان	درصد ۴۱,۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۷-۳-۳- نسبت اشتغال:

نسبت اشتغال به جمعیت عبارت است از: "نسبت افراد شاغل بالای ۱۵ به کل جمعیت بالای ۱۵ سال ضرب در ۱۰۰" این میزان، اطلاعاتی راجع به توانمندی اقتصاد در ایجاد شغل را نشان می‌دهد. در بسیاری از کشورها اهمیت این ارقام به میزان نرخ بیکاری است. با وجود اینکه میزان بالای این آمار به نظر خوب می‌رسد، اما این شاخص به تنهایی نشان‌دهنده مشکلات بازار کار مانند درآمد پایین، نیمه بیکاری، شرایط بد کاری و یا وجود اقتصاد غیررسمی می‌باشد. در حقیقت این شاخص تاحد زیادی به عنوان پایه‌ای برای مقایسه بازار کار در بین برخی کشورها معمول است.

بر اساس آخرین آمارهای دریافتی از مرکز آمار ایران، در سال ۱۴۰۰، نسبت اشتغال جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر در استان همدان ۳۸,۸ درصد بوده که نسبت به سال گذشته که این نسبت ۳۹,۳ درصد بوده، ۰,۵ درصد کاهش داشته است. در این سال نسبت اشتغال در کشور ۴۰,۹ درصد بوده است.

جدول ۱۷-۲. نسبت اشتغال در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر استان همدان و کشور

در سالهای ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (درصد)

عنوان	سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۹	تغییرات
کشور	۴۰,۹	۴۱,۳	-۰,۴
استان همدان	۳۸,۸	۳۹,۳	-۰,۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۷-۳-۴- توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی:

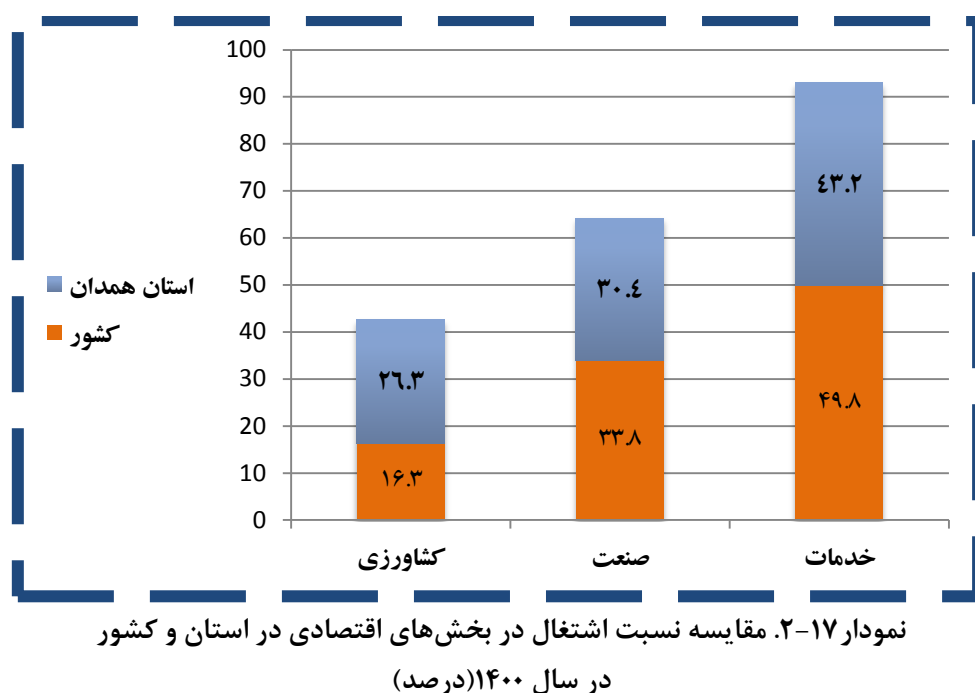
جدول زیر حاوی اطلاعات مربوط به توزیع شاغلان در بخش های مختلف اقتصادی می باشد. مقایسه آمارهای مربوط به استان همدان و کشور نشان می دهد که سهم اشتغال استان همدان در بخش کشاورزی نسبت به سهم اشتغال کشور در این بخش بالاتر است و این موضوع نشان دهنده آن است که یکی از پایه های اساسی اقتصاد استان بخش کشاورزی است که با توجه به پتانسیل ها و ظرفیت های موجود در این بخش با برنامه ریزی و حمایت از شاغلان این بخش می توان به توسعه اقتصادی و افزایش اشتغال بخش کشاورزی استان کمک نمود. در سال ۱۴۰۰ سهم اشتغال نیروی کار ۱۵ سال به بالا در استان همدان در بخش کشاورزی ۲۶,۳ درصد بوده که به علت کاهش شدید میزان بارندگی نسبت به سال گذشته (۲۸,۸ درصد) حدود ۲,۵ درصد کمتر شده است، البته به گواه آمارها این نسبت در استان همدان نسبت به میانگین کشوری (۱۰ درصد) با اختلاف چشمگیری بالاتر است که نشان دهنده پتانسیل بالای استان همدان در بخش کشاورزی می باشد. در بخش صنعت نیز سهم شاغلان استان همدان ۳۰,۴ بوده که نسبت به سال گذشته (۳۰,۶ درصد) حدود ۰,۲ درصد کمتر شده است همچنین این نسبت در کشور در سال ۱۴۰۰ معادل ۳۳,۸ درصد بوده است. نگاهی به آمار بخش خدمات نیز نشان می دهد که در این سال بالاترین سهم اشتغال را هم در استان همدان (۴۳,۲ درصد) و هم در کشور (۴۹,۸ درصد) این بخش به خود اختصاص داده که در این خصوص باید گفت برغم اینکه بالا بودن سهم اشتغال در این بخش در ایجاد ارزش افزوده مؤثر است اما سهم مشارکت تولیدی به نسبت پایین است. از اینرو ضروری است با برنامه ریزی های کارشناسانه تر و سرمایه گذاری های هدایت شده تلاش گردد تا سهم بالای اشتغال و رونق موجود در بخش خدمات جای خود را با بخش تولید عوض کند تا بدین طریق نرخ رشد اقتصادی نه از لحاظ خدماتی بلکه از جنبه تولیدی افزایش یابد.

جدول ۱۷-۳. سهم اشتغال در بخش های عمده فعالیت های اقتصادی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

استان همدان و کشور در سالهای ۱۴۰۰-۱۳۹۹ (درصد)

عنوان	کشاورزی		صنعت		خدمات	
	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۴۰۰
کشور	۱۷,۴	۱۶,۳	۳۳,۳	۳۳,۸	۴۹,۳	۴۹,۸
استان همدان	۲۸,۸	۲۶,۳	۳۰,۶	۳۰,۴	۴۰,۵	۴۳,۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۷-۴- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی برای استان

بازار کار در بین بازارهای پنج‌گانه اقتصاد (بازار سرمایه، بازار پول، بازار تأمین اطمینان، بازار کالاها و خدمات و بازار کار)، در تنظیم روابط عرضه و تقاضای نیروی کار و تعادل در متغیرهای کلان اقتصادی از جمله اشتغال جایگاه ویژه و نقش محوری و تعیین‌کننده دارد و به دلیل وجود عامل انسانی در عرضه و تقاضای این بازار، آن را از دیگر بازارهای اقتصاد متمایز می‌سازد. پیامدها و آثار فراوان اقتصادی- اجتماعی تعادل در بازار کار به نحوی است که مورد توجه ویژه سیاستمداران و سیاستگذاران قرار دارد. در این راستا موضوع اشتغال و رفع معضل بیکاری در سال‌های اخیر از مهمترین دغدغه‌های مسئولین کشوری و به فراخور آن استانی می‌باشد. با نگاهی به آمارهای مربوط به شاخص نرخ مشارکت اقتصادی در می‌یابیم که در کل کشور و استان همدان بخش خدمات نزدیک به نیمی از اشتغال را به خود اختصاص داده است و طیف وسیعی از مشاغل را شامل می‌شود بدان معنا که اکثر جوانان در کارهای خدماتی مشغول به انجام کار هستند که هرچند منجر به افزایش نرخ رشد اقتصادی می‌گردد. اما مشارکت تولیدی در کشور و استان به نسبت ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود بسیار پایین است. البته در استان همدان به دلیل سیاست‌ها و پیگیری‌های انجام شده در حوزه حمایت از کارآفرینی و کسب و کارهای خرد از طریق رسمیت بخشیدن و تسهیل صدور مجوز برای صاحبان این مشاغل و تجهیز منابع مالی خرد و منابع مالی محلی در مشاغل خرد و فعالیت‌های کوچک به صورت زنجیره‌ای با حمایت از نهاده عمومی و محلی مانند شهرداری‌ها و ... توانسته عملکرد قابل ملاحظه‌ای را در جهت کاهش نرخ بیکاری داشته باشد، به طور خلاصه در استان همدان شاخص نرخ بیکاری استان در سال ۱۴۰۰، به نرخ ۷,۱ درصد رسیده است. همچنین در این سال با وجود نرخ مشارکت اقتصادی ۴۰,۹ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۱,۸ درصد بوده است. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در سال ۱۴۰۰ مربوط به بخش خدمات با ۴۳,۲ درصد و پس از آن بخش‌های صنعت با ۳۰,۴ و کشاورزی با ۲۶,۳ درصد قرار دارند. به منظور ارتقا توان تولید و ایجاد فرصت‌های شغلی توصیه‌های سیاستی شرح ذیل بیان می‌گردد.

- تلاش در جهت مقررات‌زدایی و سهولت در شروع کسب و کار و شناسایی قوانین و مقررات مخل محیط کسب و کار

- ایجاد بیمه‌های اجتماعی کارا و اثر بخش به ویژه در بخش کشاورزی و گسترش بیمه‌ها در بخشهای اقتصادی استان با شرایط مناسب که هم موجب افزایش ضریب ایمنی در سرمایه‌گذاری می‌گردد و هم افرادی که بیکار شده‌اند و هم افراد شاغل نگرانی کمتری از آینده درآمد خود داشته باشند.
- تلاش در جهت معرفی و شناساندن توانمندی‌های موجود در استان در سطح کشور و حتی سطوح جهانی به ویژه پتانسیل‌ها و مزیت‌های نسبی موجود در بخش‌های کشاورزی، معدن و گردشگری با استفاده از ظرفیت فضای مجازی
- توسعه میزان برخورداری استان از نهادهای کارفرمایی، کارآفرینی، سرمایه‌گذاری، پیمانکاری و مشاوره بخش خصوصی
- بسترسازی برای افزایش مشارکت زنان در فعالیتهای اشتغال‌زای تولیدی و خدماتی
- توجه به جایگاه بهره‌وری عامل نیروی انسانی و سرمایه به منظور افزایش کمی و کیفی سطح تولیدات و استفاده کامل از ظرفیتهای بلا استفاده بخش‌های اقتصادی
- شناسایی توانمندی‌ها و مزیت‌های نسبی تولید مشترک بین استان همدان و استان‌های همسایه و ایجاد زنجیره کامل تولید و فرآوری
- تلاش در جهت ارتباط و پیوند بین پیشران‌های تولید و صاحبان مشاغل کوچک و خانگی
- تهیه بانک اطلاعاتی از بیکاران و مهارت و تخصص آنان
- تشکیل اتاق‌های فکر، کلاس‌های ایده‌پردازی و جلسات همفکری با حضور کارآفرینان، سرمایه‌داران و مدیران تولید در استان به منظور ایجاد خوشه‌های تعاونی و کارگاه‌های شغلی، تکمیل مهارت‌های مورد نیاز تولیدات و بازار کار
- توجه به آموزش مهارت‌های مدیریتی، انتخاب بهینه حوزه فعالیت بر اساس نیاز بازار و سلیقه مشتریان، مسئله بازارشناسی، بازاریابی و بازاریابی و آموزش‌های عمومی حول استانداردسازی محصول (کالا و خدمات) برای افراد خود اشتغال و کسانی که در آغاز راه کسب و کار خود هستند با هدف تثبیت و استمرار اشتغال ایجاد
- برگزاری دوره‌های آموزشی تخصصی و اجرایی پیش از شروع فعالیت‌ها در کارگاه‌های فنی
- بهبود عملکرد کاربایی‌ها و برداشتن موانع خاص توسعه هر یک از بخش‌های اقتصادی و رشته فعالیت‌های منتخب در قالب سیاست‌های فعال و اصلاح نظام تأمین مالی برای افزایش دسترسی بنگاه‌های خرد و کوچک
- با توجه به شرایط نامساعد جوی و خشکسالی و کم آبی‌های اخیر استان بررسی راهکارهای هدایت منابع به سمت طرح‌های مولد و دانش‌بنیان و کنترل بخش‌های واسطه‌ای و حذف جاذبه سرمایه‌گذاری در آنها به منظور هدایت سرمایه‌ها و نقدینگی به بازارهای مولد

فصل ۱۸

بهبود محیط کسب و کار

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سپیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۰ ...

مروری اجمالی بر محیط کسب و کار استان

عوامل متعددی بر حیات و بقای بنگاه‌های اقتصادی مؤثرند؛ برخی از این عوامل در حیطه اختیارات بنگاه‌های اقتصادی و برخی دیگر خارج از تسلط و اراده آنها است. این عوامل را با عنوان محیط کسب و کار در اقتصاد می‌شناسند. با این حال، سیاست‌گذار اقتصادی می‌تواند با سیاست‌گذاری‌های خود بر محیط کسب و کار تأثیرات مثبت و منفی فراوانی بگذارد. در واقع محیط کسب و کار بسیار به سیاست‌های اقتصادی حساس است. همچنین می‌توان گفت سیاست‌گذاری‌های اقتصادی که بیشتر در قالب قوانین و مقررات بیان می‌شوند خود عنصر مهم و اساسی از محیط کسب و کار را تشکیل می‌دهند؛ از اینرو، توجه سیاست‌گذاران به قانون‌گذاری درست برای ارتقا محیط کسب و کار حیاتی و اساسی است؛ چراکه قانون‌گذاری ناکارآمد موجب نامساعد شدن محیط کسب و کار برای فعالان اقتصادی می‌شود. در محیط کسب و کار نامساعد سرمایه‌گذاری، تولید و کارآفرینی تنبیه می‌کند و در عوض فعالیت‌های ضدتولیدی نظیر رانت‌خواری، فساد و دزدی تشویق می‌شود. در حالیکه، در محیط کسب و کار سالم، سرمایه‌گذاری، تولید و کارآفرینی تشویق می‌شود و فعالیت‌های ضدتولیدی نظیر رانت‌خواری، فساد و دزدی تنبیه می‌شود در این حالت است که هزینه انجام کارهای تولیدی کاهش می‌یابد و هزینه انجام کارهای غیرتولیدی و ضد تولیدی افزایش می‌یابد. بنابراین فعالیت‌های تولیدی افزایش و فعالیت‌های غیرتولیدی و ضد تولیدی کاهش می‌یابد. با وجود اینکه بهبود محیط کسب و کار مفهومی قدیمی در ادبیات اقتصاد است، اما در سال‌های اخیر در کشور به آن توجه شده است. با عنایت به اهمیت موضوع و نقش آن در توسعه اقتصادی کشور و استان، در این فصل به بررسی شاخص‌های محیط کسب و کار استان همدان بر اساس مؤلفه‌ها و معیارهای مطرح شده از سوی اتاق بازرگانی ایران پرداخته شده است؛ چرا که بهبود محیط کسب و کار موجب تسهیل، بهبود و رونق سرمایه‌گذاری، افزایش کارآفرینی، افزایش اشتغال و تولید و کاهش فساد و رانت‌خواری می‌شود. نتایج حاصله از گزارشات اتاق بازرگانی در سال ۱۴۰۰ حاکی از بهبود نسبی جایگاه محیط کسب و کار استان همدان در کشور می‌باشد؛ به نحوی که رتبه استان در بهار ۱۴۰۰ برابر با ۱۴، در تابستان، ۱۲ و در پاییز ۱۰ شده است. با این وجود رتبه استان همدان در زمستان ۱۴۰۰ به ۱۵ سقوط کرده است. از طرف دیگر، عملکرد نسبی و هم عملکرد مطلق زیرشاخص‌های حاکمیتی بر پایه گزارش محیط کسب و کار بهار، تابستان، پاییز و زمستان ۱۴۰۰ اتاق بازرگانی نشان می‌دهد که صاحبان کسب و کار از محیط کسب و کار رضایت خاطر ندارند. هنوز زیرشاخص‌های غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات؛ دشواری تأمین مالی از بانک؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار از عوامل اصلی مزاحم محیط کسب و کار استان همدان می‌باشند. در کل می‌توان گفت که فساد، نبود آزادی اقتصادی، دخالت بی‌رویه در کسب و کار، بی‌ثباتی چه در قیمت‌ها و چه در قوانین و مقررات مخل کسب و کار مهمترین عاملی است که به محیط کسب و کار آسیب می‌زند. بنابراین صاحبان کسب و کار به دنبال محیطی با ثبات نسبی چه در قوانین و چه در قیمت‌ها و عاری از فساد و دخالت‌های مزاحم کسب و کار می‌باشند.

واژگان کلیدی: بهبود محیط کسب و کار، زیرشاخص‌های محیط کسب و کار، مؤلفه حاکمیتی، استان همدان

مقدمه

امروزه بهبود محیط کسب و کار یکی از راهبردهای اساسی در توسعه اقتصادی هر کشوری است. علاوه بر آن، هر چه محیط کسب و کار یک کشور شرایط مساعدتری داشته باشد و بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در جامعه‌ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور بر خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز افزایش می‌یابد. با این حال بهبود محیط کسب و کار، نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب است که دستیابی به این مهم نیازمند وجود فرآیندی مستمر برای پایش و سنجش وضعیت محیط کسب و کار هر منطقه هدف است.

محیط کسب و کار مساعد شرایط را برای فعالیت مؤثر و مفید تمام فعالان اقتصادی آماده می‌کند تا تمامی بخش‌ها بتوانند از موقعیت بالقوه خود استفاده کنند؛ این امر باعث افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش بهره‌وری عوامل تولید و ارتقاء بسیاری دیگر از مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌شود. در محیط نامساعد کسب و کار، بخش خصوصی ناگزیر به سمت اقتصاد زیرزمینی غیرمولد و غیررسمی سوق پیدا می‌کند، رشوه و فساد افزایش می‌یابد و در نهایت بهره‌وری در تولید کالاها و خدمات کاهش می‌یابد که این امر منجر به کاهش انگیزه فعالین اقتصادی جهت سرمایه‌گذاری و کارآفرینی می‌شود.

در سال ۱۳۹۰، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار را تصویب کردند. به موجب ماده ۴ این قانون، اتاق‌ها موظفند به منظور اطلاع سیاست‌گذاران از وضعیت محیط کسب و کار در کشور، شاخص‌های ملی محیط کسب و کار در ایران را تدوین و به‌طور سالانه و فصلی حسب مورد به تفکیک استان‌ها، بخش‌ها و فعالیت‌های اقتصادی، سنجش و اعلام نمایند که اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران در قالب اجرای یک طرح پژوهشی در سال ۱۳۹۴، نسبت به شناسایی و معرفی شاخص‌های ملی پایش محیط کسب و کار اقدام نمود و اجرای طرح ملی پایش محیط کسب و کار را در اواخر سال ۱۳۹۵ با همکاری اتاق‌های تعاون و اصناف ایران در دستور کار خود قرار داد و از آن زمان تاکنون به‌صورت پیوسته آمارهای مربوط به وضعیت کسب و کار استان‌های کشور را به‌صورت فصلی منتشر می‌نماید.

با این تفاسیر، در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی مربوط به بهبود محیط کسب و کار در کشور، سپس در بخش دوم سیاست‌ها و اقدامات مهم بهبود محیط کسب و کار در استان و در بخش سوم وضعیت تحولات محیط کسب و کار استان با تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار بررسی می‌شوند. در بخش پایانی نیز توصیه‌های سیاستی لازم برای بهبود محیط کسب و کار در استان جهت برنامه‌ریزی مدیران کشوری آورده شده است.

۱-۱۸- سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار

بر اساس مصوبه ۵۰۸۶۸ ستاد اقتصاد مقاومتی مورخ ۱۳۹۶/۵/۱ "استقرار و توسعه مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور" در تمام استان‌های کشور طراحی و پیاده‌سازی شد. بر اساس ماده ۲ این تصویب‌نامه، چهار سامانه دادور، یاور، سام و نما، جهت بهبود محیط کسب و کار تعبیه گردید. راه‌اندازی این سامانه‌ها، در واقع تلاشی در جهت استقرار دولت الکترونیک، کاهش زمان صدور مجوزهای کسب و کار، کاهش هزینه‌های مربوطه و کاهش بروکراسی‌های اداری می‌باشد. در سال ۱۴۰۰، قانون تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار در مجلس به تصویب رسید. اجرا و تصویب این قانون به گفته وزیر اقتصاد نهضت مشترک بین مجلس و دولت به منظور برداشتن زنجیرهایی خواند که به پای فعالان و کارآفرینان بسته شده است. همچنین در سال ۱۴۰۰، وزارت اقتصاد و دارایی با راه‌اندازی درگاه ملی مجوزهای کشور و الزام سایر دستگاه‌های اجرایی در تبعیت از این درگاه برای صدور مجوز، گام مهم و اساسی در جهت تسهیل صدور مجوزهای کشور برداشته است.

۱۸-۲- سیاست‌های و اقدامات مهم بهبود محیط کسب‌وکار در استان

در استان همدان نیز، سامانه دادور از سال ۱۳۹۶ و سامانه یاور از سال ۱۳۹۷ پیاده‌سازی و راه‌اندازی شدند و دستگاه‌های اجرایی از طریق نمایندگان قبلاً معرفی شده خود، پیگیر امور مربوط به شکایات و مشاوره‌های تخصصی در حوزه کسب‌وکار فعالان اقتصادی یا متقاضیان کسب‌وکار هستند.

همچنین اداره کل امور اقتصادی و دارایی در سال ۱۴۰۰ جلسات متعددی را با دستگاه‌های اجرایی استان و فعالین اقتصادی برگزار نمود تا به شناسایی قوانین و مقررات مخل کسب‌وکار استان بپردازد. سایر اقدامات صورت گرفته در اداره کل امور اقتصادی و دارایی عبارتند از:

- رصد و پایش وضعیت و رتبه کسب‌وکار استان در مقاطع فصلی و سالانه
- احصا و شناسایی بیش از ۲۳ مورد از قوانین و مقررات مخل کسب‌وکار
- حل و فصل مشکلات اخلاص کننده کسب‌وکار از طریق نشست‌های کارشناسی و هماهنگی بین دستگاهی
- ارسال ۱۶ مورد از قوانین و مقررات مخل کسب‌وکار که از طریق هماهنگی بین دستگاهی قابل حل نبودند به هیئت مقررات‌زدایی (پذیرش ۲ مورد آن‌ها)
- ۱۵ پیشنهاد مصوب شده در کمیته مقررات‌زدایی استانی
- پیگیری اجرای مصوبات هیئت مقررات‌زدایی و گزارش موارد مغایر با مصوبه به هیئت وزیران
- پیشنهاد و پیگیری تشکیل کارگروه استانی تسهیل سرمایه‌گذاری و مقررات‌زدایی در راستای بهبود محیط کسب‌وکار
- تعامل و ارتباط با فعالان اقتصادی استان در خصوص شناسایی مشکلات و پیگیری رفع آن در راستای بهبود محیط کسب‌وکار

۱۸-۳- بررسی وضعیت بهبود محیط کسب‌وکار استان همدان

شاخص محیط کسب‌وکار مبتنی بر محاسبه اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی کشور است که محیط کسب‌وکار کشور و استان‌ها را از ۰ تا ۱۰ نمره‌دهی می‌کند. هر چه نمره شاخص بیشتر و نزدیک‌تر به ۱۰ باشد نشان از وضع نامساعد محیط کسب‌وکار دارد و هر چه نمره شاخص کمتر باشد نشان می‌دهد محیط کسب‌وکار برای فعالیت اقتصادی مساعدتر شده است.

جدول (۱۸-۱) امتیاز و رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان را در بهار، زمستان و بهار ۱۳۹۹ و مقایسه آن‌ها را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. در گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۹۱ را کسب کرده است. این امتیاز در بهار ۱۳۹۹ به ۶,۰۵ رسیده بود. بنابراین مقایسه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل حاکی از بهبود ۲,۳۲ درصدی امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان دارد. رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۳۹۹، برابر با ۱۵ است که با یک پله ترقی به رتبه ۱۴ در بهار ۱۴۰۰ دست یافته است.

عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در زمستان ۱۳۹۹، امتیاز ۵,۷۷ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۰ با فصل قبل حاکی از پسرقت ۲,۴۹ درصدی عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان دارد. رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان زمستان ۹۹ برابر با ۱۰ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان در بهار ۱۴۰۰ با فصل قبل حاکی از پسرقت ۴ پله‌ای رتبه عملکرد محیط کسب‌وکار استان همدان دارد.

جدول ۱۸-۱: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان
در فصل بهار ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری

استان همدان			درصد تغییر		
بهار ۱۳۹۹	زمستان ۱۳۹۹	بهار ۱۴۰۰	فصل قبل	فصل مشابه سال قبل	نسبت به میانگین کشوری
۶,۰۵	۵,۷۷	۵,۹۱	۲,۴۹	-۲,۳۲	۰,۰۰۱۷
رتبه ۱۵	۱۰	۱۴	۴	-۱	

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران بهار ۱۴۰۰

جدول (۱۸-۲) امتیاز و رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان را در تابستان ۱۳۹۹، بهار ۱۴۰۰ و تابستان ۱۴۰۰ و مقایسه آن‌ها را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. در گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران، عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۸۳ را کسب کرده است. این امتیاز در تابستان ۱۳۹۹ به ۶,۰۶ رسیده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل، حاکی از بهبود ۳,۷۵ درصدی امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۳۹۹ تغییری نکرده است.

عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در بهار ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۹۱ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۰ با فصل قبل، حاکی از بهبود ۱,۲۹ درصدی عملکرد محیط کسب و کار استان همدان است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان بهار ۱۴۰۰ برابر با ۱۴ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۰ با فصل قبل، حاکی از بهبود ۲ پله‌ای رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان است. در مقایسه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان با میانگین کشوری در تابستان ۱۴۰۰ نیز، عملکرد استان همدان حاکی از بهبود ۱,۲۹ درصدی نسبت به عملکرد میانگین کشوری است.

جدول ۱۸-۲: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان
در فصل تابستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری

استان همدان			درصد تغییر		
تابستان ۱۳۹۹	بهار ۱۴۰۰	تابستان ۱۴۰۰	فصل قبل	فصل مشابه سال قبل	نسبت به میانگین کشوری
۶,۰۶	۵,۹۱	۵,۸۳	-۱,۲۹	-۳,۷۵	-۱,۲۹
رتبه ۱۲	۱۴	۱۲	۲	۰	-

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران تابستان ۱۴۰۰

جدول (۱۸-۳) امتیاز و رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان را در پاییز ۱۳۹۹، تابستان ۱۴۰۰، پاییز ۱۴۰۰ و مقایسه آن‌ها را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. همدان در پاییز ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۸ را کسب کرده است. همچنین، عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۳۹۹، امتیاز ۵,۶۹ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به میزان اندک

۱,۹۵ درصد پسرفت داشته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در پاییز ۱۴۰۰ و پاییز ۱۳۹۹ هر دو برابر با ۱۰ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد هیچ بهبود رتبه‌ای اتفاق نیفتاده است.

بر اساس جدول (۳-۱۸)، امتیاز محیط کسب و کار استان همدان در تابستان ۱۴۰۰ به ۵,۸۳ رسیده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۰ نسبت به فصل گذشته نشان می‌دهد عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به میزان اندک ۰,۶۱ درصد بهبود یافته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در پاییز ۱۴۰۰ نیز نسبت به رتبه ۱۲ تابستان ۱۴۰۰ دو پله ترقی را نشان می‌دهد. همچنین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان با امتیاز عملکرد میانگین کشوری نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار همدان به میزان اندک ۲,۳۵ درصد بهبود یافته است.

جدول ۳-۱۸: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان
در فصل پاییز ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری

درصد تغییر			استان همدان		
نسبت به میانگین کشوری	فصل مشابه سال گذشته	فصل گذشته	پاییز ۱۴۰۰	تابستان ۱۴۰۰	پاییز ۱۳۹۹
-۲,۳۵	۱,۹۵	-۰,۶۱	۵,۸	۵,۸۳	۵,۶۹
	۰	۲	۱۰	۱۲	۱۰
					رتبه

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران پاییز ۱۴۰۰

جدول (۴-۱۸) امتیاز و رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان را در زمستان ۱۳۹۹، پاییز ۱۴۰۰، زمستان ۱۴۰۰ و مقایسه آن‌ها را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد؛ همدان در زمستان ۱۴۰۰، امتیاز ۵,۸۷ را کسب کرده است. همچنین، عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در زمستان ۱۳۹۹، امتیاز ۵,۷۷ را کسب کرده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به میزان اندک ۱,۷۸ درصد پسرفت داشته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در زمستان ۱۴۰۰ و زمستان ۱۳۹۹ به ترتیب برابر با ۱۵ و ۱۰ است. بنابراین مقایسه رتبه عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت به فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد؛ رتبه استان همدان در زمستان ۱۴۰۰، ۵ رتبه کاهش یافته است.

بر اساس جدول (۴-۱۸)، امتیاز محیط کسب و کار استان همدان در پاییز ۱۴۰۰ به ۵,۸ رسیده بود. بنابراین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان در زمستان ۱۴۰۰ نسبت به فصل گذشته نشان می‌دهد عملکرد محیط کسب و کار استان همدان به میزان اندک ۱,۲۲ درصد پسرفت داشته است. رتبه عملکرد محیط کسب و کار همدان در زمستان ۱۴۰۰ نیز نسبت به رتبه ۱۰ پاییز ۱۴۰۰ نیز ۵ پله نزول کرده است. همچنین مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان با امتیاز عملکرد میانگین کشوری نشان می‌دهد؛ عملکرد محیط کسب و کار همدان به میزان اندک ۰,۶۶ درصد پسرفت داشته است.

جدول ۱۸-۴: مقایسه امتیاز عملکرد محیط کسب و کار استان همدان
در فصل زمستان ۱۴۰۰ با فصل مشابه سال قبل و فصل قبل و میانگین کشوری

استان همدان		درصد تغییر			
زمستان ۱۳۹۹	پاییز ۱۴۰۰	زمستان ۱۴۰۰	فصل قبل	فصل مشابه سال قبل	نسبت به میانگین کشوری
امتیاز ۵,۷۷	۵,۸	۵,۸۷	۱,۲۲	۱,۷۸	۰,۶۶
رتبه ۱۰	۱۰	۱۵	۴	۴	

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۴۰۰

۱۸-۴- بررسی عملکرد زیرشاخص‌های ۲۸ گانه محیط کسب و کار استان همدان

جدول (۱۸-۵) عملکرد زیرشاخص‌های ۲۸ گانه محیط کسب و کار استان همدان در فصل بهار ۱۴۰۰ و مقایسه عملکرد آن با فصل مشابه سال قبل را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. در گزارش بهار ۱۴۰۰، استان همدان در مقایسه با فصل مشابه سال قبل در ۱۶ مؤلفه از ۲۸ مؤلفه مورد ارزیابی با بهبود و پیشرفت همراه بوده است. که به ترتیب بیشترین تا کمترین بهبود عبارتند از:

۱. رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی
 ۲. وجود انحصاری، امتیاز یا نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
 ۳. ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
 ۴. رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
 ۵. برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت
 ۶. فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
 ۷. بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
 ۸. کمبود فن‌آوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
 ۹. ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
 ۱۰. دشواری تأمین مالی از بانک
 ۱۱. موانع در فرآیندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی
 ۱۲. تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌ رغبتی به محصولات ایرانی
 ۱۳. نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
 ۱۴. وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
 ۱۵. فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
 ۱۶. فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
- شایان ذکر است که استان همدان در ۱۲ مؤلفه زیر نسبت به فصل مشابه سال قبل با پسرفت روبرو بوده است که به ترتیب کمترین تا بیشترین پسرفت عبارتند از:

۱. کمبود تقاضا در بازار
۲. بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
۳. کمبود نیروی ماهر
۴. عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران

۵. غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
۶. ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
۷. تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
۸. کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
۹. دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
۱۰. محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۱۱. محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی
۱۲. محدودیت دسترسی به آب

جدول ۱۸-۵. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل بهار ۱۴۰۰

ردیف	شاخص	بهار ۱۳۹۹	بهار ۱۴۰۰	درصد تغییر نسبت به فصل مشابه سال قبل
۱	رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی	۸,۰۷	۶,۳۹	-۲۰,۸۲
۲	وجود انحصاری، امتیاز یا نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار	۷,۶۴	۶,۳۲	-۱۷,۲۸
۳	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۶,۰۶	۵,۱۳	-۱۵,۳۵
۴	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۷,۲۳	۶,۳۲	-۱۲,۵۹
۵	برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت...	۷,۰۵	۶,۱۸	-۱۲,۳۴
۶	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۷,۳۳	۶,۵۳	-۱۰,۹۱
۷	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷,۷۹	۷	-۱۰,۱۴
۸	کمبود فن‌آوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۷,۰۸	۶,۳۸	-۹,۸۹
۹	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶,۷۴	۶,۲۳	-۷,۵۷
۱۰	دشواری تأمین مالی از بانک	۸,۳۴	۷,۸	-۶,۴۷
۱۱	موانع در فرآیندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۷,۰۶	۶,۶۱	-۶,۳۷
۱۲	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌ رغبتی به محصولات ایرانی	۴,۹۳	۴,۶۵	-۵,۶۸
۱۳	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۴,۰۵	۳,۸۶	-۴,۶۹
۱۴	وجود رقابتی غیرمنصفانه شرکت‌ها و مؤسسات دولتی یا شبه‌دولتی در بازار	۶,۹۷	۶,۸	-۲,۴۴
۱۵	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۶,۰۹	۶	-۱,۴۸
۱۶	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۶,۰۲	۵,۹۶	-۱
۱۷	کمبود تقاضا در بازار	۵,۰۹	۵,۱	۰,۲۰
۱۸	بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۵,۲۷	۵,۳۱	۰,۷۶
۱۹	کمبود نیروی ماهر	۵,۰۸	۵,۱۶	۱,۵۷
۲۰	عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶,۲۳	۶,۳۸	۲,۴۱
۲۱	غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۸,۴۸	۸,۸۲	۴,۰۱
۲۲	ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵,۶۷	۵,۹۱	۴,۲۳
۲۳	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶,۵۴	۶,۹۵	۶,۲۷
۲۴	کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۵,۶۸	۶,۶۴	۱۶,۹۰
۲۵	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶,۰۸	۷,۱۲	۱۷,۱۱
۲۶	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۳,۱۶	۳,۹۸	۲۵,۹۵
۲۷	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۳	۳,۹۴	۳۱,۳۳
۲۸	محدودیت دسترسی به آب	۲,۷۷	۳,۸	۳۷,۱۸

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران بهار ۱۴۰۰

جدول (۶-۱۸) عملکرد زیرشاخص‌های ۲۸ گانه محیط کسب‌وکار استان همدان در فصل تابستان ۱۴۰۰ و مقایسه عملکرد آن با فصل مشابه سال قبل را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. در گزارش تابستان ۱۴۰۰، استان همدان در مقایسه با فصل مشابه سال قبل در ۱۷ مؤلفه از ۲۸ مؤلفه مورد ارزیابی با بهبود و پیشرفت همراه بوده است که به ترتیب بیشترین تا کمترین بهبود عبارتند از:

- کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- کمبود نیروی کار ماهر
- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
- کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
- عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
- تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
- ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی
- بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار
- غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
- فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
- کمبود تقاضا در بازار
- رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
- شایان ذکر است که استان همدان در ۱۱ مؤلفه زیر نسبت به فصل مشابه سال قبل با پسرفت روبرو بوده است که به ترتیب کمترین تا بیشترین پسرفت عبارتند از:
- برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مامورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت
- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
- محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
- فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
- تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
- ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- محدودیت دسترسی به آب
- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
- محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی

جدول ۱۸-۶. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب‌وکار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل تابستان ۱۴۰۰

ردیف	عنوان	تابستان ۱۳۹۹	تابستان ۱۴۰۰	تغییر فصل مشابه سال قبل
۱	کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶,۶۵	۵,۱۹	-۲۱,۹۵
۲	کمبود نیروی کار ماهر	۵,۷۸	۴,۵۸	-۲۰,۷۶
۳	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار	۷,۱۳	۶,۱۹	-۱۳,۱۸
۴	کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۶,۵۵	۵,۶۹	-۱۳,۱۳
۵	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۷,۴۵	۶,۵۱	-۱۲,۶۲
۶	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶,۰۳	۵,۴۲	-۱۰,۱۲
۷	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۵,۸۴	۵,۲۵	-۱۰,۱۰
۸	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶,۱۸	۵,۵۸	-۹,۷۱
۹	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶,۷۷	۶,۱۹	-۸,۵۷
۱۰	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷,۷۱	۷,۱۵	-۷,۲۶
۱۱	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۶,۵	۶,۰۹	-۶,۳۱
۱۲	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۶,۵۶	۶,۲	-۵,۴۹
۱۳	بی ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار	۷,۷۸	۷,۳۸	-۵,۱۴
۱۴	غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۸,۹۶	۸,۷۲	-۲,۶۸
۱۵	فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۶,۶۴	۶,۴۸	-۲,۴۱
۱۶	کمبود تقاضا در بازار	۵,۸۷	۵,۷۸	-۱,۵۳
۱۷	رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶,۸	۶,۷۲	-۱,۱۸
۱۸	برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت..	۶,۰۵	۶,۰۸	۰,۵۰
۱۹	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶,۷	۶,۸۹	۲,۸۴
۲۰	بی تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۵,۸۳	۶,۰۲	۳,۲۶
۲۱	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۳,۸۳	۳,۹۸	۳,۹۲
۲۲	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۶,۶۳	۶,۹	۴,۰۷
۲۳	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۴,۷۲	۴,۹۴	۴,۶۶
۲۴	ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵,۷۵	۶,۰۵	۵,۲۲
۲۵	محدودیت دسترسی به آب	۳,۰۹	۳,۴۶	۱۱,۹۷
۲۶	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۳,۵۶	۴,۰۷	۱۴,۳۳
۲۷	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی	۶,۰۲	۷,۰۹	۱۷,۷۷
۲۸	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۳,۲۸	۴,۱۶	۲۶,۸۳

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران تابستان ۱۴۰۰

جدول (۱۸-۷) عملکرد زیرشاخص‌های ۲۸ گانه محیط کسب‌وکار استان همدان در فصل پاییز ۱۴۰۰ و مقایسه عملکرد آن با فصل مشابه سال قبل را بر پایه گزارش منتشر شده توسط اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران نشان می‌دهد. در گزارش پاییز ۱۴۰۰، استان همدان در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته در ۱۱ مؤلفه از ۲۸ مؤلفه مورد ارزیابی با بهبود و پیشرفت همراه بوده است که به ترتیب بیشترین تا کمترین بهبود عبارتند از:

- تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
- رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تامین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
- فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار
- کمبود نیروی کار ماهر
- وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
- ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
- برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت
- تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
- شایان ذکر است که استان همدان در ۱۷ مؤلفه زیر نسبت به فصل مشابه سال گذشته با پسرفت روبرو بوده است که به ترتیب کمترین تا بیشترین پسرفت عبارتند از:
- دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
- دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
- موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
- فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
- عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
- کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- محدودیت دسترسی به آب
- بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
- ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
- کمبود تقاضا در بازار
- ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی
- فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی

جدول ۱۸-۷. عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل پاییز ۱۴۰۰

ردیف	عنوان	پاییز ۹۹	پاییز ۱۴۰۰	درصد تغییر نسبت به فصل مشابه سال گذشته
۱	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۷,۱۷	۶,۰۹	-۱۵,۰۶
۲	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۴,۳۴	۳,۷	-۱۴,۷۵
۳	رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تامین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶,۱۳	۵,۴	-۱۱,۹۱
۴	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۶,۲	۵,۴۹	-۱۱,۴۵
۵	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷,۳۲	۶,۴۹	-۱۱,۳۴
۶	کمبود نیروی کار ماهر	۵,۶۲	۵,۱۱	-۹,۰۷
۷	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار	۶,۱۸	۵,۹۲	-۴,۲۱
۸	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵,۳۷	۵,۲۵	-۲,۲۳
۹	غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۸,۷۷	۸,۶۲	-۱,۷۱
۱۰	برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت...	۵,۴۵	۵,۴	-۰,۹۲
۱۱	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۵,۱۲	۵,۱	-۰,۳۹
۱۲	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷,۸	۷,۸۴	۰,۵۱
۱۳	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶,۵۱	۶,۵۶	۰,۷۷
۱۴	کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۵,۸	۵,۹	۱,۷۲
۱۵	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶,۱۸	۶,۳	۱,۹۴
۱۶	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۵,۸۱	۶,۰۲	۳,۶۱
۱۷	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۶,۱۸	۶,۴۴	۴,۲۱
۱۸	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵,۷۴	۶,۰۲	۴,۸۸
۱۹	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶,۲۱	۶,۶	۶,۲۸
۲۰	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۳,۵۸	۳,۸۹	۸,۶۶
۲۱	کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۵,۶۴	۶,۳	۱۱,۷۰
۲۲	محدودیت دسترسی به آب	۲,۸	۳,۱۳	۱۱,۷۹
۲۳	بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۴,۹۴	۵,۵۵	۱۲,۳۵
۲۴	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۵,۶۴	۶,۵۳	۱۵,۷۸
۲۵	کمبود تقاضا در بازار	۵,۳۶	۶,۲۸	۱۷,۱۶
۲۶	ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵,۱۶	۶,۱۸	۱۹,۷۷
۲۷	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۳,۱۳	۳,۷۷	۲۰,۴۵
۲۸	فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۵,۲۳	۶,۳۸	۲۱,۹۹

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران پاییز ۱۴۰۰

جدول (۱۸-۸) عملکرد نسبی محیط کسب و کار استان همدان را در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته نشان می‌دهد. طبق این جدول در گزارش زمستان ۱۴۰۰، استان همدان در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته در ۱۷ مؤلفه از ۲۸ مؤلفه مورد ارزیابی با بهبود و پیشرفت همراه بوده است که به ترتیب بیشترین تا کمترین بهبود عبارتند از:

۱. محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی
 ۲. رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
 ۳. فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
 ۴. بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار
 ۵. ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد مؤثر متجاوزان به حقوق دیگران
 ۶. کمبود نیروی کار ماهر
 ۷. بی‌تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
 ۸. عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
 ۹. ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
 ۱۰. دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
 ۱۱. نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول
 ۱۲. موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی
 ۱۳. ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
 ۱۴. تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
 ۱۵. غیر قابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات
 ۱۶. وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
 ۱۷. کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- شایان ذکر است که استان همدان در ۱۱ مؤلفه زیر نسبت به فصل مشابه سال گذشته با پسرفت روبرو بوده است که به ترتیب کمترین تا بیشترین پسرفت عبارتند از:

۱. دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
۲. برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت.
۳. رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
۴. فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
۵. کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
۶. محدودیت دسترسی به آب
۷. محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۸. تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌ رغبتی به خرید محصولات ایرانی
۹. کمبود تقاضا در بازار
۱۰. فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۱۱. وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار

جدول ۱۸-۸: عملکرد زیرشاخص‌های محیط کسب و کار همدان به ترتیب بهترین تا بدترین عملکرد نسبت به فصل مشابه سال قبل در فصل زمستان ۱۴۰۰

ردیف	عنوان	زمستان ۱۳۹۹	زمستان ۱۴۰۰	درصد تغییر نسبت به فصل مشابه سال گذشته
۱	محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی	۳,۷۴	۳,۱۴	-۱۶,۰۴
۲	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۶,۴۳	۵,۴۴	-۱۵,۴۰
۳	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۶,۸	۵,۹	-۱۳,۲۴
۴	بی ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار	۷,۶۴	۶,۷۷	-۱۱,۳۹
۵	ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۶,۵۸	۵,۸۹	-۱۰,۴۹
۶	کمبود نیروی کار ماهر	۵,۸۳	۵,۳۹	-۷,۵۵
۷	بی تعهدی طرف‌های قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان	۵,۰۷	۴,۷۱	-۷,۱۰
۸	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶,۵۷	۶,۱۲	-۶,۸۵
۹	ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۵,۳۴	۵	-۶,۳۷
۱۰	دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۷,۰۳	۶,۶۱	-۵,۹۷
۱۱	نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصول	۴,۴۱	۴,۱۵	-۵,۹۰
۱۲	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی	۶,۶۵	۶,۴	-۳,۷۶
۱۳	ضعف زیر ساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵,۴۵	۵,۲۸	-۳,۱۲
۱۴	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۶,۴۴	۶,۲۶	-۲,۸۰
۱۵	غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات	۹	۸,۷۵	-۲,۷۸
۱۶	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار	۶,۲۸	۶,۲۳	-۰,۸۰
۱۷	کارگری عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۶,۱۷	۶,۱۵	-۰,۳۲
۱۸	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۷,۶۶	۷,۷	۰,۵۲
۱۹	برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت...	۶,۰۵	۶,۲۱	۲,۶۴
۲۰	رویه‌های سخت گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۶,۰۴	۶,۳۴	۴,۹۷
۲۱	فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵,۶۳	۵,۹۳	۵,۳۳
۲۲	کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز	۶,۱۴	۶,۶۹	۸,۹۶
۲۳	محدودیت دسترسی به آب	۳,۳۳	۳,۶۳	۹,۰۱
۲۴	محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت	۳,۴۴	۳,۹۶	۱۵,۱۲۲
۲۵	تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۴,۳۷	۵,۰۶	۱۵,۷۹
۲۶	کمبود تقاضا در بازار	۴,۹۱	۵,۷۴	۱۶,۹۰
۲۷	فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۵,۳۶	۶,۲۷	۱۶,۹۸
۲۸	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۵,۷۶	۶,۸۴	۱۸,۷۵

مأخذ: گزارش پایش ملی محیط کسب و کار ایران زمستان ۱۴۰۰

۱۸-۵- جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی بهبود محیط کسب‌وکار برای استان

بررسی محیط کسب‌وکار استان همدان نشان می‌دهد، در فصل بهار ۱۴۰۰ غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات، دشواری تأمین مالی از بانک، دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار، بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار، چهار متغیری هستند که بیشترین تأثیر منفی در نامساعدکردن محیط کسب‌وکار استان در بهار ۱۴۰۰ را داشته‌اند. حتی در مقایسه با بهار ۱۳۹۹ و زمستان ۱۳۹۹ عملکرد زیرشاخص دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها بدتر نیز شده است. همچنین زیرشاخص‌های بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار و زیرشاخص موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی دو متغیر رویه‌ای هستند که تأثیر منفی را بر محیط کسب‌وکار استان در بهار ۱۴۰۰ گذاشته‌اند.

در تابستان ۱۴۰۰ زیرشاخص‌های رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی، زیرشاخص فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و زیر شاخص رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات در مقایسه با فصل مشابه سال قبل بدتر شده است. این نشان می‌دهد که عملکرد تأمین اجتماعی و مأموران دولتی همچنان به عنوان موانع مهم کسب‌وکار باقی مانده است. بخش کسب‌وکار همچنان از عملکرد حاکمیتی در بهبود محیط کسب‌وکار رضایت چندانی ندارد. چراکه ۱۱ زیر شاخص حاکمیتی کسب‌وکار عملکرد مطلق بدی داشته‌اند که مهمترین آنها عبارتند از: بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار؛ دشواری تأمین مالی از بانک‌ها؛ موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی؛ رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات؛ رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی.

همچنان زیرشاخص‌های غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات، دشواری تأمین مالی از بانک، دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار، بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار از عوامل مزاحم محیط کسب‌وکار می‌باشند.

در فصل پاییز ۱۴۰۰ نیز زیرشاخص‌های دشواری تأمین مالی از بانک‌ها؛ ضعف زیرساخت‌های حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)؛ ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار؛ وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار نسبت به فصل مشابه سال قبل بدتر شده است. عملکرد مطلق ۹ شاخص حاکمیتی همچنان بد است که مهمترین آن‌ها عبارتند از: دشواری تأمین مالی از بانک‌ها؛ دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار؛ ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران؛ بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار و موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی. در این فصل نیز همچنان زیرشاخص‌های غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه محصولات، دشواری تأمین مالی از بانک، دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار، بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب و کار از عوامل مزاحم محیط کسب‌وکار می‌باشد.

در فصل زمستان ۱۴۰۰، عملکرد زیرشاخص‌های برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأمورین محیط زیست، شهرداری، گمرک و بهداشت؛ رویه‌های سخت‌گیرانه اداره‌های کار و بیمه و تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی؛ وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار؛ دشواری تأمین مالی از

بانک‌ها؛ محدودیت دسترسی به آب؛ محدودیت‌های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت و فساد و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی بدتر شده است. عملکرد مطلق ۹ شاخص حاکمیتی همچنان بد است که مهمترین آن‌ها عبارتند از: دشواری تأمین مالی از بانک‌ها؛ وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و مؤسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار؛ بی ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر بر کسب‌وکار و دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار.

عملکرد نسبی و هم عملکرد مطلق شاخص‌های حاکمیتی بر پایه گزارش محیط کسب‌وکار بهار ۱۴۰۰، تابستان ۱۴۰۰، پاییز ۱۴۰۰ و زمستان ۱۴۰۰ اتاق بازرگانی نشان می‌دهد که صاحبان کسب‌وکار از عملکرد حاکمیتی رضایت خاطر ندارند. این گزارش‌ها تأیید می‌کند که صاحبان کسب‌وکار از عملکرد بانک‌ها، بی ثباتی در قیمت‌ها؛ مداخلات غیر منطقی نهادهای حاکمیتی، از انحصارهای دولتی، از قوانین مخل کسب‌وکار، از فساد دستگاه‌های اجرایی، از فرآیند زمانبر صدور مجوزها، از اطاله دادرسی و از فقدان آزادی در تعیین قیمت‌ها و شروع کسب‌وکار و توسعه آن نارضایتی شدید دارند. آنها خواستار ثبات اقتصادی، آزادی در تعیین قیمت‌ها و استخدام نیروی کار و آزادی شروع و توسعه کسب‌وکار، حذف قوانین و مقررات مخل کسب‌وکار و حذف نهادهای غیر رقابتی و مزاحم کسب‌وکار و بهبود سیستم بانکی در تخصیص منابع می‌باشند.

در کل می‌توان گفت که فساد، نبود آزادی اقتصادی، دخالت بی‌رویه در کسب‌وکار، بی ثباتی چه در قیمت‌ها و چه در قوانین و مقررات مهمترین عاملی است که به محیط کسب‌وکار آسیب می‌زند. بنابراین صاحبان کسب‌وکار به دنبال محیطی عاری از فساد، عاری از دخالت‌های مزاحم کسب‌وکار، محیطی با ثبات نسبی چه در قوانین و چه در قیمت‌ها می‌باشند تا با تکیه بر آن بتوانند با برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و بلندمدت، ریسک‌های بازاری را به‌بهترین وجه مدیریت نمایند. با توجه به یافته‌های ذکر شده، راهکارهای ذیل می‌تواند وضعیت محیط کسب‌وکار استان همدان را بهبود بخشد:

- اصلاح نظام بانک‌داری کشور و حذف تسهیلات تکلیفی و مداخلات غیرمنطقی در مدیریت بانک‌ها
- حذف ارز ترجیحی
- آزادسازی تدریجی قیمت‌های دستوری آب، برق و گاز و سپردن مدیریت این منابع به بازار
- حذف تدریجی نظام یارانه‌ای تولید جهت آزادسازی منابع حاصل از آن برای تأمین کالاهای عمومی
- تأمین ثبات قوانین و مقررات و حذف فرایندهایی که موجب تورم قوانین و مقررات و بخشنامه‌ها می‌شود.
- اصلاح بنیادی نظام کار و بیمه تأمین اجتماعی به‌نحوی که مشوق کار و تولید باشد نه خلاف آن
- تأمین بیمه تأمین اجتماعی از مالیات و برداشتن بار کارفرما از تأمین اجتماعی نیروی کار خود به‌صورت مستقیم
- حذف مقررات مخل و اضافی و بهبود و تسهیل فرآیند مجوزدهی با حذف نهادها و رویه‌های اضافی و مزاحم کسب‌وکار
- شفاف‌سازی قوانین و مقررات به‌نحوی که جلوی هرگونه برداشت‌های سلیقه‌ای و غیر قابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...) گرفته شود.
- جلوگیری و مقابله با دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- تلاش در جهت جلوگیری از تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات و ثبات بخشی به اقتصاد با برداشتن موانع ورود و خروج کالاها و حذف انحصارات
- برخورد قاطعانه با هرگونه فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و تلاش در جهت شناسایی گلوگاه‌های فساد در دستگاه‌های اجرایی

- تأمین و شفاف نمودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- تأمین تجهیزات کسب و کار با تسهیل مجوز ساخت آن‌ها در کشور یا تسهیل و حذف موانع وارداتی آن‌ها

فصل ۱۹

درآمد، هزینه خانوار و توزیع درآمد

در سال ۱۴۰۰
همدان
استان
سیمای
اقتصادی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان

تهیه شده در معاونت اقتصادی
... تابستان ۱۴۰۱ ...

مرور اجمالی بر درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد

در چند دهه اخیر، تغییرات اقتصادی در کشورها به ویژه در کشورهای در حال توسعه که علیرغم رشد نسبی اقتصادی، شکاف درآمدی بیشتری را میان گروه‌های مختلف اجتماعی تجربه کرده‌اند، موجب شده است که نظر اقتصاددانان و دولتمردان به جنبه‌های مختلف توزیع درآمد معطوف گشته و با بکارگیری سیاستهای اقتصادی مناسب شکاف درآمدی بوجود آمده را کاهش داده و از تنش‌های اجتماعی مترتب آن بکاهند. توزیع درآمد و توسعه اقتصادی در ادبیات اقتصادی کشور ما مقولات شناخته شده‌ای هستند و توزیع عادلانه درآمد در کشورها یکی از شاخص‌های توسعه‌یافتگی هر کشور می‌باشد. لذا شناسایی عوامل مؤثر بر توزیع درآمد و اتخاذ سیاستهای مناسب جهت تعدیل اثر عوامل مذکور جزء وظایف اصلی دولت‌ها بوده، بطوریکه بی‌توجهی به مسائل توزیع درآمد از اعتبار و مشروعیت نظام حاکم خواهد کاست. در سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ مهار و کنترل تورم و شاخص قیمت مصرف‌کننده برای ایجاد تعادل نسبی در هزینه‌های خانوار، فراهم کردن زمینه‌های اشتغال و بهبود شرایط درآمدی خانوارها، کاهش شکاف بودجه خانوارها در بین طبقات هزینه و درآمدی و نیز بین مناطق جغرافیایی و پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به کارآفرینان و مشاغل خانگی، همسان‌سازی حقوق بازنشستگان، پرداخت تسهیلات کرونایی، پرداخت وام یک میلیون تومانی، حمایت از اجاره‌نشین‌ها، یارانه معیشتی بنزین از جمله سیاستهای دولت برای حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تأکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی بوده است. در سال ۱۳۹۹ ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب توزیع درآمد در نقاط شهری استان می‌باشد و در مقایسه با میانگین کشوری این افزایش نسبتاً بالا می‌باشد. اما در مناطق روستایی این شاخص با کاهش مواجه شد که نسبت به میانگین کشور عملکرد خوبی داشت و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت شکاف در توزیع درآمد در مناطق روستایی کمتر و مطلوبتر می‌باشند. سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش چشم‌گیری را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری در توزیع درآمد خانوارها در مناطق شهری استان است. لیکن سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم کاهش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت مطلوب بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است. افزایش متوسط هزینه ناخالص خانوارها و همچنین افزایش متوسط درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی در سالهای مورد بررسی با وجود شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت مناسب بودجه خانوار استان را نشان می‌دهد. به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال‌های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی با فراهم نمودن زمینه‌های تعادل در بودجه خانوارهای شهری و روستایی از طریق شناسایی فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه استان، اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه‌های گروه کالاهای اساسی و خدمات از طریق توسعه و گسترش بیمه‌های تامین اجتماعی و درمانی، توسعه بهداشت عمومی، حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی و پشتیبان و توانمندسازی خانوارهای روستایی و ... می‌تواند راهگشا باشد.

واژگان کلیدی: بودجه خانوار، شهری، روستایی، ضریب جینی، هزینه ناخالص، درآمد ناخالص

مقدمه

توزیع درآمد به تشریح چگونگی سهم افراد مختلف یک کشور در درآمد ملی می‌پردازد. بنابراین روش کلی اندازه‌گیری و بررسی توزیع درآمد و نابرابری آن، مقایسه سهم گروه‌های مختلف جمعیت در درآمد ملی است. برای این منظور کل جمعیت را برحسب درآمدهای دریافتی، به ترتیب از پایین (فقرترین) به بالا (ثروتمندترین) اغلب به ۵ گروه ۲۰ درصدی، یا ۱۰ گروه ۱۰ درصدی تقسیم می‌کنند؛ سپس در مقابل هر یک از این گروه‌های جمعیتی، سهم (درصد) درآمد ملی اختصاص یافته به آنها درج می‌شود. بنابراین اگر در هر گروه، تفاوتی بین درصد جمعیت و درصد درآمد آنها از درآمد ملی مشاهده شود، می‌توان به وجود مسأله نابرابری پی برد. چنانچه اطلاعات آماری توزیع درآمد، بین دهک‌های مختلف درآمدی موجود باشد، می‌توان با استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های مختلف، درجه نابرابری توزیع درآمد را اندازه‌گیری کرد.

توزیع عادلانه درآمد و ثروت و کاهش شکاف طبقاتی از مهمترین موضوعات در بخش بودجه خانوار است. در این راستا اهداف کلان دولت در راستای تأمین معیشت شهروندان؛ بهبود شرایط اشتغال و درآمد خانوارها و کنترل تورم و اتخاذ سیاست‌های پولی در راستای تعدیل و تثبیت قیمت کالاها و خدمات مصرفی بوده که مورد تأکید برنامه‌های توسعه‌ای و اسناد بالادستی کشور است. الزاماً این مهم با اجرای سیاست‌های درآمدی در کشور و استانها تعقیب می‌گردد و تمام تلاش برای اصلاح فرایندها و بهبود شرایط در این زمینه است. با این توصیف در این فصل در بخش اول به بررسی سیاست‌های اقتصادی در زمینه بودجه (درآمد- هزینه) خانوارها و همچنین چگونگی توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان در این ارتباط پرداخته شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت درآمد هزینه خانوارها و توزیع درآمد استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد مورد بررسی قرار گرفته که در این بخش از شاخص ضریب جینی به عنوان شاخص برابری توزیع درآمد در مناطق شهری و روستایی استان و همچنین سهم گروه‌های هزینه‌ای از کل هزینه‌ها و نیز درآمد و هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به عنوان سایر شاخص جهت بررسی وضعیت توزیع درآمد استان استفاده شده است. در بخش پایانی با بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارهای استان به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به جمع‌بندی و ارائه توصیه‌های سیاستی در خصوص بودجه خانوار و توزیع درآمد پرداخته شده است.

۱۹-۱. سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد-هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان

بررسی وضعیت توزیع درآمد دارای اهمیت ویژه‌ای است چرا که توزیع درآمد و چگونگی تغییرات آن نه تنها به عنوان یک متغیر اقتصادی مورد توجه سیاستگذاران اقتصادی قرار دارد، بلکه به علت پیامدهای اجتماعی آن نیز مورد توجه بوده است. وجود نابرابری گسترده در توزیع درآمد به بروز فقر و افزایش دامنه آن منجر می‌شود، چراکه با فرض هر سطحی از رشد اقتصادی، نابرابری بالا در توزیع درآمد باعث ایجاد شکاف بیشتر در طبقات جامعه و گسترش فقر می‌شود. این عامل می‌تواند به آن دلیل باشد که سهم اندکی از منابع به دست آمده به اقشار محروم و طبقات پایین درآمدی می‌رسد، به علاوه سطوح بالای نابرابری در توزیع درآمد توالی رشد اقتصادی و به تبع آن فرایند کاهش نابرابری توزیع درآمد را کند می‌کند. پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به متقاضیان وام و مجریان طرح‌های خوداشتغالی، کارآفرینان و مشاغل خانگی، پیگیری مجدانه مشکلات تولیدکنندگان استان از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان به منظور احیا و فعال نمودن واحدهای تولیدی استان، تشکیل کمیته پایش و بهبود کسب و کار استان، تشکیل کارگروه تسهیل سرمایه‌گذاری و مقررات‌زدایی،

همسان‌سازی حقوق بازنشستگان، پرداخت تسهیلات کرونایی، پرداخت بیمه بیکاری کرونایی، پرداخت وام یک میلیون تومانی، حمایت از اجاره‌نشین‌ها، یارانه معیشتی بنزین از جمله سیاست‌های دولت برای حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تأکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی بوده است.

با عنایت به اینکه نابرابری گسترده در توزیع درآمد به بروز فقر و افزایش دامنه آن منجر می‌شود از دیگر سیاست‌های مورد تأکید دولت کاهش فقر و رفع شکاف طبقاتی در کشور می‌باشد که در استان همدان نیز این موضوع در دستور کار مسئولین ارشد استان بوده است. در این زمینه تأمین، توزیع و نظارت بر بازار کالاها و خدمات به ویژه کالاهای اساسی شهروندان به منظور کاهش هزینه‌های خانوارهای استان می‌باشد که از طریق کمیسیون تنظیم بازار استان مجدانه مورد پیگیری و انجام قرار گرفته است.

۱۹-۲. بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ سالهای دشواری برای اقشار درآمدی کشور و به ویژه برای شهروندان استان همدان بود. دشواری از این حیث که نوسانات ایجاد شده در متغیرهای کلان اقتصادی همچون تولید و رشد اقتصادی، اثر منفی افزایش نقدینگی، افزایش مستمر قیمت ارز، طلا و سکه و زمین و مسکن بر روند شاخص قیمت مصرف‌کننده و تولید کننده و به تبع آن افزایش روز افزون نرخ تورم مصرف‌کننده به ویژه در سال‌های ۱۳۹۹ و سال ۱۴۰۰ به تدریج منجر به کوچک شدن سبد مصرفی خانوارها در سطح کشور و استان همدان شد.

لذا با توجه به وظایف دولت‌ها در مهیا نمودن امکانات لازم به منظور رفاه اجتماعی افراد می‌توان بیان نمود که در راستای بهبود درآمد و هزینه خانوارها در سال‌های اخیر اقدامات خوبی از جمله:

- تداوم پرداخت یارانه نقدی
 - یارانه کمک معیشت
 - وام کرونا
 - تخصیص یارانه غیر نقدی (سبد کالا) به خانوارها به ویژه به دهک‌های پایین درآمدی
 - توزیع سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط
- صورت گرفت. در کنار این اقدامات دولت، اتخاذ سیاست‌های بهبود روابط و تعامل با خارج، دور زدن و تعدیل تحریمها، اجرای سیاستهای اشتغال‌زایی، سیاست‌های تولیدی در جهت رفع موانع تولید و حمایت از کالای ایرانی از طریق ارتقاء کیفی محصولات و ارتقاء شاخص‌های رقابت‌پذیری و بهبود محیط کسب و کار از مهمترین تحولات در زمینه بهبود شرایط معیشتی شهروندان هم در سمت تعدیل هزینه‌های خانوارها و هم در راستای بهبود درآمد خانوارها بوده است. اما کیفیت و سرعت اجرای سیاست‌های مزبور و اینکه همه آنها درصد قابل قبولی از اثر بخشی و کارایی را در درون خود داشته باشند، کمتر می‌توان نتایج مهمی در زمینه تحقق اهداف ترسیمی در این ارتباط را یافت چرا که در سال‌های مورد بررسی به حقیقت ملاحظه می‌شود که با رشد شتابان نرخ تورم کشور و نیز استان همدان به شدت قدرت خرید شهروندان کاهش یافته و به مرور سبد مصرفی خانوارها کوچک و کوچک‌تر شده و همچنین بودجه خانوار به سمت شکاف معنادار سوق پیدا کرده است. در نهایت با رشد روزافزون نرخ تورم مصرف‌کننده، دهک‌های درآمدی پایین به طور مستمر این شکاف را بیشتر از دهک‌های متوسط به بالا و نیز دهک‌های پردرآمد لمس نموده‌اند و دهک‌های پر درآمد از افزایش نرخ تورم نسبت به شرایط بودجه‌ای خود بیشتر منتفع شده‌اند.

۱۹-۳. بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد از جمله ضریب جینی، سهم گروه‌های هزینه ای از کل سبد هزینه ای خانوار، سهم نسبی ثروتمندان افراد به فقیرترین افراد، سهم گروه‌های درآمدی از کل درآمد خانوار و ... در دو بخش خانوارهای شهری و روستایی در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ طبق داده‌های جداول ذیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

با توصیف فوق یکی از شاخص‌های سنجش نابرابری درآمد، ضریب جینی بوده که عددی بین صفر و یک (یا صفر و صد درصد) است. عدد صفر به مفهوم توزیع کاملاً برابر درآمد یا ثروت و عدد یک به معنای نابرابری مطلق در توزیع درآمد است. ضریب جینی مناطق روستایی و شهری استان و کشور در جداول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۱۹-۱. وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان

ضریب جینی مناطق شهری	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
کشور	درصد	۰.۳۸۲۸	۰.۳۸۳۵	۰.۱۸
استان همدان	درصد	۰.۳۵۸۶	۰.۴۰۱۳	۱۱.۹۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۲. وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان

ضریب جینی مناطق روستایی	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
کشور	درصد	۰.۳۵۳۹	۰.۳۵۹۰	۱.۴۴
استان همدان	درصد	۰.۳۶۹۸	۰.۳۵۷۵	-۳.۳۳

مأخذ: مرکز آمار ایران

ارقام جداول فوق، بیانگر آن است که در سال‌های مورد بررسی ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۱۱،۹۱ درصدی روبرو بوده و از عدد ۰،۳۵۸۶ در سال ۱۳۹۸ به عدد ۰،۴۰۱۳ در سال ۱۳۹۹ افزایش یافته است که این اتفاق حاکی از شرایط نامناسب توزیع درآمد در نقاط شهری استان بوده و در مقایسه با میانگین کشوری نامساعدتر به نظر می‌رسد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۳،۳۳ - درصد کاهش مواجه بوده و از عدد ۰،۳۶۹۸ سال ۱۳۹۸ به عدد ۰،۳۵۷۵ در سال ۱۳۹۹ کاهش یافته است که نسبت به میانگین کشور کاهش چشم‌گیری داشته و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت شکاف در توزیع درآمد در مناطق روستایی کمتر می‌باشد. با این وجود می‌توان ادعان داشت سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیری‌های استان در سال‌های مورد بررسی به نامساعد بودن شرایط توزیع در مناطق شهری و منجر به وخیم شدن توزیع درآمد در مناطق شهری استان شده و در مناطق روستایی استان این توزیع بهتر بوده است.

از دیگر شاخص‌های مهم توزیع درآمد، شاخص نسبت پراکندگی (نابرابری) است که این نسبت متوسط هزینه‌های ثروتمندترین افراد را به فقیرترین افراد اندازه‌گیری می‌کند. به منظور محاسبه این شاخص از دهک یا پنجم استفاده می‌شود. این نسبت بین ثروتمندترین افراد و فقیرترین افراد خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی در جداول ذیل در چهار بخش ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد بیان شده است. همان‌طور که در جداول مربوطه ملاحظه می‌شود سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش چشم‌گیری را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری بالا در توزیع

درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری استان است. لیکن سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم کاهش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و مطلوب بودن بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است.

جدول ۱۹-۳. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱۶,۲۳	۲۳,۲۹	۴۳,۵
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱۰,۱۲	۱۲,۵۲	۲۳,۷۲
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۵,۴۳	۵,۷۳	۵,۵۲
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۴,۱۵	۴,۲۳	۱,۹۳

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

جدول ۱۹-۴. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۲۹,۵۳	۲۵,۱۱	-۱۴,۹۷
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۱۴,۲۳	۱۳,۹	-۲,۳۲
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۶,۳۹	۶,۰۵	-۵,۳۲
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۴,۶۳	۴,۳۳	-۶,۴۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

۱۹-۴. بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها (شهری و روستایی)

در جداول (۱۹-۵) و (۱۹-۶) وضعیت متوسط هزینه ناخالص یک خانوار شهری و روستایی به تفکیک گروه‌های هزینه‌ای بررسی شده است. متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ در تمامی گروه‌های هزینه‌ای افزایش یافته که بیشترین افزایش در گروه ششم هزینه‌ای بوده است.

جدول ۱۹-۵. متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی ناخالص سالانه

یک خانوار شهری بر حسب گروه‌های هزینه‌ای (هزار ریال)

عنوان	گروه هزینه‌ای	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
گروه اول	(۷۵۰۰۰ هزار ریال و کمتر)	۵۵,۹۳۱	۸۶,۸۰۳	۵۵,۲
گروه دوم	(۷۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰۰ هزار ریال)	۸۶,۸۷۶	۱۵۸,۷۶۲	۸۲,۷۵
گروه سوم	(۱۰۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ هزار ریال)	۱۱۱,۴۵۶	۲۳۲,۲۴۱	۱۰۸,۳۷
گروه چهارم	(۱۲۰۰۰۰ تا ۱۶۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۴۶,۰۱۳	۳۱۰,۲۶۰	۱۱۲,۴۹
گروه پنجم	(۱۶۵۰۰۰ تا ۱۹۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۷۹,۳۶۳	۴۰۸,۲۴۹	۱۲۷,۶۱
گروه ششم	(۱۹۵۰۰۰ تا ۲۷۰۰۰۰ هزار ریال)	۲۳۴,۶۴۶	۵۴۵,۶۱۵	۱۳۲,۵۳
گروه هفتم	(۲۷۰۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰۰ هزار ریال)	۳۱۴,۵۵۸	۶۶۸,۶۵۴	۱۱۲,۵۷
گروه هشتم	(۳۶۰۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰۰ هزار ریال)	۴۱۶,۲۶۸	۷۷۵,۹۹۸	۸۶,۴۲
گروه نهم	(۴۸۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰۰۰ هزار ریال)	۵۳۷,۷۲۳	۱,۰۵۱,۲۲۳	۹۵,۵
گروه دهم	(۶۰۰۰۰۰ هزار ریال و بیش تر)	۹۰۷,۹۲۵	۲,۰۲۲,۱۶۵	۱۲۲,۷۲
جمع	هزار ریال	۲,۹۹۰,۷۶۸	۶,۲۵۹,۹۷۰	۱۰۹,۳۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۶. متوسط هزینه‌های خوراکی و دخانی و غیر خوراکی ناخالص سالانه

یک خانوار روستایی بر حسب گروه‌های هزینه سالانه (هزار ریال)

عنوان	گروه هزینه ای	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
گروه اول	(۴۵۰۰۰ هزار ریال و کمتر)	۲۷,۳۲۰	۵۲,۵۲۱	۹۲,۲۴
گروه دوم	(۴۵۰۰۰ تا ۷۵۰۰۰ هزار ریال)	۵۷,۵۳۹	۱۰۰,۳۵۸	۷۴,۴۲
گروه سوم	(۷۵۰۰۰ تا ۹۰۰۰۰ هزار ریال)	۸۲,۲۱۹	۱۶۰,۸۲۷	۹۵,۶۱
گروه چهارم	(۹۰۰۰۰ تا ۱۲۰۰۰۰ هزار ریال)	۱۰۶,۶۶۱	۲۳۳,۷۲۳	۱۱۹,۱۳
گروه پنجم	(۱۲۰۰۰۰ تا ۱۶۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۴۲,۹۷۶	۳۱۰,۷۳۶	۱۱۷,۳۳
گروه ششم	(۱۶۵۰۰۰ تا ۱۹۵۰۰۰ هزار ریال)	۱۸۰,۲۰۵	۴۰۹,۰۵۵	۱۲۶,۹۹
گروه هفتم	(۱۹۵۰۰۰ تا ۲۷۰۰۰۰ هزار ریال)	۲۲۸,۸۷۱	۵۳۵,۳۶۶	۱۳۳,۹۲
گروه هشتم	(۲۷۰۰۰۰ تا ۳۶۰۰۰۰ هزار ریال)	۳۱۱,۸۰۰	۶۴۹,۷۱۲	۱۰۸,۳۷
گروه نهم	(۳۶۰۰۰۰ تا ۴۸۰۰۰۰ هزار ریال)	۴۰۰,۸۲۰	۸۰۶,۲۸۶	۱۰۱,۱۶
گروه دهم	(۴۸۰۰۰۰ هزار ریال و بیش تر)	۸۰۶,۶۹۱	۱,۳۱۸,۷۲۳	۶۳,۴۷
جمع	هزار ریال	۲,۳۴۵,۱۰۲	۴,۵۷۷,۳۰۷	۹۵,۱۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

طبق جدول فوق متوسط هزینه ناخالص خانوارهای روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ در تمامی گروه‌های هزینه‌ای افزایش یافته و بیشترین افزایش متوسط هزینه ناخالص مربوط به گروه هفتم هزینه ای بوده است. همانطور که در جدول ذیل ملاحظه می‌شود در سال‌های مورد بررسی سهم گروه‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه‌ای خانوارهای شهری برای گروه‌های هزینه‌ای اول، دوم، سوم، هفتم و نهم رو به کاهش و برای گروه چهارم، پنجم، ششم، هفتم و دهم رو به افزایش بوده است.

جدول ۱۹-۷. وضعیت سهم گروه‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای شهری استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	تغییرات
سهم گروه اول	درصد	۱,۸۷	۱,۳۹	-۲۵,۶۷
سهم گروه دوم	درصد	۲,۹۰	۲,۵۴	-۱۲,۴۱
سهم گروه سوم	درصد	۳,۷۳	۳,۷۱	-۰,۵۴
سهم گروه چهارم	درصد	۴,۸۸	۴,۹۶	۱,۶۴
سهم گروه پنجم	درصد	۶,۰۰	۶,۵۲	۸,۶۷
سهم گروه ششم	درصد	۷,۸۵	۸,۷۲	۱۱,۰۸
سهم گروه هفتم	درصد	۱۰,۵۲	۱۰,۶۸	۱,۵۲
سهم گروه هشتم	درصد	۱۳,۹۲	۱۲,۴	-۱۰,۹۲
سهم گروه نهم	درصد	۱۷,۹۸	۱۶,۷۹	-۶,۶۲
سهم گروه دهم	درصد	۳۰,۳۶	۳۲,۳	۶,۳۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

جدول ۱۹-۸. وضعیت سهم گروه‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	تغییرات
سهم گروه اول	ریال / درصد	۱,۱۶	۱,۱۵	-۱,۰۸
سهم گروه دوم	ریال / درصد	۲,۴۵	۲,۱۹	-۱۰,۵۱
سهم گروه سوم	ریال / درصد	۳,۵۱	۳,۵۱	۰,۱
سهم گروه چهارم	ریال / درصد	۴,۵۵	۵,۱۱	۱۲,۲۲
سهم گروه پنجم	ریال / درصد	۶,۱۰	۶,۷۹	۱۱,۲۹
سهم گروه ششم	ریال / درصد	۷,۶۸	۸,۹۴	۱۶,۳۶
سهم گروه هفتم	ریال / درصد	۹,۷۶	۱۱,۷	۱۹,۸۴
سهم گروه هشتم	ریال / درصد	۱۳,۳۰	۱۴,۱۹	۶,۷۲
سهم گروه نهم	ریال / درصد	۱۷,۰۹	۱۷,۶۱	۳,۰۷
سهم گروه دهم	ریال / درصد	۳۴,۴۰	۲۸,۸۱	-۱۶,۲۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، محاسبات تحقیق

مطابق داده‌های جدول (۸-۱۹) در سال‌های مورد بررسی سهم عمده گروه‌های هزینه‌ای از مجموع سبد هزینه‌ای خانوارهای روستایی برای گروه‌های هزینه‌ای اول، دوم و دهم رو به کاهش و برای گروه‌های سوم، چهارم، پنجم، ششم، هفتم، هشتم و نهم افزایشی بوده است.

جدول (۹-۱۹) متوسط درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک برحسب انواع درآمد در یک خانوار شهری را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال ۱۳۹۹ مجموع درآمد خانوار شهری بالغ بر ۶۹۰,۶۷۵ هزار ریال می‌باشد که در مقایسه با میزان درآمد خانوار شهری در سال ۱۳۹۸ (۵۲۰,۵۸۰ هزار ریال) حدود ۳۲,۶۷ درصد افزایش نشان می‌دهد.

جدول ۱۹-۹. متوسط درآمد سالانه یک خانوار شهری بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)

گروه های درآمدی	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
جمع	۵۲۰۵۸۰	۶۹۰۶۷۵	۳۲٫۶۷
درآمد از حقوق بگیری	۱۴۱۴۳۸	۱۵۹۰۹۵	۱۲٫۴۸
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۵۴۹۵۸	۴۲۹۱۷	-۲۱٫۹۱
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	۹۲۲۳	۶۸۱۳	-۲۶٫۱۳
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۴۳۵	۱۱۲۱	۱۵۷٫۷
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	۴۱	۷۰	۷۰٫۷۳
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۷۰۳۳۱	۱۰۱۱۵۲	۴۳٫۸۲
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	۶۴۵۰	۷۰۲۳	۸٫۸۸
درآمد از مشاغل آزاد	۹۷۳۶۱	۱۲۶۸۱۳	۳۰٫۲۵
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۵۶۰۲	۲۱۰۷۱	۳۵٫۰۵
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۱۲۵	۵۰	-۶۰
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۸۱۰۲۷	۱۰۴۰۲۲	۲۸٫۳۸
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۶۰۷	۱۶۷۰	۱۷۵٫۱۲
درآمدهای متفرقه	۲۸۱۷۸۱	۴۰۴۷۶۷	۴۳٫۶۵
درآمدهای متفرقه پولی	۱۵۸۶۵۱	۲۳۵۲۵۰	۴۸٫۲۸
درآمدهای متفرقه غیر پولی	۱۲۳۱۳۰	۱۶۹۵۱۶	۳۰٫۲۷

ماخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۰) متوسط درآمد سالانه یک خانوار به تفکیک بر حسب انواع درآمد در یک خانوار روستایی را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات موجود در سال ۱۳۹۹ مجموع درآمد خانوار روستایی بالغ بر ۳۹۰۶۳۷ هزار ریال می‌باشد که در مقایسه با میزان درآمد خانوار در سال ۱۳۹۸ (۳۰۲۲۷۱ هزار ریال) حدود ۲۹٫۲۳ درصد افزایش نشان می‌دهد.

جدول ۱۹-۱۰. متوسط درآمد سالانه یک خانوار روستایی بر حسب انواع درآمد (هزار ریال)

گروه های درآمدی	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
جمع	۳۰۲۲۷۱	۳۹۰۶۳۷	۲۹٫۲۳
درآمد از حقوق بگیری	۶۶۰۶۳	۱۱۱۰۲۰	۶۸٫۰۵
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	۵۴۵۹	۷۰۲۹	۲۸٫۷۶
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	۹۶۹	۱۲۰۷	۲۴٫۵۶
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰	۰	-
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	۰	۰	-
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	۵۷۵۱۱	۹۹۱۶۴	۷۲٫۴۳
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	۲۱۲۴	۳۶۱۹	۷۰٫۳۹
درآمد از مشاغل آزاد	۱۳۱۹۲۵	۱۴۱۹۵۹	۷٫۶۱
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۸۸۳۴۴	۱۰۵۲۱۴	۱۹٫۱۰
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	۵۳۲۵	۲۹۷۸	-۴۴٫۰۸
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۳۶۳۲۴	۳۲۸۲۸	-۱۰٫۳۶
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیر کشاورزی	۱۶۳۲	۹۴۰	-۴۲٫۴۰

۳۱,۴۴	۱۳۷۶۵۹	۱۰۴۷۳۳	درآمدهای متفرقه
۳۸,۸۶	۸۵۴۲۷	۶۱۵۲۱	درآمدهای متفرقه پولی
۲۰,۸۷	۵۲۲۳۲	۴۳۲۱۲	درآمدهای متفرقه غیر پولی

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۱) سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی یک خانوار شهری را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال‌های مورد بررسی بیشترین در صد تغییرات گروه درآمدی خانوارها با ۸,۲۷ افزایش به گروه درآمدی درآمد متفرقه تعلق دارد. همچنین بیشترین درصد کاهش با ۱۵,۲۲٪- درآمد از حقوق بگیری تعلق دارد.

جدول ۱۹-۱۱. سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی (خانوار شهری) (درصد)

گروه‌های درآمدی	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
درآمد از حقوق بگیری	۲۷,۱۷	۲۳,۰۳	-۱۵,۲۲
درآمد پولی از حقوق بگیری عمومی	-	-	-
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری عمومی	-	-	-
درآمد پولی از حقوق بگیری تعاونی	-	-	-
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری تعاونی	-	-	-
درآمد پولی از حقوق بگیری خصوصی	-	-	-
درآمد غیر پولی از حقوق بگیری خصوصی	-	-	-
درآمد از مشاغل آزاد	۱۸,۷۰	۱۸,۳۶	-۱,۸۱
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	-	-	-
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	-	-	-
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	-	-	-
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	-	-	-
درآمدهای متفرقه	۵۴,۱۳	۵۸,۶۰	۸,۲۷
درآمدهای متفرقه پولی	-	-	-
درآمدهای متفرقه غیر پولی	-	-	-

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۱۹-۱۲) سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی یک خانوار روستایی را نشان می‌دهد. براساس اطلاعات موجود در سال‌های مورد بررسی بیشترین درصد تغییرات گروه درآمدی خانوارها با ۲۵۱,۴۶ درصد افزایش به گروه درآمدی، درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی تعلق دارد. همچنین بیشترین درصد کاهش با ۳۰,۲۵٪- درآمد از حقوق بگیری تعلق دارد. همچنین بیشترین درصد کاهش با ۱۶,۶۱٪- به درآمد از مشاغل آزاد تعلق دارد.

جدول ۱۹-۱۲. سهم درآمد ناخالص سالانه یک خانوار به تفکیک گروه‌های درآمدی
(خانوار روستایی) (درصد)

گروه‌های درآمدی	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
درآمد از حقوق‌بگیری	۲۱,۸۲	۲۸,۴۲	۳۰,۲۵
درآمد پولی از حقوق‌بگیری عمومی	-	-	-
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری عمومی	-	-	-
درآمد پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	-	-	-
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری تعاونی	-	-	-
درآمد پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	-	-	-
درآمد غیر پولی از حقوق‌بگیری خصوصی	-	-	-
درآمد از مشاغل آزاد	۴۳,۵۸	۳۶,۳۴	-۱۶,۶۱
درآمد پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	-	-	-
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد کشاورزی	-	-	-
درآمد پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	-	-	-
درآمد غیر پولی از مشاغل آزاد غیرکشاورزی	-	-	-
درآمدهای متفرقه	۳۴,۶۰	۳۵,۲۴	-۱,۸۵
درآمدهای متفرقه پولی	-	-	-
درآمدهای متفرقه غیر پولی	-	-	-

مأخذ: مرکز آمار ایران

در جدول (۱۳-۱۹) وضعیت مازاد / کسری بودجه خانوارهای شهری و روستایی استان همدان بررسی شده است. در سالهای ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ بودجه خانوار در مناطق شهری و روستایی مازاد داشته است. همچنین میزان مازاد بودجه خانوار شهری و روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ به ترتیب (۶۴,۴۷ درصد) و (۲۸۰,۸۵ درصد) افزایش داشته است.

جدول ۱۹-۱۳. بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه یک خانوار شهری و روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۸	۱۳۹۹	درصد تغییرات
متوسط درآمد ناخالص شهری	هزارریال / درصد	۵۲۰,۵۸۰	۶۹۰,۶۷۵	۱۸,۹۸
متوسط هزینه ناخالص شهری	هزار ریال / درصد	۴۴۹,۹۱۷	۵۷۴,۴۵۳	-۳۷,۳۹
مازاد یا کسری بودجه خانوار شهری	هزار ریال / درصد	۷۰,۶۶۳	۱۱۶,۲۲۲	۶۴,۴۷
متوسط درآمد ناخالص روستایی	هزارریال / درصد	۳۰۲,۲۷۱	۳۹۰,۶۳۷	۴۳,۹۹
متوسط هزینه ناخالص روستایی	هزار ریال / درصد	۲۸۰,۶۱۹	۳۰۸,۱۷۵	-۵۰,۲۴
مازاد یا کسری بودجه خانوار روستایی	هزار ریال / درصد	۲۱,۶۵۲	۸۲,۴۶۲	۲۸۰,۸۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۹-۵. جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی برای استان

بودجه خانوار (درآمد و هزینه خانوار) به تفکیک شهری و روستایی در استان همدان طی سال‌های (۹۹-۱۳۹۸) بررسی شد. ضریب جینی در مناطق شهری استان با افزایش ۱۱,۹۱ درصدی روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط اقتصادی کشور و استان و آثار آن بر توزیع درآمد در نقاط شهری استان است که در مقایسه با میانگین کشوری افزایش نسبتاً بالایی دارد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۳,۳۳- درصد کاهش مواجه بوده که از میانگین کشور بالاتر است و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت مطلوب در توزیع درآمد را نشان می‌دهد. سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ افزایش بالایی را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم نابرابری بالا در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری استان است. لیکن سهم نسبی گروه‌های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق روستایی در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ کاهش را نشان می‌دهد که در واقع به مفهوم کاهش نابرابری در توزیع درآمد خانوارها و جهت مطلوب بودجه خانوارهای مناطق روستایی استان است. افزایش هزینه ناخالص خانوارها، افزایش درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی در سال‌های مورد بررسی با وجود شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان از جمله آثار وضعیت بودجه خانوار استان می‌باشد. در این راستا سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیریهای استان در سال‌های مورد بررسی به بهبودی شرایط توزیع درآمد در مناطق روستایی شده و در مناطق شهری دارای وضعیت نامطلوبی بوده است و منجر به وخیم شدن آن در مناطق شهری استان شده است. به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال‌های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی به شرح ذیل در این زمینه می‌تواند بسیار راهگشا باشد:

- با توجه به تأثیر متقابل توزیع درآمد، تورم، بیکاری و هزینه‌های امور اجتماعی بر یکدیگر می‌بایستی سیاستهای لازم جهت تعدیل توزیع درآمد انتخاب و اجرا گردد. یکی از سیاستهای مؤثر، توزیع مجدد درآمدها از طریق مالیات بر درآمد و ثروت تصاعدی اشخاص می باشد. بار این مالیات بیشتر بر دوش افراد پردرآمد سنگینی می‌کند و لذا در کاهش نابرابری مؤثر می‌باشد. البته نرخ این مالیات باید معتدل باشد و بگونه‌ای تعیین شود که علاوه بر هدف بهبود توزیع درآمد تأثیر نامساعدی بر پس‌انداز، سرمایه‌گذاری، عرضه کار و... نداشته باشد. همچنین به موازات این سیاست پرداختهای انتقالی مستقیم و تأمین کالاهای مصرفی و خدماتی قشر پایین جامعه نیز افزایش یابد تا تعادل و توازن در توزیع درآمد را مهیا کند. در مواجهه با نابرابری، در مراحل ابتدایی توسعه، سیاستمداران می‌توانند با استفاده از ابزار پرداختهای انتقالی، بیمه‌های تأمین اجتماعی، بیمه‌های بیکاری و ... روند صعودی در فقر و نابرابری را کنترل نموده و یا حتی کاهش دهند. با این حال این سیاستها، سیاست‌هایی کوتاه‌مدت بوده و بهبودهای مقطعی حاصل‌قادر به تغییر کلی در الگوی توزیع نمی‌باشد به طوریکه در درازمدت گسترش هزینه‌های امور اجتماعی دولت در زمینه آموزش و پرورش، فرهنگ، بهداشت، عملیات توسعه نواحی و تغییرات نهادی راه‌حل‌های اصلی برای این منظور هستند.
- با توجه به اثر مثبت و معنی‌دار تورم بر ضریب جینی باید سیاست‌های مبارزه با تورم بصورت جد پیگیری گردد. از آنجا که اثر تورم بر ضریب جینی در مناطق شهری و روستایی و همچنین گروه‌های مختلف درآمدی یکسان نیست و چون معمولاً گروه‌های پایین درآمدی بیشترین هزینه‌شان برای خرید کالاهای ضروری است، لذا سیاست تبعیضی در توزیع کالاهای یارانه‌ای پیشنهاد می‌شود. به عنوان مثال، برای کاهش نابرابری، توزیع کالاهای کوپنی در میان قسمتی از بخشهای پایین گروه‌های هزینه‌ای خانوارها صورت گیرد.

- فراهم نمودن زمینه‌های تعادل در بودجه خانوارهای شهری و روستایی از طریق شناسایی فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه استان
- اتخاذ سیاست‌های تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه‌های گروه کالاهای اساسی و خدمات تفریحی، بهداشت و درمان و... از طریق توسعه گسترش بیمه‌های تأمین اجتماعی و درمانی، توسعه بهداشت عمومی، حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی و پشتیبان و توانمندسازی خانوارهای روستایی
- ایجاد زمینه‌های لازم برای اشتغال پایدار و مولد از طریق به کارگیری سیاست‌های تشویقی در زمینه تولید مولد، اصلاح قوانین و مقررات تولید و بهبود کسب و کار و انجام اقدامات لازم برای ممانعت از مهاجرت روستاییان به شهرها، شناسایی مزیت‌های نسبی استان برای افزایش سرمایه‌گذاری و تولید و تقویت درآمد خانوارها، توسعه زیرساخت‌ها در روستاها
- اصلاح فرایند و رویه‌های توزیع، تأمین و نظارت و کنترل قیمت کالاها و خدمات مصرفی به منظور تعدیل هزینه‌های خانوارهای شهری و روستایی
- اجرای صحیح هدفمندسازی یارانه‌ها و قطع یارانه افراد متمکن از طریق شیوه‌های علمی
- گسترش بیمه‌های اجتماعی و درمانی به منظور حمایت از خانوارها
- ایجاد ارتباط بین دانشگاه و صنعت، بازار کار استان
- گسترش مراکز فنی و حرفه‌ای در سطح استان
- ایجاد اشتغال پایدار از طریق به کارگیری فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه
- کنترل تورم و جلوگیری از افزایش قیمت کالاهای اساسی
- حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی
- ایجاد عدالت درآمدی از طریق اخذ مالیات و پرداخت یارانه نقدی
- توانمندسازی روستاییان از طریق شیوه‌های صحیح حمایتی

فهرست منابع

- ابونوری، عباسعلی، مفتاح، سمیه و پرهیزی گشتی، هادی (۱۳۸۹)، "تجزیه و تحلیل اثر تورم بر توزیع درآمد در ایران (تحلیل مقایسه‌ای مناطق شهری و روستایی ایران)"، فصلنامه اقتصاد مالی (اقتصاد مالی و توسعه)، (۱۳)، ۵، ۹۶-۷۷.
- اژدری، علی اصغر، حیدری، حسن و عبداللهی، محمدرضا (۱۳۹۵)، "بررسی عوامل مؤثر بر ارزش افزوده بخش صنعت و معدن در ایران با استفاده از روش همجمعی یوهانسن"، فصلنامه مجلس و راهبرد، (۸۹)، ۲۴، ۱۳۲-۱۰۵.
- بهبودی، داود، برفی اسکویی، محمد مهدی و محمدی خانقاهی، رباب (۱۳۹۸)، "اثرات توسعه بخش معدن و صنایع معدنی بر درآمد خانوارها و دولت در ایران"، فصلنامه مدل‌سازی اقتصادی، (۱)، ۱۳، ۱۳۶-۱۱۵.
- چکیده نتایج طرح آمارگیری هزینه درآمد خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۹۸، دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری، مرکز آمار ایران، تیر ۱۳۹۹.
- چکیده نتایج طرح آمارگیری هزینه درآمد خانوارهای شهری و روستایی در سال ۱۳۹۹، دفتر جمعیت، نیروی کار و سرشماری، مرکز آمار ایران، مردادماه ۱۴۰۰.
- سالنامه آماری استان همدان، فصل درآمد و هزینه خانوار در سال ۱۳۹۸.
- شاه‌آبادی، ابوالفضل و گنجی، مهسا (۱۳۹۲)، "تحلیل عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان ایران"، دو فصلنامه علمی-تخصصی اقتصاد توسعه و برنامه‌ریزی، (۱)، ۲، ۲۲-۱.
- شیخ بیگلر، رعنا (۱۳۹۳)، "اهمیت سیاست‌گذاری در بخش مسکن و ارزیابی وضعیت شاخص‌های مسکن در ایران"، معماری و شهرسازی پایدار، (۱)، ۲، ۸۲-۷۱.
- فرمان آرا، وحید؛ کمیجانی، اکبر؛ فرزین‌وش، اسدالله و غفاری، فرهاد (۱۳۹۸)، "نقش بازار سرمایه در تأمین مالی و رشد اقتصادی (مطالعه موردی ایران و منتخبی از کشورهای در حال توسعه)"، فصلنامه اقتصاد مالی، (۷۴)، ۱۳، ۳۷-۱۹.
- قاسمی، جمال و فرزاد، سروه (۱۳۹۹)، "شناسایی عوامل مؤثر بر سقوط قیمت سهام (مرور ادبیات)"، فصلنامه بررسی‌های بازرگانی، (۱)، ۱۰۱، ۱۳۲-۱۱۱.
- نتایج بررسی بودجه خانوار در مناطق شهری، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مدیریت کل آمارهای اقتصادی.

آمار و اطلاعات اخذ شده از دستگاه‌های اجرایی استان:

- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی همدان
- اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- اداره کل راه آهن غرب (همدان)
- اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای استان همدان
- اداره کل گمرک استان همدان
- اداره کل مسکن و شهرسازی استان همدان
- آمار و اطلاعات اداره کل بیمه سلامت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک تجارت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک توسعه تعاون استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک توسعه صادرات استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک رفاه کارگران استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک سپه استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک صادرات استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک صنعت و معدن استان همدان

- آمار و اطلاعات امور شعب بانک قوامین استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک مسکن استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک ملت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک ملی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بیمه‌های خصوصی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب پست بانک استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب مرکزی بیمه ایران
- آمار و اطلاعات سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران
- آمار و اطلاعات شرکت برق استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت گاز استان همدان
- تالار بورس منطقه‌ای همدان
- خزانه معین استان همدان
- سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان
- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان
- شرکت بیمه آرمان شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه آسیا شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه البرز شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه ایران شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه پارسیان شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه پاسارگاد شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه تجارت نو شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه تعاون شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه حکمت صبا شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه دانا شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه دی شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه رازی شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه سامان شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه سرمد شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه سینا شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه کارآفرین شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه کوثر شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه ما شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه معلم شعبه مرکزی استان همدان

- شرکت بیمه میهن شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت بیمه نوین شعبه مرکزی استان همدان
- شرکت توزیع نیروی برق استان همدان
- شرکت گاز استان همدان
- شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران منطقه همدان
- شهرداری همدان
- فرودگاه همدان